

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Studiów Edukacyjnych

Megi Bibiluri
Studia Erasmus Mundus

Dysertacja doktorska

**Mediacja jako alternatywna forma rozwiązywania konfliktów wśród
młodzieży w Gruzji – perspektywa socjopedagogiczna**

*Mediation as an alternative form of conflict resolution among youth in
Georgia - a sociopedagogical perspective*

**Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem
prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej**

**Promotorka pomocnicza:
Prof. UAM dr hab. Barbara Jankowiak**

Poznań 2024

Spis treści

WSTĘP	4
1. Mediacja – rozważania nad konstruktem w świetle literatury przedmiotu	13
1.1 Geneza zjawiska mediacji.....	13
1.2 Mediacja – rozważania o istocie pojęcia	30
1.3 Idea, cele i zasady obowiązujące w mediacji	37
1.4 Rodzaje mediacji.....	43
1.5 Mediator jako prowadzący postępowanie mediacyjne	51
1.6 Pojęcie sprawiedliwości naprawczej a mediacja	58
1.7 Podsumowanie	68
2. Formalnoprawne zasady funkcjonowania mediacji w Gruzji	70
2.1 Tradycja mediacji w Gruzji i jej wprowadzanie do kultury i prawa Gruzji ...	70
2.2 Mediacja w Gruzji – uwarunkowania prawno-organizacyjne	75
2.2.1 Mediacja sądowa w Gruzji	79
2.2.2 Mediacja notarialna w Gruzji	84
2.2.3 Prywatna mediacja w Gruzji.....	85
2.2.4 Mediacja w sporach pracowniczych	87
2.2.5 Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów międzynarodowych... 90	
2.2.6 Mediacja zdalna	102
2.3 Podsumowanie	105
3. Mediacja jako szczególna forma rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży ...	106
3.1 Mediacja rówieśnicza – konteksty psychopedagogiczne, etyczne i prawne	106
3.2 Standardy prowadzenia mediacji rówieśniczych	114
3.3 Pedagogika szkoleń w zakresie mediacji rówieśniczej.....	118
3.4 Proces mediacji rówieśniczej.....	127

3.5	Programy mediacji rówieśniczej – przykłady dobrych praktyk	135
3.6	Pozamediacyjne formy zarządzania konfliktami w szkole.....	144
3.7	Podsumowanie	156
4.	Projekty mediacyjne realizowane w Gruzji – przykłady dobrych praktyk jako metoda realizacji potrzeb społecznych	158
4.1	Projekt „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”	158
4.1.1	Wprowadzenie i cele projektu	158
4.1.2	Realizacja projektu moduł pierwszy – 2013 rok	164
4.1.3	Realizacja projektu moduł drugi – 2014 rok	169
4.1.4	Ewaluacja projektu „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”	188
4.1.5	Podsumowanie, wnioski i rekomendacje po projekcie „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”	196
4.2	Projekt „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”	201
4.2.1	Wprowadzenie i cele projektu	201
4.2.2	Realizacja projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”	208
4.2.3	Ewaluacja projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”	222
4.2.4	Podsumowanie, wnioski i rekomendacje po projekcie „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”	238
4.3	Projekt „Mediacja przez dialog: rola młodzieży w rozwiązywaniu konfliktów” 248	
4.3.1	Wprowadzenie i cele projektu	248
4.3.2	Realizacja projektu „Mediacja przez dialog”	250
4.3.3	Ewaluacja projektu „Mediacja przez dialog”	256
4.3.4	Podsumowania, wnioski i rekomendacje po projekcie „Mediacja przez dialog: rola młodzieży w rozwiązywaniu konfliktów”	261
	ZAKOŃCZENIE	264
	BIBLIOGRAFIA	268
	ANEKS	296

WSTĘP

Rzeczywistość społeczno-polityczna Gruzji w 2024 roku ukazuje złożoność i dynamikę procesów politycznych, które mają istotny wpływ na kierunek rozwoju kraju. W szczególności, konflikt dotyczący ustawy „O przejrzystości wpływów zagranicznych”¹ stał się punktem zapalnym, ujawniając nie tylko napięcia wewnętrzne, ale również relacje Gruzji z instytucjami międzynarodowymi. Pod koniec maja 2024 roku parlament Gruzji przyjął ustawę o „przejrzystości wpływów zagranicznych”, odrzucając weto prezydentki Salome Zurbiszwili². Ustawa ta, spotykając się z szeroką krytyką zarówno wewnątrz kraju, jak i poza jego granicami, jest postrzegana jako potencjalne narzędzie ograniczania wolności słowa i osłabiania demokratycznych instytucji w Gruzji. Istota nowych przepisów polega na zobowiązaniu organizacji, które otrzymują co najmniej 20% swojego finansowania z zagranicznych źródeł, do rejestrowania się jako „agenci realizujący interesy obcego państwa”. Organizacje, które nie dostosują się do tego wymogu, mogą podlegać karom finansowym.

Protesty poprzedzające przyjęcie nowych przepisów, odbywające się na ulicach Tbilisi, przyciągały tłumy, co świadczy o intensywności oporu społecznego³. Demonstracje, gromadzące nawet do 100 tysięcy uczestników, w obliczu relatywnie niewielkiej populacji kraju, ukazały skalę niezadowolenia społecznego. Największa manifestacja miała miejsce 11 maja 2024 roku, kiedy to użycie gazu pieprzowego oraz granatów hukowych przez policję oraz brutalne incydenty z udziałem liderów opozycji uwydatniły napięcie między rządem a społeczeństwem obywatelskim. Demonstranci wyrażali wówczas ogromne obawy, że transformacja prawna może prowadzić do izolacji państwa na arenie międzynarodowej oraz osłabienia jego aspiracji europejskich.

Organizacje pozarządowe w Gruzji, mimo że spotykają się z presją ze strony rządu, deklarują kontynuację swojej działalności i pomimo represji, w tym użycia sił specjalnych, gróźb oraz aresztowań, społeczeństwo obywatelskie w Gruzji nie zamierza się poddać. Autorka niniejszej pracy doktorskiej, która od 20 lat aktywnie działa w

¹ <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6171895?publication=0> (dostęp 27.08.2024)

² <https://www.pap.pl/aktualnosc/prezydent-gruzji-zawetowala-ustawe-o-agentach-zagranicznych> (dostęp 27.08.2024)

³ <https://kulturaliberalna.pl/2024/07/05/parcwania-protesty-w-gruzji-droga-jednosci-jak-gruzja-walczy-o-eurointegracje/> (dostęp 27.08.2024)

sektorze pozarządowym, wnosi znaczący wkład w rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Gruzji⁴. Jest organizatorką dziesiątek projektów międzynarodowych oraz założycielką kilku obywatelskich organizacji skupionych na rozwoju edukacji i demokratyzacji oraz praw kobiet⁵. Jej działalność związana jest bezpośrednio z przeciwdziałaniem ustawie „O przejrzystości wpływów zagranicznych”, w której to walce aktywnie uczestniczy razem z innymi zaangażowanymi członkiniami i członkami organizacji pozarządowych, aby bronić praw człowieka i wspierać demokratyczne wartości w swoim kraju.

Wybór tematu pracy doktorskiej wynika przede wszystkim z zainteresowań badawczych autorki oraz z doświadczeń związanych z wprowadzaniem mediacji jako alternatywnej metody rozwiązywania konfliktów zarówno na poziomie prawa, jak i praktyki. Autorka bowiem jest bezpośrednio zaangażowana w rozwój procesu mediacji rówieśniczej w swoim kraju i od lat szkoli się w tym zakresie. Jest założycielką Gruzińskiego Centrum Mediacji i twórczynią realizowanych projektów, poprzedzonych diagnozą środowiska i popularyzacją mediacji rówieśniczych jako instrumentu rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży. Ponadto ukończyła specjalistyczne studia w zakresie projektowania działań szkoleniowych. Działalność autorki w społeczności gruzińskiej poszerzyła jej perspektywę postrzegania tej problematyki. Zebrane doświadczenia stały się inspiracją do podejmowania działań badawczych, tego niezwykle interesującego i ważnego zagadnienia. Trzeba bowiem podkreślić, że na gruncie nauk społecznych i prawnych uważa się obecnie mediację jako dynamicznie rozwijającą się alternatywę dla postępowań sądowych, uznając ją za metodę mniej wyniszczającą strony konfliktu. Wpływ na podjęty temat rozprawy doktorskiej mają również społeczno-polityczne oraz kulturowe przeobrażenia współczesnego świata, w szczególności obserwowane z perspektywy gruzińskiej. Obecna rzeczywistość stwarza jednostce nowe możliwości funkcjonowania w otoczeniu, co sprzyja samorealizacji oraz podmiotowemu istnieniu w zglobalizowanym świecie. Jednocześnie człowiek stoi przed wieloma wyborami, a także przed licznymi dylematami, które wiążą się z rozwojem jego tożsamości i relacjami ze światem, co często prowadzi do sporów i sytuacji konfliktowych z innymi uczestnikami życia społecznego. Jednym ze sposobów ich

⁴ <https://magazynkontakt.pl/gruzja-po-drugiej-stronie-wojny/> (dostęp 24.08.2024)

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=qpse2Zdv8wQ> (dostęp 24.08.2024)

rozwiązywania jest mediacja. Ta forma w ostatnim czasie rozwija się niezwykle dynamicznie i wielokierunkowo.

Od drugiej połowy XX wieku mediacja jako forma alternatywnego rozwiązywania sporów prawnych jest coraz bardziej popularnym sposobem radzenia sobie z konfliktami. Szerzej zaczęto ją stosować najpierw na gruncie amerykańskim, a następnie również w Europie. Stanowi ona remedium na przeciążone, kosztowne i sformalizowane działanie wymiaru sprawiedliwości, a także jest wynikiem rozwijających się ideałów społeczeństwa obywatelskiego, którego członkowie powinni dojrzywać do samodzielnego rozwiązywania swoich problemów i sporów oraz aktywizować się na polu działalności społecznej, zwłaszcza w środowisku lokalnym.

Szczególnie interesującym zagadnieniem jest kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego i w tym kontekście, rozwój mediacji w Gruzji. Społeczeństwu, a w szczególności młodzieży tego kraju, przyszło żyć w bardzo trudnych czasach wojny i nieustających konfliktów. Rzeczywistość XXI wieku określa się nawet mianem świata agresji. W wielu regionach przemoc, wojna i okrucieństwo to stałe komponenty życia codziennego. Oddziałują one zarówno na dorosłych, jak i na młodzież, która, bez względu na wielość konfliktów zewnętrznych, i tak jest w trudnym okresie kształtowania swojej tożsamości i poszukuje grup rówieśniczych, w których mogłaby się odnaleźć. Kiedy młodzi ludzie wchodzi w nowe relacje, są narażeni na liczne konflikty i nieporozumienia. Z obu wymienionych powodów temat mediacji jako alternatywnej formy rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży w Gruzji jest zatem nie tylko aktualny, lecz także wymagający rozpoznania i pogłębionej analizy.

Prezentowana praca koncentruje się na praktyce stosowania mediacji, ze szczególnym uwzględnieniem mediacji rówieśniczych. Przedstawia dostępną wiedzę o rozwoju tej dziedziny w Gruzji na podstawie szczegółowej analizy realizowanych projektów. W pracy zebrano teoretyczne podstawy mediacji i jej praktyczne zastosowania w tym państwie. Duże znaczenie ma też wypracowanie rekomendacji dotyczących mediacji rówieśniczych w systemie edukacji formalnej i pozaformalnej w Gruzji.

Praca przedstawia teorię mediacji oraz mediacji rówieśniczej wypracowaną na gruncie nauki zachodnioeuropejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem badań przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych oraz w Polsce. Analiza rozwoju i stosowania alternatywnej metody rozwiązywania konfliktów w Gruzji odnosi się do kontekstu kulturowego i socjopedagogicznego, opiera się również na bezpośrednich

doświadczeniach autorki w projektowaniu działań wprowadzających mediację na grunt gruzińskich rozwiązań prawno-organizacyjnych.

W części teoretycznej pracy doktorskiej zostały wykorzystane: literatura socjologiczna, prawna, pedagogiczna i psychologiczna, a także dostępne źródła internetowe oraz akty prawne. Podczas analizy literatury przedmiotu przestudiowano prace naukowe, podręczniki i inne publikacje polskich, gruzińskich i zagranicznych badaczy związanych z instytucjami mediacyjnymi. Wśród prac polskich autorów należy wymienić następujące dzieła: E. Gmurzyńska, R. Morek (red.) *Mediacje – teoria i praktyka* (2014), M. Bobrowicz *Mediacja. Jestem za i Mediacje gospodarcze – jak mediować i przekonywać* (2008), A. Gójska, V. Huryn *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych* (2007), H. Przybyła-Basista *Mediacje rodzinne w konflikcie rozwodowym*(2006), M. Araszkiwicz, J. Czapska, M. Pękala, K. Płaszka (red.) *Mediacja. Teoria, normy, praktyka* (2017), L. Mazowiecka (red.) *Mediacja dla każdego*, M. Białecki *Mediacja w postępowaniu cywilnym* (2012). Z publikacji międzynarodowych autorów warto przywołać następujące prace: C. Moore *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*(2016), R. Fisher, W. Ury, B. Patton *Dochodząc do TAK. Negocjowanie bez poddawania się* (2009), M. Deutsch, P. Coleman *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka* (2005), G. Nordhelle *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*(2010), D. Hauk *Łagodzenie konfliktów w szkole i w pracy z młodzieżą* (2002), U. Haeske *Konflikty w życiu zawodowym. Mediacja i trening w rozwiązywaniu problemów* (2005), M.B, Rosenberg *Porozumienie bez przemocy. O języku serca* (2003), R. Bush, J. Folger *The promise of mediation. The transformative approach to conflict* (2004). Z gruzińsko języcznych źródeł trzeba zauważyć przede wszystkim wydania periodyczne i monografie następujących autorów: L. Gotua, G. Cercwadze, T. Zambachidze, G. Dawitaszwile (dotyczą one głównie tradycji mediacji i jej wprowadzania do kultury i prawa Gruzji). Istotne z punktu widzenia dalszych rozważań są też inne dokumenty, takie jak: *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych*, *Rekomendacja Nr R (99) 19 Komitetu Ministrów [Rady Europy] dla Państw Członkowskich o mediacji w sprawach karnych (przyjęta przez Komitet Ministrów 15 września 1999 r. na 679 posiedzeniu przedstawicieli Ministrów i Komentarz)*, *Rekomendacja Nr R (98) 1 Komitetu Ministrów do Państw Członkowskich na temat Mediacji Rodzinnych oraz Memorandum Wyjaśniające, Europejski Kodeks*

Postępowania Mediatorów oraz polskie akty prawne regulujące mediację⁶, a także *Deklaracja wrocławska dotycząca mediacji dwunarodowościowych*, *Kodeks etyczny mediatorów polskich*, *Standardy szkolenia mediatorów* oraz gruziński *Kodeks Postępowania Cywilnego* i inne międzynarodowe dokumenty prawne, a także zasoby internetowe.

Podczas analizy teoretycznej istotne okazały się odwołania do prawa i praktyki państw, które mają duże tradycje i doświadczenie w zakresie mediacji. Sam przedmiot badania jest bardzo aktualny szczególnie w Gruzji, która stawia sobie za cel integrację z państwami zachodnimi i wstąpienie do Unii Europejskiej. Analizę historyczną⁷ wykorzystano do poznania kierunków rozwoju mediacji, dzięki czemu określono różne etapy kształtowania się alternatywnych metod rozwiązywania sporów. W pracy ukazano rolę i znaczenie mediacji na różnych jej etapach zarówno w aspekcie prawno-organizacyjnym, jak i w kontekście jej dynamicznego rozwoju w praktyce, szczególnie na gruncie gruzińskim, przeanalizowano także projekty realizowane w zakresie mediacji oraz mediacji rówieśniczej w Gruzji. Potrzeby mediacji w tym kraju zostały zdiagnozowane przez autorkę podczas prowadzenia kilku projektów społecznych w Tbilisi i Gori.

Praca doktorska składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich wprowadza w podejmowaną tematykę. Zawarto w nim genezę alternatywnych sposobów rozstrzygania

⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich (Dz.U. 2001, nr 56, poz. 591); Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie wysokości i szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich (Dz.U. 2016, poz. 863); Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (Dz.U. 2002, nr 239, poz. 2037); Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1997, nr 89, poz. 555.), regulacja obowiązująca od 1 lipca 2003 r., wprowadzona do Kodeksu postępowania karnego ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r. (Dz.U. 2003, nr 17, poz. 155), z późniejszymi zmianami; Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553); Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. 2015, poz. 716); Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2003 r. w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym (Dz.U. 2003, nr 108, poz. 1026.); Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 1997, nr 90, poz. 557 z późn. zm.); mediację wprowadzono na mocy Ustawy z 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2003, nr 142, poz. 1380), która weszła w życie 1 września 2003 r.; Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.); Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2005, nr 167, poz. 1398); Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym (Dz.U. 2016, nr 201, poz. 921); Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie prowadzenia listy stałych mediatorów (Dz.U. 2016, poz. 122); Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070); Ustawa z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich (Dz.U. 2016, poz. 1823).

⁷ B. Miśkiewicz, *Wstęp do badań historycznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań 1985, s. 21–36, 89–102.

sporów (*alternative dispute resolution* [ADR])⁸, przybliżono różne podejścia w definiowaniu mediacji. Wyróżniono tam także cechy mediacji oraz najważniejsze zalety i wady postępowania mediacyjnego. Następnie w kolejnej części tego rozdziału przedstawiono różnorodne style prowadzenia mediacji prezentowane w literaturze przedmiotu. Opisano warunki, jakie powinna spełnić osoba podejmująca się funkcji mediatora na gruncie obowiązujących przepisów, oraz kierunki postulowanych zmian w tym zakresie, analizie poddano także jej główne zadania oraz rolę w procesie mediacji. Ostatnią częścią pierwszego rozdziału pracy jest odniesienie mediacji do pojęcia sprawiedliwości naprawczej.

W drugim rozdziale przedstawiono formalnoprawne zasady funkcjonowania mediacji w Gruzji. Są to: tradycja pozasądowych metod rozwiązywania sporów, historia rozwoju mediacji, zasady określone w ustawie, dyrektywy, do których nawiązują regulacje prawne, a także zasady, którymi kierują się praktycy. W związku z tym, że mediacja jest instytucją stosunkowo młodą w gruzińskim systemie prawnym, istnieje szczególnie duża potrzeba obserwowania, jak ta metoda „aklimatyzuje się” w społeczeństwie, jak ewoluje i w jakim kierunku powinny przebiegać kolejne zmiany. W tej części pracy przedstawiono także mediację jako szczególną metodę rozwiązywania konfliktów międzynarodowych.

Kolejny rozdział ukazuje mediację jako szczególną formę rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży, jej rodzaje oraz możliwe sposoby jej prowadzenia. Na wstępie podjęto problematykę konfliktu rówieśniczego jako kategorii teoretycznej zarówno w ujęciu psychologicznym, jak i socjopedagogicznym, następnie nakreślono kontekst pedagogiczny, etyczny i prawny mediacji rówieśniczej. Analizie poddano etapy prowadzenia mediacji przedstawiane w różnych źródłach, ukazano także syntezę mediacji jako szczególnej formy rozwiązywania konfliktów. W dalszej części omówiono programy mediacji rówieśniczej oraz pedagogikę szkoleń w zakresie mediacji jako szansę rozwoju kompetencji społecznych takich jak empatia, zrozumienie czy umiejętność

⁸ Por. R. Morek, ADR – w sprawach gospodarczych, C. H. Beck, Warszawa 2004, s. 1 i n.; A. Mól, Pojęcie i znaczenie alternatywnych metod rozstrzygania sporów (ADR), „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 12, s. 29; A. Wach, Alternatywne formy rozwiązywania sporów sportowych, Liber, Warszawa 2005, s. 122; A. Korybski, Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA. Studium teoretycznoprawne, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1993, s. 87; E. Gmurzyńska, Mediacja w Stanach Zjednoczonych. Rola prawników, [w:] Alternatywne metody rozwiązywania sporów. Przegląd zagadnień, red. R. Świeżak, M. Tański, Fundacja „Partners” Polska, Warszawa 2003, s. 36; J. Rajski, Nowe wyzwania wobec sądów arbitrażowych, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 2, s. 2 i n.; tenże, Regulamin ADR Międzynarodowej Izby Handlowej z 2001, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 11, s. 38 i n.

rozwiązywania problemów wśród młodzieży.

Ostatni rozdział pracy doktorskiej autorki poświęcony jest analizie jej działalności mającej na celu rozwój mediacji w Gruzji. W tym rozdziale przedstawiono szczegółową charakterystykę procesu diagnozowania potrzeb w zakresie mediacji oraz projektowania działań promujących mediację jako alternatywną metodę rozwiązywania sporów, z naciskiem na zaangażowanie młodzieży poprzez przedstawienie trzech realizowanych w Gruzji projektów. Proces diagnozy potrzeb w zakresie mediacji w Gruzji został wykonany poprzez współpracę z lokalnymi specjalistami oraz za pomocą analizy porównawczej z międzynarodowymi doświadczeniami, w szczególności polskimi. Polska, borykająca się z wyzwaniami w zakresie implementacji mediacji, oferuje niezwykle interesujący kontekst porównawczy. Podobieństwa te wynikają głównie z barier natury prawnej, proceduralnej oraz społecznej, które w dużym stopniu odpowiadają wyzwaniom napotykanym w Gruzji.

Zasadniczym elementem rozwoju mediacji w Gruzji była adaptacja procesów mediacyjnych do lokalnych warunków społeczno-kulturowych. Podobieństwa między Polską a Gruzją, związane z ich wspólnym doświadczeniem transformacji ustrojowych, umożliwiły wzajemne inspirowanie się w zakresie mediacji. Polska osiągnęła znaczący progres w promowaniu mediacji, co widoczne było w inicjatywach edukacyjnych i kampaniach społecznych, które zostały odpowiednio zaimplementowane w Gruzji.

Doświadczenia sukcesów i wyzwań zidentyfikowanych w Polsce mogą stanowić cenną lekcję dla Gruzji, umożliwiając bardziej efektywne i świadome projektowanie dalszych działań w tym kraju. Podobieństwa w historii przemian ustrojowych obu krajów tworzą fundament dla sprawnego transferu wiedzy i umiejętności w zakresie mediacji, pozwalając na efektywne wdrażanie najlepszych praktyk.

Opisując działania prowadzone przez autorkę w zakresie rozwoju mediacji w Gruzji, autorka w czwartym rozdziale koncentruje się na omówieniu trzech projektów, mających kluczowe znaczenie dla rozwoju mediacji w Gruzji. W pierwszej części czwartego rozdziału omówiono projekt „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji” – miał on na celu upowszechnienie mediacji jako sposobu rozwiązywania konfliktów społecznych w tym kraju. Drugim natomiast omówionym w pracy działaniem był nawiązujący do pracy z młodzieżą projekt – „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”. Był to pilotażowy projekt realizowany przez autorkę niniejszej pracy w gruzińskich szkołach i dotyczył szkolenia uczniów w zakresie mediacji rówieśniczej. Trzeci projekt, „Mediacja

przez dialog”, miał na celu zwiększenie świadomości na temat znaczenia pokojowego rozwiązywania konfliktów wśród młodszych pokoleń. Realizowany był poprzez warsztaty, szkolenia oraz kampanie informacyjne. Projekt ten stawiał sobie za zadanie dotarcie do uczniów i młodzieży, aby wdrożyć w nich wartości związane z mediacją i pokojowym współżyciem.

Warto podkreślić, że projekty realizowano przy wykorzystaniu polskich doświadczeń mediacyjnych i z udziałem polskich ekspertów.

Każdy projekt omówiony w czwartej części pracy, został także poddany ewaluacji. Na podstawie teoretycznych i praktycznych obserwacji zamieszczono rekomendacje dotyczące zastosowania mediacji rówieśniczych w systemie edukacji formalnej i poza formalnej w Gruzji. Autorka wyraża nadzieję, że praca ze względu na podjęte w niej wątki przyczyni się do zainteresowania problemem mediacji rówieśniczej zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej i będzie służyła między innymi edukatorom, trenerom, nauczycielom, studentom i osobom pracującym w temacie dialogu i rozwiązywania konfliktów. Doktorantka pokłada także ufność, że wnioski z przeprowadzonych projektów znajdą zastosowanie podczas wdrażania kolejnych programów mających na celu kształtowanie kompetencji mediatorów rówieśniczych oraz posłużą do wspierania instytucji działających w tym obszarze.

*

Niniejsza rozprawa powstała pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Cybał-Michalskiej i to właśnie do Pani Profesor kieruję szczególne podziękowania i wyrazy ogromnego szacunku za okazaną pomoc, wsparcie merytoryczne, opiekę naukową i umożliwienie rozwoju. Jestem ogromnie wdzięczna za możliwość współpracy oraz za cierpliwe i serdeczne wsparcie na każdym etapie powstawania pracy. Za ogromną pomoc dziękuję również dr Bożenie Kanclerz.

Pragnę z głębi serca wyrazić moją najserdeczniejszą wdzięczność mojej rodzinie, w szczególności mojej mamie, Svetlanie, której niestety już od roku nie ma z nami. Jej niewzruszona wiara we mnie, nawet w najciemniejszych chwilach mojego życia, była dla mnie latarnią nadziei. Mimo trudności i chorób, z którymi się zmagaliśmy, moja mama zawsze starała się być moim wsparciem i opoką. Dzięki niej zrozumiałam, jak ważne jest pielęgnowanie relacji oraz budowanie pokoju w trudnych sytuacjach. Z całego serca chciałam zadedykować tę pracę mojej mamie, ponieważ wiem, jak istotny dla niej był ten

temat. To ona nauczyła mnie, jak stawiać czoła wyzwaniom oraz jak z miłością i zrozumieniem rozwiązywać konflikty. Jej mądrość i determinacja są dla mnie nieustającą inspiracją.

Pragnę również podziękować mojemu mężowi Samanowi Ardeshiri i synowi Ryanowi Ardeshiri-Bibiluri za współpracę, zrozumienie oraz dawanie przestrzeni. Moim przyjaciołom i bliskim, a zwłaszcza Jakubowi Niewińskiemu, za poświęcony dodatkowy czas i pomoc na uczelni, Lali Tvarjrelidze za wspieranie podczas pobytu w Polsce, Jarosławowi Kijewskiemu za serdeczność i motywowanie, kiedy to było potrzebne, Radkowi Jasińskiemu za motywacje do działania, Stanisławowi Brudnochowi, za pomoc w trudnych momentach i za wspólną pracę. Podziękowania kieruję również do moich współpracowników i przełożonych z Centrum Mediacji w Gruzji, Centrum Nauki Kopernik, Fundacji HumanDoc oraz Fundacji Szkoła z Klasą za możliwość równoległego studiowania i pracowania, dzięki czemu mogłam dokończyć tę pracę.

1. Mediacja – rozważania nad konstruktem w świetle literatury przedmiotu

1.1 Geneza zjawiska mediacji

Według niektórych autorów historia innych niż sądowe sposobów rozwiązywania sporów sięga czasów przed Chrystusem. Działania zbliżone do współczesnej mediacji można odnaleźć w różnych epokach. Już w starożytności ta efektywna procedura była powszechnie stosowana zarówno w Cesarstwie Rzymskim, Egipcie, jak i w Chinach czy Japonii⁹. Źródła tej metody można dostrzec w kulturze i religii Azji, które kładą nacisk na porozumienie, równowagę i harmonię w relacjach społecznych. W Chinach początki mediacji datuje się na około 2500 lat temu. Istniało przekonanie, że koncepcje filozoficzno-etyczne Konfucjusza¹⁰ będą podstawą do społecznego funkcjonowania człowieka. Zgodnie z myślą Konfucjusza rozwiązywanie konfliktów miało być oparte na następujących założeniach: prawa i roszczenia indywidualne mają mniejszą wartość niż uczucia i relacje w obrębie klanu; zasady etyczne są ważniejsze niż dobra materialne – a zatem bogaci powinni wspierać biednych, a silni słabszych.

Podobnie jak w Chinach, również w Japonii rozwój mediacji wynikał z wysoko cenionej harmonii społecznej i chęci rozwiązania sporu na gruncie porozumienia i szacunku. Taka postawa społeczna ma swoje uzasadnienie w religii buddyjskiej oraz myśli konfucjańskiej. Mediacja była mniej czasochłonna niż podróż do sądu, zdecydowanie tańsza, a przede wszystkim odpowiadała nauce Konfucjusza.¹¹

W Europie pod koniec XVII wieku zaczęły powstawać naukowe rozprawy dotyczące mediacji i roli mediatora¹².

Wprowadzanie mediacji we współczesnym rozumieniu tego pojęcia do wymiaru sprawiedliwości wiąże się głównie z rozwojem na początku XX wieku kultury prawnej

⁹ E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.

¹⁰ H. Karaszewska. *Mediacja jako pozasądowa metoda rozwiązywania sporu – perspektywa historyczna i współczesna*. Polska Myśl Pedagogiczna, Poznań 2020, s. 272.

¹¹ Ronda Roberts Callister, James A. Wall, Jr., „*Japanese Community and Organizational Mediations*”, *The Journal of Conflict Resolution* 2 (41) (1997), 313–314.

¹² S. Kordasiewicz, *Historyczna i międzynarodowa perspektywa mediacji*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 39–56.

w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej¹³. Początkowo miała ona zastosowanie głównie do rozstrzygania sporów wynikających ze stosunku pracy. Przyczyny zastosowania metod alternatywnych w tym kraju miały charakter pragmatyczny. W piśmiennictwie silnie akcentuje się spontaniczny charakter powstania ruchu na rzecz metod alternatywnych (*alternative dispute resolution movement*, ADR) jako reakcji na wydłużający się czas oczekiwania na rozstrzygnięcie sporów przez sądy oraz wzrastające koszty funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości¹⁴. Druga fala rozwoju mediacji w tym kraju nastąpiła w latach 60. ubiegłego stulecia, kiedy zaczęło narastać niezadowolenie społeczne z funkcjonowania tradycyjnego sądownictwa. Wymiarowi sprawiedliwości zarzucano wysokie koszty, przewlekłość postępowań i nadmierny formalizm procedur sądowych. Tłem dla tego niezadowolenia były procesy społeczne zachodzące w Stanach Zjednoczonych i w Europie pod koniec lat 60. XX wieku oraz popularność ruchów krytycznych wobec różnych aspektów ówczesnego życia, które domagały się większych praw i wolności obywatelskich. Coraz częściej postrzegano sądy jako instytucję oddaloną od ludzi, której rozstrzygnięcia nie odpowiadają ani rzeczywistym potrzebom stron ani też interesom społeczeństwa. W 1968 roku Amerykańskie Stowarzyszenie Arbitrażu powołało Krajowe Centrum Rozwiązywania Sporów¹⁵, które zaczęło promować mediację i inne alternatywne, pozasądowe metody rozwiązywania sporów, w szczególności arbitraż, jako praktyczne narzędzia radzenia sobie z konfliktami.

W kolejnych latach powstało wiele ośrodków i programów mediacyjnych. Cieszyły się one bardzo dużym zainteresowaniem i poparciem społecznym. Szczególny sukces odniosły na tym etapie rozwoju ADR mediacje sąsiedzkie, które idealnie wpisują się w główne założenia nowego ruchu. W latach 70. ubiegłego wieku alternatywne metody rozwiązywania sporów zaczęto ujmować w konkretne regulacje

¹³ J.T. Barrett, J.P. Barrett, A history of alternative dispute resolution. The story of a political, cultural and social movement, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 2004, s. XXV–XXX; L.

Morawski, Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2005, s. 230: „Wyrazem rosnącego niezadowolenia z sądowego wymiaru sprawiedliwości było zainicjowanie pod koniec lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia alternatywnych wobec procesu sądowego form wymiaru sprawiedliwości. Ośrodkiem tego ruchu były i nadal pozostają Stany Zjednoczone, co często wiąże się z daleko posuniętą formalizacją procedur sądowych w tym kraju”. Odmienny punkt widzenia na genezę ADR przedstawiają A. Kalisz i A. Zienkiewicz, którzy podkreślają brytyjskie pochodzenie tej formy rozwiązywania sporów, przeniesionej następnie na terytorium Stanów Zjednoczonych: A. Kalisz, A. Zienkiewicz, Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 26.

¹⁴ S.B. Goldberg, F.E.A. Sander, N.H. Rogers, S.R. Cole, Dispute resolution. Negotiation, mediation, arbitration and other processes, Wolters Kluwer, New York 2012, s. 4; A. Mól, Pojęcie i znaczenie alternatywnych metod..., s. 30; M. Białycki, Mediacja w postępowaniu cywilnym, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 21 i n.

¹⁵ A. Korybski, Alternatywne rozwiązywanie sporów..., s. 83.

prawne określające ich miejsce w ramach amerykańskiego systemu sprawiedliwości. W tego rodzaju spontanicznym rozwoju trudno wyznaczyć cezury czasowe, ale istotną rolę odegrała Konferencja R. Pounda, zwołana w 1976 roku¹⁶. W tym samym roku F.E.A. Sander sformułował koncepcję *multi-door courthouse* (ang. *sąd wielofunkcyjny*). Przedstawiała ona nową wizję sądu – instytucji, która oferuje obywatelom różne sposoby rozwiązywania ich sporów, a w szczególności mediację dostosowaną do ich potrzeb oraz oczekiwań.

W następnych dekadach nastąpił wzrost zainteresowania alternatywnymi metodami rozwiązywania sporów. Od lat 80. XX wieku zaczęły one przenikać do europejskich systemów prawnych¹⁷. Do rozpowszechnienia mediacji przyczyniły się między innymi działania Rady Europy i Unii Europejskiej oraz rozwój krajowych i międzynarodowych organizacji. Artykuł 3a. Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/EG z dnia 21 maja 2008 roku¹⁸ definiuje:

(...) mediacja oznacza zorganizowane postępowanie o dobrowolnym charakterze, bez względu na jego nazwę lub określenie, w którym przynajmniej dwie strony sporu próbują same osiągnąć porozumienie w celu rozwiązania ich sporu, korzystając z pomocy mediatora. Postępowanie takie może zostać zainicjowane przez strony albo może je zaproponować lub zarządzić sąd lub nakazać prawo państwa członkowskiego. Termin ten obejmuje mediację prowadzoną przez sędziego, który nie jest odpowiedzialny za jakiegokolwiek postępowanie sądowe dotyczące rzeczonego sporu. Nie obejmuje on jednak prób podejmowanych przez sąd lub sędziego rozstrzygającego spór w toku postępowania sądowego dotyczącego rzeczonego sporu.

Do podstawowych form ADR zalicza się w literaturze przedmiotu negocjacje, mediacje i arbitraż¹⁹. Coraz częściej skrót ten budzi jednak kontrowersje, a dokładnie

¹⁶ Znaczenie tej konferencji mocno podkreśla literatura przedmiotu: „At the 1976 Pound Conference, leading jurists and lawyers expressed concern about increased expense and delay for parties in a crowded justice system (...). A task force resulting from the conference was intrigued with Professor Frank Sander’s vision of a court that was not simply a court-house but a dispute resolution center where the grievant, with the aid of a screening clerk, would be directed to the process (or sequence of processes) most appropriate to a particular type of case (...)”, S.B. Goldberg, F.E. A. Sander, N.H. Rogers, S.R. Cole, *Dispute resolution...*, s. 5; zob. także E. Gmurzyńska, *Rola prawników w alternatywnych metodach rozwiązywania sporów*, C. H. Beck, Warszawa 2014, s. 101 oraz przypis 458. na tejże stronie.

¹⁷ N. Alexander (red.), *Global trends in mediation*, Kluwer Law International, 2006, s. 65 i 309.

¹⁸ Dyrektywa 2008/52/EG Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 r. o niektórych aspektach mediacji w sprawach cywilnych i handlowych.

¹⁹ Ł. Błaszczak, *Alternatywne formy rozwiązywania sporów – analiza zjawiska na tle prawa polskiego*, [w:] *Czterdziestolecie Kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7-9.10.2005)*, red. I. Ratusińska, Zakamycze – Kraków 2006, s. 332.

jego pierwszy człón – alternatywne (*alternative*). Pojawiają się głosy, że słowo to – ze względu na charakter środków należących do tej grupy – powinno się zastąpić słowami „dodatkowy” (*additional*), „właściwy” (*appropriate*) lub „odbywający się przy pomocy osoby trzeciej” (*carried out with the assistance of a third party*)²⁰. W literaturze przedmiotu często podkreśla się, że popularność alternatywnych metod rozwiązywania sporów wynikała nie tylko z negatywnej oceny funkcjonowania sądownictwa powszechnego, lecz także była dowodem na „wzrost świadomości członków społeczeństwa w zakresie indywidualnych praw człowieka i godności ludzkiej, chęć uczestniczenia w demokratycznych przemianach na wszystkich poziomach życia politycznego i społecznego, wiarę w to, że jednostka ma prawo do aktywnego uczestniczenia i kontrolowania procedury, w której zapada decyzja dotycząca bezpośrednio jej spraw”²¹. W konsekwencji więc doktryna prawna państw, w których metody ADR stosuje się od dawna, wykształciła wiele specyficznych odmian postępowań mających na celu rozwiązanie sporu²².

Impulsem do wprowadzenia instytucji mediacji do polskiego wymiaru sprawiedliwości były głównie przepisy prawa międzynarodowego, zwłaszcza wspólnotowego. Do polskiego systemu prawa karnego wprowadzono ją w czerwcu 1997 roku²³, a weszła w życie 1 września 1998 roku. Zgodnie z regulacją zawartą w art. 320 Kodeksu postępowania karnego [k.p.k.] mediację można było wówczas prowadzić jedynie w toku postępowania przygotowawczego oraz w postępowaniu sądowym – przy wstępnej kontroli oskarżenia. W obecnym stanie prawnym instytucja mediacji unormowana jest w art. 23a k.p.k. Przepis ten został sformułowany i wprowadzony w ustawie nowelizującej z 10 stycznia 2003 roku. W istotny sposób zmieniła ona kształt tej instytucji, przede wszystkim poprzez przeniesienie przepisu regulującego mediację z

²⁰ E. Gmurzyńska, *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym. Zastosowanie w Europie i w Polsce*, C. H. Beck, Warszawa 2007, s. 9.

²¹ Tamże, s. 3. Por. też rozważania na temat wpływu nastrojów społecznych w latach 60. i 70 XX wieku w Stanach Zjednoczonych na rozwój alternatywnych metod rozwiązywania sporów: M. Birner, *Das Multi-Door Courthouse. Ein Ansatz zur multi-dimensionalen Konfliktbehandlung*, Verlag Centrale für Mediation, Köln 2003, s. 24.

²² ADR – por. R. Morek, *ADR – w sprawach gospodarczych...*, s. 22; E. Gmurzyńska, *Mediacja w sprawach cywilnych...*, s. 10 i n.; oraz R. Balicki, *Sądownictwo polubowne w Polsce*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2003, nr 54, s. 35 i n. Katalog środków należących do ADR stosowanych w Wielkiej Brytanii – por. M. Romanowska, *Miejsce mediacji wśród ADR w Wielkiej Brytanii i w Polsce*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010, nr 1(9), s. 93. W pracy tej zawarto również informacje na temat nowoczesnych metod wykorzystujących dostępne rozwiązania elektroniczne, tzw. ODR – *online dispute resolution*; por. tamże, s. 94.

²³ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny* (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553 z późn. zm.); *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego* (Dz.U. 1997, nr 89, poz. 555 z późn. zm.).

części dotyczącej postępowania przygotowawczego do przepisów wstępnych kodeksu. Niewątpliwie świadczy to o randze, jaką mediacji zamierzał nadać polski ustawodawca. Oznacza to również, że przepis art. 23a k.p.k. został jakby wyjęty przed nawias i może mieć zastosowanie w całym procesie karnym, niezależnie od jego etapu²⁴.

W polskim piśmiennictwie pojęcie ADR (*alternative dispute resolution*) odwołuje się do rozwiązywania sporów. Niekiedy mówi się o alternatywnych metodach rozstrzygnięcia sporów²⁵. Polskie uregulowania pokazują, że rozwój takich metod można rozpatrywać w trzech modelach:

- „kulturowo uwarunkowanej preferencji”²⁶,
- „ewolucji systemu prawa”²⁷,
- „implementacji rozwiązań typu ADR z innych systemów prawnych”²⁸.

Pojęcie *metody alternatywne* obejmuje wyłącznie procedury oparte na koncyliacyjnym modelu rozwiązywania sporu. Czasami do uznania metody za alternatywną wystarczy okoliczność, że daje ona pozasądową możliwość realizacji praw w drodze postępowania przed sądem państwowym. Kryterium wyodrębnienia alternatywności jest zakres dopuszczalnej interwencji przez podmiot trzeci w procedurę: może on być jedynie posłańcem przekazującym wzajemnie stanowiska stron, może być facylitatywnym lub ewaluatywnym mediatorem, a może mieć nawet uprawnienie do podejmowania decyzji wiążących dla stron postępowania²⁹. Cechami wyróżniającymi ADR są: niewiążący charakter, całkowita dobrowolność decyzji, możliwość wpływania na prawo materialne i procesowe, a także rozwiązywanie problemów uwzględniające faktyczne interesy stron³⁰. Praktyka pokazała, że konflikty rozwiązywane przez mediację różnią się między sobą. Kategoryzuje się je w ramach typologii konfliktów³¹, które nazywane są w zależności od przedmiotu sporu. Dzielą się na prawdziwe lub nieprawdziwe, albo na konflikty interesów i wartości³².

²⁴ J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Zakamycze, Kraków 2003, s. 125.

²⁵ Zob. np. A. Mól, *Pojęcie i znaczenie...*, s. 29 i n.

²⁶ Por. A. Jakubiak-Mirończuk, *Alternatywne a sądowe rozstrzygnięcie sporów cywilnych*, Wolters Kluwer, Toruń 2006, s. 22.

²⁷ Por. tamże, s. 22–24.

²⁸ Por. tamże, s. 24–25.

²⁹ N. Andrews, *Andrews on civil processes*, Intersentia, Cambridge 2013, s. 61.

³⁰ A. Mól, *Alternatywne rozwiązywanie sporów w Internecie*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, nr 10, s. 29. Por. także Z. Miczek, *Mediacja w sprawach cywilnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 6, s. 9; S. Pieckowski, *Mediacja w sprawach cywilnych*, Difin, Warszawa 2006, s. 11–12.

³¹ Por. np. F. Glasl, *Konfliktmanagement*, Haupt, Bern – Stuttgart 1997, s. 47 i n.

³² Tamże.

Definicję szczegółowo precyzującą role stron i mediatora prezentują S.M. Leeson i B.M. Johnston:

Mediację najłatwiej zdefiniować jako wspomagane negocjacje. Bezstronna trzecia osoba (mediator) wspomaga negocjacje między stronami (lub ich reprezentantami) dążącymi do rozwiązania swojego sporu. Strony są odpowiedzialne za znalezienie porozumienia, rolą mediatora jest wspieranie procesu w sposób akceptowalny dla jego uczestników. Czasami oznacza to jedynie stworzenie forum do negocjacji. Częściej łączy się z wspieraniem stron sporu w szukaniu przestrzeni do porozumienia, podpowiadaniem rozwiązań alternatywnych, nadzorowaniem rokowań, a następnie spisywaniem ostatecznego porozumienia³³.

Z powyższej definicji wynika istotna cecha mediacji: samostanowienie stron. To one są odpowiedzialne za znalezienie porozumienia i jego ostateczny kształt. Mediator może jedynie wspierać je w procesie poszukiwania rozwiązań³⁴. Strony muszą zaakceptować udział oraz sposób działania mediatora. Tym samym można uznać, że mediacje niejako wypełniają lukę pomiędzy samodzielnym rozwiązywaniem konfliktów, na przykład poprzez negocjacje, a oddawaniem władzy nad swoim konfliktem osobom trzecim, choćby przez odwołanie się do wiążącej zewnętrznej decyzji arbitra czy sędziego³⁵.

Mediacja na ziemiach polskich ma wielowiekową tradycję, jednakże za jej ojca w kształcie zbliżonym najbardziej do współczesnego uznaje się L. Petrażyckiego. Jego idea sprawiedliwości naprawczej, u której podstaw tkwi dążenie do naprawienia wyrządzonej szkody, angażowała we współpracę wszystkie osoby, w których interesie leżało rozwiązanie danego problemu. W przeciwieństwie do prawa pozytywnego, które miało antagonizować społeczeństwo, Petrażycki propagował ideę stosowania prawa intuicyjnego, harmonizującego społeczeństwo właśnie poprzez sprawiedliwość naprawczą, dającą większe pole manewru i nieograniczoną ramami prawnymi. Miałoby to zastąpić karę i środki przymusu, a jednocześnie zapewnić pełną satysfakcję ofierze

³³ Leeson S.M., Johnston B.M., *Ending it: Dispute Resolution in America*, Anderson Publishing Company, Cincinnati 1988, s. 133–134.

³⁴ Zob. J. Kurczewski, *Spór i sądy*, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1982, s. 61.

³⁵ D.J. Mayer, P. Salovey, D.R. Caruso, *Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications*, „Psychological Inquiry” 2004, nr 15(3), s. 191–192.

poprzez wypracowanie porozumienia, które doprowadzi do pojednania i zawarcia ugody³⁶.

W Polsce kwestia mediacji powróciła wraz z tematem integracji europejskiej. Unia Europejska traktuje mediację jako istotny sposób regulowania sporów w całym kręgu oddziaływania europejskiej kultury legislacyjnej. Od wielu lat jej problematyką interesują się instytucje międzynarodowe, które zachęcają państwa członkowskie do uwzględnienia w swoim ustawodawstwie idei sprawiedliwości naprawczej i mediacji oraz poprawy pozycji pokrzywdzonego w systemie wymiaru sprawiedliwości.

Współczesne mediacje w Polsce rozpoczęły się w 1992 roku, kiedy to grupa pracowników ówczesnego Biura Interwencji Senatu oraz przedstawiciele Stowarzyszenia Penitencjarnego Patronat na zaproszenie niemieckiej Fundacji im. H. Bölla wyjechali do Kolonii, gdzie zapoznawali się z technikami stosowanymi przez mediatorów³⁷. Po 1995 roku na terenie całego kraju powstały ośrodki, w których realizowano eksperymentalny program mediacji między pokrzywdzonym a sprawcą czynu karalnego w sprawach dotyczących nieletnich. Między innymi na bazie doświadczeń tych zespołów opracowano i ostatecznie wprowadzono w 1997 roku zmiany w kodyfikacji karnej, dzięki którym dołączono instytucję mediacji do k.p.k.³⁸. W sierpniu 1998 roku weszło w życie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie warunków prowadzenia mediacji w sprawach dorosłych sprawców przestępstw, a w maju 2001 roku – w sprawach nieletnich.

W 2001 roku utworzono Zespół Pilotażowy ds. Mediacji Rodzinnych. Jego zadaniem było przygotowanie materiałów stanowiących podstawy prawne niezbędne do wprowadzenia zmian legislacyjnych w Kodeksie postępowania cywilnego [k.p.c.], umożliwiających włączenie mediacji rodzinnych do polskiego systemu prawnego. W 2003 roku weszło w życie kolejne rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, które umożliwiło podejmowanie mediacji o zadośćuczynienie w sprawach karnych dla dorosłych. Natomiast w 2005 roku weszła w Polsce w życie ustawa wprowadzająca przepisy regulujące stosowanie mediacji

³⁶ D. Gil, Ł. Piłkuła (red.), *Prawo i nauka w poglądach Leona Petrażyckiego*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2013, s. 153–161.

³⁷ <http://lukow.sr.gov.pl/historia-mediacji.html> (dostęp: 28.09.2015).

³⁸ Mediację w sprawach karnych wprowadzono w kodyfikacji postępowania karnego z 1997 roku w art. 320, a następnie rozszerzono ustawą o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego z 10 stycznia 2003 roku (Dz. U. Nr 17, poz. 155), art. 23a.

w sprawach cywilnych³⁹. Ponadto 1 sierpnia 2005 roku na mocy zarządzenia Ministra Sprawiedliwości⁴⁰ powołano Społeczną Radę ds. ADR, do której zadań należą między innymi opracowywanie standardów postępowania mediatora i prowadzenia mediacji oraz tworzenie warunków instytucjonalnych dla rozwoju ADR w Polsce⁴¹.

Rozwój mediacji i jej rozmaitych form oraz odmian na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci wymaga nie tylko wyjaśnienia różnic pomiędzy trybami rozwiązywania i rozstrzygania sporów, lecz przede wszystkim szczegółowego przeanalizowania mediacji z perspektywy nauk społecznych, które traktują konflikt szerzej niż nauki prawne – w szczególności definiują jego dynamikę i udzielają odpowiedzi na pytanie, jakie zjawiska determinują przebieg konfliktu i jego rozwiązanie, a jakie jego eskalację.

Formalnie początek instytucji mediacji w polskim systemie prawnym sięga przełomu XX i XXI wieku, kiedy to nastąpiła demokratyzacja polskiego porządku prawnego. Mediacja została wprowadzona przez ustawodawcę początkowo w 1997 roku do Kodeksu karnego [k.k.] i k.p.k., a następnie uregulowano przepisy w odniesieniu do dorosłych sprawców przestępstw i w stosunku do nieletnich rozporządzeniami Ministra Sprawiedliwości z lat 1998 i 2001.

Wprowadzenie tej instytucji do prawa karnego zawdzięczamy zaangażowaniu Stowarzyszenia Penitencjarnego Patronat, które propagowało mediację w Polsce poprzez współpracę z zachodnimi ośrodkami zajmującymi się tą metodą. Następnie Stowarzyszenie to przekształcono w Zespół ds. Wprowadzenia Mediacji w Polsce, który zaś zmienił się później w stowarzyszenie Polskie Centrum Mediacji (PCM). Dało to początek propagowaniu idei mediacji w sferze prawa cywilnego i w konsekwencji doprowadziło do powołania 2 marca 2015 roku wspomnianej wcześniej Społecznej Rady do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości⁴².

Mediacja jako instytucja z zakresu szeroko rozumianego prawa cywilnego trafiła na podatny grunt, dlatego regulują ją przepisy Kodeksu postępowania cywilnego [k.p.c.], które mają charakter ogólny, i od 2005 roku, tj. od momentu ich wprowadzenia, były

³⁹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964, nr 43, poz. 296 z późn. zm.); mediacja została wprowadzona do k.p.c. Ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2005, nr 172, poz. 1438); weszła w życie 10 grudnia 2005 r.

⁴⁰ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości nr 55/05/DNWO z dnia 1 sierpnia 2005 r. w sprawie powołania Społecznej Rady ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości

⁴¹ <http://lublin.so.gov.pl/historia-mediacji.html> (dostęp: 7.09.2015).

⁴² Ł. Sułkowski, *Mediacja w polskim prawie karnym*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2017, nr 35, s. 83–86.

nowelizowane już kilkakrotnie, co świadczy o znaczeniu tej instytucji w polskim porządku prawnym. W tym miejscu należy wymienić dwie znaczące nowelizacje, które przeprowadzono w 2015 roku, a także ostatnią, z 2019 roku, co zostanie omówione w dalszej części pracy. Wprowadzone przepisy i ich nowelizacje pozwoliły na prowadzenie postępowań mediacyjnych w sprawach z zakresu prawa cywilnego, w obszarze którego mieszczą się najczęściej sprawy o zapłatę, rodzinne, gospodarcze czy pracownicze. Obok przepisów zawartych w k.p.c. stworzono zbiory zasad rekomendowane do wprowadzenia, odnoszące się do procesu mediacji, mające na celu ujednolicenie kultury jej prowadzenia oraz propagowanie idei w efektywny sposób.

Innymi, równie ważnymi inicjatywami na rzecz rozwoju instytucji mediacji w polskim porządku prawnym, które podjęła Społeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów, było opracowanie w 2009 roku roboczego projektu ustawy o mediatorach i zasadach prowadzenia mediacji w sprawach skierowanych przez organa procesowe⁴³ oraz w 2012 roku przygotowanie dokumentu pt. *Założenia ogólne propozycji działań zmierzających do pełniejszego wykorzystania potencjału mediacji jako skutecznej metody rozwiązywania sporów i konfliktów*⁴⁴, w którym wskazano potrzebę doprecyzowania przepisów regulujących instytucję mediacji oraz ich ujednolicenia.

Omawianą instytucję uregulowano również między innymi na gruncie prawa administracyjnego⁴⁵ i prawa pracy w odniesieniu do sporów zbiorowych⁴⁶. W ciągu ostatnich kilku lat ustawodawca, który dostrzegł potrzebę kształtowania kultury prawnej w zakresie mediacji także w innych dziedzinach prawa oraz aby zrealizować od dawna formułowane postulaty środowiska mediacyjnego o dalszym rozwoju instytucji mediacji, znowelizował w tym zakresie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego [k.p.a.], ustawy o finansach publicznych, ustawy o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych, ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym

⁴³ Wersja projektu ustawy dostępna na stronie internetowej *Mobbing akademicki – mediator akademicki* pod adresem: <http://nfamob.wordpress.com/2009/11/05/projekt-roboczy-ustawy-o-mediatorach-i-zasadach-prowadzenia-mediacji/> (dostęp: 20.01.2020).

⁴⁴ Społeczna Rada ds. ADR, *Założenia ogólne propozycji działań zmierzających do pełniejszego wykorzystania potencjału mediacji jako skutecznej metody rozwiązywania sporów i konfliktów*, projekt z 6.03.2012 r., s. 1.

⁴⁵ M. Jurgilewicz, *Mediacja w administracji publicznej*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2018.

⁴⁶ E. Kruk, H. Spasowska, *Mediacja. Wybór źródeł, wzory dokumentów i pism, statystyki, bibliografia*, C. H. Beck, Warszawa 2008.

poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej, prawo o zamówieniach publicznych czy w nowej ustawie prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

W ostatnich trzech latach obserwuje się w Polsce zasadniczo wzrost ogólnej liczby spraw z zakresu prawa prywatnego, i to zarówno kierowanych przez sądy powszechne do mediacji, jak i bez oficjalnego skierowania sądu, w porównaniu z latami poprzednimi⁴⁷. Jedną z możliwych przyczyn takiego stanu rzeczy jest nowelizacja przepisów k.p.c. dokonana w 2015 roku, która zgodnie z intencją postulatów od dawna formułowanych przez środowiska mediatorów miała na celu:

- wzmocnienie instytucji mediacji,
- zachęcenie do wykorzystania mediacji na każdym etapie postępowania sądowego,
- promowanie mediacji jako jednej z polubownych metod rozwiązywania sporów,
- upowszechnienie mediacji nie tylko wśród stron spraw rozstrzyganych w ramach toczących się postępowań sądowych, lecz także w całym społeczeństwie⁴⁸.

W konsekwencji od 2016 roku strony będące w sporze i zmierzające do jego sądowego rozstrzygnięcia mają obowiązek zawarcia już w pozwie (czyli na etapie przedsądowym) informacji o tym, czy podjęły próbę polubownego rozwiązania sporu przed skierowaniem sprawy do sądu. W przypadku niepodjęcia takiej próby strony zobowiązane są do podania przyczyn takiego stanu rzeczy (art. 187 § 1 pkt 3 k.p.c.). Brak informacji traktuje się jako brak formalny.

Niestety, pomimo słuszności założeń przyjętych przez ustawodawcę praktyka pokazuje, że przepis ten jest opacznie stosowany. Okazało się bowiem, że ujęcie w pozwie informacji na temat nieprzystąpienia do mediacji i uzasadnienie tego faktu za pomocą przeróżnych argumentów podanych przez stronę lub jej pełnomocnika spowodowało, że dla części z sędziów był to wyraźny znak, aby powstrzymać się od dalszego zachęcania stron do wzięcia udziału w posiedzeniu mediacyjnym na dalszych etapach sporu.

Należy zauważyć również, że dzięki nowelizacji przepisów wzmocniono rolę sędziów na etapie postępowania sądowego i nałożono kolejny obowiązek na sąd w zakresie:

⁴⁷ Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych. Sądy okręgowe i rejonowe w latach 2006–2018, Warszawa 2019, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/publikacje/> (dostęp: 20.01.2020).

⁴⁸ Druk sejmowy nr 3432 z 22.05.2015 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z projektami aktów wykonawczych.

- pouczenia stron o możliwości wzięcia udziału w postępowaniu mediacyjnym,
- nakłaniania stron do mediacji na każdym etapie postępowania,
- zobowiązania stron do udziału w spotkaniu, na którym strony uzyskają informację na temat postępowania mediacyjnego (por. art. 10, art. 183⁸, art. 210 § 22 k.p.c.).

Zmiana ta, podobnie jak w przypadku opisanym wyżej, jest co prawda zasadna i efektywna, lecz tylko pod warunkiem, że będzie wykorzystywana w praktyce, a to z kolei zależy wyłącznie od sędziego prowadzącego postępowanie sądowe oraz jego nastawienia do idei mediacji.

Nowelizacja przepisów dotyczących mediacji wprowadziła także potrzebną i zasadną możliwość prowadzenia mediacji w postępowaniach upominawczych i nakazowych, w których skutecznie wniesiono zarzuty, oraz zachowania przez wierzyciela pozytywnych skutków związanych z przerwaniem biegu przedawnienia roszczenia w sytuacji niemożności wszczęcia postępowania mediacyjnego przedsądowego z powodów od niego niezależnych (por. art. 183⁶, art. 183⁸ k.p.c.). Co więcej, ustawodawca zastosował też negatywne konsekwencje oraz zachęty finansowe mające skutecznie mobilizować strony sporów do udziału w mediacji. W związku z tym od 1 stycznia 2016 roku sąd uzyskał możliwość obciążenia strony niechętej mediacji obowiązkiem poniesienia kosztów postępowania sądowego. Powyższe rozwiązanie pozwala na uwzględnienie zaangażowania profesjonalnych pełnomocników w polubowne rozwiązanie sporu przy orzekaniu o wysokości kosztów sądowych (por. art. 109 §2 k.p.c.) i daje asumpt także do zasądzenia wielokrotności kosztów zastępstwa procesowego dla pełnomocnika i zwrotu opłat sądowych poniesionych przez strony na skutek zawarcia ugody po przeprowadzeniu mediacji, czyli:

- zaliczeniu kosztów mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd do kosztów sądowych,
- zwrocie z urzędu całej, $\frac{3}{4}$ lub $\frac{1}{2}$ uiszczonej opłaty od pisma wszczynającego postępowanie w pierwszej instancji oraz zarzutów od nakazu zapłaty,
- niepobieraniu opłaty od wniosku o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem w wyniku prowadzenia mediacji.

Zachęty finansowe przysługują stronie w zależności od momentu zawarcia ugody i są jak najbardziej słuszne. Są również czynnikiem mogącym rzeczywiście pozytywnie wpływać na motywację stron do wzięcia udziału w postępowaniu mediacyjnym. W

praktyce strony sporu są informowane o korzyściach finansowych wynikających z mediacji najczęściej przez sąd, pełnomocników procesowych i/lub samych mediatorów.

Ustawodawca polski zgodził się z mediatorami stosującymi znowelizowane przepisy w praktyce i zdecydował się także na uzasadnione uporządkowanie kwestii proceduralnych postępowania mediacyjnego między innymi poprzez:

- doprecyzowanie pierwszeństwa stron w wyborze mediatora,
- przyznanie mediatorowi prawa do zapoznania się z aktami sprawy zaraz po przystąpieniu stron do mediacji,
- możliwość zaproponowania rozwiązania służącego wypracowaniu ugody na zgodny wniosek stron,
- nałożenie na sąd obowiązku przekazania danych kontaktowych stron mediatorowi w jak najkrótszym czasie,
- prowadzenie mediacji przez okres trzech miesięcy i możliwość wydłużenia postępowania mediacyjnego w uzasadnionych przypadkach,
- wzmocnienie zasady poufności w związku z rozszerzeniem kręgu osób, które są zobowiązane do zachowania tajemnicy na temat faktów, o których dowiedziały się w postępowaniu mediacyjnym.

Konsekwencją szerokich zmian w zakresie upowszechniania mediacji było także wzmocnienie roli mediatorów i zachęcenie ich do podnoszenia kwalifikacji. Efektywnemu prowadzeniu mediacji ma sprzyjać również określenie kwalifikacji wymaganych od stałych mediatorów wpisywanych na listę. Jest to ważne, gdyż umożliwia to organizacjom pozarządowym oraz uczelniom tworzenie ośrodków mediacyjnych i prowadzenie list mediatorów, które stanowią później podstawę wyboru danego mediatora przez strony lub sąd.

To nie były jedyne zmiany, które wpłynęły na obecny kształt mediacji w Polsce. W ustawie o Krajowym Rejestrze Sądowym w ramach nowelizacji wprowadzono wynagrodzenie mediatora za przeprowadzenie mediacji sądowej (od 150,00 zł do 2000,00 zł) czy możliwość utworzenia w sądach okręgowych funkcji koordynatora ds. mediacji⁴⁹. Wszystkie zmiany przedstawione powyżej miały doprowadzić do

⁴⁹ Patrz art. 16a i 157 a–f Ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001 nr 98 poz. 1070) oraz art. 98¹ § 4 i art. 183² § 3 k.p.c.

upowszechnienia się polubownych metod rozwiązywania sporów, a także wzrostu liczby postępowań mediacyjnych.

Ze statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości⁵⁰ wynika, że wprowadzone zmiany przyniosły rzeczywisty wzrost liczby spraw kierowanych do mediacji przez sądy w porównaniu z latami poprzedzającymi nowelizację przepisów k.p.c. W roku poprzedzającym zmiany – tj. 2015 – ogólna liczba spraw skierowanych do mediacji wyniosła ponad 17 tys., w roku wprowadzenia zmian już prawie 25 tys., a w 2017 roku – 27 tys. W 2018 roku ich liczba spadła w porównaniu z rokiem poprzednim, ale i tak była wysoka – ponad 26 tys., co oznacza wzrost ogólnej liczby spraw skierowanych do mediacji o około 50%. Trzeba także zaznaczyć, że tempo wzrostu ogólnej liczby spraw kierowanych do mediacji w sądach rejonowych jest podobne do tego w sądach okręgowych (w 2015 roku było ich 4 tys., w 2016 roku – prawie 6 tys., w 2017 roku – ponad 6 tys., a w 2018 roku – blisko 7 tys., czyli o ok. 2800 spraw więcej niż w 2015 roku)⁵¹. W praktyce można zauważyć zwiększenie udziału mediacji w obrocie prawnym, co potwierdzają statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości. Zgodnie z nimi sądy powszechne w ostatnich latach (tj. w 2017 i 2018 roku) rozpatrywały rocznie ogólnie ponad 15 milionów spraw, z których w 2018 roku prawie 9,5 miliona stanowiły sprawy cywilne, ponad 1,3 miliona – sprawy rodzinne oraz ponad 1,6 miliona – sprawy gospodarcze, a więc takie, do których zastosowanie mają przepisy k.p.c., w tym przepisy dotyczące postępowania mediacyjnego.

Analiza danych statystycznych dostępnych na stronach ministerialnych pokazuje, że w pierwszych dziesięciu latach funkcjonowania mediacji w Polsce w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i gospodarczych stopniowo wzrasta tak liczba spraw kierowanych do mediacji, jak i zakończonych ugodą mediacyjną. Wyjątki miały miejsce w 2011 roku w odniesieniu do spraw pracowniczych, w 2008 roku w odniesieniu do spraw gospodarczych czy w 2013 roku w odniesieniu do spraw rodzinnych. Należy przy tym wskazać, że wzrost dotyczy zarówno spraw cywilnych z zakresu prawa pracy, spraw rodzinnych (z wyłączeniem nieletnich) w sądach rejonowych, jak i spraw cywilnych, gospodarczych i z zakresu prawa pracy w sądach okręgowych, ale – co

⁵⁰ Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych Sądy Rejonowe i Okręgowe. w latach 2006–2016. <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/> (dostęp: 20.01.2020).

⁵¹ *Ewidencja spraw według działów prawa w Polsce w roku 2017 i roku 2018*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne/rok-2018/> (dostęp: 20.01.2020).

ciekawe – nie spraw gospodarczych w sądach rejonowych. Liczba tych ostatnich kierowanych do mediacji (poza 2016 rokiem, kiedy liczba ta utrzymała się na podobnym poziomie) systematycznie spada w porównaniu do 2015 roku. Pomimo ogólnego wzrostu liczby spraw kierowanych do mediacji przez sądy odsetek spraw kierowanych do mediacji w stosunku do wszystkich spraw wpływających do sądu, w których mediacja może być zastosowana, wzrósł nieznacznie, bo z poziomu 0,7% w 2015 roku do 1,07% w 2018 roku⁵².

Prawdopodobnie z tego powodu ustawodawca zdecydował się na jeszcze jedną nowelizację przepisów odnoszących się do mediacji w sprawach z zakresu szeroko rozumianego prawa cywilnego przy okazji kompleksowych zmian w procedurze cywilnej – oczekiwanej i zgłaszanej przez część środowiska mediatorów, a także postulowaną przez sądy. Podstawowa nowelizacja postępowania mediacyjnego z 2019 roku odnosi się do sposobu rozliczenia wynagrodzenia mediatora i zwrotu jego wydatków związanych z prowadzeniem mediacji. Zmieniła się też podstawa prawna wydawania postanowień o skierowaniu do mediacji i postanowień o zatwierdzeniu ugody mediacyjnej na posiedzeniu niejawnym, na co warto zwrócić uwagę w praktyce.

Ustawodawcy przyświecał cel zwolnienia sądów z konieczności pośredniczenia w ustalaniu i wypłacie wynagrodzeń za prowadzone postępowanie mediacyjne, które co do zasady jest postępowaniem dobrowolnym i odbywającym się poza toczącym się postępowaniem sądowym. W związku z tym ustawodawca wprowadził przepis, zgodnie z którym od 21 sierpnia 2019 roku mediator zobowiązany jest w pierwszej kolejności⁵³ do rozliczenia swojego wynagrodzenia bezpośrednio ze stronami za wszczęcie i prowadzenie mediacji.

Konsekwencją wskazanej nowelizacji jest również (od 7 listopada 2019 roku) nowe brzmienie przepisu art. 98¹ § 1 k.p.c. (oraz dodanie art. 93a do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych) i wyraźne doprecyzowanie, że wynagrodzenie przysługujące mediatorowi i zwrot wydatków, których musi dokonać sąd w sytuacjach określonych enumeratywnie w art. 183⁵ § 2 k.p.c., nie mogą być wyższe niż określone w przepisach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu

⁵² M. Skrodzka, A. Zemke-Górecka, Instytucja mediacji w polskim porządku prawnym – jej rozwój i przyszłość w sporach z zakresu prawa cywilnego, „Palestra” 2019, nr 11–12, s. 263–273.

⁵³ Poza przypadkami wskazanymi enumeratywnie w art. 183⁵ § 2 k.p.c.

cywilnym. Sąd ustala wynagrodzenie i przyznaje je mediatorowi tylko wówczas, gdy przynajmniej jedna ze stron skierowanych do mediacji przez sąd była zwolniona z kosztów sądowych w zakresie obejmującym należności mediatora, a pozostałe strony nie wypłaciły mediatorowi tych należności w całości⁵⁴. Zdaniem ustawodawcy ma to zapobiec przedstawianiu przez strony do rozliczenia w ramach kosztów procesu zawyżonych rachunków za mediację oraz ograniczyć wysokość wynagrodzenia podlegającego rozliczeniu do wysokości określonych we wskazanym rozporządzeniu, wydanym na podstawie art. 98¹ § 4 k.p.c., w sytuacji nieopłacenia go przez strony bezpośrednio mediatorowi. Jednak dokonana zmiana może być także czynnikiem zniechęcającym do wzięcia udziału w mediacji. Przykładowo przeciwnik strony, która uzyska zwolnienie z kosztów sądowych, może obawiać się konieczności poniesienia kosztów postępowania mediacyjnego za taką stronę. Ponadto zgodnie z nowelizacją, będzie on dodatkowo zobowiązany do uiszczenia zaliczki na poczet wynagrodzenia mediatora w trybie art. 130⁴ k.p.c., co już samo w sobie budzi doktrynalne wątpliwości.

Warto wspomnieć o modyfikacjach o charakterze porządkowym, które służą głównie poprawie spójności wewnątrz kodeksowej. Nie zmieniają one dotychczasowych przepisów co do istoty, ale zapewniają szybsze procedowanie oraz uwzględniają konieczność zagwarantowania spójności przepisów k.p.c. Są to modyfikacje w zakresie wydawania postanowień o skierowaniu do mediacji i o zatwierdzeniu ugody mediacyjnej na posiedzeniu niejawnym (art. 183⁸ § 2, art. 183¹⁴ § 2 k.p.c.). Wprowadzonego rozwiązania nie sposób ocenić negatywnie, nie ulega bowiem wątpliwości, że sąd powinien być uprawniony do wydania na posiedzeniu niejawnym postanowienia o skierowaniu do mediacji, jak również postanowienia o zatwierdzeniu ugody. Są to postanowienia na tyle proste, o charakterze formalnym, że do wydawania ich nie jest konieczna obecność stron lub ich pełnomocników na rozprawie. Tym bardziej nie są to postanowienia, których wydanie wymagałoby obecności innych osób niż strony sporu. Ocena art. 148 § 3 k.p.c. może jednak budzić zastrzeżenia w odniesieniu do innych postanowień, które zostały objęte jego brzmieniem, z uwagi na obowiązującą w postępowaniu cywilnym zasadę jawności postępowania (art. 9 k.p.c.), co podnoszono już

⁵⁴ M. Skibińska, *Mediacja po reformie KPC – komentarz praktyczny*, LEX 2019, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/mediacja-po-reformie-kpc-470121325> (dostęp: 15.12.2022).

po wprowadzeniu możliwości orzekania w postępowaniu cywilnym na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 148¹ k.p.c.

Zaprezentowana ogólna analiza dotychczasowego rozwoju instytucji mediacji w sprawach z zakresu szeroko rozumianego prawa cywilnego w polskim porządku prawnym, niezależnie od istnienia innych (pozaprawnych) przyczyn wpływających na niską efektywność mediacji w stosunku do oczekiwanej⁵⁵, prowadzi do wniosku, że rozwiązania systemowe są jednym z narzędzi mających pozytywny (choć nadal niewystarczający) wpływ na wzrost liczby spraw kierowanych do postępowania mediacyjnego. W związku z tym dobrze przemyślane i skonstruowane przepisy stanowią istotny czynnik warunkujący upowszechnienie idei mediacji wśród instytucji oraz osób potencjalnie nią zainteresowanych. Co więcej, skuteczna instytucja mediacji jest narzędziem potrzebnym, a nawet pożądanym tak przez państwo, jak i wymiar sprawiedliwości, pozwala ona bowiem rzeczywiście realizować konstytucyjną zasadę prawa każdego obywatela do sądu oraz zapewnić system efektywnego rozstrzygania sporów. Jest to bardzo istotne, ponieważ statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości wskazują na rokroczny wzrost liczby spraw sądowych. Szansą na usprawnienie tego systemu jest poprawna regulacja mediacji, którą jednak należy unormować w sposób przemyślany i kompleksowy – odrębną ustawą wraz z ustandaryzowaniem zawodu mediatora (między innymi jego statusu, sposobu weryfikacji jego kompetencji czy otrzymywania przez niego wynagrodzenia).

Dokonane zmiany w zakresie mediacji można podzielić na merytoryczne i niemerytoryczne. Ze względu na krótki okres obowiązywania znowelizowanych przepisów trudno jest ocenić skutki ich oddziaływania na postępowanie mediacyjne. Trzeba jednak zaznaczyć, że obok pozytywnych efektów w postaci odciążenia sądów wprowadzone zmiany mogą wpłynąć negatywnie przynajmniej na część mediatorów oraz na same strony postępowania mediacyjnego, a w konsekwencji na upowszechnienie mediacji. Problemy zapewne w pierwszej kolejności pojawią się w środowisku mediatorów, zwłaszcza tych, którzy do tej pory nie mieli obowiązku prowadzenia działalności gospodarczej, lecz byli zatrudnieni na umowę o pracę, a mediację traktowali jako działalność dodatkową. Młodzi mediatorzy, którzy dotychczas nie rozliczali się z

⁵⁵ Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji – Raport końcowy, <https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/rk-mediacje-agrotec-02.09.pdf>. (dostęp: 20.01.2016).

sądem w systemie B2B, staną przed dylematem, czy założyć firmę, czy znaleźć zatrudnienie u innego mediatora. Przy czym warto zaznaczyć, że tylko dla nielicznych osób w Polsce mediacja jest jedynym źródłem ich utrzymania. Ponadto, pomimo że znowelizowane przepisy miały docelowo doprowadzić do przyspieszenia wypłaty wynagrodzenia mediatorowi poprzez rozliczanie go bezpośrednio ze stronami, to w opinii autorki niniejszej pracy może to doprowadzić do odwrotnych skutków i wydłużenia okresu zapłaty, strony bowiem mogą nie być skłonne do dobrowolnego opłacania wynagrodzenia mediatora, tym bardziej przed przeprowadzeniem postępowania mediacyjnego. W związku z tym mediator będzie zmuszony do wzywania stron/strony do zapłaty lub wszczęcia mediacji we własnej sprawie, nie będzie miał bowiem innego wyjścia, gdy po bezskutecznym okresie oczekiwania na wynagrodzenie będzie zmuszony złożyć wniosek o wypłatę należnego wynagrodzenia do sądu. Sytuacja taka może być niekorzystna dla mediatora zwłaszcza w sprawach, w których otrzymuje on minimalne wynagrodzenie (tj. 150 zł za przeprowadzone postępowanie mediacyjne) i dochodzi należności połowy wynagrodzenia, tj. kwoty 75 zł od jednej ze stron postępowania. W praktyce taka sytuacja rodzi kolejną wątpliwość co do charakteru odpowiedzialności stron wobec mediatora.

Istnieje zatem ryzyko, że regulacja, której celem jest zapobieganie nadużyciom ze strony nieuczciwych mediatorów w rozliczaniu kosztów mediacji, może doprowadzić do sytuacji odwrotnej. Trzeba przyznać, że przepisy w brzmieniu sprzed nowelizacji, pomimo że dalekie od ideału, poprzez pośredniczenie sądu w rozliczaniu kosztów postępowania mediacyjnego zapewniały kontrolę wynagrodzenia naliczanego przez mediatorów, co w konsekwencji wpływało na pewność prowadzonej mediacji i kreowało jednolity wizerunek mediatora. W obecnej rzeczywistości prawnej może dojść do wzrostu liczby spraw, w których nieuczciwi mediatorzy – którzy nie mają nad sobą kontroli sądowej – będą naliczać w odniesieniu do postępowań mediacyjnych ze skierowania sądu wynagrodzenie wyższe niż to określone (i należne) we wskazanym rozporządzeniu. To z kolei może mieć negatywny wpływ tak na wizerunek mediatora, jak i samej mediacji oraz spowodować zniechęcenie do brania w niej udziału.

Wszystkie omówione powyżej przykłady dotyczące rozwoju mediacji wskazują na ważną potrzebę dalszego kształtowania kultury mediacji także w polskim porządku prawnym i w praktyce. Wraz z rozwojem mediacji prowadzi się badania oraz powstaje

wiele prac naukowych na jej temat, co jest niezwykle istotnym elementem dopełniającym proces funkcjonowania tej instytucji.

1.2 Mediacja – rozważania o istocie pojęcia

Słowo „mediacja” pochodzi z języka łacińskiego (*mediatio, mediare* – być w środku, pośredniczyć, *medius* – środkowy, bezstronny). Zdefiniowanie pojęcia mediacji nie jest proste, ponieważ w zależności od jej rodzaju, stylu prowadzenia czy przedmiotu, którego dotyczy, jest ona nieco inaczej ujmowana. Dostępna literatura pokazuje, że wśród badaczy i osób zajmujących się tym tematem nie ma jednolitego stanowiska w kwestii definicji. Mediacja jest pewnym fenomenem społecznym, znajduje się w polu zainteresowania wielu dyscyplin naukowych – zarówno prawa, jak i pedagogiki czy psychologii. W piśmiennictwie dominuje określenie mediacji jako pozasądowego postępowania, w którym neutralna osoba trzecia, specjalnie do tego przygotowana, próbuje razem ze stronami konfliktu wypracować zgodne jego rozwiązanie lub jako postępowanie z udziałem neutralnej osoby trzeciej, którego celem jest doprowadzenie stron do uzgodnienia rozwiązania konfliktu zaistniałego między nimi⁵⁶. Większość definicji mediacji określa ją jako proces realizowany przez neutralną stronę trzecią. Celem tego działania jest pomoc uczestnikom konfliktu w uświadomieniu sobie istoty sporu i znalezieniu sposobu jego rozwiązania.

Wielość podejść teoretycznych wymaga przeanalizowania różnorodnych prób definiowania mediacji w literaturze przedmiotu. Na przykład C. Moore ujmuje ją jako interwencję akceptowanej osoby trzeciej w spór między stronami, która to osoba pomaga im osiągnąć dobrowolne i wzajemnie akceptowalne porozumienie, natomiast sama nie jest uprawniona do podejmowania decyzji za strony⁵⁷. Według D. Petersa, amerykańskiego eksperta w dziedzinie ADR, „mediację najlepiej można zrozumieć jako wspomagane negocjacje, zaś negocjacje stanowią najbardziej powszechne postępowanie stosowane w budowaniu relacji prawnych i rozwiązywaniu sporów”⁵⁸. Natomiast G. Nordhelle uważa, że można ją traktować jako nieformalny proces, w którym bezstronna

⁵⁶ J. Rajski, Rola mediacji przy rozwiązywaniu sporów związanych ze stosunkami w obrocie gospodarczym, [w:] Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu, red. A. Nowicka, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005, s. 912.

⁵⁷ C.W. Moore, *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 30.

⁵⁸ S. Pieckowski, *Mediacja w sprawach cywilnych...*, s. 12.

osoba trzecia pomaga wypracować stronom rozwiązanie konfliktu, ale go nie narzuca⁵⁹. Ponadto autorka dodaje, że „przez mediację rozumie się dobrowolny i poufny proces, w którym fachowo przygotowana, niezależna i bezstronna osoba, za zgodą stron, pomaga im poradzić sobie z konfliktem. Mediacja pozwala jej uczestnikom określić kwestie sporne, zmniejszyć bariery komunikacyjne, opracować propozycje rozwiązań i jeśli taka wola stron, zawrzeć wzajemnie satysfakcjonujące porozumienie”⁶⁰. Z kolei A. Zienkiewicz wskazuje, że mediacja w literaturze przedmiotu jest najczęściej przedstawiana jako niewładcza ingerencja osoby trzeciej w spór lub wspomaganie negocjacji między stronami w celu osiągnięcia porozumienia uwzględniającego interesy i potrzeby obu stron⁶¹.

W literaturze przedmiotu wskazuje się przede wszystkim na mediację jako szybszy⁶², tańszy⁶³ i prostszy – mniej sformalizowany – niż postępowanie sądowe i arbitrażowe sposób rozwiązywania sporów. Przykładowo P. Lovenheim uważa, że mediacja jest procesem, w którym dwie lub więcej osób zaangażowanych w konflikt próbuje znaleźć wykonalne i sprawiedliwe rozwiązanie problemu za pomocą trzeciej osoby – mediatora⁶⁴. Według J. Bercovitcha mediacja jest procesem zarządzania konfliktem, który wiąże się z negocjacjami⁶⁵ między stronami, występuje jednak różnica pomiędzy tymi dwoma pojęciami – w procesie mediacji strony potrzebują pomocy trzeciej, obcej strony, aby zmienić swoje postrzeganie i zachowania. Natomiast J. Crawley i K. Graham w swojej książce *Mediacja dla menedżerów* określają to zjawisko jako proces, w którym bezstronna osoba trzecia pomaga uczestnikom sporu wyjaśnić przyczynę nieporozumienia i w miarę możliwości pomóc je rozwiązać⁶⁶. Również M.S. Umbreit w swojej książce *Mediacja konfliktów interpersonalnych* formułuje następującą

⁵⁹ G. Nordhelle, *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, FISO, Gdańsk 2010, s. 27.

⁶⁰ Tamże, s. 27–28.

⁶¹ A. Zienkiewicz, *Studium mediacji. Od teorii ku praktyce*, Difin, Warszawa 2007, s. 38.

⁶² Np. A. Arkuszewska, M. Bosak, *Mediacja jako metoda rozwiązywania indywidualnych i zbiorowych sporów z zakresu prawa pracy*, [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, C. H. Beck, Warszawa 2008, s. 166; M. Bobrowicz, *Mediacja. Jestem za*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, s. 27–28.

⁶³ K. Flaga-Gieruszyńska, *Znaczenie mediacji na tle innych metod rozwiązywania sporów w sprawach gospodarczych*, [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, C. H. Beck, Warszawa 2008, s. 129–153; M. Bobrowicz, *Mediacja. Jestem za...*, s. 22–23.

⁶⁴ P. Lovenheim, L. Guerin, *Mediate, don't litigate. Strategies for successful mediation*, Nolo, Berkeley 2014, s. 1.

⁶⁵ „Negocjacje to proces, w którym dwie strony o pewnych rozbieżnych interesach dążą do osiągnięcia porozumienia. Mechanizm porozumienia następuje wtedy, gdy strony uświadamiają sobie, że porozumienie może zapewnić większe korzyści niż działania bez porozumienia” (M. Januszek, G. Krzemieniewska, *Poradnik negocjatora. Jak sprawnie negocjować*, Oficyna Wydawnicza OPO, Bydgoszcz 1995, s. 6–7).

⁶⁶ J. Crawley, K. Graham, *Mediation for managers. Resolving conflict and rebuilding relationships at work*, Nicholas Brealey Publishing, Boston 2002, s. 11.

definicję: mediacja jest nieformalnym, ale ustrukturyzowanym procesem, w którym neutralna osoba trzecia pomaga omówić konflikt i wynegocjować umowę odpowiadającą interesom i potrzebom stron. Mediatorzy nie narzucają rozwiązania, a uczestnictwo w procesie jest dobrowolne⁶⁷. Mediację można zdefiniować także „jako dobrowolne i poufne porozumiewanie się stron znajdujących się w konflikcie w obecności bezstronnej i neutralnej osoby trzeciej – mediatora”⁶⁸. W mediacji najważniejsze jest akcentowanie konkretnych interesów⁶⁹ oraz stuprocentowe skupienie się na wyznaczonym kierunku działań. Trzeba zaznaczyć, że te podejścia są również opracowywane na naukowym poziomie w ramach tak zwanej koncepcji Harvardu⁷⁰.

Mediacja jest dobrowolnym procesem rozmów przy pomocy bezstronnej trzeciej osoby⁷¹, często jest nazywana „procesem rozwiązywania konfliktu”⁷². W tym procesie mediator nie ma żadnych uprawnień do rozwiązania konfliktu pomiędzy stronami i podejmowania decyzji w ich imieniu⁷³. Właśnie to jest ta cecha, która odróżnia mediację od procesu sądowego⁷⁴ oraz innej alternatywnej metody uregulowania sporu, *explicite*, że strony są w konflikcie i dążą do porozumienia. Czasami cel, którym jest porozumienie, wskazany jest wprost. W ten sposób widzi mediację na przykład C. Bühring-Uhle, dla którego mediacja jest „niewiązującą interwencją neutralnej osoby trzeciej, która pomaga stronom sporu w negocjowaniu porozumienia”⁷⁵. Obecnie w języku polskim termin *mediacja* definiowany jest jako pośredniczenie w sporze mające na celu ułatwienie stronom dojście do porozumienia⁷⁶. Czasami założenie, że celem mediacji jest porozumienie, nie jest wyrażone wprost. Takie ujęcie tematu prezentuje na przykład E.

67 M.S. Umbreit, *Mediating interpersonal conflicts*, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2006, s. 24.

68 *Kodeks Etyki Mediatora*, Polskie Centrum Mediacji, Warszawa 2006, s. 5.

69 F. Haft, K. G. von Schlieffen, *Handbuch Mediation*, C. H. Beck, München 2016, s. 106–107.

70 A. Längsfeld, *Anwaltpflichten und Mediation*, Duncker & Humblot, Berlin 2015, s. 81. Zgodnie z niniejszym podejściem strony muszą: 1. W ramach procesu mediacji wyznaczyć granicę pomiędzy okolicznościami związanymi z życiem prywatnym oraz zawodowym. 2. W procesie mediacji szukać warunków umowy, które odpowiadają obu stronom. 3. W procesie mediacji szukać obiektywnych kryteriów w celu osiągnięcia konsensusu. Punkt 3 stanowi najważniejszą metodę prowadzenia negocjacji w celu współpracy. Metoda została wypracowana przez profesora R. Fishera (wydział prawa Uniwersytetu Harvarda). To metodologia prowadzenia racjonalnych negocjacji oparta na interesach obu stron, tzw. negocjacje przedmiotowe.

71 C. Bühring-Uhle, *Arbitration and mediation in international business. Designing procedures for effective conflict management*, Kluwer Law International, The Hague 1996, s. 176; J.M. von Bargen, *Gerichtsinterne Mediation*, Mohr Siebeck, Tübingen 2008, s. 13.

72 J.M. von Bargen, *Gerichtsinterne Mediation...*

73 S.B. Goldberg, F.E.A. Sander, N. H. Rogers, S.R. Cole, *Dispute resolution...*, s. 121.

74 J.C. Menkel-Meadow, P.L. Love, A.K. Schneider, R.J. Sternlight, *Dispute resolution. Beyond the adversarial model*, Aspen Publishers, New York 2011, s. 31.

75 Za: R. Morek, Jaki powinien być mediator? Przekładanie nieprzekładalnego: o wymaganiach wobec mediatorów w ustawie, [w:] *Mediacja*, red. L. Mazowiecka, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 16.

76 *Słownik języka polskiego PWN*, www.sjp.pwn.pl (dostęp: 18.09.2017).

Bieńkowska, która określa mediację jako „dobrowolne negocjacje między jednostkami lub grupami pozostającymi w konflikcie” z udziałem mediatora mającego za zadanie podtrzymywanie i ułatwianie ich przebiegu, bez narzucania stronom rozstrzygnięcia⁷⁷. Znaczenie wymogu akceptacji rozwiązania sporu przez spierające się strony podkreśla J. Kurczewski⁷⁸, który uważa, że to właśnie niewiążący charakter interwencji trzeciej strony jest kluczowym czynnikiem odróżniającym mediację od interwencji z udziałem administratora lub sędziego. Natomiast G. Slapper i D. Kelly słusznie wskazują również, że w porozumieniu mediacyjnym można zawrzeć takie elementy, które nie mogłyby znaleźć się w wyroku ze względu na swój charakter, jak choćby przeprosiny czy sposób rozwiązania sporów, które mogą zaistnieć między stronami w przyszłości⁷⁹.

Mediację wykorzystuje się nie tylko do rozwiązywania konfliktów rodzinnych i biznesowych, lecz także międzynarodowych. Zakres jej użycia jest bardzo szeroki i obejmuje przeróżne sfery życia publicznego. Może mieć miejsce zarówno między osobami fizycznymi, jak i osobami prawnymi, różnymi grupami społecznymi, a także między państwami w trakcie konfliktów międzynarodowych. Spór międzynarodowy ma miejsce wówczas, gdy państwa lub inne podmioty w rozumieniu prawa międzynarodowego prezentują odmienne stanowiska dotyczące tych samych kwestii. Spór może stanowić jedno ze źródeł konfliktu, ale jego istotą jest głównie to, że może zostać rozwiązany za pomocą środków prawnych⁸⁰. Spory międzynarodowe są nieodłącznym elementem stosunków międzynarodowych, co jest naturalną konsekwencją współżycia państw między sobą. W związku z tym nie ma możliwości całkowitego ich wyeliminowania. Aby nie dopuścić do zachwiania poczucia bezpieczeństwa i pokoju w państwach objętych sporem, prawo międzynarodowe nakazuje ich załatwianie tylko i wyłącznie sposobami pokojowymi. W podobny sposób traktuje ten problem Karta Narodów Zjednoczonych, przy czym do używania pokojowych środków rozwiązywania sporów międzynarodowych są zobligowane zarówno państwa będące członkami ONZ, jak i te, które do tej organizacji nie należą.

⁷⁷ A. Zienkiewicz, *Studium mediacji...*, s. 32.

⁷⁸ J. Kurczewski, *Spór i sądy...*, s.16.

⁸⁰ E. Cziomer, L.W. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 250.

Istnieje duża swoboda w doborze tych środków przez poszczególne państwa, nie są one odgórnie narzucane⁸¹.

Współczesne rozumienie mediacji ukształtowało się w Stanach Zjednoczonych i Europie Zachodniej. Mediator, będący neutralną osobą, sprzyja stronom w osiągnięciu porozumienia korzystnego dla wszystkich podmiotów. W procesie mediacji mogą brać udział zarówno bezpośredni uczestnicy konfliktu, jak również ich przedstawiciele. Mediator nie ingeruje w szczegóły umowy i nie wpływa na strony, on tylko zarządza procesem tak, żeby strony lub ich przedstawiciele sami osiągnęli porozumienie. Umowa jako produkt końcowy jest wynikiem współpracy stron. Istotą pracy mediatora jest zarządzanie procesem w sposób sprzyjający dialogowi, aby strony konfliktu mogły znaleźć nowe metody współdziałania i nie utraciły wzajemnych relacji. Proces mediacji jest dobrowolny i nie ma charakteru przymusowego. Każda ze stron ma prawo do zakończenia go w dowolnym momencie.

Warta uwagi, bowiem skonstruowana na podstawie doświadczeń państw Unii Europejskiej i szeroko ujmująca zagadnienie, jest definicja mediacji zawarta w artykule 3a dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 roku w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych⁸², która stanowi, że mediacja oznacza „postępowanie, bez względu na jego nazwę lub określenie, w którym przynajmniej dwie strony sporu próbują same osiągnąć porozumienie w celu rozwiązania ich sporu, korzystając z pomocy mediatora. Postępowanie takie może zostać zainicjowane przez strony albo może je zaproponować lub zarządzić sąd lub nakazać prawo państwa członkowskiego”. Należy jednak podkreślić, że w ramach inicjatyw ogólnych Unii Europejskiej najpierw Komisja Europejska przyjęła 19 kwietnia 2002 roku zieloną księgę w sprawie alternatywnych form rozwiązywania sporów w sprawach cywilnych i handlowych⁸³. W wyniku dalszych prac w październiku 2004 roku Komisja przygotowała odrębny akt *soft law* *Kodeks Postępowania dla Mediatorów* (ang. *European Code of Conduct for Mediators*)⁸⁴. Następnie również na tej podstawie 22

⁸¹ Por. L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 216.

⁸² Dziennik Urzędowy L 136 Unii Europejskiej, t. 51, z dnia 24 maja 2008 r., Dz. Urz. UE L 136/3.

⁸³ Dokument oznaczony jako COM (2002) 196 final, opublikowany w Polsce np. w: M. Bobrowicz, *Mediacje gospodarcze – jak mediuwać i przekonywać*, C. H. Beck, Warszawa 2004, s. 103 i n.

⁸⁴ Na temat źródeł prawa europejskiego w przedmiocie mediacji i pozostałych alternatywnych metod rozwiązywania sporów zob. M. Jurgilewicz, *Regulacje europejskie dotyczące mediacji oraz pozostałych ADR*, <https://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/regulacje-europejskie-dotyczace-mediacji-oraz-pozostalych-metod-adr.html> (dostęp: 23.06.2015).

października 2004 roku przedstawiono projekt Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych⁸⁵. W ramach Rady Europy szczególne znaczenie ma rekomendacja Komitetu Ministrów dla Państw Członkowskich Rady Europy nr Rec (2002) 10 z 18 września 2002 r. dotycząca mediacji w sprawach cywilnych⁸⁶. Ważne jest to, że w ustawodawstwach niektórych krajów zaczęła pojawiać się, w szczególności w odniesieniu do mediacji rodzinnych i mediacji pracowniczych, instytucja tak zwanych obligatoryjnych mediacji. Wprowadzone zostały one w różnym zakresie między innymi w ustawodawstwach Szwajcarii, RPA, Włoch, Wielkiej Brytanii, Danii, Kanady, Australii i niektórych stanów Stanów Zjednoczonych⁸⁷.

Istotne w kwestii definiowania mediacji są także uwarunkowania, które mogą decydować o powodzeniu tego procesu. Do uzyskania dobrego wyniku mediacji mogą się przyczynić predyspozycje osobowościowe stron, takie jak na przykład umiejętność prowadzenia dialogu, empatia, wzajemne zrozumienie, szacunek, gotowość do wyrażania swoich potrzeb i uczuć. Równie istotne są kwalifikacje i cechy osobiste mediatora, takie jak na przykład znajomość zasad komunikacji werbalnej i niewerbalnej, teorii konfliktu i praktycznych umiejętności zarządzania nim, psychologicznej analizy zachowań i procesu podejmowania decyzji⁸⁸. Wiedza ta odgrywa bardzo ważną rolę w szybkości oraz skuteczności mediacji. Mediacja może być zatem efektywnym sposobem pomocy ludziom w pokojowym rozwiązywaniu problemów. To proces, podczas którego neutralna strona postępowania pomaga dwóm lub więcej osobom lub podmiotom w osiągnięciu rozwiązania zadowalającego wszystkich. Mediator nie jest sędzią, jest obserwatorem, interpretatorem, przewodnikiem w procesie rozwiązywania konfliktu.

Podczas mediacji wymagane jest spotkanie stron sporu w celu omówienia różnic. Gdy są one wyrażone w słowach, skonfliktowane strony mogą poznać nawzajem wszystkie opinie. To nie znaczy, że od razu dojdzie do porozumienia, ale jest szansa, że przez wymianę myśli i przy pomocy mediatora spór zostanie rozwiązany.

⁸⁵ K. Gajda, Alternatywne metody rozwiązywania sporów – projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2006, nr 6, s. 73 i n.

⁸⁶ R. Morek, ADR – w sprawach gospodarczych...; A. Korybski, Alternatywne rozwiązywanie sporów...; Ł. Błaszczak, Alternatywne formy rozwiązywania sporów..., s. 331–332.

⁸⁷ N. Alexander (red.), *Global trends in mediation...*, s. 452 i in.

⁸⁸ Za: M. Bobrowicz, *Mediacja. Jestem za...*, s. 29.

Należy podkreślić, że mediację zalicza się w literaturze przedmiotu do ADR. Podstawowe formy ADR to: negocjacje, mediacje i arbitraż⁸⁹. W literaturze pojawia się też pogląd, że najważniejszymi odmianami ADR są: arbitraż, mediacja i koncyliacja⁹⁰. Arbitraż postrzegany jest coraz częściej przede wszystkim jako podstawowa alternatywna metoda rozstrzygania spraw cywilnych w ramach tak zwanego ruchu ADR⁹¹. Mediację w literaturze określa się jako alternatywny w stosunku do sądowego postępowania cywilnego sposób rozwiązywania sporów cywilnych⁹². Pozwala ona na utrzymanie istniejących więzi między stronami poprzez likwidację przyczyn konfliktu. Arbitraż natomiast wpływa w mniejszym stopniu na łagodzenie konfliktów. Nie pełni on funkcji uzupełniającej w stosunku do sądowego wymiaru sprawiedliwości. Mediacja sądowa jest takim uzupełnieniem, gdyż pełni dodatkowo funkcję komunikacyjną (integracyjną)⁹³.

Rola mediatora nieco różni się od roli koncyliatora⁹⁴, choć funkcje, jakie pełnią te osoby, są takie same. Coraz częściej mediacji nadaje się szerokie znaczenie, a przez to uznaje się jednocześnie, że koncyliacja to jedna z postaci mediacji. Można zatem podsumować, że mediacja polega na rozwiązywaniu sporu przez strony z pomocą mediatora – w przeciwieństwie do arbitrażu, którego istotą jest natomiast władcze rozstrzygnięcie dokonane przez arbitrów. Jak podkreśla się w doktrynie, rozstrzygnięcie na ogół nie oznacza osiągnięcia stanu zgody ani porozumienia stron, a często zamyka pewien etap ich konfliktu⁹⁵.

Schemat przedstawiony poniżej obrazuje różnice pomiędzy mediacją, negocjacjami, arbitrażem oraz postępowaniem sądowym.

⁸⁹ Ł. Błaszczak, *Alternatywne formy rozwiązywania sporów...*, s. 332.

⁹⁰ A. Wach, *Alternatywne formy...*, s. 285.

⁹¹ L. Morawski, *Proces sądowy a instytucje alternatywne*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 1, s. 12; A. Wach, *Alternatywne formy...*, s. 136.

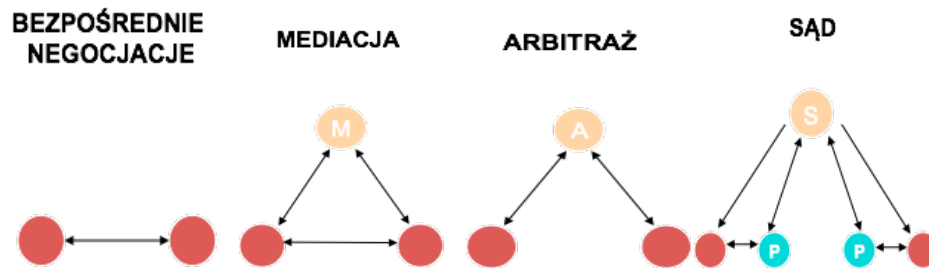
⁹² T. Ereciński, J. Grzegorzczak, M. Jędrzejewska, K. Weltz, J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Postępowanie rozpoznawcze, Postępowanie zabezpieczające*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2006, s. 407.

⁹³ A. Zienkiewicz, *Mediacja w cywilnym postępowaniu procesowym w Polsce na tle procesów integracji europejskiej*, [w:] *Polska kultura prawna a proces integracji Europy*, red. S. Wronkowska, Zakamycze, Kraków 2005, s. 390. Porównania instytucji arbitrażu i mediacji dokonałam na podstawie uwag Ł. Błaszczaka, *Alternatywne formy rozwiązywania sporów...*, s. 345–347.

⁹⁴ „Koncyliator na ogół usuwa napięcie między stronami i ułatwia ich porozumienie, mediator natomiast stara się spowodować, aby każda ze stron lepiej zrozumiała punkt widzenia drugiej strony. Celem mediatora jest skłonienie stron do zawarcia ugody”. M. Białecki, *Mediacja w postępowaniu cywilnym...*, s. 33, przypis 59.

⁹⁵ Z. Kmieciak, *Mediacja i koncyliacja w prawie administracyjnym*, Zakamycze, Kraków 2004, s. 16–17.

Rysunek 1. Różnice pomiędzy mediacją, negocjacjami, arbitrażem i postępowaniem sądowym

Źródło: M. Tański, *Materiały szkoleniowe dla mediatorów*, Centrum Mediacji Partners Polska, Warszawa 2013

Mediacji jako fenomenu społecznego i szczególnego rodzaju działalności człowieka nie jest łatwo ująć w ramy definicyjne. Próby sformułowania powszechnie akceptowanej i poprawnej metodologicznie definicji mediacji napotykają na rozmaite trudności. Są one związane między innymi z różnorodnością rodzajów mediacji, technik mediacyjnych, a także oczekiwań co do celów i funkcji, które powinna spełnić.

1.3 Idea, cele i zasady obowiązujące w mediacji

Mediacja jest procesem niejednorodnym i wykorzystywanym w wielu różnych sytuacjach, w związku z tym w literaturze przedmiotu charakteryzowane są różne jej style. Jako dwa fundamentalne wymienia się mediację wspomagającą (*facilitative mediation*) oraz mediację o charakterze ocennym (*evaluative mediation*)⁹⁶. Pojęcie pierwsze reprezentuje podejście, w którym mediator unika formułowania jakichkolwiek własnych opinii dotyczących istoty sporu i sposobów jego rozwiązania. W literaturze podkreśla się także, że powinien on zachować neutralność wobec problemu, co oznacza, że nie może sam proponować ani sugerować stronom potencjalnych rozwiązań ich konfliktu, nie może też oceniać propozycji stron ani w nie ingerować. Na drugim końcu

⁹⁶ L. Riskin, Understanding mediators' orientations, strategies, and techniques. A grid for the perplexed, „Harvard Negotiation Law Review” 1996, nr 7, s. 31.

opisu możliwych stylów mediacyjnych znajduje się *evaluative mediation*, w której mediator nie tylko nie waha się prezentować własnego stanowiska co do meritum sprawy, lecz także – jeśli uzna to za celowe – proponuje nawet stronom projekt własnego rozwiązania. Ta zasada jednak nie dotyczy wszystkich modeli opisywanych w literaturze, co zostanie omówione w dalszej części pracy. Celem mediacji jest osiągnięcie takiego porozumienia, z którego skorzystają wszystkie strony sporu (*win-win solution*) i każda osiągnie to, co chce⁹⁷. Strony nie tracą wówczas kontroli nad procesem i angażują się w podjęcie decyzji. W przeciwieństwie do sądu i arbitrażu, gdzie strony są reprezentowane przez profesjonalnych prawników, w mediacji to one bezpośrednio uczestniczą w procesie decyzyjnym i podejmują ostateczną decyzję, a nie sędzia wydający wyrok. W pełni kontrolują proces i nie są biernymi obserwatorami. Cała procedura jest nieformalna, co zapewnia komfort psychiczny i pobudza do współpracy. W przypadku sądu lub arbitrażu sprawy mogą się toczyć przez wiele miesięcy, a nawet lat, natomiast w przypadku mediacji mogą być rozstrzygane w ciągu kilku dni lub tygodni. Wydatki na mediację są minimalne, podczas gdy koszty sądowe o wiele większe. Istotą mediacji nie jest poszukiwanie winnego, ale znalezienie wyjścia z sytuacji i zaspokojenie własnych interesów. Skupianie się na przyszłości pozwala stronom na uwolnienie znacznych sił psychicznych, sprawia, że są kreatywniejsze i nie są niewolnikami negatywnych emocji z przeszłości.

Z perspektywy celu mediacji ważna jest treść umowy mediacyjnej, która powinna ujmować definicje poszczególnych problemów z punktu widzenia każdej ze stron, rozwiązania, na które zgodziły się obie strony, powody wyboru tych rozwiązań oraz cel umowy. Porozumienie końcowe (umowa lub ugoda) może dotyczyć albo wszystkich diskutowanych spraw, albo tylko kilku. Sukcesem w mediacji może być zarówno dojście do porozumienia we wszystkich sprawach, jak i tylko w niektórych. W przypadku gdy umowa mediacyjna ma być wykorzystana przed sądem, trzeba pamiętać, aby była sformułowana w języku prawniczym (przez adwokatów obu stron lub notariusza)⁹⁸. Bardzo ważna w procesie mediacji jest aktywność mediatora, która ma ułatwić rozwiązanie sporu. Mają temu służyć między innymi techniki skutecznej komunikacji między stronami, eliminacji negatywnych emocji, pomocy w precyzowaniu interesów i

⁹⁷ P. Lovenheim, E. Doskow, *Becoming a mediator. Your guide to career opportunities*, Nolo, Berkeley 2004, s. 7.

⁹⁸ H. Przybyła-Basista, *Proces mediacji rodzinnych – od teorii do praktyki*, „Mediator” 2002, nr 21, s. 5–21.

stanowisk stron. Warto jednak zwrócić uwagę, że styl *evaluative mediation*, który znajduje się na przeciwnym biegunie stylu *facilitative mediation*, pozwala mediatorowi prezentować własne stanowisko co do istoty sporu czy nawet zaproponować stronom projekt rozwiązania konfliktu. Scharakteryzowane powyżej podejścia określane są czasami jako „miękkie” oraz „twarde” i mogą występować w różnych odmianach, a także w różnym natężeniu. Wybór adekwatnej techniki zależy od osobistych preferencji mediatora, jego koncentracji na celach i dążeniach stron oraz oceny możliwości ich współpracy i zdolności do rozwiązania konfliktu bez jego pomocy. Strony sprawują jednak kontrolę nad charakterem postępowania między innymi poprzez możliwość swobodnego wyboru albo rezygnacji z konkretnego mediatora.

Współczesna literatura wyodrębnia cztery podstawowe zasady mediacji: dobrowolność, bezstronność, neutralność oraz poufność, które tworzą zbiór zasad akceptowanych praktycznie przez całe środowisko mediacyjne, oraz zasady dodatkowe: akceptowalność, profesjonalizm i bezinteresowność⁹⁹.

Dobrowolność, którą wymieniono jako pierwszą spośród standardów prowadzenia mediacji i postępowania mediatora, oznacza, że mediator dba o to, aby nie było przymusu uczestniczenia w mediacji i zawierania porozumienia¹⁰⁰. Nikt nie ma prawa przymuszać kogokolwiek do przystąpienia do procesu mediacji¹⁰¹, a strony muszą wyrazić zgodę na udział w niej. Może ona być cofnięta na każdym etapie trwania mediacji przez każdą ze stron, o czym należy wszystkich na wstępie poinformować. Wobec uczestników postępowania mediacyjnego nie może być stosowana jakakolwiek forma presji czy nacisku odnośnie do udziału w mediacji. W tego rodzaju mediacjach strony są zobowiązane przystąpić do postępowania mediacyjnego, jednakże nie muszą kontynuować mediacji ani tym bardziej zawrzeć porozumienia¹⁰². Jak trafnie zauważa A. Gójska, takie rozwiązanie nie jest sprzeczne z zasadą dobrowolności, gdyż strony zobowiązane są jedynie przystąpić do spotkania konsultacyjnego i wówczas mogą podjąć samodzielną decyzję, czy będą dalej uczestniczyć w mediacji czy też nie. Warto także podkreślić, że w literaturze przedmiotu obok zasady dobrowolności mediacji wyodrębnia

⁹⁹ E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka...* Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s.123.

¹⁰⁰ P. Waszkiewicz, *Zasady mediacji*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 96.

¹⁰¹ B. Wajerowska-Oniszczyk, *Mediacja w polskim prawie nieletnich*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 4.

¹⁰² Mediacje obligatoryjne wprowadzono w różnym zakresie między innymi w ustawodawstwach Szwajcarii, RPA, Włoch, Wielkiej Brytanii, Danii, Kanady, Australii i niektórych stanów USA.

się niekiedy zasadę akceptowalności¹⁰³, która dotyczy akceptacji przez strony osoby mediatora i samej procedury postępowania mediacyjnego, jednak wydaje się, że regułę tę należy raczej postrzegać jako element szeroko pojętej zasady dobrowolności.

Bezstronność jako kolejna z zasad oznacza, że mediator nie może opowiadać się za żadną ze stron, faworyzować jej, a w przypadku, gdy może zachodzić ryzyko naruszenia przez niego zasady bezstronności, powinien wyłączyć się z udziału w mediacji¹⁰⁴. Ponadto z zasady tej wynika obowiązek, aby mediator traktował strony postępowania mediacyjnego w taki sam sposób i zapewnił im możliwość równego udziału w procesie oraz czuwał, aby podmioty miały takie same uprawnienia¹⁰⁵. Zgodnie z tą zasadą mediator nie narzuca swojej opinii, nie preferuje żadnej ze stron¹⁰⁶. Strony mediacji mają więc równe prawa powinny być traktowane jednakowo¹⁰⁷. Zadaniem mediatora jest pomaganie w równym stopniu każdej ze stron w poszukiwaniu satysfakcjonującego rozwiązania, powinien także umożliwiać stronom równy udział w mediacji, tak aby każda z osób miała możliwość nieskrępowanego wypowiedzenia się, zadawania pytań, które dotyczą przedmiotu sporu. Dotyczy to zarówno sesji wspólnych, jak i spotkań na osobności. Równy udział nie oznacza jednak udziału identycznego, chodzi o zapewnienie mniej więcej podobnego czasu. Bardzo trudno jest jednak mediatorowi zachować całkowitą bezstronność, a jeszcze trudniej nie dać znać po sobie, że jedna ze stron zdobywa jego sympatię. Strony doskonale potrafią odczytać stronniczość mediatora (poprzez jego wypowiedzi, gesty, spojrzenia czy też ton głosu), co może doprowadzić do utraty zaufania oraz braku możliwości szczerzej, otwartej rozmowy, co w konsekwencji może uniemożliwić dojście do ugody. Bardzo istotna w procesie mediacji jest neutralność, a zatem obowiązek zachowania przez mediatora dystansu wobec przedmiotu sporu i brak interesu w rozwiązaniu problemu w konkretny sposób. W literaturze i praktyce mediacyjnej dominuje również przekonanie, że mediator powinien powstrzymać się od proponowania czy też sugerowania stronom konkretnych rozwiązań, a także od oceniania propozycji stron. Takie ujęcie roli mediatora w procesie mediacyjnym klasyfikuje się czasem w literaturze jako facylitatywny model mediacji¹⁰⁸.

¹⁰³ E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka...*, s. 103.

¹⁰⁴ P. Waszkiewicz, *Zasady mediacji...*, s. 96.

¹⁰⁵ A. Gójska, V. Huryn, *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych*, C. H. Beck, Warszawa 2007, s. 25.

¹⁰⁶ B. Wajerowska-Oniszczyk, *Mediacja w polskim prawie...*, s.145.

¹⁰⁷ Z. Czwartosz, E. Dobiejewska, A. Gnys, A. Gójska, M. Grudziecka, C. Jezierski, K. Kowalska, A. Rękas, *Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? Mediacja i sądownictwo polubowne*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2010, s. 15.

¹⁰⁸ A. Zienkiewicz, *dz. cyt.*, s. 173. [[SA dwa teksty Zienkiewicza – z którego jest cytat?]]

Zgodnie z zasadą neutralności mediator nie sugeruje stronom żadnych rozwiązań, nawet wtedy, kiedy jest przekonany o ich słuszności. Nie powinien tego robić ani bezpośrednio, ani pośrednio – poprzez naprowadzanie sugerującymi pytaniami na określone rozwiązanie. Jest to istotne, ponieważ każde rozwiązanie zaproponowane przez mediatora wynikałoby z jego własnych doświadczeń i indywidualnych pomysłów, tym samym odzwierciedlałoby ono jego światopogląd, a nie mediujących stron. Ponieważ celem mediacji jest „oddanie konfliktu” jego uczestnikom, takie działanie odbierałoby im ten konflikt, a przede wszystkim nie byłoby satysfakcjonujące dla stron.

Tej zasadzie przeciwstawia się model ewaluacyjny mediacji, w świetle którego rolą mediatora jest również doradzanie stronom i rozważanie wraz z nimi, jakie rozwiązania mogą być dla nich najlepsze, a także słuzenie wiedzą praktyczną i merytoryczną w danej sprawie. Należy przy tym podkreślić, że jest on mocno krytykowany w literaturze, zwraca się bowiem uwagę, że przeczy istocie mediacji, której fundamentem jest pełna autonomia stron i neutralność oraz bezstronność mediatora, która w tym modelu może być łatwo naruszona¹⁰⁹.

W procesie mediacji strony są autorami ugody i one same wypracowują porozumienie¹¹⁰, a mediator jest jedynie osobą, która stwarza warunki sprzyjające zawarciu ugody korzystnej dla obu stron. Jednocześnie, w myśl tej zasady, nie wolno mu wpływać na ustalenia dokonywane przez strony sporu. W postępowaniu mediator stara się ponadto, aby jego poglądy, przekonania czy uprzedzenia nie wpływały na postrzeganie przedmiotu sporu i nie determinowały stosunku mediujących do możliwych rozwiązań¹¹¹.

Kolejną z podstawowych zasad postępowania mediacyjnego jest poufność. Oznacza ona, że nic z tego, co jest poruszane na spotkaniu informacyjnym i posiedzeniu mediacyjnym, nie zostanie ujawnione osobom niebędącym stroną w postępowaniu. Przebieg postępowania mediacyjnego jest objęty tajemnicą, a mediator przekazuje na zewnątrz tylko to, co zostanie uzgodnione i na co uzyska zgodę stron. Sprawozdanie z mediacji nie obejmuje ich przebiegu, a jedynie wyniki. Zasadę poufności można rozpatrywać w kilku aspektach. Przede wszystkim oznacza ona, że w mediacji poza

¹⁰⁹ D. Cohen, *Evaluative mediation*, <http://www.mediate.com/articles/CohenDb120110321.cfm> (dostęp: 21.01.2016).

¹¹⁰ B. Wajerowska-Oniszczyk, *Mediacja w polskim prawie...*, s. 4.

¹¹¹ M. Jaks, *Mediacja cywilna z perspektywy doświadczeń mediatora. Analiza zasad mediacji w przepisach kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Alternatywne formy rozwiązywania sporów w teorii i w praktyce. Wybrane zagadnienia*, red. H. Duszka-Jakimko, S.L. Stadniczeńko, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2008, s. 81.

stronami i ewentualnie pełnomocnikami stron oraz mediatorem nie mogą uczestniczyć osoby trzecie, co jest znaczącą zaletą w porównaniu z postępowaniem sądowym, w którym bierze udział zwykle wiele osób postronnych (np. ławnicy, protokolanci lub widownia zgromadzona na sali sądowej). Ta zasada ma praktyczny wpływ na proces budowania zaufania pomiędzy mediatorem a stroną, ale także między samymi stronami. Świadomość, że informacje uzyskane przez mediatora nie będą przekazywane drugiej stronie lub sądowi, stwarza podstawę do swobodnego przedstawiania swojej racji, stanowiska negocjacyjnego, argumentów je popierających czy wręcz strategii negocjowania z drugą stroną. Ważne jest także to, że wszelkie propozycje ustępstw, rozwiązań lub argumenty przedstawiane w trakcie posiedzeń mediacyjnych pozostają poufne¹¹².

Równie istotną zasadą mediacji jest akceptowalność, która polega na wyrażeniu przez strony zgody na konkretnego mediatora oraz na reguły mediacji. Strony muszą zaakceptować osobę mediatora i jego pomoc w dochodzeniu do porozumienia. Mogą również na początku uzgodnić z mediatorem reguły mediacji, których następnie powinny przestrzegać¹¹³. Strony wybierają na mediatora odpowiadającą im osobę, jeżeli jednak nie spełni ona oczekiwań jednej lub wszystkich stron, to mogą one wyrazić sprzeciw i wybrać kogoś innego.

Istotny w prowadzeniu mediacji jest także profesjonalizm. Konieczny jest ciągły rozwój zawodowy mediatora, a przede wszystkim specjalistyczne szkolenie, umożliwiające wykonywanie tego zawodu. Ponieważ w mediacji biorą udział strony będące w konflikcie (z całkowicie odmiennymi wyobrażeniami względem końcowego porozumienia oraz oczekiwaniami wobec osoby mediatora), wymaga się od mediatora profesjonalizmu w działaniach. Powinien być on osobą fizyczną, z pełną zdolnością do czynności prawnych, korzystającą z pełni praw publicznych, dysponującą wewnętrznym potencjałem oraz uzdolnieniami predysponującymi do rozwiązywania konfliktów i do prowadzenia mediacji¹¹⁴.

Bezinteresowność jest kolejną zasadą dotyczącą mediatora, którą E. Gmurzyńska i R. Morek zdefiniowali ją w następujący sposób: „mediator nie może wykorzystywać

¹¹² Tamże, s. 79.

¹¹³ Z. Czwartosz, E. Dobiejewska, A. Gnys, A. Gójska, M. Grudziecka, C. Jezierski, K. Kowalska, A. Rękas, *Czy tylko sąd rozstrzygnie...*, s. 15.

¹¹⁴ E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka...*, s. 291.

kontakty ze stronami dla własnych korzyści, nie może mieć żadnego osobistego interesu z faktu zawarcia lub niezawarcia ugody. Mediator nie jest związany przedmiotem sporu i nie wiąże z nim żadnej korzyści”¹¹⁵.

Do powyższych rozważań należy dodać, że zasady mediacji określają, czym ona jest. Ułatwiają one także pracę zarówno mediatorowi, jak i uczestnikom mediacji.

1.4 Rodzaje mediacji

Zarówno w teorii, jak i w praktyce wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje mediacji:

1) pozasądową (umowną), prowadzoną na wniosek co najmniej jednej ze stron oraz na podstawie umowy o przeprowadzenie mediacji zawartej między mediatorem a stronami;

2) sądową, do której dochodzi na podstawie skierowania sądu. W tym przypadku sąd wydaje postanowienie o skierowaniu stron na mediację, którą wszczyna się w ramach procedury sądowej. Nie mamy tu do czynienia z dobrowolnością, sąd zmusza strony do uczestnictwa w sesjach mediacyjnych. Sąd nie proponuje stronom alternatywnej metody rozwiązania sporu, lecz zobowiązuje je do podjęcia mediacji. Mediacja sądowa może być wykorzystana w konfliktach rodzinnych, sprawach spadkowych, konfliktach sąsiedzkich. W pozostałych przypadkach konieczna jest zgoda stron, aby mediator mógł rozpatrzyć spory cywilne¹¹⁶.

Do podstawowych rodzajów mediacji zaliczamy także mediację facylitatywną, ewaluatywną, transformatywną, narratywną oraz humanistyczną¹¹⁷. Facylitatywna odmiana mediacji¹¹⁸ w literaturze nazywana także mediacją klasyczną. Jest to taki rodzaj rozwiązywania konfliktów, w którym mediator wspomaga strony w dojściu do ugody, pomaga im w rozwiązaniu ich sporu przy wykorzystaniu kreatywnych pomysłów proponowanych przez nie. W postępowaniu tym mediator nie proponuje rozwiązań, a jedynie wspomaga w dochodzeniu do nich.

¹¹⁵ Tamże.

¹¹⁶ Tamże.

¹¹⁷ M.S. Umbreit, *Humanistic mediation. A transformative journey of peacemaking*, „Mediation Quarterly” 1997, nr 14, s. 201–213.

¹¹⁸ L. Riskin, *Understanding mediators' orientations...*, s. 32.

Mediacja ewaluatywna¹¹⁹, nazywana inaczej oceną, powstała w Stanach Zjednoczonych w środowisku mediatorów wywodzących się z kręgów prawnych. Pierwszy określił ten typ mediacji mianem ewaluatywnego L. Riskin. O jego specyfice przesądza cel i sposób prowadzenia, będący wypadkową podejścia i technik mediacyjnych wykorzystywanych przez mediatora. Zgodnie z typologią Riskina podejście ewaluacyjne znajduje się na przeciwnym biegunie niż mediacja facylitatywna. Ta typologia wywołała ogromne kontrowersje, a osią konfliktu był spór o to, czy podejście ewaluatywne można w ogóle uznać za mediację. Autor bronił tej typologii i argumentował, że modele zaprezentowane przez niego są odwzorowaniem rzeczywistości, niekoniecznie natomiast należy je traktować jako normatywny wyznacznik tego, jak powinna wyglądać idealna mediacja. W modelu ewaluatywnym mediator nie tylko kontroluje przebieg mediacji, lecz także pomaga stronom w ocenie słabych i mocnych aspektów ich sprawy, ich sytuacji prawnej oraz przewiduje ewentualne rozstrzygnięcia sądu. W tej odmianie mediator może proponować formę rozwiązania sporu.

Najbardziej rozpowszechnionym typem mediacji jest jej odmiana integrująca, inaczej także opisywana jako oparta na interesach stron czy koncentrująca się na rozwiązaniu sporu. Do podstawowych jej założeń należą: oddzielenie ludzi od problemu, koncentracja na interesach, a nie na pozycjach, generowanie wielu opcji, wykorzystanie obiektywnych kryteriów¹²⁰.

Transformatywna¹²¹ mediacja ma przede wszystkim za zadanie zmianę charakteru relacji wynikających z konfliktu, a niekoniecznie rozwiązanie konkretnego sporu. Mediator ma w tym postępowaniu rolę drugorzędną, a celem jest głównie uznanie, czyli wzajemne zrozumienie stron i ich stanowisk. Ten rodzaj mediacji ma zastosowanie w sprawach karnych, rodzinnych i pracowniczych.

Kolejnym rodzajem mediacji opisywanym w literaturze przedmiotu jest jej odmiana narratywna¹²², w której zakłada się, że większość konfliktów to następstwo użycia określonego języka, a nie zaistnienia sytuacji faktycznych. W tym modelu

¹¹⁹ E. Gmurzyńska, *Mediacja w sprawach cywilnych...*, s. 39 i n.

¹²⁰ E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka...*, s. 176.

¹²¹ R. Fisher, W. Ury, B. Patton, *Getting to Yes. Negotiating agreement without giving in*, Penguin, New York 1983; wydanie polskie: R. Fisher, W. Ury, B. Patton, *Dochodząc do TAK. Negocjowanie bez poddawania się*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2000.

¹²² J. Winslade, G. Monk, *Narrative mediation. A new approach to conflict resolution*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 2000, s. 230.

opowiadane historie są ważniejsze niż cele czy motywacje ludzi. Nie ma jednej prawdy do odkrycia, ponieważ każdy z podmiotów uczestniczących w sporze widzi go z innej perspektywy. Celem mediacji narratywnej jest oderwanie od historii stworzonej przez strony i pomoc w opowiedzeniu o konflikcie na nowo, co ma doprowadzić do poprawienia i utrzymania relacji między nimi, usprawnienia komunikacji i otworzenia możliwości rozwiązania obecnego i przyszłych sporów.

Ostatnim z rodzajów mediacji przywołanych powyżej jest jej odmiana humanistyczna¹²³. Opiera się ona na dialogu, którego uczestnicy czują się na tyle bezpiecznie, że dzielą się z mediatorem tym, co się wydarzyło, oraz emocjami, które im towarzyszą. Emocje te muszą zostać wypowiedziane tak, aby druga strona je usłyszała (mediator spotyka się zazwyczaj z każdą ze stron indywidualnie, aby wytworzyć klimat bezpieczeństwa; ważna jest cisza i nie należy jej przerywać).

W zależności od tego, kto jest uczestnikiem postępowania i czego dotyczy spór, możemy wyróżnić następujące typy mediacji: rodzinną, gospodarczą, karną, nieletnich, szkolną i rówieśniczą.

Przez mediację rodzinną rozumiemy proces rozwiązywania sporu wśród osób spokrewnionych, w którym fachowo przygotowany, niezależny i bezstronny profesjonalista za zgodą stron i przy zachowaniu poufności pomaga im samodzielnie poradzić sobie z konfliktem. Mediator pomaga stronom w zdefiniowaniu kwestii spornych, określeniu ich potrzeb i interesów oraz, o ile taka jest ich wola, wypracowaniu wzajemnie satysfakcjonującego oraz świadomego porozumienia. Rangę takich mediacji podkreślono również w wytycznych europejskich – 21 stycznia 1998 roku na posiedzeniu Komitetu Ministrów Rady Europy przyjęto *Rekomendację nr R (98) 1*, zalecającą państwom członkowskim wprowadzanie oraz promowanie mediacji rodzinnych. W dokumencie tym podkreślano takie korzyści z mediacji jak poprawa porozumiewania się członków rodziny, ograniczenie konfliktów, prowadzenie do polubownych rozwiązań, pomoc w utrzymaniu ciągłości osobistych kontaktów pomiędzy rodzicami i dziećmi, obniżenie społecznych i ekonomicznych kosztów separacji i rozwodu ponoszonych zarówno przez same strony, jak i przez państwa oraz skrócenie czasu potrzebnego do rozstrzygnięcia sporu¹²⁴.

¹²³ M.S. Umbreit, *Humanistic mediation...*, s. 201–213.

¹²⁴ A. Gójska, *Mediacja w sprawach rodzinnych*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 3.

Poniżej przedstawiono różne etapy mediacji rodzinnej:

Tabela 1. Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych

1.	Wprowadzenie do mediacji.
2.	Wstępne wystąpienia stron.
3.	Definiowanie kwestii i ustalenie planu mediacji.
4.	Poszukiwanie potrzeb i interesów stron.
5.	Poszukiwanie rozwiązań i końcowe negocjacje.
6.	Praca nad porozumieniem.

Źródło: A. Gójska, V. Huryń, *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 84

W sytuacji konfliktu rodzinnego i małżeńskiego mediacja ma konkretne, ale skromne ambicje: pomaga w rozwiązywaniu konfliktów dotyczących na przykład podziału obowiązków w rodzinie, sposobów wydawania pieniędzy i oszczędzania, ułożenia kontaktów z rodziną współmałżonka, zakresu swobody dawanej dzieciom czy sposobów spędzania wolnego czasu. Mediacja, w odróżnieniu od innych form pomocy (np. terapeutycznej), ma tu charakter wyraźnie ograniczony. Pomaga w poradzeniu sobie z konkretnymi problemami, ale nie rozwiązuje głębokich konfliktów między członkami rodziny. Może służyć wyjaśnieniu i zrozumieniu wzajemnych oczekiwań partnerów względem siebie nawzajem lub między rodzicami i dziećmi w trudnych sytuacjach. Pomaga w podjęciu ważnych rodzinnych decyzji.

Mediacje gospodarcze prowadzi się pomiędzy podmiotami gospodarczymi w zakresie rozwiązywania konfliktów dotyczących między innymi sporów o zapłatę, wykonywania zobowiązań umownych, podziału spółek, nieuczciwej konkurencji, praw autorskich oraz innych sporów wnoszonych do sądów gospodarczych. Odpowiadają one na potrzeby szybkiego i efektywnego rozwiązywania problemów prawnych pojawiających się w sferze prowadzenia działalności gospodarczej. Umożliwiają szybkie wypracowanie porozumienia, które będzie akceptowalne przez obie strony, a w konsekwencji wyeliminuje stan niepewności, który w ramach postępowania sądowego towarzyszyłby przedsiębiorcom przez co najmniej kilka miesięcy, jeśli nie lat. Mediacja gospodarcza przebiega w kilku etapach, opisanych poniżej.

Tabela 2. Etapy mediacji gospodarczej

I. Faza przed mediacyjna – uzgodnienie treści umowy i warunków prowadzenia mediacji.
II. Fazy mediacji właściwej:
1. przedstawienie stronom zasad mediacji: monolog mediatora;
2. wystąpienia stron: prezentacja stanowisk;
3. ustalenie kwestii do negocjacji;
4. docieranie do potrzeb i interesów stron (sesje odrębne lub wspólne);
5. szukanie rozwiązań (sesje odrębne lub wspólne);
6. wybór rozwiązań;
7. zawarcie ugody, implementacja rozwiązań do ugody.

Źródło: M. Bobrowicz, *Mediacja. Jestem za*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008, s. 20

W praktyce mediacje prowadzone są także w sprawach karnych. Dotyczą relacji pomiędzy ofiarą a sprawcą, który działał na szkodę ofiary. Ideą tych mediacji jest naprawienie wyrządzonej szkody. Mediacja w sprawach karnych polega na wypracowaniu porozumienia pomiędzy pokrzywdzonym a podejrzanym/oskarżonym przy pomocy bezstronnego i neutralnego mediatora. Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami k.p.k. sąd lub referendarz sądowy, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator lub inny organ prowadzący to postępowanie, mogą z inicjatywy lub za zgodą oskarżonego i pokrzywdzonego skierować sprawę do instytucji bądź osoby do tego uprawnionej w celu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego między nimi. Pokrzywdzony i oskarżony powinni zostać pouczeni o możliwości skierowania ich do mediacji z jednoczesnym poinformowaniem ich o celach i zasadach postępowania mediacyjnego.

Prowadzi się również mediacje w sprawach nieletnich. Dotyczą one nieletnich sprawców czynów karalnych¹²⁵. Stosowane są także mediacje z zakresu prawa pracy, w

¹²⁵ J. Kudrelek, *Postępowania szczególne w procesie karnym. Postępowanie w sprawach nieletnich*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2009.

których uczestniczą pracownicy i pracodawcy. Dotyczą one takich spraw jak spory o przywrócenie do pracy, odszkodowanie, mobbing, kontrakty menadżerskie, równe traktowanie w zatrudnieniu oraz w innych sprawach wnoszonych do sądów pracy¹²⁶.

W literaturze przedmiotu wyszczególnia się także mediacje cywilne, które prowadzi się pomiędzy osobami fizycznymi a podmiotami gospodarczymi lub innymi podmiotami w zakresie sporów o zapłatę, podziału majątku dorobkowego, podziału współwłasności, podziału spadku, kontraktów menadżerskich oraz w innych sprawach wnoszonych do sądów cywilnych. Schemat prowadzenia tego typu mediacji proponuje E. Gmurzyńska w tabeli przedstawionej poniżej:

Tabela 3. Fazy mediacji cywilnej

1.	Przygotowanie mediacji.
2.	Otwarcie mediacji – spotkanie wspólne.
3.	Wstępne wypowiedzi stron.
4.	Wymiana zdań – dialog.
5.	Ustalanie kwestii do dyskusji i ustalanie kolejności omawianych kwestii.
6.	Tworzenie propozycji ugodowych (opcji rozwiązania sporu).
7.	Osiąganie porozumienia.
8.	Spisywanie ugody.

Źródło: E. Gmurzyńska, R. Morek, *Mediacje. Teoria i praktyka*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, s. 130–131

Kolejną alternatywną formą rozwiązywania konfliktów są mediacje społeczne, które dotyczą konfliktów pomiędzy różnymi grupami społecznymi, takich jak na przykład spory sąsiedzkie, konflikty pomiędzy mieszkańcami a instytucją publiczną itp.

W kontekście młodzieży warto także wskazać na bardzo interesujący rodzaj mediacji, a mianowicie mediacje szkolne, które dotyczą rozwiązywania sporów w szkołach, placówkach opiekuńczo-wychowawczych czy resocjalizacyjnych. Prowadzi

¹²⁶ K. Antolak-Szymański, *Mediacja w rozwiązywaniu indywidualnych sporów pracowniczych. Ujęcie modelowe*. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2024, s. 191.

się je w relacjach uczeń – nauczyciel, nauczyciel – nauczyciel, wychowawca – grupa lub uczeń – uczeń (jest to mediacja pozaszkolna rówieśnicza).

Narastająca przemoc w szkołach, zwłaszcza podstawowych i ponadpodstawowych, oraz wzrost przestępczości nieletnich skłaniają do zwrócenia uwagi na profilaktykę tego zjawiska na przykład przez propagowanie idei sprawiedliwości naprawczej i uczenie młodzieży rozwiązywania ich problemów bez przemocy. Poprzez mediację młody człowiek uczy się własnie granic wolności, sposobu osiągania swojego celu i realizacji swoich potrzeb. Mediacja uczy też brania odpowiedzialności za swoje czyny i decyzje. Uczniowie będący stronami konfliktu mogą decydować o sposobie naprawienia krzywdy, a inicjatywa zakończenia sporu i odpowiedzialność za realizację wspólnie uzgodnionego rozwiązania spoczywa w rękach stron. Mediator pomaga uczniom jedynie w rozmowie, negocjacjach i w wypracowaniu rozwiązania satysfakcjonującego obie strony

W zakresie rozwiązywania konfliktów interpersonalnych wśród mediacji można wyodrębnić następujące rodzaje: mediacja ofiary i sprawcy, mediacja rodziców i dzieci, mediacja dotycząca rozwodów i opieki nad dziećmi, mediacja szkolna i mediacja rówieśnicza¹²⁷.

Wielość alternatywnych form rozwiązywania konfliktów sprawia, że temat ten jest niezwykle interesujący poznawczo. Dalsza analiza wymaga pogłębionych studiów nad warunkami, jakie muszą być spełnione, aby postępowanie mediacyjne było skuteczne. Mediacja może być wykorzystana do rozwiązania większości sporów, również takich, które cechuje złożoność oraz znaczna liczba zaangażowanych podmiotów. Do konfliktów rozwiązywanych za pomocą mediacji zalicza się między innymi spory, których przedmiot stanowiły: niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania, prawa konsumentów, wzajemne uprawnienia współników oraz kwestie związane z rozwiązaniem spółek, a także prawa pracownicze.

¹²⁷ M.S. Umbreit, *Mediating interpersonal conflicts...* 2006.

Tabela 4. Obszary stosowania mediacji

Obszar	Przykłady
Konflikty rodzinne	Konflikty wychowawcze lub związane ze stosowaniem przemocy
Regulacja rozwodów	Kwestie wysokości alimentów i prawa do opieki
Konflikty mieszkaniowe	Konflikt o wysokość czynszu pomiędzy najemcą a lokatorami
Konflikty środowiskowe	Lokalizacja budowy nowego zakładu produkcyjnego
Służba publiczna	Konflikty pomiędzy pracownikami oraz przełożonymi
Służba publiczna	Polityka komunikacyjna – kwestia ułożenia odpowiednich rozkładów kursów autobusów
Polityka międzynarodowa	Konflikty między państwami
Polityka komunalna	Kwestia rozbiórki lub sprzedaży bloku komunalnego
Szkoły, uczniowie	Wywoływanie konfliktów z innymi uczniami
Konflikty etniczne	Konflikty pomiędzy grupami etnicznymi
Sądownictwo	Zadośćuczynienie w konfliktach typu sprawca – ofiara

Źródło: U. Haeske, *Konflikty w życiu zawodowym. Mediacja i trening w rozwiązywaniu problemów*, Jedność, Kielce 2005, s. 14–15

Różnorodność i wielość spraw rozwiązywanych za pomocą mediacji nie wyklucza jednak wyodrębnienia zbioru cech konfliktów nadających się do rozwiązania w ten sposób. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na następujące wymogi, jakie powinna spełniać sprawa, aby mogła zostać poddana mediacji:

- obie strony są zainteresowane rozwiązaniem konfliktu,
- odpowiedzialność za wystąpienie sporu obciąża obie strony,
- istnieją różne możliwości rozwiązania sporu (negocjacje są możliwe),

- istnieje prawdopodobieństwo, że strony zechcą wziąć udział w mediacji,
- strony utrzymują między sobą stałe stosunki i kontakty zawodowe,
- występują trudności w komunikacji między stronami,
- stronom szczególnie zależy na szybkim i mniej kosztownym rozwiązaniu sporu niż postępowanie sądowe¹²⁸.

1.5 Mediator jako prowadzący postępowanie mediacyjne

Bez względu na rodzaj prowadzonej mediacji mediator odgrywa przynajmniej kilka istotnych ról. Przede wszystkim usprawnia komunikację między stronami i pomaga uczestnikom mediacji w wypracowaniu rozwiązania satysfakcjonującego obie strony¹²⁹. Nie jest on sędzią ani arbitrem – jego rolą nie jest rozstrzygnięcie sporu zaistniałego między stronami. Musi zachować neutralność i bezstronność.

Jednym z podstawowych zadań mediatora jest pokierowanie rozmową między stronami konfliktu w taki sposób, aby możliwe było zawarcie przez nie porozumienia. Powinien zapewnić komfortowe warunki do dyskusji, ustalić podstawowe zasady zachowania podczas mediacji, czuwać nad bezpieczeństwem, zapewnić równowagę stron, jak również skłaniać do dobrowolnego współdziałania¹³⁰. Jego zadaniem w procesie mediacji jest, po pierwsze, umożliwienie wzajemnej interakcji stronom, bez formułowania rekomendacji oraz propozycji możliwych rozwiązań, po drugie – obowiązuje go odejście od współzawodnictwa na rzecz współpracy, aby uczestnicy mediacji samodzielnie formułowali cele, dokonywali oceny problemów oraz ich możliwych konsekwencji, a także generowali propozycje rozwiązań, po trzecie – wspieranie wzajemnej komunikacji, która stanowi podstawę do poszukiwania rozwiązania, po czwarte zaś – wspieranie uczestników mediacji, aby uświadomili sobie potrzeby zarówno własne, jak i drugiej strony w celu określenia, w jaki sposób mogą być one odpowiednio spełnione¹³¹.

¹²⁸ C.W. Moore, *Mediacje. Praktyczne strategie...*, s. 40.

¹²⁹ D. Fedorowska, *Role pełnione przez mediatora*, <http://www.mediacje.lex.pl/czytaj/-/artykul/role-pelnione-przezmediatora> (dostęp: 5.10.2016).

¹³⁰ A. Cybulko, A. Siedlecka-Andrychowicz, *Mediator: role, umiejętności, osobowość*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 167–190.

¹³¹ B. Mayer, *Facilitative mediation*, [w:] *Divorce and family mediation. Models, techniques and applications*, red. J. Folberg, A.L. Milne, P. Salem, Guilford Press, New York 2004, s. 32–33.

Dobrze wykwalifikowany mediator powinien przede wszystkim umieć odpowiednio zidentyfikować spór i dopasować właściwy typ mediacji do potrzeb i oczekiwań stron. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na fakt, że mediacja jest tak dobra, jak dobry jest mediator. Niektórzy przypisują mu rolę trzeciej strony w konflikcie. Obszerną listę cech, jakie powinien posiadać mediator, sporządziły A. Lewicka i E. Grudziewska. Wydaje się, że z jednej strony te cechy charakteryzują się kongruencją odnoszącą się do celów mediacji jako instytucji, jednak z drugiej strony przystają do cech pedagoga, który w swoim postępowaniu zawodowym powinien posiadać te zalety. Według autorek są to: „sumienność, odnoszenie się z szacunkiem do innych, nieosądzanie, kierowanie się wyraźnymi zasadami, empatia, prostolinijność, opanowanie, odpowiedzialność, optymizm, wzbudzanie zaufania, dojrzałość emocjonalna, wrażliwość, uczciwość, bezstronność, zaangażowanie, kultura osobista, cierpliwość, wytrwałość, kreatywność, inteligencja, tolerancyjność”¹³².

W *Europejskim kodeksie postępowania mediatorów* podkreśla się, że mediator musi cały czas działać z zachowaniem bezstronności i dbać, aby był postrzegany jako bezstronny, oraz starać się służyć w równej mierze interesom wszystkich stron w procesie mediacji¹³³.

C. Moore opisuje dwanaście etapów mediacji, czyli kroków, które mediator powinien zaplanować w swojej pracy¹³⁴:

Tabela 5. Dwanaście etapów mediacji według C. Moore’a

1.	Nawiązanie kontaktu ze stronami sporu (zainicjowanie wstępnych kontaktów, budowanie wiarygodności, wyjaśnienie stronom istoty procesu, zmotywowanie stron do podjęcia mediacji, zwiększenie zaangażowania w procedurę mediacji, podtrzymywanie kontaktu).
2.	Wybór strategii prowadzenia mediacji (pomoc stronom w ocenie różnych sposobów rozwiązania konfliktu i w wyborze potrzebnego im sposobu rozwiązania).

¹³² A. Lewicka, E. Grudziewska, *Mediacja sądowa. Alternatywna metoda resocjalizacyjna?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010, s. 92.

¹³³ Pkt 2 ppkt 2.2 Europejskiego kodeksu postępowania dla mediatorów.

¹³⁴ C.W. Moore, *Mediacje. Praktyczne strategie...*, s. 40.

3. Zbieranie i analizowanie podstawowych informacji (gromadzenie i analizowanie istotnych informacji o osobach uczestniczących w konflikcie, o dynamice i istocie konfliktu, weryfikowanie dokładności danych, minimalizowanie wpływu nieściślych i niedostępnych danych).
4. Sporządzenie szczegółowego planu mediacji (ustalenie strategii i typowych posunięć wynikających z nich, które umożliwią stronom zmierzanie w kierunku porozumienia, ustalenie ewentualnych nietypowych interwencji odpowiadających specyfice konfliktu).
5. Budowanie zaufania i współpracy (psychologiczne przygotowanie stron do udziału w negocjacjach na zasadnicze tematy, kierowanie silnymi emocjami stron, sprawdzenie percepcji i minimalizowanie wpływu stereotypów, budowanie zaufania i uznawania racji stron, wyjaśnianie, klasyfikacja wypowiedzi).
6. Rozpoczęcie sesji mediacyjnej (otwarcie negocjacji pomiędzy stronami, stworzenie pozytywnej i otwartej atmosfery, ustalenie podstawowych reguł gry i zasad zachowania, pomoc stronom w wentylacji emocji, nakreślenie obszarów tematycznych i spraw do dyskusji).
7. Zdefiniowanie spraw i ustalenie planu (ustalenie szerokiego obszaru tematów interesujących obie strony, uzyskanie zgody stron na podjęcie określonych tematów w dyskusji, rozstrzygnięcie kolejności omawiania poszczególnych spraw).
8. Odkrywanie ukrytych interesów stron (ustalenie rzeczywistych, proceduralnych i psychologicznych interesów stron, uświadomienie stronom ich wzajemnych interesów).
9. Generowanie opcji rozwiązań (rozwijanie świadomości stron dotyczącej potrzeby wymyślenia różnorodnych rozwiązań, zmniejszenie przywiązania stron do swoich stanowisk i jedynych pomysłów, tworzenie rozwiązań przy użyciu przetargu biorącego pod uwagę zarówno stanowiska, jak również interesy stron).
10. Ocena możliwości rozwiązań (przegląd interesów stron, ocena, na ile interesy stron mogą być zaspokojone w ramach dostępnych rozwiązań, ocena kosztów i korzyści płynących z wybrania określonych opcji).

11. Przetarg końcowy (osiąganie porozumienia w drodze negocjacji poprzez stopniowe zbliżenie stanowisk, przejście do rozwiązań końcowych łączących uzgodnienia szczegółowe, uzgodnienie proceduralnych środków osiągnięcia porozumienia w kwestiach merytorycznych, wypracowanie zasad akceptowanych przez obie strony).
12. Osiągnięcie formalnego porozumienia (ustalenie proceduralnych kroków pozwalających na formalizowanie porozumienia, ustalenie procedury pozwalającej na ocenę i kontrolę zawartego porozumienia, sformalizowanie porozumienia i stworzenie mechanizmu zapewniającego wprowadzenie go w życie, ustalenie zasad gwarancji).

Zródło: C.W. Moore, *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 40

Przed rozpoczęciem mediacji strony oraz mediator podpisują umowę o mediację. Istnienie tej umowy, jak wskazuje M. Pazdan, stanowi przesłankę powstania więzi umownej między jej stronami a mediatorem. Z racji tego, że z umowy o mediację nie powstaje zobowiązanie do dokonania czynności prawnej, nie może być ona uznana za umowę zlecenie, nie ma ona także cech umowy spółki cywilnej. W związku z tym umowę o mediację należy uznać za umowę *sui generis*. Jej szczątkowa regulacja znajduje się w k.p.c., a w pozostałym zakresie przy poszukiwaniu dla niej ocen prawnych należy sięgnąć do Kodeksu cywilnego [k.c.]¹³⁵. W praktyce występują różne rozwiązania co do poziomu szczegółowości umowy o mediację. Może ona zawierać szczegółowe informacje o przebiegu i charakterze mediacji bądź jedynie podstawowe postanowienia w zakresie nieuregulowanym i odsyłać do wewnętrznego regulaminu instytucji mediacyjnej.

¹³⁵ M. Pazdan, *Umowa o mediację*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szewca*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej”, red. J. Barta, Kraków 2004, s. 264.

Tabela 6. Etapy mediacji

<p>Etap 1</p> <p>Otwarcie sesji</p> <p>Nadanie tonu, powitanie, przedstawienia, przejście na Pani/e [Imię].</p> <p>Związłe objaśnienia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jaka jest rola mediatora (nie osądza, nie decyduje, kto ma rację, pomaga osiągnąć akceptowalne dla obu stron porozumienie), - przebieg mediacji (nieformalny, ustrukturyzowany, elastyczny) i jej rezultaty, - spotkania indywidualne, - dobrowolne uczestnictwo (dobra wola, wynik w waszych rękach), - uprawnienia (jeśli potrzeba), - podstawowe zasady: nie przerywamy sobie, traktujemy się z szacunkiem, - podkreślenie poufności, określenie ram czasowych, ew. przedstawienie roli osoby trzeciej – stażysty, superwizora, - czas na pytania. - przejście: O ile mi wiadomo... 	<p>Etap 2</p> <p>Niezakłócone wypowiedzi</p> <p>Rola mediatora:</p> <ul style="list-style-type: none"> - słuchaj (zwróć uwagę na słowa kluczowe), - zapisuj (skargi, problemy, kwestie, propozycje rozwiązań), - podsumuj, upewnij się. <p>Kroki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - każda strona przedstawia swoje spojrzenie na sprawę. Zaczyna inicjator/powód lub kto chce, - podsumuj kluczowe kwestie (na wspólnej liście), - upewnij się, czy dobrze zrozumiałeś. - ewentualna przerwa na sporządzenie porządku sesji. <p>Określ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wspólny pozytyw/temat neutralny („lodołamacz”), - blokady emocjonalne, - kwestie merytoryczne. 	<p>Etap 3</p> <p>Wymiana</p> <p>Kroki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wznów sesję, - przedstaw porządek pracy, - rozpocznij od tematu neutralnego, pozytywnego; respondent pierwszy, - blokady emocjonalne, - kwestie merytoryczne. <p>Cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zobaczyć w sobie ludzi, - skupić się na przyszłości, - budować rozumienie (nie: zgodę) przeciwnego stanowiska. <p>Techniki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - parafrazuj, - nazywaj emocje, odczucia, - tłumacz, przeformułuj, - zamieniaj role, - podsumowuj, streszczaj. <p>Przejście:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumienie stanowisk (czy odbiór zgadza się z intencją?). Skieruj uwagę na możliwe rozwiązania.
--	--	--

<p>Etap 4</p> <p>Praca nad porozumieniem</p> <p>Możliwe kroki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - burza mózgów (pomysły bez oceniania), - ustal obiektywne kryteria oceny (oparte na interesach stron), - uporządkuj, wybierzcie najlepsze. <p>Rola mediatora:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upewnij się, czy wszystkie kwestie zostały poruszone, - zachęcaj strony do aktywności (każdy pomysł się liczy), - dbaj o równowagę i konkretność. <p>Przejsście:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dowartościuj za czas, wysiłki, energię i pracę. Naszkicuj porozumienie. 	<p>Etap 5</p> <p>Sporządzanie porozumienia</p> <p>Neutralnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - napisz szkic, odczytaj na głos, - wymień uzgodnienia (oddzielnie dla każdej strony), - unikaj zdań warunkowych, - opisuj zachowania i działania, - pisz czytelnie, - unikaj żargonu prawniczego. <ul style="list-style-type: none"> - Sprawdź, czy jest wyważone i MAKRO: - mierzalne, - Terminowe - Konkretnie, - Realistyczne, - Osiągalne. <ul style="list-style-type: none"> - Rozważ: - Pracę do domu — porozumienie tymczasowe. <p>Przejsście:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wszyscy podpisują i dostają swoje egzemplarze. 	<p>Etap 6</p> <p>Zamknięcie sesji</p> <p>Porozumienie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podsumuj rezultaty, - dowartościuj, - wspomnij o dalszych krokach (w ciągu 6–10 tygodni), - zachęć do używania technik komunikacyjnych, - „sesję uważam za zamkniętą”. <p>Następna sesja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podsumuj postępy, - określ zadania na przerwę (co powinno się wydarzyć przed następną sesją), - ustal datę (za 1–2 tygodnie), - podziękuj za udział, - poinformuj swój ośrodek o terminie następnej sesji. <p>Brak porozumienia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozytywne podsumowanie osiągnięć (np. lepsze zrozumienie stanowisk), - wymień pozostałe trudności lub możliwości, - wspomnij o następnych krokach, - podziękuj za udział i wysiłek.
--	--	--

Źródło: Centrum Mediacji Partners Polska 1997–2013

Zdefiniowany powyżej kontekst mediacyjny, obejmujący zasady oraz role i zadania mediatora na poszczególnych etapach mediacji, tworzy ramy jego funkcjonowania. Wyraźnie określa zasady i procedury mediacyjne, których przestrzeganie jest wpisane w rolę mediatora, niezależnie od jego przekonań i cech osobowości. Poza zakresem wskazówek znajdujących się w przyjętych zasadach mediacji pozostaje przestrzeń swobodnej aktywności mediatora, w ramach której może on podejmować rozmaite działania, które uzna za właściwe i skuteczne. Mediator może skrupulatnie trzymać się założonej struktury mediacji lub odejść od niej, zrezygnować z niektórych etapów lub zmienić ich kolejność. Co więcej – ten sam etap mediacji może mieć zupełnie inny przebieg, w zależności od działań i narzędzi wykorzystanych przez mediatora.

Z przekonaniem, że mediator musi właściwie dobierać narzędzia i strategie działania, zgadza się również C. Moore, który analizuje czynności podejmowane przez mediatorów na kolejnych etapach procesu i zauważa, że mogą one mieć bardzo różny charakter:

(...)mediatorzy podejmują różnorodne interwencje po to, by pomóc stronom przejść z jednego etapu negocjacji i mediacji do drugiego. Nie oznacza to jednak, że realizowane posunięcia są zawsze identyczne. Można wprawdzie wyodrębnić ogólne schematy działań, niemniej jednak każdy mediator modyfikuje swoje działania w zależności od tego, jakie zmienne występują w danej sprawie¹³⁶.

Nawet działania wykonywane według tych samych zasad i z wykorzystaniem tych samych narzędzi będą indywidualne dla każdego mediatora.

Z przedstawionych informacji wynika, że to właśnie mediator i jego zachowanie oraz zaangażowanie w mediację mają zasadniczy wpływ nie tylko na jej przebieg i ostateczny efekt, lecz także na sposób, w jaki pracują ze sobą skonfliktowane strony. Rola mediatora, jak już wyżej wspomniano, sprowadza się do czuwania nad właściwym przebiegiem rozmów, nad tym, aby każda ze stron mogła się wypowiedzieć w tym samym stopniu, aby strony miały możliwość wyrażenia swoich emocji, aby żadna ze stron nie nadużywała swojej pozycji. W mediacji nie ma pośpiechu, to strony same dyktują sobie warunki, w jakich stopniowo dochodzą do porozumienia.

¹³⁶ C.W.Moore, Mediacje. Praktyczne strategie..., s. 79 i nast.

1.6 Pojęcie sprawiedliwości naprawczej a mediacja

W literaturze naukowej i w kręgach praktyków uważa się, że bardzo interesującą metodą wykorzystywaną w pracy z nieletnimi, wymagającą jednak od mediatora sporego doświadczenia, jest sesja sprawiedliwości naprawczej¹³⁷. Temat mediacji w sprawach nieletnich po raz pierwszy pojawił się u schyłku lat 70. XX wieku na podłożu nowej koncepcji humanitarnego postępowania ze sprawcami przestępstw¹³⁸. Mediacja zatem w swojej metodologii sprowadza się nie tylko do rozwiązania konfliktu, lecz także w szerszym ujęciu ma wymiar sprawiedliwości naprawczej. Sprawiedliwość naprawczą definiuje się jako proces, w którym spotykają się wszystkie strony związane z konkretnym przestępstwem, aby wspólnie rozstrzygnąć, jak zaradzić jego skutkom i ich następstwom¹³⁹. Zmierza ona przede wszystkim do wyrównania krzywdy powstałej w wyniku czynu przestępczego, w szczególności przez umożliwienie lub wymaganie, aby sprawca podjął działania naprawcze, zaś ofiara uczestniczyła w dyskusji z nim na temat formy zadośćuczynienia¹⁴⁰. Istotą takiego podejścia jest uwzględnienie czynnika wychowawczego wynikającego z zastosowania mediacji w sytuacjach występowania konfliktów – zarówno tych interpersonalnych, jak i tych o charakterze karnym. „Pozytywnym wynikiem postępowania mediacyjnego może być zwłaszcza wybaczenie przez pokrzywdzonego wyrządzonego mu zła, zrozumienie motywów czynu, złagodzenie objawów stresu, strachu i braku poczucia bezpieczeństwa poprzez to, że nieletni wszystko szczerze wyjaśnił, wyraził skruchę i przeprosił za swoje zachowanie”¹⁴¹. W sprawiedliwości naprawczej łamanie prawa wyrównuje się poprzez

¹³⁷ H. Zehr, *Changing lenses. A new focus for crime and justice*, Herald Press, Scottsdale 1990; J. Consedine, *Restorative justice. Healing the effects of crime*, Ploughshares Publications, Lyttelton 1995; tenże, *Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ładu społecznego*, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2004; W. Osiatyński, *O zbrodniach i karach*, Media Rodzina, Poznań 2003, s. 159–177; M. Wright, *Przywracając szacunek sprawiedliwości*, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2005; J. Braithwaite, *Restorative justice and responsive regulation*, Oxford University Press, Oxford – New York 2002; M.S. Umbreit, R.B. Coates, B. Kalanj, *Victim meets offender. The impact of restorative justice and mediation*, Criminal Justice Press, Monsey 1994; D. van Ness, K. Strong, *Restoring justice*, Anderson Publishing Company, Cincinnati 1997; A. von Hirsch, J. Roberts, A.E. Bottoms, K. Roach, M. Schiff (red.), *Restorative justice & criminal justice. Competing or reconcilable paradigms?*, Hart Publishing, Oxford – Portland 2003; M. Płatek, M. Fajst (red.), *Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka*, Liber, Warszawa 2005; W. Zalewski, *Sprawiedliwość naprawcza. Początek ewolucji polskiego prawa karnego?*, Arche, Gdańsk 2006; tenże, *Naprawienie szkody w polskim prawie karnym a postulaty restorative justice*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. Z. Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, Zakamycze, Kraków 2002.

¹³⁸ M. Rogacka-Rzewnicka, *Oportunizm i legalizm ścigania przestępstw w świetle współczesnych przeobrażeń procesu karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 251–253.

¹³⁹ B. Czarniecka-Działuk, D. Wójcik, *Mediacja w sprawach nieletnich w świetle teorii i badań*, Typografia, Warszawa 2001, s. 14.

¹⁴⁰ Tamże, s. 15.

¹⁴¹ Tamże, s. 14.

naprawienie szkody, a pokrzywdzony w sposób aktywny uczestniczy w podjęciu decyzji. W centrum uwagi są problemy i potrzeby pokrzywdzonego¹⁴².

Na gruncie tych spostrzeżeń zrodziła się koncepcja sprawiedliwości naprawczej (*restorative justice*)¹⁴³. Twórca tego modelu – N. Christie – skonstruował go na tezie tak zwanego skradzionego konfliktu, która polega na tym, że państwo, gdy karze sprawcę przestępstwa, pozbawia strony ich konfliktu, a w efekcie pokrzywdzony i sprawca nie są w stanie się pogodzić¹⁴⁴. Próby zdefiniowania pojęcia sprawiedliwości naprawczej podjęło wielu praktyków i teoretyków. Jedną z najtrafniejszych sformułował J. Consedine¹⁴⁵. Według niego sprawiedliwość naprawcza to przywrócenie ładu społecznego, określane też terminem *restytucja*. Po raz pierwszy słowo to zostało użyte przez H. Zehra, który twierdził, że jej celem jest przywrócenie osób społeczeństwu¹⁴⁶. Według autora *restorative justice* to filozofia, która karanie zastępuje pojednaniem, zemstą na sprawcach – pomocą dla ofiar, alienację i nieczułość – wspólnotą i zjednoczeniem, negatywizm i destrukcję – naprawą, przebaczeniem i łaską. Filozofia ta obejmuje szereg emocji związanych z myśleniem człowieka i włącza w to uzdrowienie, współczucie, przebaczenie, porozumienie oraz odpowiednią sankcję tam, gdzie jest to stosowne.

Sprawiedliwość naprawcza stała się alternatywnym sposobem walki z przestępczością i jej skutkami, a istotną rolę w tej kwestii odegrała *Rekomendacja Europejskiego Komitetu Problemów Przestępczości Rady Europy* (87) nr 20 z 17 września 1987 roku. Dotyczyła ona zapobiegania przestępczości nieletnich. Według niej pozbawienie wolności powinno być ostatecznym sposobem wymierzenia mu kary. Dodatkowo należy zapewnić czynny udział społeczeństwa w przeciwdziałaniu przestępczości osób nieletnich¹⁴⁷.

Warta uwagi jest myśl T.F. Marshalla: „sprawiedliwość naprawcza to postępowanie, podczas którego strony dotknięte określonym przestępstwem wspólnie ustalają, jak radzić sobie z jego bezpośrednimi skutkami i konsekwencjami na

¹⁴² A. Rękas, *Mediacja w polskim prawie karnym. Stan prawny na 1 września 2011 r.*, Ministerstwo Sprawiedliwości, S. *Mediacje w polskim systemie prawa*, Warszawa 2011, s. 3-4

¹⁴³ Zob. szerzej zwłaszcza: W. Zalewski, *Sprawiedliwość naprawcza...*

¹⁴⁴ M. Fajst, M. Płatek (red.), *W kręgu kryminologii romantycznej: konferencja zorganizowana w pierwszą rocznicę śmierci Lecha Falandysza 18 lutego 2004 r.*, Liber, Warszawa 2004, s. 167-185.

¹⁴⁵ J. Waluk, *Mediacja jako forma sprawiedliwości naprawczej – korzyści dla stron*, „*Archiwum Kryminologii*” 2008, (29-30), s. 871-883.

¹⁴⁶ Za: A. Lewicka, E. Grudziwska, *Mediacja sądowa...*, s. 58.

¹⁴⁷ Tamże.

przyszłość”¹⁴⁸. Następna definicja, którą podaje M.S. Umbreit, ukazuje już nie tylko kwintesencję *restorative justice*, lecz także jej cele:

(...) sprawiedliwość naprawcza jest sposobem reagowania na przestępstwo skoncentrowanym na potrzeby pokrzywdzonego, umożliwiającym wszystkim bezpośrednio dotkniętym postępowaniem – ofierze, sprawcy, ich rodzinom i członkom społeczności – aktywne uczestniczenie w naprawieniu krzywd i szkód wyrządzonych przestępstwem. Sprawiedliwość naprawcza ukierunkowana jest na: udzielenie pokrzywdzonemu pomocy i wsparcia, uczynienie sprawcy bezpośrednio odpowiedzialnym wobec pokrzywdzonych, stworzenie stronom szansy na rozwój kompetencji społecznych i udaną reintegrację, wzmocnienie bezpieczeństwa publicznego przez odbudowę i uzdrowienie wspólnot¹⁴⁹.

Istota sprawiedliwości naprawczej sprowadza się do naprawienia szkód, jakie zostały wyrządzone pokrzywdzonemu w wyniku popełnienia przestępstwa. W centrum stawiana jest ofiara oraz naprawa, a nie kara – jak ma to miejsce w tradycyjnym ujęciu sprawiedliwości kryminalnej, natomiast państwo zostaje odsunięte na drugi plan¹⁵⁰. Celem sprawiedliwości naprawczej jest zagojenie ran odniesionych przez każdą osobę dotkniętą przez przestępstwo. Zmierza do zadośćuczynienia pokrzywdzonemu i społeczności oraz do poprawy sprawcy¹⁵¹.

Profesor M. Shalikashvili w swojej książce *Dywersja i mediacja nieletnich. Aspekty kryminologiczne, psychologiczne i karne* pisze, że „sprawiedliwość naprawcza bazuje na następujących podstawowych zasadach:

- 1) naprawienia szkód dla społeczeństwa;
- 2) rekompensaty za szkody wyrządzone poszkodowanemu;
- 3) leczenia ofiar przestępstw;
- 4) brania odpowiedzialności;
- 5) poprawienia zachowań sprawcy;
- 6) natychmiastowego udziału obywateli w rozwiązywaniu spraw nieletnich”¹⁵².

¹⁴⁸ T.F. Marshall, *Restorative Justice: An Overview*, London 1998, s. 1

¹⁴⁹ M.S. Umbreit, „*Restorative justice*”, cyt. [w:] *Ibid.*, s. 37.

¹⁵⁰ J. Consedine, *Sprawiedliwość naprawcza...*, s. 206; M. Smarzewski, *Retributywizm, sprawiedliwość naprawcza czy trzecia droga? Z rozważań na tle koncepcji podmiotu biernego przestępstwa*, [w:] *Współczesne problemy wymiaru sprawiedliwości*, red. D. Gil, I. Butryn, A. Jakiela, K.M. Woźniak, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2012, s. 227.

¹⁵¹ A. Lewicka, E. Grudziwska, *Mediacja sądowa...*, s. 60.

¹⁵² M. Shalikashvili, *არასრულწლოვანთა მედიაციის დამოხმობები*, Tbilisi 2013, s. 7–8.)

Prekursor tego kierunku – H. Zehr – uważa, że sprawiedliwość naprawcza w porównaniu z wymiarem sprawiedliwości opartym na idei retribucji jest koncepcją bardziej sprawiedliwą, ludzką, lepiej przystającą zarówno do wartości chrześcijańskich, jak i współczesnych potrzeb społecznych¹⁵³. Autor za pomocą poniższej tabeli wskazuje na różnice między sprawiedliwością karną a naprawczą.

Tabela 7. Różnice między sprawiedliwością karną a naprawczą

Sprawiedliwość retributywna	Sprawiedliwość naprawcza
Przestępstwo jest czynem przeciwko zasadom ustanowionym przez państwo	Przestępstwo jest czynem przeciwko osobom, stosunkom społecznym
Państwo reaguje na przestępstwo	Ofiara, sprawca, społeczeństwo uczestniczą w procesie reagowania na przestępstwo
Ignorowanie ofiary	Respektowanie praw i potrzeb ofiary
Bierny sprawca	Sprawca uczestniczący, aktywny
Ignorowanie społeczności	Społeczność w roli facylitatora
Koncentracja na czynie przestępczym	Koncentracja na czynie, rozwiązaniu problemu i zapobieganiu konfliktom w przyszłości
Walka stron	Dialog, negocjacje
Poddanie się karze	Czynienie dobra na rzecz ofiary i społeczności
Konsekwencją cierpienia wyrządzonego ofierze jest cierpienie wyrządzone sprawcy	Konsekwencją cierpienia wyrządzonego ofierze jest naprawienie krzywdy
Stosowanie kar dla odstraszenia od przestępstwa	Stosowanie pojednania dla zapobiegania przestępstwom
Sprawiedliwość to rzetelny proces	Sprawiedliwość to podkreślanie wzajemnych stosunków i rezultatów działań
Sprawiedliwość dzieli, nie zachęca do przebaczenia i żalu	Sprawiedliwość łączy, daje możliwość przebaczenia i odczuwania żalu

Źródło: H. Zehr, *Changing lenses. A new focus for crime and justice*, Herald Press, Scottsdale 1990 s.129

¹⁵³ Zob. H. Zehr, *Changing lenses...*, s. 97–124.

Zwolennicy postrzegania przestępstwa jako konfliktu pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym odwołują się do myśli wyrosłych na gruncie kierunku zwanego abolicjonizmem karania (*abolitionism*)¹⁵⁴. Abolicjoniści, a za nimi wielu zwolenników *restorative justice*, chcą, aby konflikty były rozwiązywane na najniższym szczeblu, to znaczy w kręgach sąsiedzkich, za pomocą restytucji bądź kompensacji. Ma to dowartościować tak zwaną poszkodowaną stronę konfliktu¹⁵⁵. Sprawy średniej wagi, jak włamania, drobne oszustwa, podpalenia bez ofiar śmiertelnych itp., powinny być załatwiane na poziomie społeczności lokalnych. Sędzia pełniłby wyłącznie funkcje mediatora. W postępowaniu mediacyjnym, jak chcieliby abolicjoniści, nie powinno być miejsca na skazanie, publiczny osąd zła, sprawiedliwą karę¹⁵⁶.

Najbardziej znaną formą realizacji idei sprawiedliwości naprawczej są mediacje w sytuacjach konfliktowych. Sama idea, jej rozwój, zainteresowanie problematyką, świadczy o stopniowym unowocześnianiu wymiaru sprawiedliwości i stanowi nowy punkt widzenia na filozofię sprawiedliwości karnej.

W 1975 roku M. Yantzi, D. Worth i Centralny Komitet Mennonitów podjęli inicjatywę, dzięki której powołano do życia Projekt Pojednania Ofiary i Sprawcy (*Victim/Offender Reconciliation Project* [VORP]). Trzy lata później H. Zehr, aktywny członek Kościoła mennonitów i późniejszy twórca teorii sprawiedliwości naprawczej, utworzył pierwszy amerykański ośrodek VORP w Elkhart (Indiana). Kanadyjski

154 Kierunek ten narodził się w Skandynawii pod koniec lat 60. XX wieku. Wśród czołowych propagatorów abolicjonizmu wymienia się takich autorów jak T. Mathiesen, N. Christie, L. Hulsman, S. Cohen, H. Bianchi, R. van Swaaningen, W. de Haan. Kierunek ten powstał w związku z krytyką systemu więziennego, ale po pewnym czasie przekształcił się w nurt radykalnej i bezwzględnej kontestacji całego współczesnego wymiaru sprawiedliwości, postulujący zarazem zniesienie instytucji kary. Bezpośrednią inspirację ideologiczną abolicjonizmu stanowią prace filozoficzne M. Foucault i I. Illicha, a także filozofia Lao Tse, doktryna nieortodoksyjnych tradycji i sekt chrześcijańskich, jak również prace L. Tolstoja czy F. Nietzschego. Zob. T. Mathiesen, *The politics of abolition*, Wiley, New York 1974; N. Christie, *Limits to pain*, Wipf and Stock, Oxford 1981 [polskie tłumaczenie: *Granice cierpienia*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1991]; L. Hulsman, *Critical criminology and the concept of crime*, „Contemporary Crises” 1986, nr 10, s. 63–80; H. Bianchi, *Justice as sanctuary*, Indiana University Press, Bloomington 1994; H. Bianchi, R. van Swaaningen (red.), *Abolitionism: Towards a non-repressive approach to crime*, Free University Press, Amsterdam 1986; W. de Haan, *The politics of redress*, Unwin Hyman, London, Boston 1990; L. Falandysz, *Abolitionism: between necessity and utopia*, [w:] Z. Lasocik, M. Płatek, I. Rzeplińska (red.), *Abolitionism in history. On another way of thinking*, Warszawa 1991; L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, PWN, Warszawa 1990, s. 91–94; J. Andenaes, *Przyszłość prawa karnego (skandynawskie perspektywy)*, „Państwo i Prawo” 1974, nr 1, s. 42–56; K. Menninger, *The crime of punishment*, Penguin Books, New York 1972.

155 Abolicjoniści określają pokrzywdzonego nie jako ofiarę, ale jako tzw. ofiarę (*so-called victim*), powoda (*plaintiff*) czy „poszkodowaną stronę konfliktu”.

156 Wobec sprawców stanowiących zagrożenie dla społeczeństwa postulowano stosowanie środków zabezpieczających o nazwie „kwarantanny pod społeczną i lekarską opieką”. Mówiono również o stworzeniu, a właściwie przywróceniu swego rodzaju „sanktuariów”, miejsc schronienia, azylu, niezależnych od władz państwowych, gdzie sprawca mógłby niezagrożony oczekiwać na rozpoczęcie „negocjacji pojednawczych. Zob. L. Gardocki, *Zagadnienia teorii...*, s. 92–94.

eksperyment stał się początkiem wielkiej kariery procedur mediacyjnych w sprawach karnych na całym świecie.

W 1982 roku Projekt Pojednania Ofiary i Sprawcy zmienił nazwę na Program Pojednania Ofiary i Sprawcy (*Victim/Offender Reconciliation Programme* [VORP]). Pod tą nazwą funkcjonuje on do dziś w wielu ośrodkach kanadyjskich i amerykańskich. Dzięki VORP ukształtował się tak zwany klasyczny model mediacji ofiara – sprawca. Za nadrzędny cel postępowania mediacyjnego uznaje on duchowe pojednanie stron przestępstwa i uzdrowienie relacji między nimi, zgodnie z biblijną wizją sprawiedliwości *shalom*¹⁵⁷. Ufundowany na chrześcijańskich wartościach, takich jak bezwarunkowa miłość bliźniego, pojednanie i wybaczenie¹⁵⁸, model VORP jest przeciwieństwem programów mediacyjnych skoncentrowanych przede wszystkim na skutecznym osiągnięciu porozumień restytucyjnych między ofiarą i sprawcą przestępstwa. Ten tak zwany czysty model mediacji ofiara – sprawca, wykorzystujący techniki negocjacyjne stosowane przy rozwiązywaniu sporów pracowniczych i cywilnych, propagowały w latach 70. i 80. między innymi Instytut Mediacji i Rozwiązywania Konfliktów (*Institute of Mediation and Conflict Resolution* [IMCR]) założony w Nowym Yorku w 1975 roku oraz programy Mediacji Społecznej Centrów Sprawiedliwości Sąsiedzkiej w Stanach Zjednoczonych¹⁵⁹.

Mediacja jako proces niezależny od wymiaru sprawiedliwości, prowadzony w atmosferze przyjaznej i niesformalizowanej, służy skutecznemu rozwiązywaniu konfliktów. Duże znaczenie dla rozwoju nowej koncepcji polityki karnej ma *Deklaracja o podstawowych zasadach stosowania programów sprawiedliwości naprawczej w sprawach karnych* z 19 lipca 2000 roku Rady Ekonomicznej ONZ, która określa elementarne wytyczne programów sprawiedliwości naprawczej, również mediacji, jako jednego ze środków urzeczywistniających tę koncepcję. Ponadto celem *Deklaracji jest*

¹⁵⁷ Bliżej o sprawiedliwości biblijnej w kontekście naprawczym zob. H. Bianchi, *Justice as sanctuary...*, s. 29 i n.; J. Consedine, *Sprawiedliwość naprawcza...*, s. 161–175; A. Konkel, *Biblical understanding of justice and mercy*, PFI Convocation, Toronto, Ontario 2003; M. Leung, *The origins of restorative justice*, Alberta 1999, s.13–14; C. Marshall, *Grounding justice in reality. Theo-logical reflections on overcoming violence in the criminal justice system*, [w:] *Overcoming violence in New Zealand*, red. J. Roberts, Philip Garside Publishers, Wellington 2002, s. 81–95; S. Thorburn, *Restorative justice. Some biblical perspectives*, PFI Convocation, Toronto, Ontario 2003; J. Wilmerding, *Restoring lives and society through "Shalom justice"*, "The Quaker Abolitionist" 1997, Spring; H. Zehr, *Changing lenses...*, s. 103 i n.

¹⁵⁸ Por. H. Zehr, *Mediating the victim/offender conflict*, Mennonite Central Committee US, Office of Criminal Justice, Acron, PA 1982, s. 5–6, 16–18.

¹⁵⁹ Więcej o tych programach zob. M. Wright, *Justice for victims and offenders*, Open University Press, Philadelphia 1991, s. 76–81.

upowszechnianie tych programów oraz sporządzanie instrukcji dla kierowania spraw do mediacji¹⁶⁰. W tym właśnie kontekście mediacja jest narzędziem efektywnego i konstruktywnego zarządzania konfliktami¹⁶¹. Jak zauważa L. Morawski, socjologiczna teoria konfliktów formułuje zalecenie, zgodnie z którym „w dobrze zorganizowanym wymiarze sprawiedliwości rozwiązywanie konfliktów powinno w miarę możliwości rozpoczynać się na jak najniższym poziomie instytucjonalizacji i formalizacji, a przejście na wyższy poziom powinno się zasadniczo dokonywać dopiero wtedy, gdy wyczerpano możliwości rozwiązania konfliktu na niższym poziomie”¹⁶².

Mediacja jest podstawową, najczęściej stosowaną formą sprawiedliwości naprawczej, która – jak wspomniano wyżej – pojawiła się w wyniku poszukiwania alternatywy dla tradycyjnego reagowania na zjawisko przestępczości. Jej celem jest „wyleczenie” systemu sprawiedliwości karnej, który opiera się głównie na karze pozbawienia wolności, i w ten sposób odciążenie go od zajmowania się drobnymi przestępstwami¹⁶³. Należy podkreślić, że mediacja nadaje się doskonale nie tylko do rozwiązywania istniejących sporów, lecz także do wypracowywania zasad wzajemnych relacji między stronami, tak aby w przyszłości nie wystąpiły konflikty. Sprawiedliwość naprawcza w zakresie polityki karnej oferuje alternatywne wobec retribucji sposoby rozwiązania kryzysu wywołanego przestępstwem. Jej idee koncentrują się wokół takich pojęć jak relacje międzyludzkie (*relationships*), pojednanie (*reconciliation*), naprawienie wyrządzonej szkody (*reparation of harm done*)¹⁶⁴. Celem sprawiedliwości naprawczej jest zagojenie ran odniesionych przez każdą osobę dotkniętą przez przestępstwo. Zmierza do zadośćuczynienia pokrzywdzonemu i społeczności oraz do poprawy sprawcy¹⁶⁵.

Metoda sprawiedliwości naprawczej pochodzi z tradycji maoryskiej i została wprowadzona do prawodawstwa Nowej Zelandii zapisami *Ustawy o ochronie dzieci, młodzieży i ich rodzin* z 1989 roku¹⁶⁶. W myśl jej przepisów każdy nieletni sprawca czynu

¹⁶⁰ B. Czarnecka-Działuk, D. Wójcik, *Mediacja w sprawach nieletnich...*, s. 22–24.

¹⁶¹ Ch. Bühring-Uhle, *Arbitration and mediation...*; G. Birker, K. Birker, *Teamentwicklung und Konfliktmanagement*, Cornelsen, Berlin 2007.

¹⁶² L. Morawski, *Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2005, s. 188.

¹⁶³ E. Bieńkowska, O potrzebie zmian obowiązujących regulacji prawnych dotyczących mediacji w sprawach karnych, [w:] L. Mazowiecka (red.), *Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 59.

¹⁶⁴ C.D. Marshall, *Beyond retribution. A New Testament vision for justice, crime, and punishment*, Eerdmans, Grand Rapids 2001, s. 2.

¹⁶⁵ A. Lewicka, E. Grudziwska, *Mediacja sądowa...*, s. 60.

¹⁶⁶ Ustawa o ochronie dzieci, młodzieży i ich rodzin z 1989 roku (1989 No 24), Nowa Zelandia.

karalnego najpierw bierze udział w sesji sprawiedliwości, a dopiero, jeśli ten sposób przywrócenia ładu społecznego zawiedzie, sprawa trafia do sądu. Polityka ta okazała się bardzo skuteczna. Obecnie tylko 2% młodocianych przestępców w tym kraju zostaje skazanych na kary pozbawienia wolności¹⁶⁷. Celem mediacji jest pojednanie niepełnoletniego przestępcy i jego ofiary, złagodzenie skutków spowodowanych przez przestępstwo i przywrócenie sprawiedliwości. Centralną rolę odgrywa mediator – osoba posiadająca odpowiednie kwalifikacje, która zarządza całym procesem. Intencją sprawiedliwości naprawczej jest natomiast „naprawienie krzywdy wyrządzonej czynem przestępczym, a w szczególności umożliwienie lub wymaganie, by sprawca (jeśli jest znany) podjął działania naprawcze, oraz umożliwienie ofierze (jeśli sobie tego życzy) uczestniczenia w dyskusji ze sprawcą na temat formy zadośćuczynienia. Społeczność lokalna winna być włączona w realizację tego procesu”¹⁶⁸. Podstawą dla wprowadzenia tych mechanizmów jest chęć uratowania niepełnoletnich przestępców przed więzieniem i dążenie, aby ich resocjalizacja odbywała się bez sprawy karnej. Te zasady stosuje się w przypadku niepełnoletnich przestępców, którzy po raz pierwszy popełnili mniej poważne lub poważne przestępstwo. Celem takiego podejścia jest danie niepełnoletniemu szansy na powrót do społeczeństwa, zaprzestanie przez niego działalności kryminalnej i rozpoczęcie praworządnego życia. Poszkodowany jest również zaangażowany w procesie przywrócenia sprawiedliwości. Programy sprawiedliwości naprawczej i mediacji pozwalają mu na aktywne zaangażowanie. Między stronami a mediatorem nie powinno być żadnych więzi: ani rodzinnych, ani przyjacielskich, ani zawodowych. W razie wystąpienia takich okoliczności mediator i strony muszą publicznie zadeklarować to i w takiej sytuacji wyznacza się nowego mediatora. Następnie prokurator i pracownik socjalny spotykają się i przedstawiają mu informacje dotyczące sprawy, a także zapoznają go z przypuszczalną wersją umowy między stronami. Po przejściu tej procedury mediator oficjalnie przystępuje do postępowania mediacyjnego. Następuje etap przygotowawczy, podczas którego mediator szczegółowo zapoznaje się ze sprawą, planuje kolejne kroki mediacji i przygotowuje otwarte pytania. W etapie przed konferencyjnym nawiązuje on kontakt ze stronami, przedstawia się im i wyznacza czas i miejsce spotkania. Najpierw spotyka się z niepełnoletnim, a następnie z poszkodowanym i zapoznaje strony z

¹⁶⁷ J. Consedine, *Sprawiedliwość naprawcza...*, s. 119.

¹⁶⁸ B. Czarnicka-Działuk, D. Wójcik, *Mediacja w sprawach nieletnich.*, s. 14–15.

zasadami i procedurami mediacji. Powinien zwrócić szczególną uwagę na wytłumaczenie znaczenia mediacji poszkodowanemu, musi zachęcać go, aby aktywnie się zaangażował w proces omówienia warunków umowy oraz określenia wysokości odszkodowania. Szczegółowo zapoznaje niepełnoletniego i poszkodowanego z punktami umowy, a także z ewentualnymi konsekwencjami w razie ich niedotrzymania. Po tej procedurze strony albo zgadzają się z przedstawionymi warunkami umowy, albo przedstawiają alternatywne warunki. Procedura ta pomaga stronom zawrzeć dobrze przemyślane porozumienie.

Jeżeli strony zgadzają się z warunkami umowy, mediator uzgadnia z prokuratorem i pracownikiem socjalnym czas i miejsce przeprowadzenia konferencji, a następnie zawiadamia o tym strony. To on otwiera konferencję i przypomina uczestnikom sens i cel mediacji, a także wyjaśnia im, jakie są jej etapy i reguły oraz jakie mogą być ewentualne wyniki spotkania. Przedstawia każdego uczestnika pozostałym obecnym¹⁶⁹. W czasie konferencji mediator zapoznaje strony z warunkami umowy. Powinien mieć pewność, że są one zrozumiałe dla wszystkich, w tym dla niepełnoletnich. W tym czasie jest jeszcze możliwe wprowadzenie do niej uzupełnień i zmian. Po uzgodnieniu warunków umowy mediator wychodzi z sali konferencyjnej i własnoręcznie przygotowuje ostateczną wersję dokumentu. Konferencję mediacyjną uważa się za zakończoną, gdy strony podpiszą umowę. W tym momencie kończy się rola mediatora – po podpisaniu porozumienia mediacyjnego prokurator podejmuje decyzję o niewszczęciu postępowania karnego lub umorzeniu już wszczętego postępowania.

Mediacja jest kluczową instytucją sprawiedliwości naprawczej, czyli realizowania polityki karnej nastawionej na ochronę interesów ofiar przestępstw. Ma służyć dobru człowieka. Nie może być powodem pomijania lub lekceważenia niektórych spośród powszechnych zasad chroniących prawa jednostki. Trzeba pamiętać, że przyczyną powstania tej instytucji było między innymi dążenie do osłabienia skutków przestępstwa w postaci wiktyimizacji wtórnej, które nie wynikają bezpośrednio z przestępstwa, lecz z niewłaściwych reakcji instytucji lub indywidualnych osób w stosunku do ofiary¹⁷⁰.

¹⁶⁹ *Wytyczne dla mediatorów w zakresie sprawiedliwości naprawczej i mediacji*, http://msy.gov.ge/files/Ministry/kanonebi/brzaneba/ganridebisa_da_mediaciis_Sesaxeb.pdf (dostęp: 5.02.2017).

¹⁷⁰ A. Seremet, *Mediacja dla dobra ofiar przestępstw*, wywiad, „Kurier Mediacyjny” 2010.

Istotą programów i praktyk sprawiedliwości naprawczej jest zaangażowanie i współpraca wszystkich osób, w których interesie leży rozwiązanie danego problemu. Spotkanie organizuje i prowadzi koordynator. Udział w nim zawsze biorą: ofiara i grupa ją wspierająca (rodzice, rodzeństwo, przyjaciele) oraz sprawca z grupą wspierającą. Poza tym w szkole może to być psycholog czy pedagog, dyrektor, katecheta itd. Koordynator powinien sporządzić sobie scenariusz spotkania, ponieważ trzeba wziąć pod uwagę, że uczestniczyć w nim będzie wiele zantagonizowanych osób i niełatwo jest opanować taką grupę. Koordynator sesji sprawiedliwości naprawczej nie musi być zupełnie neutralny. Ma prawo do wygłaszania sądów, podawania propozycji. Tylko on może udzielać głosu uczestnikom spotkania. Produktem podjętej pracy, podobnie jak w przypadku mediacji, jest dokument – ugoda lub kontrakt. Zapisy ugody mają na celu naprawienie szkody, a nie tylko ukaranie sprawcy.

W sprawiedliwości karnej najważniejszy jest efekt, w sprawiedliwości naprawczej – proces, jaki zachodzi między stronami. Mediacja prowadzi do zrównoważenia winy sprawcy i krzywdy ofiary, wprowadzenia nowej równowagi, do naprawy, restytucji więzi społecznych, które zostały naruszone. Mediacja daje możliwość, by stare emocje budowały nowe, pomaga zobaczyć punkt widzenia drugiej osoby, pozwala »zachować twarz«, pokazując, że nie ma zwycięstwa jednej strony nad drugą. Mediacja – to proces ludzki, nie sądowy¹⁷¹.

Ewaluacja programów mediacyjnych pokazuje jednoznacznie, że udział w nich wywiera pozytywny wpływ na sprawców i zapobiega ponownemu popełnianiu przez nich czynów z użyciem przemocy¹⁷².

Jak zauważa wielu sędziów praktyków, strony uczestniczące w mediacji (nawet jeśli nie uda się im wypracować zadowolającego rezultatu) wracają na salę sądową z innym nastawieniem, są wyciszone i potrafią ze sobą rozmawiać. Nawet to stanowi duże osiągnięcie ze względu na zawłość nie tylko sporu, lecz także wzajemnych relacji między dwoma stronami. Wynika z tego, że sprawiedliwość naprawcza jest konkurencyjnym sposobem rozwiązywania konfliktu powstałego wskutek popełnienia czynu

¹⁷¹ Kodeks Etyki Mediatora..., s. 2.

¹⁷² H. Stang, L. W. Sherman, *Restorative justice to reduce victimisation*, [w:] *Preventing crime. What works for children, offenders, victims and places*, red. B.C. Welsh, D.P. Farrington, Springer Dordrecht, Berlin 2007, s. 158–159; N. Rodriguez, *Restorative justice at work. Examining the impact of restorative justice resolutions on juvenile recidivism*, „Crime & Delinquency” 2007, nr 53(3), s. 372–373.

zabronionego, przez co stanowi alternatywę dla tradycyjnego wymiaru sprawiedliwości¹⁷³.

Mediacja jest więc podstawową, najczęściej stosowaną formą sprawiedliwości naprawczej. W systemie prawa karnego to jedyna metoda pozwalająca na realizację tej idei, zarazem najbardziej znana i popularna na świecie¹⁷⁴. Podstawową różnicą między główną ideą sprawiedliwości naprawczej a instytucją mediacji jest to, że główny cel tego drugiego instrumentu to osiągnięcie kompromisu pomiędzy skonfliktowanymi stronami. Nie skupiamy się na odnalezieniu winnego i osądzeniu, kto w danym sporze ma rację, tylko wspólnie wypracowujemy wyjście z sytuacji, które zadowolą obie strony¹⁷⁵.

1.7 Podsumowanie

Pierwszy rozdział pracy doktorskiej jednoznacznie definiuje mediację jako alternatywną metodę rozwiązywania konfliktów, która opiera się na dobrowolności uczestników oraz na neutralności mediatora. Tego rodzaju podejście umożliwia stronom poszukiwanie kompromisowych rozwiązań, co często prowadzi do satysfakcjonujących rezultatów.

Autorka wskazuje na historyczne korzenie mediacji oraz jej ewolucję w różnych kontekstach społecznych. Zrozumienie genezy mediacji pozwala lepiej docenić jej rolę i znaczenie w współczesnych systemach prawnych i społecznych. Podkreślić należy, że celem mediacji jest nie tylko rozwiązanie konkretnego konfliktu, ale również promowanie umiejętności komunikacyjnych oraz empatii wśród uczestników. Zasady takie jak poufność, dobrowolność i autonomia są kluczowe dla efektywności całego procesu mediacyjnego.

Autorka zauważa, że mediacja przyjmuje różnorodne formy, w tym mediację rodzinną, cywilną, gospodarczą i karną. Różnorodność ta świadczy o elastyczności i szerokim zastosowaniu mediacji w różnych kontekstach.

¹⁷³ C. Kulesza, *Mediacja jako program sprawiedliwości naprawczej w Polsce* (uwagi na tle dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r.), [w:] *Unijne standardy programów sprawiedliwości naprawczej*, red. L. Mazowiecka, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 36.

¹⁷⁴ A. Suchorska, *Mediacja jako forma sprawiedliwości naprawczej. Rola mediatora*, [w:] *Pozycja ofiary w procesie karnym – standardy europejskie a prawo krajowe*, red. T. Cielecki, J. B. Banach–Gutierrez, A. Suchorska, Wyd. Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2008, s. 170–178.

¹⁷⁵ Z. Czwartosz, E. Dobiejewska, A. Gnys, A. Gójska, M. Grudziecka, Z. Jezierski, K. Kowalska, A. Rękas, *Czy tylko sąd rozstrzygnie...*, s. 53–54.

Wnioski dotyczące roli mediatora pokazują, że mediatorzy muszą dysponować nie tylko odpowiednimi umiejętnościami technicznymi, ale także zdolnościami interpersonalnymi i empatycznymi. Ich obecność jest niezbędna do tworzenia konstruktywnej atmosfery sprzyjającej otwartej komunikacji. Mediacja ma potencjał do promowania sprawiedliwości naprawczej, co nawiązuje do idei odbudowy relacji oraz naprawy szkód wyrządzonych w wyniku konfliktu. Mediacja jako narzędzie do osiągnięcia sprawiedliwości jest nie tylko korzystna dla stron, ale również dla całego społeczeństwa.

Konkluzje te czynią temat mediacji niezwykle interesującym poznawczo. Co dla autorki było inspiracją do podjęcia tematu i „zaszczepienia” go na gruncie gruzińskiej praktyki społecznej i edukacyjnej. Doktorantka jednak miała świadomość ogromnych tradycji gruzińskich związanych z alternatywnymi formami rozwiązywania konfliktów oraz rozwijającej się kultury prawnej w tym obszarze, w co wprowadza czytelnika w drugim rozdziale niniejszej pracy.

2. Formalnoprawne zasady funkcjonowania mediacji w Gruzji

2.1 Tradycja mediacji w Gruzji i jej wprowadzanie do kultury i prawa Gruzji

Gruzja to kraj z wieloma tradycjami i zwyczajami, które kształtowały się w ciągu wielu stuleci. To także kraj, w którym wysoko ceniona jest praca. Sumienność i wytrwałość pomagają Gruzinom osiągać postawione przed sobą cele. Za podstawę sukcesu w życiu w Gruzji uważa się wykształcenie. Dążenie do uzyskania wyższego wykształcenia jest bardziej rozpowszechnione wśród młodzieży. W ostatnich latach w kraju zwiększyła się liczba wysoko wykwalifikowanych pracowników. W pracy Gruzini przejawiają zmyślność i roztropność, jest im właściwa bardzo dobra pamięć i wysoka zdolność adaptacji do różnych warunków. Wielkie znaczenie dla każdego Gruzina ma też przyjaźń. Kolega bardzo często zajmuje pierwsze miejsce w relacjach społecznych, krewni natomiast znajdują się na pozycjach drugorzędnych. Wartość przyjaźni bardzo dobrze odzwierciedla się w języku gruzińskim, w którym istnieją osobliwe określenia kolegów, których traktuje się jak braci lub siostry: *dakali* to „kobieta – siostra” i *dzmakacy* to „mężczyzna – brat”. Bliższego kolegę Gruzini nazywają też *dzigari* – co dosłownie tłumaczy się jako „organy wewnętrzne”; to oznacza, że dla Gruzina nie mieć prawdziwego przyjaciela oznacza tyle, co żyć bez serca.

Podstawowymi cechami narodu gruzińskiego są od wieków szczerłość, bezpośredniość i poczucie własnej godności. Kultura tego kraju jest patriarchalna, więc mężczyzna zajmuje pozycję obrońcy rodziny i ojczyzny. Chłopcy od wczesnego dzieciństwa wychowywani są do męstwa, odwagi i stanowczości. Rozwijają ich siłę woli, uczą się też prawidłowo wykorzystywać broń, bronić samych siebie i tych, którzy tego potrzebują. Podobne tradycje w wychowaniu uwarunkowane są historyczną wojowniczością Gruzinów, którzy często na przestrzeni dziejów zmuszeni byli bronić swej ojczyzny i własnej godności przed wrogami.

Naród gruziński jest dość optymistyczny. Gruzini mają filozoficzne podejście do życia, w tym i do problemów życiowych. Pokonywać przygnębienie Gruzinom bardzo często pomaga wyjątkowe poczucie humoru. Potwierdzeniem tego są badania brytyjskiego centrum New Economic Foundation, według których obywatele tego kraju stanowią najbardziej szczęśliwe społeczeństwo w regionie. Światowy wskaźnik szczęścia uwzględnia różne zmienne, aby zmierzyć poziom szczęścia w różnych państwach świata. W 2012 roku Gruzja osiągnęła 55. miejsce na liście, a w 2014 roku 40. wśród 140 krajów

świata. W tym rankingu Gruzja została najbardziej szczęśliwym państwem wśród najbliższych sąsiadów w regionie, wyprzedziła również Francję, Niemcy, Włochy i Stany Zjednoczone¹⁷⁶.

Wszystko to sprawia, że Gruzja to państwo kontrastów, w którym nowoczesne poglądy mieszają się z tradycyjnym podejściem do życia, świata i różnych problemów. To kraj, przez który przechodziły niekończące się wojny, a ich stawką było przetrwanie i niepodległość. Do dziś istnieje tu tradycja „krwawej zemsty”. Naród gruziński w ciągu wielu stuleci wypracował swoje tradycje i sposoby porozumiewania się między ludźmi. Wyjście poza granice norm społecznych jest osądzane bardzo surowo, za ich złamanie grozi uznanie przez otoczenie za osobę złą bądź źle wychowaną. Społeczeństwo gruzińskie jest bardzo przyjazne, Gruzini wykazują też trwałe i silne związki rodzinne oraz społeczne.

Jak każdy kraj, tak i Gruzja ma swoją unikalną tradycję rozwiązywania sporów. Podczas przygotowywania do organizacji projektu *Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji. Wsparcie efektywności rozwiązywania sporów poprzez rozwój i promocję alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów* autorka przebadła dokumenty historyczne, prowadziła wywiady z historykami i osobami, które zajmują się badaniem tego tematu w Gruzji. Analiza tradycji rozwiązywania sporów w Gruzji pozwala wnioskować, że mediacja była w Gruzji dość rozwiniętą metodą na wczesnych etapach istnienia państwa. Tradycja ta bierze początek jeszcze z czasów średniowiecza i nadal jest stosowana w różnych częściach kraju.

Należy zauważyć, że termin *mediacja* nie jest nowy dla społeczeństwa gruzińskiego, świadczy o tym obecność tego słowa w dialektach całego kraju. Termin *mediator* pochodzi od łacińskiego słowa *mediana*, które oznacza *środek*. Nie jest dokładnie wiadomo, kiedy ten termin stał się nieodłączną częścią języka gruzińskiego. Termin *mediacja* nie został umieszczony w słowniku Sulkhan-Saby Orbelianiego¹⁷⁷ prawdopodobnie z powodu obcego pochodzenia. Jednak ma on sporo synonimów w języku gruzińskim: *bche*, *morevi* i *rjulis kaci*¹⁷⁸. Istnienie tych terminów pozwala

¹⁷⁶ J. Helliwell, R. Layard, J. Sachs (red.), World Happiness Report 2014. United Nations Sustainable Development Solutions Network.

¹⁷⁷ *Explanatory Dictionary of the Georgian Language*, V, Tbilisi, 1958, p. 151; cited in: S. Bakhia-Okruashvili, *Customary Law of the Abkhaz People*, Tbilisi, 2014, s. 130.

¹⁷⁸ I. Surguladze, *For the History of the Georgian State and Law*, meridian Tbilisi 1952, s. 347.

wnioskować o istnieniu instytucji rozjemcy, mediatora i pośrednika w kulturze społecznej Gruzji.

Termin *bche* w starym języku gruzińskim oznaczał osobę, która rozwiązuje spór. To mógł być przedstawiciel cerkwi lub osoba świecka wybrana przez mieszkańców albo wyznaczona przez państwo. Powinna ona mieć autorytet wśród mieszkańców. Później określano ją za pomocą terminu *msajuli* – juror albo *mosamartle* – sędzia. W zachodniej Gruzji terminowi *bche* nadano znaczenie sędziego, wyznaczonego przez władze państwowe. W Gruzji wschodniej ten termin przeniósł się do prawa celnego w znaczeniu mediatora. Gruziański historyk Ivane Surguladze uważa, że termin *bche* ma dwa znaczenia: oznacza sędziego lub pośrednika, mediatora¹⁷⁹.

Termin *morevi* w Swanetii oznacza pośrednika¹⁸⁰. Tak nazywano osobę, która została wybrana przez strony do rozpatrzenia sprawy. Później to słowo było używane w odniesieniu do osób, które przekonały strony w procesie mediacji. Do określenia mediatora wykorzystywano również termin *metskulari*¹⁸¹. Oznaczał on pośrednika, który próbował przekonać strony do procesu pojednania i kontynuował go przed rozpoczęciem mediacji. Istnieje również termin *lepkhul*, oznaczający osobę, która pełniła rolę dawcy poręczenia. Na przykład jeśli nie było świadka przestępstwa, a podejrzany zaprzeczył, że był sprawcą, rodzina pokrzywdzonej osoby prosiła podejrzanego o złożenie przysięgi. Pokrzywdzona strona wybierała osobę – *lepkhvili* – która ją przyjmowała. Osobą z autorytetem w regionie Swanetii był również *makhvsi*. Tak nazywano człowieka mającego autorytet i władzę. Głowę rodziny nazywano *kora makhvsi*, *sopeli makhvsi* – był on przywódcą wsi. *Makhvsi*¹⁸² zawsze byli ludźmi szanowanymi i odgrywali znaczącą rolę w nakłanianiu stron do procesu pojednania.

W Swanetii pojednanie stron spornych często było prowadzone przez mediatorów zwanych *morale*. To również były bardzo szanowane przez społeczeństwo osoby, które pełniły faktycznie funkcję mediatorów. Oznacza to, że proces mediacji w Gruzji nie jest

¹⁷⁹ S. Tkemaladze, *Mediacja w Gruzji, od tradycji do nowoczesności*, Tbilisi 2016, s. 14. Czy ta książka ukazała się po polsku? Jeśli nie – to proszę podać tytuł oryginalny Brak nazwy wydawnictwa

¹⁸⁰ G. Davitashvili, *Mediation Court or "Rjuli" in Khevsureti*, UNDP Tbilisi, 2001, s. 14, 16.

¹⁸¹ O. Kajaia, *Mengrelian-Georgian Dictionary*, II, Tbilisi, 2002, 2040; cited in: S. Bakhia-Okrushvili, *Customary Law of the Abkhaz People*, Titus Tbilisi, 2014, p. 130.

¹⁸² Kh. Akhabegov, "Egnate Gabliani and Svanetian Customary Law", cited in: M. Kekelia (red.), *Georgian Customary Law*, Sakhelgami, Tbilisi, 1990, p. 87, 89.

nowym zjawiskiem, ma on już swoje tradycje, ukształtowane w ciągu stuleci i oczywiście ma własne charakterystyczne cechy.

Dawna mediacja w Gruzji od współczesnej różniła się tym, że mediator po wysłuchaniu stron podejmował decyzję. Jego podstawowym zadaniem było ustalenie prawdy. Z tego powodu mediator musiał zbadać sprawę, wysłuchać świadków i organizować przysięgę obu stron konfliktu. Współczesna mediacja wyklucza możliwość wydania decyzji przez mediatora. Jego rola ogranicza się do zadawania pytań skonfliktowanym stronom i badania interesów każdej z nich. Decyzję w sprawie rozstrzygnięcia sporu podejmują bezpośrednio same strony. Dawna mediacja w Gruzji łączyła w sobie elementy arbitrażu (czyli metody polubownego rozwiązywania sporów polegającej na oddaniu sprawy w ręce arbitra, który wysłuchuje obu stron i rozstrzyga, kto ma rację) i mediacji. Stąd można wnioskować, że gruzińska kultura prawna już od czasów średniowiecza miała instytucje zarówno mediacji, jak i arbitrażu.

Następną cechą charakterystyczną dawnej mediacji w Gruzji jest przysięga. Odgrywała ona kluczową rolę w procesie. Najczęściej praktykowano przysięganie na ikonę. Dla gruzińskiego społeczeństwa nie jest to dziwne i zaskakujące, ponieważ mediacja do pewnego czasu była prawie analogiczna do procesu sądowego. Przysięga miała istotne znaczenie dowodowe w prawie zwyczajowym. Można stwierdzić, że przysięga na ikonę była filarem mediacji i gwarantowała zaufanie do mediatora i procesu mediacji. Również wykonanie decyzji wydanej przez pośrednika lub osobę z autorytetem było uwarunkowane przysięgą. W Gruzji istniało wiele form przysięgi, które towarzyszyły procedurom pojednania.

W niniejszym rozdziale przedstawione zostaną przepisy prawne obowiązujące obecnie w Gruzji regulujące problematykę mediacji w odniesieniu do różnego typu spraw. W kontekście badań prowadzonych przez autorkę w pierwszej części drugiego rozdziału szczególnie istotne będzie ukazanie rozwoju mediacji jako alternatywnego sposobu rozstrzygnięcia sporów w Gruzji, który ma w tym kraju wiekową tradycję, jednak obecnie jest formalnie wprowadzany z dużą świadomością do praktyki wychowawczej.

W górskich regionach Gruzji od wieków stosowano sąd ludowy. Jest to ściśle związane z prawem zwyczajowym. W Swanetii i Chewsuretii spory rozwiązywano za pomocą sądów mediacyjnych oraz zgromadzenia narodowego. W Swanetii to zjawisko

nazywano *morwali*, w Chewsuretii zaś *rdzuli*¹⁸³. Termin *mediacja* pojawił się natomiast w XIX wieku. Celem mediacji było pojednanie stron, uniknięcie zemsty i konfliktów. Na podstawie prawa zwyczajowego społeczność musiała podjąć decyzję akceptowalną dla wszystkich stron. Ówczesna mediacja uwzględniała również wypłatę odszkodowania materialnego. Strony same kompletowały skład sądu mediacyjnego, a także decydowały, kto mógł być mediatorem. Sąd podejmował jednomyślną decyzję, maksymalnie zbliżoną do potrzeb i wymagań stron. Co do mechanizmu wykonania decyzji, to w Swanetii działała tradycja przysięgi przed ikoną, w Chewsuretii zaś takiej tradycji nie było, więc wykonanie decyzji zależało od woli stron. Prawdopodobieństwo realizacji decyzji było duże, jeśli porozumienie osiągnano dobrowolnie i poprzedziły je długie negocjacje. Jeśli ktoś odmawiał wykonania decyzji, to spotykało go mocne potępienie ze strony wspólnoty, a następnie wyłączenie z niej¹⁸⁴.

Między współczesną mediacją a starożytną gruzińską tradycją pojednania istnieją zarówno podobieństwa, jak i różnice. Na przykład istotne podobieństwo występuje w regułach doboru mediatora – musiał on być osobą akceptowalną dla obu stron. Do podobieństw należą również organizowanie indywidualnych i wspólnych spotkań w trakcie negocjacji, a także zachowanie i nieujawnienie informacji uzyskanych w toku mediacji¹⁸⁵. Jeśli chodzi o różnice, to w gruzińskim prawie tradycyjnym nie ma wyraźnego rozróżnienia na sędziego i mediatora, co z kolei jest tak charakterystyczne dla dzisiejszej mediacji. Historycznie prawo w Gruzji bardziej skupiało się na negocjacjach i mediacji niż na tworzeniu i egzekwowaniu norm¹⁸⁶. Sama mediacja w Gruzji uznawana była za prestiżową działalność, co stworzyło podstawy dla rozwoju mediacji we współczesnej Gruzji¹⁸⁷.

W 1864 roku w ramach trwającej reformy sądownictwa w Imperium Rosyjskim zaczęto wprowadzać w Gruzji instytucję sędziów pokoju. Mimo że instytucja ta została zainicjowana przez okupanta i nie stanowiła organicznej części prawa, możemy jednak przypuszczać, że gruzińskie tradycje pokojowego załatwienia sporów pozytywnie

¹⁸³ M. Kekelia, *For the Meaning of the Term "Bche" in Georgian Law Books*, Herald of the Georgian Soviet Socialist Republic Academy of Sciences, #4, Tbilisi, 1973, s. 169–170.

¹⁸⁴ I. Surguladze, *For the History...*, s. 351.

¹⁸⁵ A. Tsulukiani, *საბუნრი ძეგლი*, Georgian Customary Court Journal, „Państwo i prawo” 990, nr 9, s. 10.

¹⁸⁶ S. Oniani, *Mediacja – wielowiekowa tradycja gruzińska*, Wydział Prawa Uniwersytetu Państwowego w Tbilisi, Tbilisi 2013, s. 23.

¹⁸⁷ G. Davitaszvili, *Organizacja i postępowanie sądowe...*

wpłynęły na jej działalność. Ciekawy jest również fakt, że I. Czawczawadze, twórca idei państwowości współczesnej Gruzji, przez pewien czas pracował jako sędzia pokoju. Sędziowie pokoju byli wybierani spośród obywateli cieszących się szacunkiem i zaufaniem wśród społeczeństwa i zajmowali się rozwiązywaniem drobnych sporów, na przykład sąsiedzkich. Wybierano ich, aby szybciej i sprawniej rozstrzygać tego typu sprawy. W swoich publikacjach I. Czawczawadze odwoływał się do alternatywnych metod rozwiązywania sporów. Szeroko omawiał proces wdrażania instytucji sędziego pokoju w Imperium Rosyjskim. Stwierdził, że im bardziej rozwija się życie gospodarcze, tym częstsze są spory. Jego zdaniem ludzie potrzebują szybkiego i mniej formalnego prawa. Długotrwałe spory negatywnie wpływają na działalność gospodarczą i powodują niepotrzebne koszty. Jako alternatywę dla długiej i kosztownej drogi sądowej proponował zwiększenie liczby sędziów pokoju¹⁸⁸. Jego poglądy, wyrażone w XIX wieku, nadal odpowiadają problemom gruzińskiego sądownictwa, zwłaszcza że sądy są przeciążane sprawami, a obywatele muszą czekać na decyzję miesiącami.

Można zatem stwierdzić, że tysiącletnie tradycje mediacji w Gruzji, działalność XIX-wiecznego działacza społecznego I. Czawczawadzego oraz – co najważniejsze – jego teksty publicystyczne na temat mediacji tworzyły pozytywne tło historyczne i kulturowe dla wprowadzania i wdrażania nowej mediacji w Gruzji. Jednak tego bogatego doświadczenia historycznego i kulturowego nie wystarczyło, aby mediacja była wdrażana i rozwijana w Gruzji w szybkim tempie.

2.2 Mediacja w Gruzji – uwarunkowania prawno-organizacyjne

Procedury mediacyjne w gruzińskim prawie są regulowane przez rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości. W ostatnich latach przygotowano wiele przedsięwzięć w celu przeszkolenia notariuszy w zakresie mediacji. W procesie reformy niezwykle istotne były pytania: Na ile stosowne jest w działalności notariusza łączenie jego roli z funkcją mediatora? Czy nie będzie to przeszkodą dla działań notariuszy, a z drugiej strony – dla rozwoju mediacji w Gruzji? Czy nie wpłynie to na niezależność i bezstronność notariuszy?

¹⁸⁸ Zob. blog, "Ilia Chavchavadze as a Lawyer": <http://www.tabula.ge/ge/tablog/93203-iuristi-ilia-chavchavadze> (dostęp: 11.05.2019).

Regulacje prawne można podzielić na dwa rodzaje: pierwszy z nich to normy międzynarodowe, drugi zaś – normy i przepisy działające wewnątrz kraju i regulujące proces prowadzenia mediacji, a także kwestie wykształcenia i kwalifikacji mediatorów.

W 2002 roku Komisja Europejska opracowała i opublikowała zieloną księgę alternatywnych metod rozwiązywania sporów, w której opisano sytuację w Unii Europejskiej, a także podano zalecenia dla krajów członkowskich. W 2008 roku opracowano dyrektywę na temat korzystania z mediacji w sprawach cywilnych i komercyjnych. Dyrektywa podkreśla, że mediacja jest szybkim i skutecznym środkiem rozwiązywania sporów. Rozwiązanie przyjęte za jej pomocą jest łatwe do wykonania, ponieważ osiąga się je w wyniku wzajemnego porozumienia stron. Dokument zobowiązuje państwa członkowskie do uwzględnienia mediacji w prawodawstwie krajowym. Takie rozwiązanie sprzyja tworzeniu podstaw prawnych dla jej wdrażania. Zgodnie z dyrektywą mediacja jest procesem poufnym, nieformalnym i dobrowolnym. Ma być realizowana według życzeń stron i one mają prawo zakończyć proces mediacji na dowolnym etapie. Także sąd musi sprzyjać stronom, aby mogły one skorzystać z mediacji na dowolnym etapie sprawy. Dyrektywa nie wprowadza obowiązkowego procesu mediacji, nie powinno być więc to interpretowane jako ograniczenie prawa do odwołania się do sądu. Oprócz tego państwa członkowskie powinny wspierać rozwój mediacji, organizować szkolenia dla podwyższenia kwalifikacji mediatorów i promować ich usługi. Dla osiągnięcia tych celów, w myśl dyrektywy, podstawowe przepisy mediacji powinny znaleźć odzwierciedlenie w kodeksach postępowania cywilnego państw członkowskich. Gruzja, która od 2023 roku kandyduje do UE, musi wziąć pod uwagę prawo europejskie i wdrożyć rozwiązania tam obowiązujące.

Kolejnym bardzo istotnym dokumentem międzynarodowym jest *Dyrektywa 2008/52/WE*¹⁸⁹ przyjęta przez Parlament Europejski, dotycząca stosowania mediacji w sprawach cywilnych i komercyjnych, która dała państwom członkowskim termin do 2011 roku na dostosowanie ustawodawstwa krajowego do wymogów dyrektywy. Dokument ten dotyczy głównie sporów transnarodowych, ale może być stosowany również w mediacji międzynarodowej. Zgodnie z nim możliwe jest również wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie mediacji. Dyrektywa podkreśla, że dla realizacji porozumień osiągniętych drogą mediacji i dla utrzymania wzajemnego zaufania państwo

¹⁸⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r.

powinno wspierać rozwój mediacji. Ponadto *Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów* powinien być dostępny publicznie.

Ważny z perspektywy rozwoju gruzińskiej mediacji jest także UNCITRAL¹⁹⁰, czyli modelowa ustawa o międzynarodowej mediacji, która została przyjęta przez Międzynarodową Komisję Handlu Organizacji Narodów Zjednoczonych. Reguluje ona procesy mediacji i wyznaczenia mediatora, stosunki między mediatorem a stronami i inne kwestie. Jej celem jest promowanie mediacji oraz wypełnienie luki prawnej istniejącej w niektórych państwach, poprzez wdrożenie jednolitych zasad. W ustawie tej używane są dwa terminy: *koncyliacja (conciliation)* oraz *mediacja (mediation)*. Oba oznaczają proces, podczas którego strony zwracają się do trzeciej osoby – mediatora, czyli pośrednika, który pomaga im w osiągnięciu porozumienia w sprawach dotyczących umów lub w innych przypadkach prawnych. Przy tym mediator nie ma prawa wpływać na strony albo zmuszać je do dojścia do ostatecznego porozumienia. Zgodnie z prawem mediacja jest stosowana wtedy, gdy mają miejsce negocjacje międzynarodowe lub gdy strony wzajemnie postanowiły, że będą korzystały z niej zgodnie z przepisami prawa. Mediację stosuje się także, kiedy jest to zawarte w umowie. Artykuł 6 przywołanej powyżej ustawy rozpatruje kwestie prowadzenia negocjacji. Strony same mogą zdecydować o zasadach ich prowadzenia. Ustawa głosi także, że mediator może się komunikować zarówno ze wszystkimi stronami, jak i z każdą osobno. W procesie komunikacji mediator ma prawo do udostępnienia informacji dostarczonej mu przez jedną ze stron drugiej, pod warunkiem, że strona, która przekazała mu tę informację, nie podkreśliła jej poufnego charakteru. Zgodnie z artykułem 9 ustawy wszystkie informacje ujawnione w procesie negocjacji są poufne, ale strony mogą uzgodnić między sobą, że z niektórych będzie zdjęta klauzula poufności. Prawo bezpośrednio reguluje także kwestie wykorzystania faktów i okoliczności ujawnionych w procesie mediacji, zwłaszcza zabronione jest stronom i mediatorowi wykorzystanie informacji otrzymanych w procesie mediacji jako dowodów w sądzie lub w arbitrażu. Nie mają też prawa wykorzystywać w sądzie zeznań, propozycji lub dokumentów, które zostały przygotowane specjalnie dla procesu mediacji lub ujawnione podczas danego procesu. Jeśli takie dowody jednak trafią do sądu, arbitrażu lub jakiegokolwiek innego organu sądownictwa, powinny być uznane

¹⁹⁰ T. Szurski, Ustawa wzorcowa UNCITRAL w sprawie międzynarodowego rozjemstwa handlowego (postępowania pojednawczych) – uwagi ogólne, „Radca Prawny” 2003, nr 1, s. 96–108.

za niedopuszczalne. Wyżej wspomniana ustawa reguluje również kwestię zakończenia procesu mediacji, co oznacza albo osiągnięcie porozumienia i zadeklarowanie wyniku, albo przerwanie negocjacji.

Rozwój mediacji w Gruzji ma odzwierciedlenie także w gruzińskim ustawodawstwie. W 2010 roku Ministerstwo Sprawiedliwości Gruzji wydało rozporządzenie¹⁹¹, w którym określono wytyczne dla prokuratorów dotyczące mediacji w sprawach osób nieletnich. Podano definicję mediacji, która przewiduje dialog pomiędzy niepełnoletnim a poszkodowanym, prowadzony przez mediatora. Jego celem jest pojednanie niepełnoletniego przestępcy i ofiary, a także rozwiązanie ich konfliktu. W procesie mediacji uczestniczą również: przedstawiciel ustawowy niepełnoletniego, prokurator, pracownik socjalny, w szczególnych przypadkach też inne osoby. W tym samym rozporządzeniu określono definicję mediatora jako osoby posiadającej odpowiednie kwalifikacje, która odgrywa rolę pośrednika pomiędzy niepełnoletnim a poszkodowanym, kieruje procesem mediacji i koordynuje ją. W czasie śledztwa prokurator ma prawo nie wszczynać dochodzenia karnego wobec niepełnoletniego oskarżonego albo je wstrzymać. Zamiast tego może zastosować program sprawiedliwości naprawczej lub mediacji. Jednak w tym celu konieczne jest istnienie następujących okoliczności: niepełnoletni po raz pierwszy popełnił przestępstwo i nie było ono poważne; niepełnoletni musi przyznać się do winy i być gotowy do pojednania z poszkodowanym; niepełnoletni lub jego rodzina wyrażają zgodę na zapłacenie odszkodowania ofierze. W trakcie podejmowania decyzji prokurator ma obowiązek uwzględnić interesy nieletniego i ocenić, jaki wpływ może mieć na niego dana decyzja oraz czy istnieje ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa. Co więcej, prokurator powinien przeanalizować, czy wykorzystanie dochodzenia karnego nie spowoduje, że młody przestępca w przyszłości zostanie kryminalistą.

Według założeń gruzińskiego prawa prokurator także komunikuje się z poszkodowanym, spotyka się z nim i szczegółowo wyjaśnia, dlaczego została podjęta decyzja o wykorzystaniu sprawiedliwości naprawczej i mediacji. To on proponuje poszkodowanemu, aby włączył się w proces mediacji. Prokurator powinien starać się nie wywołać w poszkodowanym negatywnego nastawienia do procesu mediacji. Jeśli

¹⁹¹ Rozporządzenie nr 216 ministra sprawiedliwości Gruzji z dnia 12 listopada 2010 r. w sprawie wytycznych dla prokuratorów w zakresie sprawiedliwości naprawczej i mediacji i w sprawie zatwierdzenia podstawowych warunków umów zawieranych między stronami.

poszkodowany nie zgadza się na udział w mediacji, prokurator daje mu czas do namysłu. Odmowa poszkodowanego nie wstrzymuje procesu mediacji. Po podjęciu decyzji w proces angażuje się pracownik socjalny, który przeprowadza wstępną biopsychospołeczną ocenę niepełnoletniego. Na podstawie opinii prokurator wraz z pracownikiem socjalnym określają warunki umowy. W trakcie określania warunków prokurator uwzględnia interesy poszkodowanego. Umowa może przewidywać: obowiązki niepełnoletniego, ograniczenia jego zachowania, włączenie go do różnych programów, prawa i obowiązki poszkodowanego, a także rodziców niepełnoletniego i inne. Jeśli poszkodowany wyrazi zgodę na udział w mediacji lub przynajmniej nie zajmie wyraźnie negatywnego stanowiska wobec niej, to do procesu włącza się mediator. W przypadku mediacji prokurator bierze udział w końcowym spotkaniu. W razie potrzeby prokurator wyjaśnia tę część umowy, która dotyczy obowiązków niepełnoletniego.

W rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości szczegółowo opisane są: procedura wyboru mediatora, tryb skierowania sprawy do mediacji, etap przed konferencyjny, przygotowanie konferencji, sama konferencja pod kątem obowiązków mediatora. Strony zgodnie z rozporządzeniem same wybierają mediatora.

2.2.1 Mediacja sądowa w Gruzji

Jak zaznaczono na wstępie, rozwój współczesnej mediacji w Gruzji rozpoczął się od wprowadzenia mediacji sądowej. Zgodnie z gruzińskim Kodeksem postępowania cywilnego mediacja obejmuje rodzinne, spadkowe i sąsiedzkie spory prawne, a także wszystkie inne spory w przypadku zgody stron. Sąd może skierować sprawę do mediatora, a jego decyzja nie może być zaskarżona. Ustawa określa także czas trwania mediacji, która nie może przekroczyć 45 dni. W tym terminie strony muszą się spotkać przynajmniej dwa razy. Strony zobowiązane są do stawienia się na mediacji. W przypadku nieusprawiedliwionego niestawienia na spotkaniu strona będzie zobowiązana do pełnego pokrycia wydatków sądowych, niezależnie od wyniku postępowania sądowego, a także będzie musiała zapłacić grzywnę w wysokości 150 GEL (180 zł)¹⁹².

¹⁹² *მკაცრობის მისაზღვრავად, უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით, საქართველოს მართლმსაჯულების სამსახურის განცხადებით*, Wiadomości Ustawodawcze, Gruzja, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4646868?publication=1> (dostęp: 14.10.2020).

Pilotażowy program mediacji sądowej ruszył w 2013 roku. W tbiliskim Sądzie Miejskim uruchomiono wówczas centrum mediacji i pilotażowo wyszkolono 20 mediatorów.

W latach 2013–2020 w ramach programu rozpatrzono łącznie 208 spraw, z których większość zakończono ugodą. Oprócz tego w 2017 roku przy wsparciu Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych przeszkolono 23 nowych mediatorów. Od 2019 roku otwarto ośrodki mediacyjne w sądach w Gori i Rustavi¹⁹³.

Podczas analizy prawno-organizacyjnych uwarunkowań mediacji w Gruzji warto zwrócić uwagę na zmianę, która została wprowadzona w grudniu 2011 roku w gruzińskim Kodeksie postępowania cywilnego. Do dokumentu dodano rozdział XXII pod tytułem *Mediacja sądowa*. Zgodnie z artykułem 1871 Kodeksu po wniesieniu powództwa do sądu sprawa podlegająca mediacji sądowej może być skierowana do mediatora (osoby fizycznej lub prawnej) w celu zakończenia sporu porozumieniem. Orzeczenie o przekazaniu sprawy mediatorowi nie podlega zaskarżeniu. Po wniesieniu powództwa do sądu do mediatora mogą być skierowane następujące sprawy: a) rodzinne spory prawne z wyjątkiem spraw adopcyjnych, unieważnienia adopcji, ograniczenia lub pozbawienia praw rodzicielskich; b) spadkowe spory prawne; c) sąsiedzkie spory prawne; d) jakiegokolwiek spory – w przypadku zgody stron. Zgodnie z przypadkiem opisanym w punkcie d pierwszej części tego artykułu sprawa może być skierowana do mediatora na dowolnym etapie rozpatrzenia, z uwzględnieniem interesów stron. Kodeks również precyzuje, na jakiej podstawie mediator może zostać odsunięty. Proces mediacji sądowej jest poufny i mediator nie może być przesłuchany w charakterze świadka w związku z tymi faktami i okolicznościami, z którymi zapoznał się podczas pełnienia obowiązków mediatora. Dwustronne porozumienie osiągnięte w wyniku mediacji staje się częścią decyzji sądowej i jest gwarancją jej wykonania.

27 grudnia 2019 roku Najwyższa Rada Sprawiedliwości Gruzji podjęła decyzję N1/366 „W sprawie zatwierdzenia programu mediacji sądowej” (dalej zwany „programem mediacji”). W ramach tej decyzji ustalono standardy komunikacji między sądem a stowarzyszeniem oraz określono sposób prowadzenia mediacji sądowej oraz

¹⁹³ UNDP Georgia, საქართველოს მაცხოვრებლების და კერძო სექტორის დამოკიდებულება მედიაციის და არბიტრაჟის მიმართ, https://www.ge.undp.org/content/georgia/ka/home/library/democratic_governance/mediation-arbitration-research.html (dostęp: 17.10.2020).

inne istotne kwestie niezbędne do prawidłowego funkcjonowania tej formy alternatywnego rozwiązywania sporów¹⁹⁴.

Program mediacji wyodrębnił główny krąg podmiotów, przy których udziale i aktywnym wsparciu powinien zostać zrealizowany jego główny cel. Zadania te obejmują:

(1) Najwyższą Radę Sprawiedliwości Gruzji – koordynuje realizację mediacji, mobilizuje zasoby ludzkie, poszukuje niezbędnych środków budżetowych oraz podejmuje odpowiednie decyzje dotyczące działań przewidzianych w tym obszarze;

(2) sądy powszechne – ich zadaniem jest organizacja mediacji. W szczególności należy zapewnić gromadzenie i przetwarzanie informacji statystycznych w sądowych ośrodkach mediacji, dotyczących układu przestrzennego tych ośrodków, potrzeb kadrowych i materialno-technicznych. Następnie te informacje przekazywane są Najwyższej Radzie Sprawiedliwości Gruzji w celu uzyskania dalszych wytycznych. W niektórych przypadkach informacje statystyczne mogą być również przekazywane Stowarzyszeniu Mediatorów Gruzji;

(3) Centrum Mediacji Sądowej – odpowiedzialne za mediację sądową. Jest to podmiot, który może działać jako niezależna jednostka strukturalna lub pododdział innej jednostki strukturalnej. Do prowadzenia procesu mediacji sądowej centrum zatrudnia doradcę ds. mediacji, a w przypadku braku takiego personelu – odpowiedniego kierownika sądu. Szczegółowo określono funkcje i obowiązki konsultanta, ponieważ to on wykonuje wszystkie czynności niezbędne do zarządzania sprawami w centrum.

Dokładnie określono procedury przekazywania spraw do mediacji sądowej, włączając rekomendacje dotyczące okoliczności ułatwiających sędziom ocenę przydatności sporu do mediacji obowiązkowej.

Przewiduje się możliwość udostępnienia dodatkowych zasobów przestrzennych i ludzkich poprzez podpisanie odpowiedniego memorandum między sądem a Stowarzyszeniem Mediatorów Gruzji. Mogą być nim objęte instytucje, organizacje oświatowe oraz budynki instytucji pozarządowych i państwowych.

Mediatorowi sądowemu przysługuje prawo odmowy podjęcia sprawy mediacyjnej, jednak jeśli z nieuzasadnionych powodów odmówiłby trzy razy w ciągu sześciu miesięcy w tej samej sprawie, to strony sporu sądowego mogą skorzystać z

¹⁹⁴ I. Kandaszwili, *საქართველოში მედიაციის მაგალითზე დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის სასამართლო და არასამართლო ფორმები (instytucjonalny układ mediacji)*. Dz.U. 2 (2017): 114–122.

mediacji prywatnej. Wówczas zawieszenie udziału w mediacji sądowej publicznej nie ogranicza prawa mediatora do prowadzenia mediacji prywatnej.

Ustalono standardy kontaktów sądu ze Stowarzyszeniem Mediatorów, obejmujące komunikację elektroniczną oraz pisemną. Konsultant ds. Mediacji jest odpowiedzialny za tę komunikację oraz ma prawo żądania wszelkich informacji niezbędnych do skutecznego prowadzenia procesu mediacji sądowej.

Mediacja sądowa w Gruzji różni się od mediacji klasycznej tym, że sędzia zobowiązuje strony do jej stosowania. Tu mamy do czynienia z odstępstwem od zasady dobrowolności. Autorzy reformy uzasadniają to tym, że mediacja jest nową instytucją i sąd ze swojej strony powinien sprzyjać wdrożeniu jej w społeczeństwie. W przypadku obowiązkowej mediacji państwo bierze na siebie odpowiedzialność, że będą ją prowadzili wykwalifikowani mediatorzy, płaci im wynagrodzenia i dba o ich kwalifikacje. W pewnym stopniu zmusza strony do uczestnictwa w mediacji, a w przypadku odmowy stosuje sankcje finansowe.

Według punktu d części 1, 187 artykułu trzeciego rozdziału Kodeksu karnego Gruzji mediacja może objąć jakiegokolwiek spory, jeśli strony wyrażą na to zgodę. Zgodnie z 2 częścią 187 artykułu trzeciego rozdziału, w przypadku zgody obu stron sprawa może być skierowana do mediacji na dowolnym etapie postępowania¹⁹⁵. Zapis sprzyja zatem sytuacjom, w których strony będą wolały zakończyć spór przez mediację niż w sądzie. Nadanie takiego prawa stronom czyni proces bardziej elastycznym. Strony będą mogły się zwracać do mediatora na dowolnym etapie postępowania. Ustawodawca anulował zatem wszelkie formalne bariery prawne w tym kierunku.

Jeśli strony dojdą do porozumienia, to sąd wydaje postanowienie zatwierdzające ugodę. Decyzja ta jest ostateczna i nie podlega zaskarżeniu. W przeciwnym razie spór będzie kontynuowany w sądzie. Także Kodeks postępowania cywilnego reguluje kwestię poufności mediacji. Mediator nie ma prawa do ujawnienia informacji, z którymi się zapoznał w czasie pełnienia swych obowiązków, o ile strony nie postanowią inaczej. Również strony (lub ich przedstawiciele) nie mają prawa do ujawnienia informacji, o których się dowiedziały w procesie mediacji pod warunkiem poufności, o ile same nie

¹⁹⁵ *კანონი მედიაციის შესახებ*, Wiadomości Ustawodawcze, Gruzja, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4646868?publication=1> (dostęp: 14.10.2020).

postanowią inaczej¹⁹⁶. Na końcu instrukcji wskazano także, na jakich zasadach opiera się w Gruzji mediacja w sprawach karnych. Pierwsza zasada to sprzyjanie korzystaniu z alternatywnych mechanizmów kary. Trzeba jak najczęściej stosować środki alternatywne zamiast więzienia i dochodzenia karnego. Jeżeli nieletni po raz pierwszy popełnił drobne przestępstwo, to lepiej będzie skorzystać ze sprawiedliwości naprawczej i mediacji. Drugą zasadą jest dobrowolność. Strona może się angażować w te procesy tylko dobrowolnie i nie wolno wywierać presji w celu zmuszania do uczestnictwa. Strony mają prawo do rezygnacji z udziału w procesach sprawiedliwości naprawczej i mediacji, przy czym mogą to zrobić na dowolnym etapie procesu. Trzecią zasadą jest proporcjonalność. Ograniczenie działań niepełnoletniego musi być proporcjonalne i uwzględniać jego wiek i inne cechy, jak również charakter popełnionego przestępstwa, stopień jego ciężkości, powagę wyrządzonej szkody oraz jej wpływ na społeczeństwo. Czwartą zasadą jest poufność – wszystkie informacje uzyskane w procesie mediacji i sprawiedliwości naprawczej są poufne i ich ujawnienie jest niedopuszczalne, o ile strony nie postanowią inaczej lub prawo nie przewiduje innego rozwiązania.

Nowa ustawa dotycząca mediacji składa się z łącznie dziewiętnastu artykułów, które zostały podzielone na cztery rozdziały. Pierwszy rozdział obejmuje przepisy ogólne, w tym ograniczenie zakresu regulacji prawa, definicje kluczowych pojęć systemowych związanych z mediacją oraz zasady prowadzenia mediacji. Rozdział drugi, najobszerniejszy, reguluje proces mediacji, wykraczając znacząco poza sam proces. Zawiera między innymi przepisy dotyczące wyboru mediatora, okoliczności wyłączających udział mediatora, momentu wszczęcia mediacji, zawieszenia biegu przedawnienia, zasad dobrowolności oraz prowadzenia procesu mediacji. Artykuł 7 precyzuje moment rozpoczęcia mediacji, który ma istotne skutki prawne, takie jak zawieszenie biegu przedawnienia i skierowanie sprawy do sądu. Artykuł 8 nie reguluje szczegółowo sposobów prowadzenia mediacji, pozostawiając swobodę mediatorom w wykazywaniu się umiejętnościami. Artykuł 9 reguluje kwestie zakończenia mediacji i formy porozumienia mediacyjnego. Rozdział trzeci poświęcony jest organizacji zawodowej mediatorów, ustanawiając Stowarzyszenie Mediatorów Gruzji jako

¹⁹⁶ *კანონი მედიაციის შესახებ*, Wiadomości Ustawodawcze, Gruzja, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4646868?publication=1> (dostęp: 14.10.2020).

samoregulacyjny organ mediatorów oraz regulując jego strukturę, funkcje i finansowanie. Ostatni rozdział zawiera przepisy przejściowe i końcowe.

2.2.2 Mediacja notarialna w Gruzji

Mediacja notarialna w Gruzji, wprowadzona przez nowelizację ustawy o notariuszach, odnosi się do istotnych zmian w systemie prawnym kraju, mających na celu uproszczenie i przyspieszenie rozwiązywania sporów. Wprowadzenie mediacji jako dodatkowej funkcji notariuszy miało na celu zredukowanie obciążenia sądów i sprzyjanie szybszemu osiągnięciu porozumień pomiędzy stronami konfliktu.

W ramach reform prowadzonych w Gruzji do ustawy o notariuszach¹⁹⁷ dodano artykuł 38 prima, zgodnie z którym notariusz może też pełnić funkcję mediatora. Była to swoista innowacja dla notariuszy gruzińskich, którzy dotychczas nie mieli podobnego doświadczenia. Prawo ściśle definiuje te obszary, w których mogą oni prowadzić mediację. Należą do nich: rodzinne spory prawne (z wyjątkiem spraw adopcyjnych, unieważnienia adopcji, ograniczenia praw rodzicielskich i pozbawienia praw rodzicielskich), spadkowe i sąsiedzkie spory prawne¹⁹⁸. Także w ramach przeprowadzonej reformy notariusz może występować w roli mediatora we wszystkich innych sprawach, chyba że konkretny spór przewiduje specjalną regułę stosowania mediacji.

Mediator notariusz działa niezależnie i bezstronnie, gwarantując jednocześnie przestrzeganie zasady równości możliwości stron w trakcie procesu mediacji. Oczywiście jest, że mediacja oferuje wiele korzyści, takich jak: poufność, oszczędność czasu, efektywność kosztowa, zaangażowanie stron w proces podejmowania decyzji, zapewnienie informacji, możliwość samodzielnego określenia przez strony oraz możliwość utrzymania relacji. Te oraz inne zasady funkcjonują swobodnie w kontekście mediacji notarialnej¹⁹⁹.

W ramach zasady podwójnych standardów, realizacja uprawnień mediatora notariusza jest ściśle związana z podstawowymi zasadami prawa notarialnego.

¹⁹⁷ https://www.notary.ge/res/docs/sakanonmdeblo/axali_aktebi/kanoni_notariatis_shexaxeb_-2014.pdf (dostęp: 4.05.2024).

¹⁹⁹ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości Gruzji nr 71 „საწესდრო მოქმედების შესრულების წესის შესახებ”, Dziennik Ustawodawczy Gruzji z 31.03.2010 r., część 2 art. 100.

Dnia 3 czerwca 2016 roku uchwalono Ustawę o szczególnej zasadzie systematycznej i sporadycznej rejestracji praw do gruntów oraz doskonaleniu systemu katastralnego w ramach projektu państwowego. Z danych z 2019 roku wynika, że w latach 2016–2019 do notariuszy zgłosiło się 36 065 osób w celu rozstrzygnięcia sporów związanych z rejestracją gruntów. Zaledwie 1 707 z tych spraw udało się rozwiązać drogą polubowną, co stanowi jedynie 4% wszystkich zgłoszonych sporów. Taki wynik wskazuje na konieczność zbadania przyczyn niskiego odsetka rozstrzygnięć mediacyjnych.

Można jednak stwierdzić, że kluczowy cel mediacji – odciążenie sądów od czasochłonnych sporów – wciąż pozostaje nieosiągnięty. Znaczna część nierozwiązanych spraw (34 358) prawdopodobnie trafiła do sądów, co rodzi kwestie wymagające dalszej analizy.

Na oficjalnej stronie internetowej Izby Notarialnej Gruzji²⁰⁰ zamieszczono szczegółowy opis prawny mediacji notarialnej, z której mogą korzystać obywatele oraz zainteresowane strony. Dokument ten prezentuje istotę mediacji notarialnej, jej zalety oraz instrukcje dotyczące korzystania z tej instytucji, co można uznać za efektywną formę promocji.

Warto zaznaczyć, że akt ugody stanowi akt notarialny, co zwiększa jego wiarygodność. Dodatkowo, istnieje realna możliwość jego realizacji, co czyni mediację notarialną skutecznym narzędziem rozwiązywania sporów. Ustawa o ugodzie tworzy prawny fundament dla współpracy między gruzińskim notariuszem a Instytutem Mediacji. Uczestniczenie w mediacji notarialnej gwarantuje przejrzystość procesu prawnego.

2.2.3 Prywatna mediacja w Gruzji

Dokument normatywny regulujący mediację prywatną został przyjęty w Gruzji w 2019 roku²⁰¹. Było to zalecane przez międzynarodowych ekspertów jeszcze w 2015 roku. Po siedmiu latach od momentu wprowadzenia instytucji mediacji sądowej przyjęto ustawę o mediacji prywatnej, co niewątpliwie jest kamieniem milowym w procesie rozwoju instytucji mediacji w Gruzji.

²⁰⁰ Oficjalna strona Izby Notarialnej Gruzji, <https://www.notary.ge/geo-1424-sanotaro-mediacia>, (14.06.2017).

²⁰¹ *კანონი მდგომარეობის შესახებ*, Wiadomości Ustawodawcze, Gruzja, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4646868?publication=1> (dostęp: 14.10.2020).

W *Ustawie o mediacji*, dotyczącej mediacji prywatnej, precyzyjnie zdefiniowano pojęcia mediacji, mediatora, mediacji prywatnej i sądowej, a także ustanowiono formy mediacji sądowej i prywatnej. Ostateczny rezultat wypracowany w wyniku mediacji prowadzonej poprzez obie instytucje, czyli ugoda mediacyjna, podlega egzekwowaniu przez sąd, co jest zgodne z międzynarodowymi standardami i wytycznymi europejskimi.

Pomimo że mediacje są stosunkowo młodą instytucją w gruzińskim systemie prawnym, w państwie wykształcił się już dość duży rynek mediacji, bardzo zróżnicowany pod względem zasięgu terytorialnego, profilu działalności czy też jakości świadczonych usług. Istnieje kilka małych, ogólnie gruzińskich organizacji zajmujących się prowadzeniem mediacji oraz szkoleniem mediatorów. Przed rozpoczęciem projektów opisywanych w tej pracy doktorskiej nie było żadnego centrum mediacji w Gruzji i świadomość społeczeństwa była bardzo niska. Podczas rejestrowania Centrum Mediacji w Gruzji urząd odrzucił dokumenty i napisał, że jest pomyłka w nazwie. Według urzędników powinno być to centrum medytacji, mediów albo medycyny. To pokazuje, na jakim poziomie była wiedza na temat mediacji w Gruzji. Natomiast po zakończeniu tych projektów w 2014 roku powstały Centrum Mediacji w Gruzji Ponadto wiele organizacji pozarządowych zajmujących się przede wszystkim problematyką edukacyjną również prowadzi działalność w tym zakresie. Ośrodki mediacyjne są prowadzone również przy niektórych uczelniach wyższych, na przykład na Tbiliskim Uniwersytecie Państwowym Iwana Dżawachiszwilego, Uniwersytecie Grigola Robakidzego oraz na Uniwersytecie w Gori w formie wykładowej²⁰².

Powstało również Gruziańskie Stowarzyszenie Mediatorów. Jest to nowa instytucja publiczna założona zgodnie z wyżej wskazaną ustawą. Odpowiada ona za rozwój instytucjonalny mediacji i doskonalenie zawodowe mediatorów oraz ustanawia jednolitą listę mediatorów.

Stowarzyszenie Mediatorów Gruzji wprowadziło standardy zawodowe dla mediatorów²⁰³, co było istotnym krokiem, szczególnie w 2020 roku. 27 czerwca podjęto decyzję o zatwierdzeniu „Programu Certyfikacji Mediatora” – obligatoryjnego elementu

²⁰² Podpisano memorandum o współpracy pomiędzy Centrum Mediacji a Gori Educational University (profil na Facebooku)
https://www.facebook.com/188314687938614/posts/554693947967351/?locale=it_IT&paipv=0&eav=AfZwdd8tH_GvAHfP6lkjP9z8WEdm5UmvGbQKKQ2gYsHDUCKFGDSmvNji6OuFQywlGTw&_rdr (dostęp: 31.07.2022).

²⁰³ A. Tsuladze, საქართველოს სასამართლო მედიაციის მოდელი ევროამერიკული პრიზმაში, „University Press”, Tbilisi 2016, s. 13–15.

przewidzianego przepisami prawa, umożliwiającego podjęcie zawodu mediatora. Dzięki temu zapewnione jest odpowiednie przygotowanie przyszłych mediatorów pod względem wiedzy teoretycznej oraz umiejętności mediacyjnych, co sprzyja ich skutecznej integracji w zawodzie. Zgodnie ze statutem stowarzyszenia mediatorem może zostać każda osoba fizyczna, która nie była skazana oraz jest członkiem stowarzyszenia i przeszła szkolenie mediacyjne zgodnie z programem certyfikacji mediatora.

Program certyfikacji mediatora składa się z trzech głównych części:

- 1) szkolenia w zakresie mediacji/mediatora, obejmującego co najmniej 60-godzinny program szkoleniowy,
- 2) oceny praktycznych umiejętności osoby ubiegającej się o status mediatora,
- 3) kształtowania umiejętności prowadzenia rzeczywistej mediacji przez kandydata na mediatora.

Funkcję mediatora może pełnić przedstawiciel dowolnej profesji – prawnik, psycholog, specjalista od konfliktów, nauczyciel i inni.

Stowarzyszenie prowadzi oficjalny rejestr mediatorów. Chociaż sądy, w których wprowadzono mediację, korzystają z własnych list mediatorów, strony sporu mają możliwość wyboru mediatora spośród ujętych w rejestrze, niezależnie od obszaru geograficznego ich działalności, na podstawie ustalonej praktyki.

2.2.4 Mediacja w sporach pracowniczych

W Gruzji zaczęto korzystać z mediacji w zbiorowych sporach pracowniczych w 2013 roku. Taki obowiązek nakłada międzynarodowa *Europejska Karta Społeczna*²⁰⁴ uznawana przez państwo gruzińskie. Gruzja dodatkowo zobowiązała się do rozwiązywania sporów pracowniczych poprzez porozumienie, na podstawie Układu Stowarzyszeniowego z Unią Europejską. Zgodnie z obowiązującym prawem spór pracowniczy między pracodawcą a grupą lub stowarzyszeniem pracowników musi zostać rozstrzygnięty za pomocą mediatora wyznaczonego przez ministra. Podobnie jak w praktyce międzynarodowej, mediacja pracownicza w Gruzji jest ściśle związana z prawem do strajku.

²⁰⁴ Rada Europy (2018). *Europejska Karta Społeczna*, <https://rm.coe.int/europejska-karta-spoleczna/16808b6383> (dostęp: 4.05.2024).

Zgodnie z przepisami Kodeksu pracy w Gruzji spór zbiorowy pracowników (przynajmniej 20 osób) z pracodawcą lub pracodawcy z podmiotem reprezentującym interesy pracownicze może zostać rozwiązany na skutek rokowań zakończonych podpisaniem porozumienia. Jeżeli rokowania nie zakończą się porozumieniem, rozpoczyna się postępowanie mediacyjne. Na pisemny wniosek jednej ze stron Minister Pracy, Zdrowia i Opieki Społecznej wskazuje i desygnuje mediatora. Poza tym na każdym etapie sporu, ze względu na interes społeczny, minister może mianować mediatora z własnej inicjatywy, bez konieczności złożenia wniosku przez jedną ze stron. O desygnowaniu mediatora przez właściwego ministra strony spory powiadamiane są pisemnie²⁰⁵. Wnioski o desygnowanie mediatora w sporach zbiorowych oraz zadania właściwego ministra w tym zakresie rozpatrywane są przez specjalną jednostkę zajmującą się kwestiami mediacji w sporach zbiorowych. Ta instytucja analizuje poszczególne sprawy, interes społeczny i rozpatruje możliwość desygnowania konkretnego mediatora, później proponuje go właściwemu ministrowi²⁰⁶.

Zaangażowanie państwa w proces mediacji jest negatywnie oceniane przez poszczególne stowarzyszenia zrzeszające pracodawców. Według przedstawicieli tych organizacji państwo poprzez wskazanie osoby mediatora nie pozostawia stronom sporu możliwości porozumienia w tej sprawie. W ten sposób zmusza strony sporu do nawiązania współpracy z konkretną osobą. Pracownicy również uważają, że takie podejście nie prowadzi do skutecznych negocjacji, ponieważ mediacja to bardziej formalny środek niż strajk, który może być ogłoszony dopiero po bezskutecznym przeprowadzeniu mediacji.

Analizując powyższe zagadnienie, warto przejrzeć się danym statystycznym – cztery lata po wejściu w życie zmian legislacyjnych doszło do 32 przypadków mediacji. Inicjatorami procesów byli pracownicy lub związki zawodowe. Spośród 32 przypadków 15 zakończyło się porozumieniem. W 9 przypadkach nie udało się osiągnąć ugody, podczas gdy w pozostałych 8 sprawach doszło do częściowego porozumienia lub odroczenia procesu²⁰⁷.

²⁰⁵ *Ustawa organiczna Gruzji „Kodeks pracy”*, przyjęta przez parlament Gruzji w dniu 17.12.2010 r. Rozdział 3: Ustawa o mediacjach.

²⁰⁶ *საზღვრო მკვლევარების ცენტრი*, Wiadomości Ustawodawcze, Gruzja, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4646868?publication=1> (dostęp: 14.10.2020).

²⁰⁷ I. Gwinianidze, *Prawne i socjologiczne badania doświadczeń, teorii i praktyki pośrednictwa pracy*, Centrum Edukacji i Monitorowania Praw Człowieka, Tbilisi 2019.

Niestety, brak jest danych na temat wykonywania poszczególnych porozumień osiągniętych w trakcie postępowania mediacyjnego. Wspomniana wyżej jednostka zajmująca się mediacjami w sporach zbiorowych analizuje jedynie liczbę podpisanych porozumień i rozpatruje sprawy, w których stanowiska stron są nadal rozbieżne i gdzie nie udało się osiągnąć porozumienia. Jednak badacze procesu mediacji uważają, że podstawowy problem to niski wskaźnik wykonalności porozumień mediacyjnych. Niestety, w większości przypadków pracodawca nie wykonuje porozumień mediacyjnych, co skutkuje zorganizowaniem strajku lub powtórzeniem postępowania mediacyjnego. Jak wiadomo, do ogłoszenia strajku dochodzi w wyniku bezskutecznej mediacji, natomiast przeprowadzenie ponownego postępowania mediacyjnego pokazuje brak zaufania między stronami. Warto podkreślić, że nie wydano żadnego orzeczenia sądowego wiążącego strony w sprawach, kiedy pracodawca nie wykonywał porozumienia mediacyjnego – żaden pracownik w takiej sprawie nie złożył pozwu do sądu; prawdopodobnie dlatego, że sądy są przeciążone i z uwagi na czasochłonność całego procesu.

Gruzińskiemu systemowi sądownictwa można zarzucić deficyt niezawisłości oraz bezstronności. Kwestia wykonalności porozumień mediacyjnych drastycznie zmniejsza zaufanie wobec tego istotnego środka rozwiązywania sporów. Problem może się pogłębiać. Warto wspomnieć, że na świecie istnieją sądy pracy oraz mechanizmy szybkiej wykonalności porozumień w sądach powszechnych. Natomiast w prawodawstwie gruzińskim taki system nie istnieje.

Pomimo reform i działań instytucji mediacyjnych, które omówiono w poprzednich podrozdziałach, świadomość społeczeństwa w zakresie mediacji pozostaje na bardzo niskim poziomie. Według wyników badania opinii publicznej przeprowadzonych w 2019 roku widać, że 86,6% ludności w ogóle nie słyszało o mediacji. Dane były prawie takie same w badaniu z 2016 roku – wówczas było to 85,6%. Szczególnie niepokojący jest brak wiedzy o mediacji w gruzińskich kręgach biznesowych²⁰⁸. Według badania z 2020 roku 81,6% przedstawicieli spółek działających

²⁰⁸ UNDP Georgia, *Stosunek mieszkańców Gruzji i sektora prywatnego do mediacji i arbitrażu*, https://www.ge.undp.org/content/georgia/ka/home/library/democratic_governance/mediation-arbitration-research.html (dostęp: 17.10.2020).

w gruzińskim sektorze biznesowym w ogóle nie wiedziało o mediacji²⁰⁹. Ta wysoka liczba wskazuje, że państwo ma jeszcze wiele do zrobienia w zakresie popularyzacji mediacji.

2.2.5 Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów międzynarodowych

Współcześnie mediacja jest także szeroko stosowanym narzędziem służącym do rozwiązywania konfliktów międzynarodowych²¹⁰. Trzeba jednak podkreślić, że praktyka mediacji międzynarodowych nie jest zjawiskiem zupełnie nowym. Rozwiązywanie sporów z pomocą osób trzecich jako metoda regulowania różnego rodzaju konfliktów ma bogatą historię w zachodniej kulturze²¹¹. Badania potwierdzają, że różne formy dobrowolnego wkroczenia pośredników do konfliktów o charakterze międzynarodowym po 1945 roku występowały aż w 75% przypadków²¹². W XXI wieku zaangażowanie osób trzecich w rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych jest powszechnie przyjęte i praktykowane. Przy udanym zastosowaniu mediacji można spodziewać się pozytywnych rezultatów w postaci nawiązania stosunków dyplomatycznych, zawieszenia broni podczas trwania konfliktów zbrojnych, wstrzymania działań wojennych, podpisania umowy pokojowej oraz, w najlepszym wypadku, całkowitego rozwiązania konfliktu.

Mediacja ma charakter międzynarodowy, jeśli dotyczy sporu międzynarodowego, który jest wyodrębniony na podstawie miejsca zamieszkania stron konfliktu. Spór ma charakter międzynarodowy, jeśli miejsce zamieszkania lub zwykłe miejsce pobytu przynajmniej jednej ze stron znajduje się w innym państwie niż państwo miejsca zamieszkania lub zwykłego miejsca pobytu którejkolwiek z pozostałych stron. Zastosowanie prawa właściwego będą określać ogólne reguły, jednak w wielu państwach regulacja będzie jednolita dla mediacji krajowych oraz transgranicznych (zarówno w Unii Europejskiej, jak i poza nią)²¹³.

²⁰⁹ UNDP Georgia, *Stosunek mieszkańców Gruzji i sektora prywatnego do mediacji i arbitrażu*, https://www.ge.undp.org/content/georgia/ka/home/library/democratic_governance/mediation-arbitration-research.html (dostęp: 17.10.2020).

²¹⁰ M. Bibiluri, *Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów międzynarodowych*, „Kultura Społeczeństwo Edukacja” 2016, nr 1(9), s. 107–120.

²¹¹ P.H. Gulliver, *Disputes and negotiations. Cross-cultural perspectives*, Academic Press, New York 1979.

²¹² J. Bercovitch, J. Fretter, *Regional guide to international conflict, management*, Congressional Quarterly, Washington, D.C. 2004.

²¹³ Szersze omówienie w ujęciu prawnoporównawczym zob. C. Esplugues, *Civil and commercial mediation in Europe*, Intersentia, Brussels 2014, s. 530 i n.

Z mediacji jako formy rozwiązywania konfliktów międzynarodowych korzysta się wtedy, gdy: a) konflikt rozciąga się w czasie i jest kompleksowy, b) próby rozwiązania konfliktu przez dwie przeciwne strony zostały wyczerpane, c) żadna ze stron nie ma intencji poniesienia dodatkowych strat finansowych w celu przeprowadzenia eskalacji konfliktu, d) obie strony pozytywnie rozpatrują wyjście z konfliktowej sytuacji poprzez pośredni albo bezpośredni dialog²¹⁴. Główną zasadą mediacji jest dobrowolność – strony muszą wyrazić zgodę na udział w tym procesie, w którym dyskusję prowadzi i kontroluje podmiot trzeci – mediator²¹⁵. Mediacja więc to pewna forma interwencji trzeciej osoby w konflikt. Głównym celem jest kontynuacja dyskusji, która stanęła w martwym punkcie. W ramach mediacji w konflikt ingeruje pośrednik zaakceptowany przez obie strony w celu kontrolowania negocjacji oraz zmiany ich kierunku, co ma spowodować wyjście z impasu. Mediator nie dysponuje prawem do podejmowania decyzji, stara się natomiast, aby strony same doszły do wspólnego, najlepszego rozwiązania problemu. Proces mediacji może przebiegać w sposób pasywny (np. wymiana informacji) lub aktywny (np. wywieranie wpływu na przeciwne strony). Przy rozwiązywaniu konkretnego konfliktu forma, strategia oraz natura mediacji zależą między innymi od rodzaju problemu, różnic kulturowych, oraz innych czynników kontekstowych²¹⁶.

W wymiarze międzynarodowym państwa często nie mają wystarczającej elastyczności, szczególnie politycznej, aby uregulować konflikt zbrojny. W związku z tym powszechne jest, że organizacje międzynarodowe angażują się w rozwiązanie konfliktu międzynarodowego pomiędzy państwami lub w sytuacji wojny domowej w danym kraju. Najczęściej ważną rolę w rozwiązaniu konfliktu odgrywają dwa rodzaje organizacji – o charakterze globalnym oraz regionalnym.

Wśród światowych organizacji międzynarodowych najbardziej aktywna w tej kwestii jest Organizacja Narodów Zjednoczonych. Artykuł 33 *Karty Narodów Zjednoczonych* jest poświęcony problemowi rozwiązywania konfliktów w sposób pokojowy:

Strony w sporze, którego dalsze trwanie może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, będą przede wszystkim dążyć do jego

²¹⁴ J. Bercovitch, *Social conflicts and third parties. Strategies of conflict resolution*, Westview Press, Boulder 1984.

²¹⁵ I. W. Zartman, S. Touval, *International mediation in the post-Cold War era*, USIP Press, Washington 1996, s. 445–462.

²¹⁶ J. Bercovitch, J.T. Anagnoson, D.L. Wille, *Some conceptual issues and empirical trends in the study of successful mediation*, "Journal of Peace Research" 1991, nr 28(1), 1991, s. 7–17.

załatwienia w drodze rokowań, badań, pośrednictwa, koncyliacji, rozjemstwa, rozstrzygnięcia sądowego, odwołania się do organów lub układów regionalnych, albo w drodze innych środków pokojowych według własnego wyboru. Rada Bezpieczeństwa, o ile uzna to za konieczne, wezwie strony do uregulowania sporu takimi środkami²¹⁷.

Po zimnej wojnie, kiedy w różnych częściach świata wybuchały wojny domowe i konflikty etniczne, ONZ było jedynym podmiotem mającym zdolność do samodzielnego uregulowania konfliktów²¹⁸.

Określenie „operacje pokojowe” weszło do międzynarodowego języka dyplomacji i polityki dopiero w lutym 1966 roku, gdy Zgromadzenie Ogólne ONZ utworzyło Komitet ds. Operacji Pokojowych, przekształcony później w Departament Operacji Pokojowych (*Department of Peace Keeping Operations* – DPKO). *Agenda dla pokoju*, ogłoszona w 1992 roku przez B. Boutrosa-Ghaliego, Sekretarza Generalnego ONZ²¹⁹, poddaje ocenie dotychczasowe wysiłki w dziedzinie misji pokojowych i jednocześnie, przy uwzględnieniu nowych wyzwań polityczno-militarnych w świecie, wprowadza pojęcie „operacja pokojowa” (ang. *peacekeeping operation*). Termin ten oznacza przybycie agend ONZ do danego rejonu świata (za zgodą wszystkich zainteresowanych stron), co wiąże się zazwyczaj z zaangażowaniem wojskowego i (lub) policyjnego, a często także cywilnego personelu ONZ. Ogólna definicja operacji pokojowej nie została zapisana w *Karcie Narodów Zjednoczonych* i nigdy dotąd nie została oficjalnie przez ONZ przyjęta. Powodem tego było przede wszystkim ich doraźne zastosowanie w warunkach konkretnych konfliktów, w wyniku czego przybierały one rozmaite formy. W praktyce w pierwszych latach ich funkcjonowania w ONZ nieoficjalnie definiowano je jako „operacje z udziałem personelu wojskowego, jednak bez zastosowania siły, podejmowane przez Narody Zjednoczone w celu pomocy w utrzymaniu lub przywróceniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w rejonach konfliktu”²²⁰.

Kolejna *Agenda dla pokoju*, wydana w 1995 roku przez Sekretarza Generalnego ONZ B. Boutrosa-Ghaliego, zawierała wyzwania stojące przed ONZ w przyszłości oraz

²¹⁷ *Karta Narodów Zjednoczonych*, https://www.unic.un.org.pl/dokumenty/karta_onz.php#top (dostęp: 13.10.2023).

²¹⁸ J. Bercovitch, S.S. Gartner, Is there method in the madness of mediation? Some lessons for mediators from quantitative studies of mediation, „International Interactions” 2006, nr 32(4), s. 329–354.

²¹⁹ Zob. G. Evans, *Współpraca dla pokoju. Agenda na lata 1990 i następne*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994, s. 11–12.

²²⁰ *Peacekeeping operation*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/> (dostęp: 29.09.2019).

podkreślała znaczenie dyplomacji prewencyjnej, misji pokojowych i budowania pokoju jako najważniejszego priorytetu w postkonfliktowym okresie²²¹.

Sekretarz Generalny ONZ oraz przedstawicielstwa państw podejmują prace w imieniu globalnej organizacji i posiadają większy potencjał legislacyjny oraz szersze zasoby niż organizacje regionalne, jednakże bezpośrednia czy pośrednia pomoc ze strony państw członkowskich i ich wkład na rzecz pokoju i bezpieczeństwa jest jednym z najważniejszych elementów efektywności organizacji. Należy dodać, że Sekretarz Generalny i jego zespół są zmuszeni pracować pod wielką presją ze strony państw członkowskich podczas prób uregulowania różnego rodzaju problemów. Tak dzieje się na przykład wtedy, kiedy jedno z państw członkowskich znajduje się w stanie wojny czy konfliktu zbrojnego albo kiedy trzecia strona (podmiot zewnętrzny) interweniuje w rozwiązanie danej sprawy. Główny cel ONZ to nie tylko doprowadzenie do zawieszenia broni, lecz także zlikwidowanie przyczyn konfliktu i pogodzenie między sobą przeciwnych stron. Od 2006 roku w ramach Działu Spraw Politycznych funkcjonuje usługa wsparcia mediacyjnego, która koncentruje się na trzech sprawach: a) techniczne oraz operacyjne wsparcie procesów mediacyjnych, b) wzmocnienie umiejętności mediacyjnych ONZ, jego partnerów oraz stron konfliktu, c) zebranie spraw mediacyjnych oraz doświadczenia osób pracujących w tej dziedzinie w celu jej udoskonalenia oraz pogłębienia.

Omawiana organizacja ma duży potencjał do poszerzenia instrumentarium mediacji, co potwierdza zaangażowanie ONZ w toczące się konflikty zbrojne w różnych częściach świata. ONZ, jako jeden z najważniejszych mediatorów, dysponuje dużymi zasobami, niedostępnymi dla większości innych mediatorów, między innymi międzynarodowymi forami, wykwalifikowanym personelem oraz możliwością mobilizacji światowego konsensusu.

Ważną rolę w rozwiązywaniu konfliktów odgrywają również organizacje regionalne, które koordynują współpracę państw w danym regionie. Mają za zadanie zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa, a także rozwijanie współpracy gospodarczej i kulturalnej. Takie organizacje jak Unia Afrykańska (UA), Organizacja Państw Ameryki (OAS), Liga Państw Arabskich (LPA), a także Unia Europejska (UE) nie są ujęte w tradycyjnej definicji mediacji międzynarodowej, ale często stosują mediację oraz negocjacje

²²¹ *Agenda na rzecz Pokoju*, 1995, <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm> (dostęp: 12.04.2015).

pokojowe jako sposób uregulowania większości konfliktów. Z tego powodu odbywa się ono przede wszystkim na poziomie regionalnym, pomiędzy państwami sąsiednimi. Organizacje regionalne mają pewną przewagę nad ogólnosiątkowymi, która polega na tym, że lepiej znają strony konfliktu, rozumieją uwarunkowania i mogą w dużej mierze wpływać na przeciwne strony sporu. Takie organizacje jak UE oraz Europejska Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) dbają przede wszystkim o budowanie i ustanawianie pokoju oraz rozwiązywanie konfliktów. Nawet bez tak szerokich zasobów, jakie posiada ONZ, każda z takich organizacji jest zaangażowana w procesy pokojowe na całym świecie. Jako przykład można wspomnieć starania UE na rzecz budowania pokoju nie tylko na kontynencie europejskim, lecz także w krajach sąsiednich oraz nawet afrykańskich. Misje Unii Afrykańskiej były przeprowadzane w Somalii, a pokojowe misje OAS – w państwach Ameryki Południowej.

Mediacja może być skuteczna jedynie w przypadku, gdy jest oczywista i zrozumiała dla wszystkich stron i w sytuacji, gdy dostrzegają one potrzebę rozwiązania sporu. Organizacje międzynarodowe mają wystarczające środki, aby rozwiązać konflikt, ale w rzeczywistości często proces ten nie kończy się sukcesem. Działania organizacji międzynarodowych są najskuteczniejsze, gdy konflikt jest w tak zwanej gorącej fazie, kiedy poprzez swoje wysiłki organizacje międzynarodowe doprowadzają do zaprzestania walk czy do dostarczenia pomocy humanitarnej, wymiany jeńców wojennych itp. Natomiast gdy konflikt jest w fazie pasywnej, organizacje pokojowe nie są już w stanie podjąć efektywnych działań prowadzących do ich uregulowania.

W przypadkach, gdy organizacje międzynarodowe i regionalne łączą siły w procesie mediacji w celu zlikwidowania konkretnego konfliktu, łączą również swoje doświadczenia, zróżnicowania kulturowe oraz inne cechy państw członkowskich. Jako przykład można przytoczyć wysiłki ONZ w celu rozwiązania wewnętrznego konfliktu w Gruzji. Upadek Związku Radzieckiego spowodował wiele konfliktów w państwach powstałych na Kaukazie. Niektóre z nich, w tym konflikt w regionie separatystycznej Abchazji, przerodziły się w latach 1992–1993 w trzynastomiesięczną walkę zbrojną. Wojna domowa w Gruzji i poparcie udzielone przez Abchazję obalonemu gruzińskiemu prezydentowi Zwiadowi Gamsachurdii skutkowało w sierpniu 1992 roku wkroczeniem wojsk gruzińskich do Abchazji i jej niemal całkowitym zajęciem. W tym samym roku

Abchazja ogłosiła niepodległość²²². Przy bezpośrednim wsparciu wojsk rosyjskich i, między innymi, czeczeńskich ochotników z Szamilem Basajewem na czele, do września 1993 roku Abchazi odzyskali kontrolę nad prawie całą Abchazją (z wyjątkiem górnej części Wąwozu Kodorskiego). Skomplikowana wewnętrzna sytuacja polityczna Gruzji, stojącej u progu wojny domowej, nie pozwoliła władzom gruzińskim w pełni kontrolować sytuacji w Abchazji, a wsparcie ze strony Federacji Rosyjskiej dla władz abchaskich przypieczętowało porażkę Gruzji, która została zmuszona do wstąpienia w poczet Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) w zamian za wsparcie militarne ze strony Rosji. Aby wstrzymać walki, Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła decyzję (rezolucja RB nr 858 z 24 sierpnia 1993 roku) o powołaniu Misji Obserwacyjnej Narodów Zjednoczonych w Gruzji (United Nations Observer Mission in Georgia – UNOMIG)²²³. Rozpoczęto również, jak się okazało bezowocne, rokowania w Genewie. Jednocześnie przywódcy Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) zdecydowali o skierowaniu w rejon konfliktu Kolektywnych Sił Pokojowych (de facto wyłącznie jednostki rosyjskie). W różnych okresach liczyły one od 1,5 do 2,5 tysiąca żołnierzy i formalnie nadzorowały zawieszenie broni. Konflikt ten miał charakter etniczny i terytorialny. W takim wypadku nie mógł on być rozwiązany za pomocą mediacji, co częściowo można wytłumaczyć dosyć trudnym kontekstem terytorialnym. Jednakże hegemonia regionalna ze strony rosyjskiej, udaremniła starania ONZ, co sprawiło, że pierwsze podpisane 3 września 1992 roku w Moskwie porozumienie dotyczyło zawieszenia broni i zatrzymania działań wojennych²²⁴. Należy zauważyć, że od samego początku wszystkie oficjalne dokumenty podpisane zostały tylko i wyłącznie przez Gruzję i Rosję. W przypadku Abchazji porozumienie nie obejmowało separatystów ani przedstawicieli rządu. Za strony konfliktu od samego początku zostały uznane Gruzja i Rosja. W preambule porozumienia wyraźnie zaznaczono, że prezydent Federacji Rosyjskiej i przewodniczący parlamentu wraz z wyższym abchaskim organem władzy nie akceptują naruszenia integralności terytorialnej i uznanych międzynarodowo granic Gruzji. Potwierdza to, iż Federacja Rosyjska i rząd separatystyczny nie miały żadnych wątpliwości odnośnie terytorialnej integralności Gruzji i jej międzynarodowo uznanych

²²² V. Kholbaia, D. Latsubaja, R. Gelantia, T. Czakchrakia, *აფხაზეთის საზღვრობა*, meridiani Tbilisi 2000

²²³ *Peacekeeping operation*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/> (dostęp: 29.09.2015).

²²⁴ *President Nicola Sarkozy visits Moscow and Tbilisi* (September 8, 2008), Szerzej: Ministère des Affaires Etrangères, http://pastel.diplomatie.gouv.fr/en/article_imprim.php3?id_article=11846 (dostęp: 5.08.2015).

granic. Jednakże Federacja Rosyjska, której wpływ na konflikt od początku był znaczący, w sposób otwarty wspierała separatystów. Porozumienie, jak również umowa podpisana w Moskwie z września 1992 roku oraz rezolucje ONZ były łamane przez separatystyczny reżim i stronę rosyjską, dbającą bardziej o zaostrzenie konfliktu niż jego załagodzenie. Za bezpośrednim udziałem Rosji separatystyczny reżim Władysława Ardzinby w pełni przejął kontrolę nad Abchazją. Wojna zakończyła się w 1993 roku, a konflikt abchaski wydłużył proces dyplomatyczny. Mandat UNOMIG ograniczył się do monitorowania, czy są przestrzegane wszystkie punkty porozumienia o zawieszeniu broni zawarte pomiędzy Gruzją i Abchazją 27 lipca 1993 roku. Wkrótce misja UNOMIG utraciła swoją ważność, a we wrześniu 1993 ponownie rozpoczęły się działania wojenne. Dopiero 14 maja 1994 roku, po podpisaniu porozumienia o „zawieszeniu broni” z lipca 1994 roku, mandat UNOMIG był ponownie zatwierdzony i poszerzony. Misja UNOMIG w Gruzji obejmowała: a) sprawy zawieszenia broni i rozdzielania sił zbrojnych według umowy z dnia 14 maja 1994 roku, b) obserwację zawieszono konfliktu ze zgodą wszystkich członków Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP), c) wycofanie wojsk gruzińskich z wąwozu Kodori za granice Abchazji i monitorowanie tego procesu, d) regularne patrolowanie wąwozu Kodori, e) badanie przypadków naruszenia porozumienia międzynarodowego przez jednego lub kilku członków WNP i badanie ich powodów, f) pozostawanie w bliskim kontakcie ze stronami konfliktu i siłami pokojowymi WNP w regionie w celu zabezpieczenia uchodźcom i wysiedleńcom powrotu do swoich domów w bezpiecznych warunkach zgodnie z planem. Międzynarodowe wysiłki w celu pośrednictwa w konflikcie między dwiema stronami toczyły się praktycznie permanentnie. „Grupa przyjacielska” Gruzji została utworzona w grudniu 1993 roku i obejmowała Francję, Niemcy, Federację Rosyjską, Wielką Brytanię i Stany Zjednoczone, co wspierało wysiłki pokojowego rozwiązania konfliktu przez ONZ. Ta nieformalna grupa państw zaczęła odgrywać szczególnie ważną rolę po lipcu 1997 roku, kiedy oficjalnie zaangażowała się w gruzińsko-abchaski proces pokojowy wspierany przez ONZ. Nazwa ugrupowania została zmieniona na „Przyjacielską Grupę Generalnego Sekretarza ONZ”. Podjęto też decyzję o jej statusie, analogicznym do statusu innych podobnych ugrupowań działających przy ONZ – pozwalającym na udział w międzynarodowych spotkaniach i konferencjach, składanie oświadczeń i wniosków oraz propozycji dotyczących różnych aspektów procesu pokojowego, w tym między innymi do politycznego rozwiązania konfliktu. Takie ugrupowania nie są stronami procesu

negocjacji, nie są obecne podczas podpisywania zawartych umów pomiędzy negocjującymi stronami. Przyjacielska Grupa Generalnego Sekretarza ONZ miała w swoim składzie także OBWE. Ze względu na fakt, że szczególna uwaga była zwrócona na włączenie Rosji w procesy pokojowe organizowane przez ONZ, uwzględniając szczególną rolę i ambicje Moskwy w tym regionie, zdecydowano nadać siłom rosyjskim status sił pokojowych wraz z misją obserwacyjną ONZ. W początkowej fazie konfliktu wysłannikiem organizacji ONZ był specjalny przedstawiciel Sekretarza Generalnego – przewodniczący UNOMIG, który oficjalnie wyrażał swoje stanowisko podczas negocjacji. Oprócz ONZ w ten proces zaangażowana była również OBWE, chociaż jej rola była nieznaczna i ograniczała się do funkcji obserwacyjnej. OBWE nie odegrała właściwie żadnej ważnej roli w negocjacjach. Sukces osiągnął specjalny przedstawiciel Sekretarza Generalnego poprzez wzmocnienie roli ONZ w procesie pokojowym i wprowadzenie dobrze rozwiniętego mechanizmu negocjacji. Negocjacje genewskie polegały na regularnych działaniach w celu pokojowego uregulowania konfliktu gruzińsko-abchaskiego. W trakcie negocjacji w Genewie zostały utworzone trzy grupy robocze, które miały pracować nad następującymi zagadnieniami: sprawy bezpieczeństwa i kontrolowanie konfliktu zbrojnego, sprawy uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych oraz ich gospodarcze oraz społeczne problemy. Te pokojowe wysiłki były ukierunkowane nie tylko na niedopuszczenie do eskalacji konfliktu zbrojnego, ale przede wszystkim na kompleksowe rozwiązanie konfliktu. Proces ten miał na celu przywrócenie statusu politycznego Abchazji w ramach Gruzji, zadbanie o sprawy uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych, a także rekonstrukcję gospodarki. Pomimo wielu prób i licznych inicjatyw pokojowych Sekretarza Generalnego ONZ oraz zaangażowania wszystkich uczestników kilkudziesięciu spotkań w Genewie proces nie skutkował rozwiązaniem konfliktu. Spotkania te miały jedynie charakter formalny i ograniczały się do przeglądu sytuacji. Ustalono jedynie dwa bardzo ważne plany działań. Pierwszy obejmował lata 2000–2001 i został przedstawiony przez specjalnego przedstawiciela ONZ, niemieckiego dyplomatę Dietera Bodena. Zaproponował on konkretne kroki, ale na tle odmowy strony abchaskiej oraz niedookreślonego udziału politycznego plan nie doczekał się realizacji. Drugi z planów, opracowany przez niemieckiego dyplomatę Franka-Waltera Steinmeiera noszący tytuł *Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów międzynarodowych* opracowany w 2005 roku, zwany „planem pokojowym” (Dimitri, 2008: A1.3), nie został omówiony z

powodu wybuchu sierpniowej wojny rosyjsko-gruzińskiej w 2008 roku. Po jej zakończeniu OBWE zaproponowała stronom konfliktu stworzenie forum mediacyjnego, celem którego byłoby zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności w regionie południowego Kaukazu. Inicjatywa należała do byłego prezydenta Francji Nicolasa Sarkozy'ego, gdyż Francja sprawowała wówczas prezydencję w UE, oraz prezydenta Federacji Rosyjskiej Dmitrija Miedwiediewa. Unia Europejska, pod przewodnictwem Francji, stała się mediatorem pomiędzy prezydentem Dmitrijem Miedwiediewem oraz prezydentem Mikheilem Saakaszwilim. Drugiego dnia konfliktu – 9 sierpnia – minister spraw zagranicznych Francji Bernard Kouchner przeprowadził rozmowę telefoniczną ze swoim rosyjskim odpowiednikiem. Doszło także do rozmów niemiecko-rosyjskich. Państwa Unii apelowały do obu stron o zawieszenie walk, nie wskazując na kraj winny wywołania wojny. Podkreślano jedynie, że Rosja użyła nieadekwatnej siły w stosunku do Gruzji. W uregulowaniu tego konfliktu główną rolę odgrywała Unia Europejska, która od pierwszego dnia była aktywnie włączona w poszukiwania pokojowych rozwiązań. Po podpisanym porozumieniu pomiędzy prezydentami Rosji i Francji, miesiąc później – 8 września – została podpisana również umowa między Unią Europejską a prezydentem Miedwiediewem, która odwoływała się do przestrzegania wyróżnionych wcześniej sześciu punktów, między innymi wycofania wojsk rosyjskich z regionu konfliktu oraz ustalenia mechanizmu międzynarodowego monitoringu. Jednym z głównych zadań Gruzji w Genewie były negocjacje na rzecz obserwatorów międzynarodowych, a mianowicie osiągnięcie celu, w którym obserwatorzy uznający za obszar swojego działania całą Gruzję, weszli przede wszystkim do regionów znajdujących się w stanie konfliktu, czyli do republik separatystycznych. Misja obserwująca Unii Europejskiej (EUMM) została utworzona 15 września 2008 roku i rozpoczęła swoje działania 1 października tego samego roku. Jako jej główne zadanie wskazano monitoring procesu stabilizacyjnego, mającego na celu powrót wewnętrznych uchodźców, działania na rzecz zmniejszenia napięć pomiędzy stronami konfliktu oraz przekazywanie krajom członkowskim obiektywnej informacji na temat sytuacji w regionach separatystycznych i w byłych strefach buforowych. Utworzona w szybkim tempie misja składała się z 340 osób, w tym 249 obserwatorów z 26 krajów unijnych (poza Cyprem) rozmieszczonych w czterech gruzińskich miastach: Tbilisi, Mcheta, Gori oraz Zugdidi. Zgodnie ze zmianami przeprowadzonymi w marcu 2009 roku zreformowano skład poszczególnych grup tak, by w każdej znajdowali się specjaliści z zakresu pomocy humanitarnej, militarnej oraz

wymiarów policyjnego i prawnego. Mandat EUMM wyróżnia cztery komponenty: stabilizację, normalizację, środki budowy zaufania oraz promowanie polityki UE w regionie, także poprzez politykę informacyjną. Misja monitorująca obejmowała de iure terytorium całej Gruzji, jednakże de facto Rosja nie wspierała pomysłu wejścia EUMM na obszary separatystycznej Abchazji i Osetii Południowej, natomiast władze gruzińskie miały nadzieję, że Rosja zmieni zdanie i uszanuje terytorialną integralność Gruzji. Żądania Moskwy polegały na założeniu niezależnych biur EUMM w Osetii Południowej i Abchazji, bez kontroli biura głównego w Tbilisi. Rosja ze swojej strony zażądała zmiany mandatów wcześniejszych misji OBWE w Osetii Południowej i ONZ w Abchazji. Ostatecznie nie osiągnięto porozumienia na ten temat i obie misje zostały odwołane, a EUMM pozostała bez dostępu do obu separatystycznych republik. Rola Unii Europejskiej jako mediatora została także urzeczywistniona podczas międzynarodowych negocjacji w ramach tak zwanego Procesu Genewskiego, ustanowionego porozumieniem Miedwiediew–Sarkozy. Umowa o nazwie „Sześciopunktowe Porozumienie”²²⁵ została podpisana 12 sierpnia 2008 roku i dała początek zupełnie nowej platformie mediacji. Udział w niej brały UE, OBWE, ONZ oraz strony konfliktu: Rosja i Gruzja. Rosja zażądała, aby na tym spotkaniu byli obecni również przedstawiciele Abchazji i Osetii Południowej, co w pełni zgadzało się z poglądami UE i OBWE odnośnie sprawiedliwych otwartych negocjacji, gdzie każda strona mogłaby mieć prawo głosu. Oficjalnie Tbilisi było przeciw włączaniu do negocjacji republik separatystycznych, ale później wyraziło na to oficjalną zgodę. Negocjacje rozpoczęły się i wiązały się z konkretnymi oczekiwaniami, forum miało na celu osiągnięcie stabilności oraz bezpieczeństwa za pomocą mediacji i dyskusji pokojowych, a także uregulowania konfliktu i powrót uchodźców do swoich stałych miejsc zamieszkania. Włączone w proces mediacji powinny były być również państwa–uczestnicy konfliktów i strony pozapaństwowe oraz główne podmioty międzynarodowe. Unia Europejska, wraz z OBWE oraz ONZ, pełniła w nich rolę obserwatora, zaś stronami były Rosja, Gruzja oraz Stany Zjednoczone. Jednym z problemów obecnych już podczas pierwszego spotkania 15 października 2008 roku był status. Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów międzynarodowych

²²⁵Office of the State Minister of Georgia for Reconciliation and Civic Equality
<https://smr.gov.ge/uploads/prev/9bbbc7.pdf> (dostęp: 15.08.2015).

miała być wdrażana wobec 117 delegacji władz Abchazji oraz Osetii Południowej, które żądały uznania ich za oficjalne strony konfliktu. Na takie postulaty nie wyrażali zgody przedstawiciele władz gruzińskich, twierdząc, że grupy te nie reprezentują stanowiska całej populacji wskazanych regionów, lecz jedynie popierające ich separatystyczne strony. Zaproponowano, by przedstawiciele Abchazji i Osetii Południowej weszli w skład delegacji Federacji Rosyjskiej. Nadanie oficjalnego statusu wskazanym grupom oznaczałoby de facto ich uznanie i tym samym byłoby niezgodne z postulowanym przez wymienione organizacje międzynarodowe poparciem dla integralności terytorialnej Gruzji. Wskazany problem został tymczasowo rozwiązany podczas trzeciej rundy spotkań – 17 i 18 grudnia 2008 roku – poprzez zmianę formatu spotkań na prace w ramach grup roboczych gdzie uczestnicy byli traktowani indywidualnie, nie zaś jako oficjalni przedstawiciele poszczególnych krajów. Głównymi tematami poruszonymi podczas spotkań były kwestie związane z poprawą sytuacji lokalnej ludności, co odnosiło się zarówno do obecnych mieszkańców obu regionów (między innymi wpuszczenie pomocy humanitarnej do Osetii Południowej i Abchazji), jak i przesiedleńców wewnętrznych, którzy nie mieli i nadal nie mają możliwości powrotu do swoich domów. Podczas kolejnego spotkania w dniach 17–18 lutego 2009 roku przyjęto jedyny jak do tej pory dokument wspólny dotyczący mechanizmu prewencji i reagowania na incydenty. Przewidziano w nim odbywanie cotygodniowych spotkań oraz utworzenie całodobowej gorącej linii pomiędzy stronami konfliktu. Miało to na celu zwiększenie wymiany informacji oraz nawiązanie współpracy na rzecz wprowadzania stabilizacji w regionach objętych konfliktem. W celu złagodzenia sporu oraz uniknięcia impasu w negocjacjach podjęto decyzję o utworzeniu dwóch osobnych gremiów: oficjalnych posiedzeń plenarnych z udziałem wszystkich stron, to znaczy Gruzji, Rosji, Stanów Zjednoczonych, oraz przedstawicieli Unii Europejskiej, ONZ i OBWE; oraz nieformalne grupy robocze zajmujące się sprawami bezpieczeństwa i kwestiami humanitarnymi. Mogły w niej wziąć udział wszystkie chętne strony, w tym przedstawiciele Abchazji i Osetii Południowej. Spotkania i negocjacje w grupach roboczych odbywały się pod nadzorem specjalnych reprezentantów UE, ONZ oraz OBWE. Trzeba również podkreślić fakt, że w celu uniknięcia międzynarodowego uznania zdecydowano, żeby każdy uczestnik negocjacji miał tak zwany status indywidualny i występował na poziomie eksperckim, co oznaczało, że spotkanie odbywałoby się bez identyfikacji danego subiekta, co pozwala stworzyć środowisko nieformalne i ułatwiało proces negocjacji. W trakcie rozmów uczestników

procesu genewskiego ujawniło się, że nie zamierzają oni podjąć konkretnych kroków. Na chwilę obecną nie byli w stanie zrealizować konkretnych planów, z jednej strony ze względu na aspekty polityczne, z drugiej strony z powodu skomplikowanej biurokratycznej hierarchii organizacji. Często mieliśmy do czynienia z sytuacją utrzymania konkretnej pozycji przez strony, włącznie z sytuacjami, kiedy sprawa dotyczyła poważnego naruszenia praw oraz spraw niezwiązanych ze statusem politycznym. W związku z tym należy stwierdzić, iż ten proces to nie była klasyczna mediacja, zaś uczestnicy negocjacji nie byli mediatorami, a raczej współprzewodniczącymi. Z drugiej strony rozmowy genewskie były jedyną platformą dyskusji o wynikach wojny 2008 roku, bowiem nie było żadnego innego forum mogącego służyć omawianiu tych zagadnień. Przed rozmowami genewskimi stały bowiem liczne wyzwania. Brak zgody uczestników był widoczny przy omawianiu poważnych, problematycznych i skomplikowanych spraw. Jednocześnie, ważny był sam proces, podczas którego strony mogły ocenić i przedyskutować dane zagadnienie wspólnie i wypracować konkretne mechanizmy, dążąc do rozwiązania danego problemu. Wszyscy uczestnicy rozmów genewskich mogli poruszyć kwestie, które były dla nich interesujące. W konflikcie gruzińsko-osetyńskim takie międzynarodowe organizacje jak UE i OBWE odgrywały znaczącą rolę, pomagając stronom w poszukiwaniu pragmatycznych rozwiązań. W sprawie gruzińsko-abchaskiej został opisany przebieg wysiłków ONZ i innych największych aktorów politycznych na rzecz utrzymania pokoju w regionie. Te procesy miały charakter mediacyjny. W wyniku rokowań w Genewie wyjaśniło się, że uregulowanie gruzińsko-abchaskiego konfliktu drogą pokojową jest dużym problemem nie tylko lokalnym, ale również międzynarodowym, biorąc pod uwagę fakt, że w proces mediacji zostali włączeni przedstawiciele największych organizacji pokojowych.

Wniosek o mediacje międzynarodowe w Gruzji jest uzasadniony z uwagi na trudności z rozwiązaniem konfliktu w regionie Abchazji. Konflikt ten ma charakter etniczny i terytorialny, co sprawia, że jego rozwiązanie wymaga kompleksowego podejścia oraz zaangażowania różnych stron. Pomimo prób negocjacji oraz wsparcia ze strony ONZ i innych międzynarodowych organizacji, konflikt ten nadal pozostaje nierozwiązany. Rosja nigdy nie zrezygnuje z wpływów na Kaukazie Południowym, ponieważ zapewniają mu one dostęp do Morza Czarnego. W końcu wpływ Rosji na Gruzję jest tak ogromny, że po prostu nie sposób go zignorować. Ponadto przynajmniej

przez pewien czas Gruzja będzie musiała zachować umiarkowanie w polityce zagranicznej, co ma dla Federacji Rosyjskiej szczególne znaczenie.

2.2.6 Mediacja zdalna

Pandemia koronawirusa oraz związane z nią ograniczenia przełożyły się na konieczność powstania tak zwanej e-mediacji/mediacji zdalnej. Warto podkreślić, że jeszcze przed pandemią na świecie znane były przypadki rozwiązywania sporów w tym trybie. Od 1 kwietnia 2020 roku w Gruzji również umożliwiono zdalne prowadzenie mediacji. Dzięki współpracy Rady ds. Wymiaru Sprawiedliwości ze Stowarzyszeniem Mediacji stworzono platformę elektroniczną, na której są prowadzone postępowania mediacyjne online. Prezes Stowarzyszenia Mediatorów I. Kandashvili podkreśla, że w czasach pandemii zwiększyła się liczba sporów powstałych na tle umów (rozwiązanie lub niewykonanie) oraz z zakresu prawa pracy. Mediacja zdalna jest szybkim, bezpiecznym oraz tanim środkiem ich rozwiązywania²²⁶. Stowarzyszenie Mediatorów oferowało nieodpłatną pomoc mediatora dla pracowników poszkodowanych wskutek pandemii. Projekt ten cieszył się wsparciem kilku organizacji międzynarodowych.

Warto podkreślić, że nowe technologie były wykorzystywane w postępowaniach mediacyjnych przed pandemią koronawirusa – tu można wspomnieć chociażby rolę telefonu komórkowego lub komputera w celu umówienia się na spotkanie ze stronami, uzupełnienia szczegółów sprawy, komunikacji z obrońcami itp. Zdarzało się, że jeśli nie doszło do porozumienia w trakcie postępowania mediacyjnego, mediator kontynuował udzielanie porad przez telefon.

Część mediatorów uważa, że bezpośrednie zaangażowanie jest bardzo istotne dla osiągnięcia porozumienia, więc komunikacja zdalna może mieć negatywny wpływ na skuteczność całego procesu. Nie każdy z tym się zgadza – wręcz przeciwnie, część mediatorów uważa, że w sporach, w których mamy do czynienia z większym napięciem emocjonalnym (spór rodzinny lub z zakresu prawa pracy), mediacja zdalna to skuteczniejszy środek. Wyróżnić można przy okazji jeszcze jedną zaletę e-mediacji, która

²²⁶ I. Kandaszwili, *საქართველოში მედიაციის მაგალითზე დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის სასამართლო და არასასამართლო ფორმები*, Wydawnictwo Państwowego Uniwersytetu Ivane Javakishvili w Tbilisi. Tbilisi 2020, s. 114–117.

jest szczególnie korzystna, kiedy strony są oddalone od siebie geograficznie – co daje możliwość zaoszczędzenia czasu oraz pieniędzy na koszty transportu.

Dużym problemem mediacji zdalnej jest bezpieczeństwo danych i sposobu przekazania potrzebnej dokumentacji, ochrona danych i wszelkich informacji przed dostępem osób nieupoważnionych. Warto zadbać o rzeczy proste, ale bardzo ważne – jakość połączenia i komunikacji. Trzeba uświadomić klientowi, że mediacja zdalna może być prowadzona przy zachowaniu wszystkich zasad mediacji tradycyjnej i mechanizmy prowadzenia tego procesu są tak samo istotne jak w tradycyjnym postępowaniu mediacyjnym.

Proces mediacji zdalnej nie różni się od mediacji tradycyjnej. W fazie przygotowawczej mediator ma przekazać stronom dokumentację i uzgodnić sposób komunikacji. Istotne jest zweryfikowanie, w jaki sposób strony wraz z obrońcami mogą poradzić sobie z różnymi problemami informatycznymi. Obecnie mediacja zdalna jest prowadzona za pomocą różnych komunikatorów internetowych typu Zoom, Microsoft Teams czy Google Meet. Istnieje możliwość stworzenia krajowej platformy elektronicznej dla zwiększenia bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni²²⁷. Oznacza to, że bez wychodzenia z domu można załatwić każdą sprawę – poza tym, można wziąć udział w posiedzeniu mediacyjnym wtedy, kiedy osoba ma na to czas i w wybranym przez nią miejscu. Różne rozwiązania informatyczne pozwalają przydzielać poszczególnych uczestników do tak zwanych pokoi. W taki sposób zachowana zostaje zasada poufności obowiązująca w mediacji, a mediator może komunikować się z uczestnikami przebywającymi w poszczególnych pokojach. To on udostępnia możliwość dołączenia do konkretnego pokoju za pomocą czatu. W trakcie posiedzenia mediacyjnego osoby do tego nieupoważnione nie mogą dołączyć do spotkania. Poza tym można wyłączyć nagrywanie wideo. Strony mogą zwrócić się do mediatora za pomocą różnych narzędzi. Posiedzenie mediacyjne zatem odbywa się dokładnie w ten sam sposób, jak w przypadku mediacji tradycyjnej. Mediator cały czas ma kontakt ze stronami przebywającymi w pokojach, pracuje nad konkretnymi rozwiązaniami i dzieli się różnymi propozycjami. W przypadku dojścia do porozumienia podpisuje się dokument elektronicznie.

²²⁷ V. Terekhov, *Online mediation: a game changer or much ado about nothing?*, "Access to Justice in Eastern Europe" 2019, nr 3 (2), s. 33–50.

Współczesne narzędzia internetowe umożliwiają przeprowadzenie sesji mediacji online w sposób zbliżony do tradycyjnych spotkań. Komunikacja w czasie rzeczywistym, udostępnianie dokumentów i współdzielenie ekranu to tylko niektóre z funkcji, które ułatwiają ten proces. W okresie pandemii, kiedy dostęp do tradycyjnych form rozstrzygnięcia sporów był ograniczony, mediacja internetowa stała się jeszcze atrakcyjniejszą opcją²²⁸.

Jednym z kluczowych argumentów za mediacją online jest jej dostępność i wygoda. Dzięki możliwości przeprowadzenia sesji z dowolnego miejsca z dostępem do Internetu uczestnicy sporu mogą zaoszczędzić czas i koszty związane z podróżą. Ponadto, doświadczenie pokazuje, że narzędzia internetowe są coraz bardziej odpowiednie do prowadzenia sesji mediacji online, co dodatkowo zachęca do korzystania z tej formy rozwiązywania konfliktów.

Oczywiście, mediacja online wiąże się z pewnymi wyzwaniami, takimi jak konieczność zapewnienia stabilnego połączenia internetowego oraz zachowania poufności danych uczestników. Niemniej jednak, postęp technologiczny oraz zdobyte doświadczenie w zakresie prowadzenia mediacji online sugerują, że warto promować tę formę rozwiązywania sporów jako skuteczną, szybką i opłacalną alternatywę dla tradycyjnych spotkań.

Mediacja online, jako innowacyjne rozwiązanie, zyskuje na znaczeniu w kontekście współczesnych potrzeb indywidualnych oraz organizacyjnych. W dobie globalizacji i wzrastającej mobilności, możliwość przeprowadzania mediacji na platformach cyfrowych staje się nie tylko wygodną, lecz także efektywną metodą rozwiązywania sporów. Umożliwia ona uczestnikom koncentrację na kluczowych aspektach konfliktu, minimalizując jednocześnie czas i koszty związane z podróżowaniem.

Dzięki nowoczesnym technologiom, mediacje online mogą być przeprowadzane z zastosowaniem różnorodnych narzędzi komunikacji, takich jak wideokonferencje czy czaty, co sprzyja aktywnemu udziałowi stron w procesie mediacyjnym. Ponadto, zaawansowane zabezpieczenia technologiczne oraz protokoły ochrony prywatności przyczyniają się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa uczestników. Wobec tego,

²²⁸ Y. Zhao, *Rethinking the limitations of online mediation*, "Am. J. Mediation" 2018, nr 11, s. 168–169.

mediacja online staje się nie tylko alternatywą, ale również atrakcyjną opcją dla osób i organizacji poszukujących efektywnych metod rozwiązywania konfliktów w nowoczesnym świecie.

2.3 Podsumowanie

W ciągu ostatnich lat doszło do istotnych zmian w obszarze mediacji w Gruzji, które można uznać za przełomowe. Uchwalono Gruzjińską Ustawę o Mediacji (Załącznik nr 1 str. 296 w Aneksie), co stanowiło ważny krok w formalnym uznaniu i uregulowaniu tej formy alternatywnego rozwiązywania sporów. Dodatkowo, powołano Stowarzyszenie Mediatorów Gruzji, co przyczyniło się do profesjonalizacji tej dziedziny poprzez promowanie wysokich standardów etycznych i zawodowych wśród mediatorów.

Rozpoczęcie płatnej mediacji było istotnym krokiem, umożliwiającym szerszy i bardziej zróżnicowany dostęp do usług mediacyjnych dla różnych grup społecznych. Należy zwrócić uwagę, że rozdzielenie mediacji sądowej od mediacji prywatnej przyczyniło się do zwiększenia przejrzystości i efektywności obu tych form poprzez lepsze dostosowanie procedur do specyficznych potrzeb i oczekiwań uczestników. Nadanie umowie mediacyjnej bezprecedensowej mocy prawnej stanowi istotny krok w uznaniu wyników mediacji i ich egzekwowalności, co z kolei może zwiększyć zaufanie społeczne do tej formy rozwiązywania konfliktów. Przed przyjęciem ustawy, pewne rodzaje mediacji w prawodawstwie gruzjińskim, takie jak mediacja notarialna, mediacja w sporach zbiorowych, mediacja przewidziana w Kodeksie wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich oraz mediacja w zakresie ewidencji gruntów, pozostawały poza zasięgiem prawa mediacyjnego. Wyjątki te wynikają ze specyfiki tych rodzajów mediacji.

Warto zauważyć, że Gruzjińska Ustawa o Mediacji nie wyznacza granic pomiędzy mediacją krajową i transgraniczną, a wybór dokonany na korzyść takiej monistycznej regulacji należy uznać za krok uzasadniony.

Należy jednak podkreślić, że samo ustanowienie odpowiednich przepisów prawnych nie wystarczy. Ważne jest także aktywne wykorzystanie instytucji mediacji w praktyce, zarówno przez instytucje publiczne, jak i przez społeczność oraz przedsiębiorstwa. Efektywne wykorzystanie mediacji może przyczynić się do zmniejszenia obciążenia sądów, skrócenia czasu rozstrzygnięcia sporów oraz promowania bardziej pokojowych i zrównoważonych rozwiązań konfliktów społecznych.

3. Mediacja jako szczególna forma rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży

3.1 Mediacja rówieśnicza – konteksty psychopedagogiczne, etyczne i prawne

W niniejszym rozdziale pracy doktorskiej omówione zostaną teoretyczne podstawy mediacji rówieśniczej, z uwzględnieniem istotnych koncepcji psychologicznych i pedagogicznych, które stanowią podstawę programów mediacyjnych jako szczególnej formy rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży, były także istotną inspiracją autorki pracy przy tworzeniu projektów mediacyjnych, które powstawały i były realizowane w Gruzji. Konflikty w życiu młodzieży stanowią istotny obszar badań ze względu na ich potencjalne oddziaływanie na rozwój jednostki oraz jej samopoczucie. Eksploracja ich znaczenia w tym kontekście jest złożonym zagadnieniem, wymagającym uwzględnienia zarówno aspektów psychologicznych, społecznych, jak i rozwojowych. Konfrontacja młodzieży z trudnościami może przyczynić się do rozwoju umiejętności radzenia sobie z problemami oraz budowania odporności psychicznej. Młodzież ucząca się efektywnie rozwiązywać konflikty może wykształcić umiejętności interpersonalne, niezbędne w przyszłym życiu zawodowym i społecznym. Z drugiej strony, chroniczne napięcia związane z konfliktami przy braku umiejętności ich rozwiązywania mogą prowadzić do negatywnych skutków, takich jak zwiększony poziom stresu, lęku czy depresji.

W kontekście rozwoju jednostki właściwe reagowanie na konflikty może sprzyjać integracji osobowości oraz kształtowaniu stabilnego poczucia własnej wartości. Z kolei nierozwiązane konflikty mogą prowadzić do zaburzeń emocjonalnych oraz trudności w nawiązywaniu i utrzymywaniu zdrowych relacji społecznych.

Integracyjna teoria pola Kurta Lewina, koncepcja hierarchii potrzeb Abrahama Masłowa, teoria rozwoju moralnego Lawrence'a Kohlberga, teoria kontroli Williama Glassera oraz teoria uczenia się opartego na współpracy braci Johnsonów pozwala na głębsze zrozumienie i lepszą użyteczność mediacji rówieśniczej w kontekście pedagogicznym, ponieważ teorie te wykorzystywane są w programach mediacyjnych.

Integracja różnorodnych teorii psychologicznych i pedagogicznych oferuje wartościowy kontekst dla zrozumienia mechanizmów mediacji rówieśniczej. Teoria pola Kurta Lewina podkreśla wpływ środowiska na zachowanie jednostki, co w mediacji

rówieśniczej pozwala lepiej zrozumieć, jak różne czynniki zewnętrzne wpływają na konflikt między uczniami oraz jak poprzez zmianę tych czynników można wspierać rozwiązanie konfliktu. Wprowadzenie tej koncepcji do szkoleń np. nauczycieli pozwala zidentyfikować poziom rozwoju moralnego uczestników mediacji, co z kolei pomaga w formułowaniu odpowiednich strategii rozwiązywania konfliktów dostosowanych do ich zdolności przetwarzania kwestii etycznych.

Teoria pola Kurta Lewina²²⁹ sugeruje, że zmiana w zachowaniu jest możliwa przez modelowanie środowiskiem tak, aby siły w nim działające skłaniały jednostki do pożądanых działań. W kontekście szkolnym przemyślane wprowadzenie mediacji rówieśniczej może transformować środowisko uczniowskie na takie, które promuje i utrwała pozytywne interakcje między uczniami.

W kontekście mediacji rówieśniczej zastosowanie modelu zmiany Lewina stanowi istotne narzędzie w efektywnym wdrażaniu i ugruntowywaniu praktyk mediacji w różnych środowiskach, takich jak instytucje edukacyjne, organizacje czy społeczności lokalne. Mediacja rówieśnicza, będąca formą rozwiązywania konfliktów, opiera się na zaangażowaniu rówieśników jako mediatorów, co czyni model Lewina przydatnym dla opracowania skutecznych strategii implementacji mediacji rówieśniczej. Model zmiany Kurta Lewina zakłada trzy zasadnicze etapy. W pierwszym etapie, czyli *rozmrężaniu*, istotne jest zidentyfikowanie istniejących barier oraz korzyści związanych z mediacją rówieśniczą. Poprzez szkolenia, warsztaty oraz dostarczanie informacji na temat zalet tej metody można zminimalizować opór wobec zmiany i zwiększyć akceptację wprowadzenia mediacji jako narzędzia rozwiązywania konfliktów. Druga faza, *zmiana*, angażuje praktyczne wdrożenie mediacji rówieśniczej poprzez selekcję i szkolenie mediatorów oraz integrację mediacji w struktury decyzyjne organizacji. Kluczowe jest zapewnienie stałego wsparcia dla mediatorów oraz monitorowanie efektywności procesu mediacji. Ostatni etap, *zamrażanie*, koncentruje się na ugruntowaniu praktyk mediacji rówieśniczej jako integralnej części kultury organizacyjnej. Poprzez ustanowienie formalnych procedur, ciągłe szkolenia oraz monitorowanie wyników organizacja może zapewnić trwałość zmian i zapobiec powrotowi do wcześniejszych praktyk. Za pomocą modelu zmiany Lewina wdrażanie mediacji rówieśniczej może być skuteczne i

²²⁹K.Lewin., *Field Theory in Social Science*. Harper & Row, 1951, s.192

systematyczne, przyczyniając się do stworzenia bardziej harmonijnych i efektywnych relacji między rówieśnikami, a także sprzyjając rozwojowi zdolności rozwiązywania konfliktów wśród uczestników.

Włączenie hierarchii potrzeb Abrahama Masłowa²³⁰ do myślenia i koncepcji mediacyjnych ułatwia identyfikację poziomu potrzeb uczniów, pozwalając mediatorom na dostosowanie interwencji do indywidualnych wymagań uczestników mediacji. Na przykład, gdy podstawowe potrzeby bezpieczeństwa uczniów i uczennic nie są zaspokojone, rozwiązanie konfliktu może być trudniejsze, dopóki te potrzeby nie zostaną uwzględnione i zaspokojone.

Hierarchia potrzeb Abrahama Masłowa²³¹ podkreśla znaczenie zaspokojenia podstawowych potrzeb bezpieczeństwa i przynależności przed zajęciem się bardziej zaawansowanymi potrzebami jak szacunek i samorealizacja. Mediacja rówieśnicza, oferując uczniom platformę do wyrażania siebie i rozwiązywania problemów, może pomóc w osiągnięciu tych wyższych potrzeb. Według Masłowa potrzeby jednostki są ułożone hierarchicznie i muszą być zaspokajane w określonej kolejności. Zaczynając od potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa, jednostki mogą stopniowo przesuwać się ku wyższym, takim jak potrzeba przynależności, szacunku i samorealizacji.

Mediacja rówieśnicza, czyli proces, w którym inni uczniowie pełnią funkcję mediatorów w rozwiązywaniu konfliktów i wspieraniu emocjonalnym swoich kolegów i koleżanek, może odegrać istotną rolę w tym procesie. Poprzez udostępnienie uczniom platformy do wyrażania swoich uczuć, myśli i problemów mediacja rówieśnicza wspiera ich rozwój emocjonalny i społeczny. Pozwala to na zwiększenie poczucia przynależności i wsparcia społecznego, co z kolei może wpłynąć pozytywnie na rozwój wyższych potrzeb, takich jak szacunek i samorealizacja.

W środowisku szkolnym mediacja rówieśnicza może być uznana za skuteczną strategię wspierania rozwoju uczniów nie tylko pod względem poznawczym, ale również emocjonalnym i społecznym. Dzięki tej formie wsparcia mogą oni zdobywać umiejętności interpersonalne, budować pozytywne relacje z rówieśnikami oraz rozwijać poczucie własnej wartości i kompetencji. W rezultacie mediacja rówieśnicza może

²³⁰ A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Nowy Jork: Harper & Row, s. 45.

²³¹ A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.

przyczynić się do stworzenia bardziej przyjaznego i wspierającego środowiska szkolnego, sprzyjającego rozwojowi uczniów na wielu płaszczyznach.

Koleją ważną koncepcją wspierającą teorię mediacji jest, teoria rozwoju moralnego Lawrence'a Kohlberga²³². Wskazuje ona na wartość interwencji edukacyjnych, które wspierają rozwój moralny poprzez etapowe podejście, od prostego przestrzegania zasad do rozwinięcia zinternalizowanego i uzasadnionego systemu wartości, który kieruje decyzjami. Mediacja rówieśnicza może służyć jako narzędzie do promowania wyższych poziomów myślenia moralnego wśród uczniów. Lawrence Kohlberg wyróżnił siedem etapów rozwoju moralnego, pogrupowanych w trzy fazy: prekonwencjonalną, konwencjonalną i postkonwencjonalną. Ewolucja moralności według tej teorii odbywa się poprzez stopniowe przechodzenie między nimi, co odzwierciedla zmiany w zdolności do moralnego rozumowania oraz podejmowania decyzji. W fazie prekonwencjonalnej jednostka kieruje się przede wszystkim oczekiwaniami społecznymi, dbając głównie o uniknięcie kary lub zdobycie nagrody. Ten etap charakteryzuje często dziecięce podejście do moralności, gdzie decyzje są podejmowane ze względu na korzyści osobiste. Następnie jednostka przechodzi do fazy konwencjonalnej, podczas której zaczyna rozumieć znaczenie społecznych norm i reguł. W tym momencie większą wagę przywiązuje do akceptacji społecznej oraz przestrzegania obowiązujących norm moralnych, co wpływa na podejmowane decyzje. Ostatecznie dochodzi do fazy postkonwencjonalnej, gdy jednostka kieruje swoimi decyzjami według wewnętrznych zasad etycznych i wartości. Osoby osiągające ten etap rozwoju moralnego są zdolne do abstrakcyjnego myślenia moralnego, funkcjonują zgodnie z konwencjonalnymi regułami i normami społecznymi, a ich decyzje są bardziej związane z ich osobistymi przekonaniem etycznymi.

Teoria Kohlberga daje istotny wgląd w rozwój moralności jednostki i podkreśla istotę kształtowania się moralnego myślenia i działania. Zrozumienie tych trzech faz rozwoju moralnego może być pomocne w analizie zachowań jednostek oraz w pracy nad promowaniem moralności i wartości etycznych w społeczeństwie. W kontekście mediacji rówieśników znajomość etapów rozwoju moralnego Kohlberga pomoże mediatorom zrozumieć perspektywy uczestników konfliktu oraz sposoby ich moralnego

²³² L. Kohlberg, R. Kramer, Continuities and discontinuities in childhood and adult moral development, "Human Development" 1969, nr 12, s. 83–120.

rozumowania. Dzięki temu mediatorzy rówieśniczy lepiej dostosują swoje podejście do konkretnych potrzeb i możliwości uczestników konfliktu, co przyczyni się do skuteczniejszego rozwiązania problemów. Mediatorzy rówieśniczy, rozumiejący te różnice w podejściu do moralności, mogą skuteczniej pomóc uczestnikom konfliktu w porozumieniu i znalezieniu wspólnego rozwiązania.

Interwencje edukacyjne, takie jak mediacja rówieśnicza, sprzyjają rozwojowi moralnemu poprzez stymulowanie dialogu, refleksji i analizy moralnych problemów w grupie rówieśniczej. Poprzez interakcje z rówieśnikami uczniowie uczą się empatii, rozwijają umiejętność rozumienia różnorodnych perspektyw oraz konfrontują się z różnorodnymi systemami wartości, co prowadzi do osiągnięcia wyższych poziomów myślenia moralnego.

Ważną i użyteczną w rozumieniu procesów mediacyjnych jest także teoria kontroli Williama Glassera²³³, która podkreśla znaczenie spełniania pięciu podstawowych potrzeb, w tym potrzeby kontroli nad własnym życiem. Teoria kontroli Williama Glassera, koncentrująca się na wewnętrznej motywacji i spełnianiu pięciu podstawowych potrzeb (przetrwania, miłości i przynależności, władzy, wolności, zabawy), pomaga zrozumieć, jakie potrzeby mogą być źródłem konfliktu oraz jak uczniowie mogą konstruktywnie je spełniać.

Mediacja rówieśnicza, umożliwiając uczniom zarządzanie własnymi konfliktami, wzmacnia ich poczucie wpływu i odpowiedzialności, co jest kluczowe dla skutecznej kontroli.

W kontekście edukacyjnym mediacja rówieśnicza stanowi ważne narzędzie wspierające rozwój uczniów pod kątem zarządzania konfliktami. Dzięki temu procesowi uczniowie mają okazję do aktywnego udziału w rozwiązywaniu problemów oraz doświadczania skutków podejmowanych decyzji. To sprzyja budowaniu ich kompetencji społecznych i umiejętności interpersonalnych.

Kluczowym aspektem analizy jest zwrócenie uwagi na fakt, że mediacja rówieśnicza umożliwia uczniom samodzielną kontrolę nad sytuacją, co w rezultacie zwiększa ich poczucie własnej skuteczności i odpowiedzialności. Wykształcenie tych umiejętności odgrywa istotną rolę w procesie kształtowania się skutecznych

²³³ W. Glasser, *Choice theory: a new psychology of personal freedom*, Harper Perennial, New York 1999.

mechanizmów kontroli i regulacji w życiu jednostki. Wnioskiem z analizy jest więc potwierdzenie istotności teorii kontroli oraz praktyki mediacji rówieśniczej w kontekście budowania zdolności jednostki do efektywnego zarządzania życiem oraz relacjami społecznymi. Integracja tych podejść może w znaczący sposób przyczynić się do wszechstronnego rozwoju jednostki oraz zwiększenia jej kompetencji społecznych.

Projektując koncepcje mediacji rówieśniczych użyteczna i warta wykorzystania jest także teoria uczenia się opartego na współpracy braci Johnsonów²³⁴. Ilustruje ona, jak współpraca może przekształcić tradycyjne podejścia edukacyjne, promując skuteczniejsze uczenie się dzięki wspólnemu podejmowaniu zadań i rozwiązywaniu problemów. Teoria podkreśla wagę współpracy i interakcji rówieśniczych, które są kluczowe w mediacji rówieśniczej. Programy mediacyjne, które promują wspólne rozwiązywanie problemów i współpracę, harmonizują z tą teorią, wspierając nawiązywanie relacji uczącej się społeczności, w której konflikty stanowią okazje do nauki. Tym samym, poprzez integrację wymienionych teorii, programy mediacyjne mogą stać się bardziej wszechstronne i efektywne, prowadząc do głębszego zrozumienia i skuteczniejszego zarządzania konfliktami w środowisku edukacyjnym. Wdrażanie mediacji rówieśniczej może służyć jako praktyczne zastosowanie tych teorii, oferując uczniom realne sytuacje, w których muszą współpracować w celu osiągnięcia rezolucji konfliktu.

Merab Mamardashvili, gruziński filozof i myśliciel XX wieku²³⁵, w swojej twórczości kładł silny nacisk na znaczenie dialogu w życiu społecznym i indywidualnym. Jego refleksje dotyczące dialogu i interakcji międzyludzkiej mają istotne implikacje dla praktyki mediacji, szczególnie w kontekście mediacji rówieśniczej. Definiował on dialog jako proces, który wykracza poza prostą wymianę komunikatów. Według niego dialog to aktywna forma uczestnictwa, w której każda strona ma możliwość wyrażenia swoich myśli, emocji i potrzeb²³⁶. Kluczowym elementem dialogu jest nie tylko mówienie, ale

²³⁴D.W. Johnson., R. T. Johnson., *Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning*, Boston: Allyn & Bacon, 1999.

²³⁵ Merab Mamardashvili (15 września 1930 – 25 listopada 1990) był gruzińskim filozofem. Urodził się w Gori (wschodnia Gruzja). W 1955 roku ukończył Wydział Filozofii Uniwersytetu Moskiewskiego. W latach 1968–1987 był zastępcą redaktora czasopisma naukowego „Voprosy Filosofii” („Zagadnienia filozofii”). Został profesorem na Uniwersytecie Moskiewskim i starszym pracownikiem naukowym w Moskiewskim Instytucie Filozofii Rosyjskiej Akademii Nauk. W latach 1987–1990 Mamardashvili był kierownikiem katedry w Instytucie Filozofii im. Cereteli przy Gruzjińskiej Akademii Nauk oraz profesorem na Państwowym Uniwersytecie w Tbilisi.

²³⁶ M. Mamardashvili, *Лекции о Присме*, „Ad Marginem”, Moskwa 1995, s. 105–106.

również umiejętność słuchania, co prowadzi do głębszego zrozumienia innych i do empatycznej interakcji. W kontekście mediacji, gdy konflikty często wynikają z niezrozumienia i braku komunikacji, umiejętność dialogowania staje się fundamentalna. W pracy Mamardashvilego pojawia się także koncepcja odpowiedzialności jako nieodłącznego elementu dialogu. Uczestnicy, angażując się w rozmowę, muszą być świadomi skutków swoich słów i działań. To podejście jest szczególnie istotne w mediacji, gdyż obie strony muszą zdać sobie sprawę ze swojej roli w zaistniałym konflikcie i być gotowe do wzięcia odpowiedzialności za jego rozwiązanie. Mediacja jako forma dialogu stwarza bezpieczną przestrzeń, w której strony mogą skonfrontować się z problemem w sposób konstruktywny. Oparcie mediacji na zasadach dialogu, zgodnie z jego koncepcjami, staje się nie tylko metodą rozwiązywania sporów, ale także sposobem na edukację społeczną. Uczniowie uczą się, jak prowadzić konstruktywne rozmowy, a także jak zaangażować się w procesy refleksji i autoanalizy. Koncepcje dotyczące dialogu, odpowiedzialności i autentyczności mają istotne znaczenie dla praktyk mediacyjnych. W kontekście mediacji rówieśniczej dialog staje się kluczowym narzędziem w procesie rozwiązywania konfliktów, wspierając rozwój umiejętności społecznych i etycznych. W związku z tym integracja teorii Mamardashvilego w ramach programów mediacji rówieśniczej może przyczynić się do bardziej efektywnego podejścia do edukacji w zakresie rozwiązywania konfliktów i budowania relacji interpersonalnych.

Powyższa analiza pokazuje, że zastosowanie i implementacja tych teorii do programów mediacji rówieśniczej może znacząco przyczynić się do rozwoju psychicznego, emocjonalnego oraz społecznego młodych ludzi, budując fundamenty dla ich przyszłego funkcjonowania w społeczeństwie. W dalszej części tego rozdziału zostanie omówione, jak teorie te można zastosować w praktycznym kontekście szkolnym i edukacyjnym, przybliżając korzyści wynikające z wdrażania programów mediacji rówieśniczej.

Jednym z rodzajów mediacji prowadzonych w środowisku edukacyjnym są właśnie mediacje rówieśnicze (*peer mediation*)²³⁷. To dobrowolne i poufne poszukiwania

²³⁷ Mediacja rówieśnicza zaczęła pojawiać się w latach 70. XX wieku, głównie w Stanach Zjednoczonych, jako odpowiedź na potrzebę rozwiązywania konfliktów w szkołach w sposób, który promuje umiejętności interpersonalne i redukuje agresję. W miarę jak koncepcja ta się rozwijała, zyskała popularność w wielu krajach i różnych kontekstach edukacyjnych, stając się uznaną metodą rozwiązywania konfliktów w instytucjach szkolnych.

rozwiązania problemów zwaśnionych uczniów w obecności bezstronnych i neutralnych uczniów-mediatorów, którzy mają odpowiednie przygotowanie do tego zadania²³⁸. Ich istotą jest zrozumienie i rozwiązywanie konfliktów przez osoby będące w tej samej grupie wiekowej²³⁹. Omawiane w niniejszej pracy mediacje rówieśnicze są ważnym elementem edukacji rówieśniczej, w której na pierwszym miejscu pojawia się młody człowiek będący zarówno twórcą, jak i odbiorcą swoich działań. Sprawczość i odpowiedzialność leżą w rękach uczniów. To pierwszy bardzo ważny argument przemawiający za tym, aby to właśnie oni byli mediatorami. Inną istotną kwestią jest to, że rozumieją się i ufają sobie nawzajem. Mówią takim samym językiem, mają podobne sprawy, problemy i obawy.

Mediacja rówieśnicza jest prowadzona przez mediatorów rówieśniczych, czyli odpowiednio przygotowanych uczniów. To istotny i ciekawy instrument, zakłada bowiem reakcję na każde niewłaściwe zachowanie, ale z drugiej strony jest on maksymalnie odformalizowany i unika się w tym procesie jakiegokolwiek naznaczania stron. Rówieśnicy znacznie lepiej też mogą zrozumieć swoich kolegów i ich problem. Ten rodzaj mediacji to jedna z nowatorskich metod konstruktywnego rozwiązywania konfliktów i sporów rówieśniczych, zapobiegająca przemocy fizycznej i psychicznej w środowisku szkolnym²⁴⁰. Jest specyficzną formą rozwiązywania konfliktów, ponieważ rolę mediatora przyjmują w niej wybrani i przygotowani wcześniej uczniowie. Zakłada się, że nikt nie potrafi tak dobrze zrozumieć ucznia jak jego rówieśnik. Zadaniem mediatora rówieśniczego jest działanie bez użycia przemocy, mające na celu pomoc kolegom i koleżankom w rozwiązywaniu sporów. Mediator rówieśniczy, podobnie jak inni mediatorzy, wraz z uczestnikami konfliktu szuka rozwiązania, które obie strony zaakceptują. Wspólnie wypracowane rozwiązanie daje dzieciom poczucie sprawstwa, współdecydowania. To przestrzeń, w której możliwe jest prowadzenie działań skierowanych na minimalizację zagrożeń i dających poczucie bezpieczeństwa. Właśnie dlatego wielu ekspertów uważa, że szkolenie w zakresie mediacji rówieśniczej powinno być realizowane nie w formie dodatkowych zajęć, lecz jako nieodłączna część programu

²³⁸ J. Kuraś, *RPD przygotowuje standardy mediacji szkolnej i rówieśniczej*, <https://www.rp.pl/prawo-rodzinne/art2985791-rpd-przygotuje-standardy-mediacji-szkolnej-i-rowiesniczej> (dostęp: 15.09.2017).

²³⁹ E. Leszczyńska, *Mediacje rówieśnicze jako forma rozwiązywania konfliktów w szkole i przeciwdziałanie zachowaniem agresywnym uczniów*, [w:] *Czy polska szkoła ceni dobrą rozmowę? Komunikacja interpersonalna w edukacji*, red. W. Heller, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań – Kalisz 2011, s. 41.

²⁴⁰ Zob. K. Krysztofiak, *Na konflikty rówieśnicze – mediacja*, e-Serwis Nauczyciela 2011; List Rzecznika Praw Dziecka z dnia 14 listopada 2011 r. do uczestników pilotażowego projektu Rzecznika Praw Dziecka pt. *Mediacja rówieśnicza w szkole metodą przeciwdziałania agresji i niedostosowaniu społecznemu młodzieży*.

szkolnego. Bowiem taka forma szkolenia nie tylko zapewnia kształcenie mediatorów, ale także rozwija w uczniach umiejętności niezbędne do rozwiązywania konfliktów²⁴¹.

Mediacja uczy wyrażania uczuć (złości, żalu, upokorzenia, bólu, wstydu, lęku) i pokazuje, że takie zachowanie nie jest ani niebezpieczne, ani destrukcyjne. Ważne jest, aby uczniowie zobaczyli, że mogą wytrzymać atak i presję ze strony przeciwnej i nie muszą odpowiadać agresją. W mediacji nie ma przyzwolenia na destrukcyjne zachowania stron (wyszydzanie, poniżanie), jednakże silny wspólny afekt może podnieść znaczenie tej relacji. Pełna gniewu konfrontacja staje się cenną lekcją, w której mimo swojej złości można pozostawać w obustronnym kontakcie. Złość może być wyrażona i zrozumiana, co w konsekwencji zmniejsza lęk przed zachowaniem drugiej osoby. Kultura w komunikowaniu się ludzi jest podstawowym warunkiem mediacji, która sprzyja umiejętności formułowania własnych przemyśleń, komunikowaniu przeżyć oraz tłumionych pretensji w sposób otwarty i szczerzy. Mediacja daje zatem szansę przełamania kryzysu komunikacyjnego występującego w relacji konfliktowej, gdyż strony sporu mogą odnaleźć bezpieczny język szacunku, umożliwiający wzajemne zrozumienie i porozumienie²⁴².

3.2 Standardy prowadzenia mediacji rówieśniczych

Mediacja rówieśnicza jest skuteczną metodą rozwiązywania konfliktów między uczniami, polegającą na interwencji neutralnej osoby lub osób niewiązanych emocjonalnie z konfliktem. Proces ten składa się z kilku kluczowych etapów, które mają na celu ułatwienie dialogu między stronami oraz konstruktywne znalezienie rozwiązania problemu.

Pierwszym etapem jest przygotowanie, w trakcie którego mediatorzy zdobywają niezbędne umiejętności mediacji oraz kształtują odpowiednie podejście do sytuacji. Następnie, w fazie otwarcia, mediatorzy prezentują zasady oraz cel mediacji, tworząc bezpieczną przestrzeń do prowadzenia dyskusji. Kolejnym kluczowym momentem jest zbieranie informacji, podczas którego strony wyrażają swoje perspektywy i dzielą się istotnymi danymi związanymi z konfliktem. Kiedy strony mają jasny obraz sytuacji,

²⁴¹ Zob. A. Jaworska, *Leksykon resocjalizacji*, Impuls, Kraków 2012, s. 110.

²⁴² J. Michalik-Surówka, *Rola mediacji w budowaniu poczucia bezpieczeństwa ucznia w szkole*, „Hejnal Oświatowy” 2010, nr 6–7/94, s. 2–4.

mediatorzy pomagają zdefiniować problem – określić istotę sporu oraz cele rozwiązania. W etapie tworzenia rozwiązań, strony wspólnie opracowują propozycje możliwych rozwiązań, starając się osiągnąć porozumienie, które zadowoli obie strony. Ostatecznym celem mediacji jest zawarcie porozumienia, które podsumowuje dyskusję, a strony akceptują warunki i zobowiązują się do jego przestrzegania.

Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych to niezwykle istotny dokument opracowany przez interdyscyplinarny zespół specjalistów. Zapewnia on klarowne wytyczne i ramy działania dla mediatorów, nauczycieli oraz uczniów zaangażowanych w proces mediacji. Główne elementy standardów mogą obejmować:

- zasady etyczne: określenie fundamentalnych zasad, takich jak zaufanie, neutralność, poufność i poszanowanie uczestników;
- proces mediacji: precyzyjne określenie etapów mediacji, włączając w to przygotowanie, otwarcie, identyfikację problemu, ustalenie reguł, wyjaśnienie, negocjacje, generowanie opcji, porozumienie i zakończenie;
- role i odpowiedzialności: wyjaśnienie roli mediatorów, uczestników oraz innych osób zaangażowanych, takich jak nauczyciele czy dyrektorzy szkoły, w procesie mediacji;
- komunikacja: wskazówki dotyczące efektywnej komunikacji, w tym słuchania aktywnego, zadawania otwartych pytań i wyrażania emocji;
- szkolenie i wsparcie: określenie wymagań dotyczących szkolenia mediatorów oraz zapewnienie systemu wsparcia dla uczestników mediacji;
- bezpieczeństwo i dobro uczniów: zapewnienie, że proces mediacji odbywa się w bezpiecznym i wspierającym środowisku, z naciskiem na dobro uczestników;
- ewaluacja i doskonalenie: ustanowienie mechanizmów oceny skuteczności mediacji oraz ciągłego doskonalenia procesu.

Jest to katalog otwarty opracowany na podstawie literatury przedmiotu i w zależności od placówki można dowolnie dobierać ważne elementy, tak aby powstał kompleksowy program mediacyjny.

Wdrożenie standardów mediacji rówieśniczej i szkolnej wymaga zaangażowania wszystkich zainteresowanych stron, włączając w to uczniów, nauczycieli, dyrektorów oraz rodziców. Konsekwentne stosowanie standardów może przyczynić się do budowy pozytywnych relacji między uczniami, poprawy klimatu szkolnego oraz skutecznego rozwiązywania konfliktów.

Ważnym krokiem w polskich doświadczeniach wprowadzania mediacji rówieśniczej do szkół było powołanie Interdyscyplinarnego Zespołu ds. Opracowania Standardów Mediacji Szkolnej i Mediacji Rówieśniczej, powołanego przez Rzecznika Praw Dziecka w Polsce. Zespół ten przygotował dokument *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych*²⁴³. Był to istotny krok w kierunku wprowadzenia do polskiego systemu edukacji nowoczesnych metod rozwiązywania konfliktów, które opierają się na zasadach sprawiedliwości naprawczej. Celem było opracowanie jednolitych zasad wprowadzania oraz prowadzenia mediacji rówieśniczej i szkolnej w placówkach oświatowych, miały one celu budowanie podmiotowości dziecka. To fundamentalne kroki w kierunku wdrażania sprawiedliwości naprawczej w polskim systemie edukacyjnym, które mogą stanowić wartościowy wzór dla Gruzji. Wzorem Polski, Gruzja mogłaby stworzyć własne, dostosowane do lokalnych warunków standardy mediacji. Kluczowe byłoby uwzględnienie specyfiki kulturowej, społecznej oraz prawnej kraju, aby zapewnić, że wprowadzone zasady będą miały realne zastosowanie w codziennym życiu szkolnym. Opracowanie tych standardów powinno odbywać się we współpracy z lokalnymi ekspertami, nauczycielami i przedstawicielami organizacji społecznych.

Wprowadzanie standardów prowadzenia mediacji w tym mediacji rówieśniczych gwarantuje prawidłowość oraz wysoką jakość procedur mediacyjnych. Standardy te powinny być pomocne w tworzeniu centrów mediacji szkolnej i rówieśniczej w placówkach oświatowych, a także w organizacji uczniowskich klubów mediatorów rówieśniczych. Takie działania przybliżają dzieciom oraz całej społeczności szkolnej tematykę instytucji mediacji, wskazują na rolę, jaką pełni mediacja w rozwiązywaniu sporów, w szczególności sporów rówieśniczych. Zadaniem każdej szkoły jest między innymi stworzenie prawidłowego środowiska wychowawczego, w którym będzie

²⁴³ M. Michalak, *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2017.

kształtowana postawa dialogu, liczenia się z opinią innych, rozumienia i akceptacji odmiennych poglądów oraz zdolność słuchania innych. Współcześnie środowisko szkolne jest terenem znacznej liczby konfliktów, których przejawy można mnożyć, aż do występowania skrajnych form przemocy. Spory na terenie szkół powinny i mogą być rozwiązywane za pomocą działania mediacyjnego²⁴⁴. Zrozumienie konfliktu, nazwanie go i spojrzenie na niego jak na problem do rozwiązania, a nie jak na walkę z drugim człowiekiem, jest doskonałą okazją do zmiany postaw młodych ludzi, którzy w przyszłości będą mogli wykorzystać tę wiedzę w kontaktach z rówieśnikami, w swoich rodzinach i w codziennym życiu.

Wprowadzenie mediacji rówieśniczej w szkołach to z pewnością korzystna inicjatywa. Dzieci, które uczestniczą w takich programach, uczą się empatii, umiejętności słuchania i negocjacji, co jest niezwykle ważne w dorosłym życiu.

Uczenie dzieci, jak radzić sobie z konfliktami w sposób konstruktywny, to inwestycja w przyszłe pokolenia. Badania wykazują, że szkoły, które wprowadzają takie programy, obserwują poprawę w zakresie klimatu szkolnego oraz wzrost poczucia bezpieczeństwa i przynależności wśród uczniów²⁴⁵. To również doskonała okazja do rozwijania umiejętności przywódczych wśród uczniów pełniących funkcję mediatorów, co może przенosić się na ich przyszłe osiągnięcia zawodowe i osobiste. Jest to również cenna lekcja społecznego funkcjonowania, uczy reagowania na różnice w postrzeganiu sytuacji i szukania rozwiązań, które są akceptowalne dla obu stron. Ostatecznie programy mediacji rówieśniczej sprzyjają budowaniu kultury szacunku i tolerancji, co jest niezbędne w coraz bardziej zróżnicowanym społeczeństwie i kulturowo świecie.

Literatura naukowa konsekwentnie wskazuje na pozytywne efekty wdrożenia mediacji rówieśniczej w środowisku szkolnym. Wpływa ona na poprawę dyscypliny, klimatu instytucjonalnego, zdrowia emocjonalnego uczniów oraz rozwijania ich kompetencji społecznych. Badania empiryczne potwierdzają, że zarówno uczniowie, jak i nauczyciele czy inni pracownicy szkół, którzy brali udział w mediacji, lepiej rozumieją

²⁴⁴ Por. A. Jaworska, *Leksykon resocjalizacji...*, s. 110.

²⁴⁵ E. Leszczyńska, Mediacje rówieśnicze jako forma rozwiązywania konfliktów w szkole i przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym uczniów. (w): W. Heller (red.). *Czy polska szkoła ceni dobrą rozmowę? Komunikacja interpersonalna w edukacji*, 2011, s.42-43.

przyczyny i skutki rozstrzygniętych w ten sposób sporów niż te, które są rozwiązywane przez personel szkolny²⁴⁶.

3.3 Pedagogika szkoleń w zakresie mediacji rówieśniczej

Wybitny polski pedagog A. Kamiński pisał: „narasta potrzeba szkoły nie tylko nauczającej, ale i wychowującej, opiekuńczej, wspomagającej rozwój”²⁴⁷. Wydaje się, że ta wypowiedź do dziś pozostaje aktualna. Wbrew wielu opiniom szkoła nie może być jedynie miejscem nauki. Jej rolą jest także uczestniczenie w procesie wychowawczym. Podobnie wypowiada się współczesny pedagog R. Pring. Akcentuje on, że szkoła powinna przygotowywać do życia w społeczeństwie i wobec tego musi rozwijać umiejętności społeczne swoich uczniów. Musi traktować każdego ucznia poważnie i „pomagać mądrze przeanalizować własne doświadczenia, ich pochodzenie i skutki dla niego i dla całego społeczeństwa”. Dotyczy to w szczególności osób sprawiających problemy wychowawcze²⁴⁸.

Pedagogika szkoleń w zakresie mediacji rówieśniczych znacznie różni się od innych form nauki o konfliktach, ze względu na specyfikę grupy odbiorców. Większość dzieci w początkowej fazie swojego życia dowiadyuje się o konfliktach w sposób nieformalny, poprzez własne relacje z rówieśnikami, rodzeństwem i dorosłymi. Dogłębna analiza konfliktu jest dokonywana wówczas bardzo rzadko, ponieważ strony po prostu unikają sporów albo rozwiązuje się je zbyt szybko na korzyść silniejszej strony, lub po prostu unika się „wchodzenia w konflikty”. W przeciwieństwie do powyższego, szkolenie w zakresie mediacji, jest zaplanowanym procesem edukacyjnym z rozbudowaną warstwą teoretyczną i praktyczną dla uczestników. Opiera się na wartościach humanistycznych, jednak jednocześnie jest dość formalne: istnieją zasady, etapy i praktyki komunikacyjne, które muszą być przestrzegane. Niemniej jednak, przede wszystkim strony korzystają z równych praw i jednakowego statusu.

²⁴⁶ Tamże.

²⁴⁷ A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej. Praca socjalna i kulturalna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1974, s. 112.

²⁴⁸ R. Pring, *Sprawiedliwość naprawcza w szkołach*, [w:] J. Utrat-Milecki (red.), *Kara w nauce i kulturze*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 108. Autor sprzeciwia się także szkołom podporządkowanym rankingom wiedzy. W efekcie tego tworzone są szkoły elitarne oraz takie, do których uczęszczają dzieci wykluczone. Rankingi oparte jedynie na wynikach w nauce nie oceniają także starań szkoły w zakresie poprawienia sytuacji edukacyjnej, łatwo bowiem osiągnąć wysokie wyniki, kiedy przyjmuje się do szkoły dobrych uczniów (tamże, s. 106–107).

Pedagogika szkoleń w zakresie mediacji rówieśniczej opiera się na założeniach, które wspierają rozwój umiejętności interpersonalnych u młodzieży oraz promują konstruktywne rozwiązywanie konfliktów. Proces mediacji rówieśniczej nie tylko zmniejsza napięcia i nieporozumienia w grupach młodzieżowych, ale również rozwija empatię oraz umiejętność słuchania.

W kontekście pedagogiki szkoleń kluczowe jest, aby młodzież była szkolona nie tylko w zakresie technik mediacyjnych, ale również w rozwijaniu postaw empatycznych i umiejętności słuchania aktywnego. Warunki takie sprzyjają budowaniu zdrowszych relacji oraz zrozumieniu, że trudności w komunikacji mogą być rozwiązywane w sposób nieprzemocowy, co ma długofalowy wpływ na atmosferę w klasie i społeczności. W szkoleniu przyszłych mediatorów rówieśniczych bardzo użyteczna dla wyjaśniania komunikacji opartej na zrozumieniu jest koncepcja Porozumienia bez Przemocy, którą implikuje się do ćwiczeń i warsztatów mediacyjnych.

Twórcą koncepcji Porozumienia bez Przemocy (oryginalna nazwa: Nonviolent Communication, w skrócie: NVC) był M.B. Rosenberg amerykański psycholog żydowskiego pochodzenia, nauczyciel, działacz na rzecz światowego pokoju, mediator pracujący w rejonach objętych konfliktami zbrojnymi, trener i mentor.

Zastosowanie teorii M. Rosenberga w pedagogice mediacji rówieśniczej jest korzystne zarówno dla uczniów, jak i dla nauczycieli. Umożliwia ono rozwój umiejętności interpersonalnych, takich jak empatia, asertywność oraz umiejętność efektywnej komunikacji. Dzięki wdrożeniu zasad NVC w szkolenia można obniżyć liczbę konfliktów w instytucjach edukacyjnych oraz poprawić atmosferę współpracy.

M. Rosenberg prezentuje model komunikacji, który składa się z czterech podstawowych komponentów: obserwacji, uczuć, potrzeb oraz próśb.

Tabela 8 . Model komunikacji według Marshalla Rosenberga

<p>Obserwacje: W kontekście mediacji rówieśniczej istotne jest rozdzielenie faktów od ocen, co pozwala na neutralne przedstawienie sytuacji bez wprowadzania osądów, które mogą prowadzić do dalszych napięć.</p>
<p>Uczucia: Umiejętność identyfikacji i wyrażania emocji jest kluczowa w procesie mediacji, umożliwiając uczestnikom lepsze zrozumienie perspektywy innych osób.</p>

Potrzeby: Konflikty często wynikają z niezaspokojonych potrzeb. Ocena potrzeb uczestników pozwala na skoncentrowanie się na ich źródle i budowanie porozumienia.

Prośby: Formułowanie konstruktywnych prośb sprzyja dialogowi i umożliwia aktywne zaangażowanie obu stron w proces rozwiązywania konfliktu

Źródło: M.B. Rosenberg, *W świecie porozumienia bez przemocy*, MIND, Podkowa Leśna 2013, s. 76.

Model ten wskazuje, że efektywna komunikacja opiera się na umiejętności wyrażenia swoich emocji oraz zrozumieniu potrzeb własnych i drugiej strony. Jak wskazuje sam M. Rosenberg:

Porozumienie bez przemocy to niezwykle asertywny język. Mówimy jasno i głośno o tym, co czujemy, czego potrzebujemy i czego chcemy od drugiej osoby. Zaznaczamy swój autorytet, ale bez uciekania się do krytyki lub ocen. W języku Porozumienia bez Przemocy nie mówimy niczego, co w jakikolwiek sposób implikuje, że druga osoba jest zła. A mówiąc „zła”, mam na myśli tysiące różnych rzeczy: nieodpowiedzialna, samolubna, gruboskórna – w istocie żadne słowo, które kogoś klasyfikuje. Naprawdę asertywni stajemy się dopiero wówczas, kiedy nie używamy ocen i etykietek, ponieważ one zamieniają asertywność w przemoc²⁴⁹.

Porozumienie bez Przemocy²⁵⁰ zakłada, że przyczyną konfliktu nie jest zachowanie drugiej osoby, lecz własne niezaspokojone potrzeby. Pewne zachowania mogą wywołać określone emocje, na przykład złość, żal, czy smutek, ale przyczyną ich jest to, na ile potrzeby danej osoby są zaspokojone lub nie. Wedle koncepcji Porozumienia bez Przemocy „empatia to pełne szacunku rozumienie cudzych doświadczeń”²⁵¹. Wyraża się ona poprzez całkowitą autentyczną otwartość wobec tego, co czuje i czego potrzebuje druga osoba. Pierwszym elementem empatii jest słuchanie z uwagą, zaś drugim upewnienie się, że usłyszeliśmy to, co rozmówca chciał nam powiedzieć. Empatia może być także okazywana niewerbalnie, poprzez autentyczne

²⁴⁹ M.B. Rosenberg, *W świecie porozumienia bez przemocy*, MIND, Podkowa Leśna 2013, s. 76.

²⁵⁰ Tamże.

²⁵¹ Tamże, s. 23.

towarzystwie²⁵². Używanie parafrazy pozwoli odbiorcy usłyszeć, jak dana osoba zrozumiała jej komunikat oraz umożliwi wprowadzenie ewentualnych poprawek²⁵³. Pedagogika szkoleń dotyczących mediacji rówieśniczej polega na wyposażeniu uczniów w umiejętności potrzebne do samodzielnego radzenia sobie z konfliktami. Kluczowymi elementami szkoleń są warsztaty praktyczne: uczniowie uczestniczą w symulacjach i ćwiczeniach opartych na scenariuszach konfliktowych, co umożliwia im praktyczne stosowanie zasad Nonviolent Communication (NVC)²⁵⁴. Uczestnicy szkoleń mają możliwość refleksji nad własnymi doświadczeniami, co sprzyja rozwojowi samo empatii i lepszemu zrozumieniu dynamiki konfliktu.

Jednym z kluczowych podejść stosowanych w mediacji rówieśniczej jest tak zwany „język żyrafy”, opracowany przez M. Rosenberga. Skupia się on na wyrażaniu potrzeb i uczuć w sposób, który jest zrozumiały i akceptowalny dla wszystkich stron zaangażowanych w konflikt. Zamiast oskarżeń i krytyki promuje komunikację opartą na zrozumieniu i współczuciu. Nazwano go tak z tego względu, że „żyrafa ma ogromne serce, a ten sposób porozumiewania się wypływa z serca”²⁵⁵. Dzięki stosowaniu tego podejścia młodzież jest w stanie lepiej zidentyfikować swoje emocje oraz potrzeby, co prowadzi do bardziej konstruktywnego rozwiązania konfliktów.

Tabela 9. Przykłady uczuć powiązanych z potrzebami

Przykłady uczuć towarzyszących zaspokojonym potrzebom	Przykłady uczuć towarzyszących niezaspokojonym potrzebom
Spełnienie	Frustracja
Swoboda	Rozdrażnienie
Pewność siebie	Zniechęcenie
Radość	Smutek
Zadowolenie	Rozczarowanie
Wdzięczność	Złość
Szczęście	Przygnębienie

Źródło: M.B. Rosenberg, *Porozumienie bez przemocy. O języku życia*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2019, s. 266

²⁵² Tenże, *Edukacja wzbogacająca życie...*, s. 56 i n.

²⁵³ Tenże, *Porozumienie bez przemocy...*, s. 105.

²⁵⁴ Nonviolent Communication (NVC) to opracowany przez Marshalla Rosenberga sposób komunikacji umożliwiający nawiązywanie empatycznego kontaktu z samym sobą oraz z innymi osobami. Sprzyja wnikliwemu słuchaniu, wzajemnemu szacunkowi i empatii. W języku polskim koncepcję tę nazywa się „Porozumieniem bez Przemocy” (PbP). Por. M.B. Rosenberg, *Porozumienie bez przemocy...*, s. 16–17, 25.

²⁵⁵ M.B. Rosenberg, *Rozwiązywanie konfliktów poprzez porozumienie bez przemocy*, Czarna Owca, Warszawa 2009, s. 63.

W związku z tym można zaproponować podczas szkolenia następujący model mediacji:

Tabela 10. Mediacja w pięciu krokach

Krok	Proces	Co robi mediator?
Pierwszy	Osoba A wyraża te ze swoich potrzeb, które nie są zaspokojone w konflikcie oraz uczucia wywołane tym faktem.	Rozstrzyga (ewentualnie), kto będzie mówił pierwszy. Słucha i odzwierciedla obserwacje, uczucia, potrzeby i prośby wypowiedane przez osobę A
Drugi	Osoba B odzwierciedla, z pomocą mediatora lub bez niego, te potrzeby, które wyraziła osoba A	Pomaga osobie B odzwierciedlić te potrzeby, które nie są zaspokojone osoby A co potwierdzi, że osoba B pragnęła je do wiadomości.
Trzeci	Osoba B wyraża te ze swoich potrzeb, które nie są zaspokojone w konflikcie.	Słucha i odzwierciedla obserwacje, uczucia, potrzeby i prośby osoby B.
Czwarty	Osoba A odzwierciedla, z pomocą mediatora lub bez niego, te potrzeby, które wyraziła osoba B.	Wspiera osobę A w odzwierciedleniu potrzeb, które nie były zaspokojone u osoby B.
Piąty	Naturalne nawiązanie kontaktu	Pomaga w nazwaniu wykonalnych, konkretnych strategii zaspokojenia potrzeb. Jeśli któryś z poprzednich punktów nie został zrealizowany, mediator może poprowadzić strony z powrotem. Daje empatię, aby odtworzyć kontakt między nimi, jeśli został on przerwany.

Źródło: L. Larsson, *Porozumienie bez przemocy w mediacjach*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2009, s. 192

M. Rosenberg podkreślał, że jednym z głównych źródeł konfliktów jest niejasna komunikacja. Ludzie często nie potrafią jasno wyrazić swoich potrzeb, co prowadzi

do nieporozumień i frustracji. W ramach NVC, osoba uczona jest wyrażania swoich potrzeb w sposób konkretny i bezpośredni, unikając oskarżeń, ocen czy żądań. Zamiast mówić: „Nigdy mnie nie słuchasz”, co jest oskarżeniem, można powiedzieć: „Czuję się niewysłuchany i zależy mi na tym, żebyś poświęcił mi więcej uwagi”. Taki sposób komunikacji jest mniej konfrontacyjny i bardziej skłania drugą stronę do współpracy. Podsumowując, teoria komunikacji bez przemocy opracowana przez Marshalla Rosenberga oferuje potężne narzędzie do budowania bardziej harmonijnych relacji. Poprzez rozwijanie umiejętności empatii, aktywnego słuchania i jasnego wyrażania potrzeb, NVC pomaga w rozwiązywaniu konfliktów w sposób pokojowy i konstruktywny. Jest to podejście, które promuje zrozumienie, współpracę i wzajemny szacunek, prowadząc do bardziej sprawiedliwych i zrównoważonych relacji zarówno w życiu osobistym, jak i zawodowym.

Prezes Carnegie Corporation D. Hamburg²⁵⁶ twierdzi, że odwrócenie trendu przemocy wśród młodzieży zależy od nauczania dzieci współpracy z innymi. Natomiast D.W. Johnson i R.T. Johnson²⁵⁷ uważają, że im więcej dzieci i nastolatków pracuje zespołowo w grupach uczących się, tym lepsze będzie ich zdrowie psychiczne, większe poczucie własnej wartości, kompetencje społeczne, wyższa odporność na przeciwności losu i stres. W takiej współpracy oprócz wiedzy związanej z dziedziną, której dotyczy zadanie, uczennice i uczniowie rozwijają też umiejętności społeczne oraz uczą się odpowiedzialności²⁵⁸. Dlatego w programach mediacji rówieśniczej, warto zastosować koncepcję uczenia się opartego na współpracy. To podejście odnosi się do ram teoretycznych, które stanowią podstawę skutecznych programów mediacji rówieśniczej. Są to: Umiejętności społeczne: programy mediacji rówieśniczej powinny skupiać się na rozwijaniu umiejętności interpersonalnych, takich jak komunikacja, empatia, aktywne słuchanie i wyrażanie uczuć. Dzięki nim dzieci i młodzież mogą lepiej radzić sobie w sytuacjach konfliktowych. Kontrola emocji: ważne jest, aby programy mediacji uczyły uczestników rozpoznawania i kontrolowania swoich emocji w trudnych sytuacjach.

²⁵⁶ E. Brown, F. Garcia, *Building a culture of cooperation: strategies for educators in addressing youth violence*, „Journal of Educational Psychology” 2020, vol. 40, nr 2, s. 211–225.

²⁵⁷ D.W. Johnson, R.T. Johnson, *Cooperation and competition: Theory and research*, Interaction Book Company, Edina 1989.

²⁵⁸ D.W. Johnson, R.T. Johnson, K.A. Smith, *Active learning: Cooperation in the college classroom*, Edina 1991, za: K.A. Jones, J.L. Jones, *Making Cooperative Learning Work in the College Classroom: An Application of the 'Five Pillars' of Cooperative Learning to Post-Secondary Instruction*, „The Journal of Effective Teaching” 2008, vol. 8 (2), s. 61–76, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1055588.pdf> (dostęp: 28.06.2022)

Ucząc młodych ludzi technik relaksacyjnych i sposobów radzenia sobie ze stresem, można zmniejszyć prawdopodobieństwo eskalacji konfliktów. Rozwiązywanie konfliktów: programy te powinny zapewnić uczestnikom narzędzia i strategie pozwalające na skuteczne rozwiązywanie konfliktów w sposób konstruktywny i pokojowy. To może obejmować naukę negocjacji, poszukiwanie kompromisów i budowanie wzajemnego szacunku. Wspierająca społeczność i bezpieczne środowisko: istotne jest stworzenie środowiska, w którym uczestnicy programów mediacji czują się bezpieczni i wspierani. To wymaga uwzględnienia zarówno fizycznego bezpieczeństwa, jak i wsparcia emocjonalnego ze strony nauczycieli, rodziców i innych dorosłych. Budowanie zaufania: programy mediacji rówieśniczej powinny budować zaufanie między uczestnikami, co umożliwia im otwarte dzielenie się swoimi problemami i potrzebami. Poprzez budowanie zaufania można stworzyć atmosferę sprzyjającą skutecznej mediacji. Partycypacja: istotne jest, aby uczestnicy programów mediacji czuli się zaangażowani i odpowiedzialni za proces rozwiązywania konfliktów. Poprzez umożliwienie im aktywnego udziału w procesie mediacji, mogą oni lepiej zrozumieć i zaakceptować ostateczne decyzje.

Stosowanie tych założeń w praktyce może znacząco przyczynić się do skuteczności programów mediacji rówieśniczej i zmniejszenia przemocy wśród dzieci i młodzieży.

Bardzo ważne, aby programy szkoleniowe dla mediatorów rówieśniczych nie tylko skupiały się na rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych, ale również obejmowały komponenty dotyczące zaspokajania ludzkich potrzeb. Zrozumienie ludzkich potrzeb jest kluczowe w mediacji, ponieważ często są one źródłem konfliktów. Kiedy mediatorzy potrafią zidentyfikować i adresować te potrzeby, mają większą szansę na skuteczne rozwiązanie sporu. Programy szkoleniowe powinny więc uwzględniać elementy takie jak empatia, aktywne słuchanie oraz umiejętności rozwiązywania problemów, aby mediatorzy mogli efektywnie pomagać swoim rówieśnikom.

Człowiek, aby przeżyć i prawidłowo funkcjonować, musi zaspokajać kilka podstawowych potrzeb. Zarówno uznany psycholog A. Maslow, jak i twórca teorii konfliktu J. Burton podkreślają²⁵⁹, że potrzeby te wykraczają poza podstawowe aspekty,

²⁵⁹ J. Burton, *Conflict: Human Needs Theory*, Palgrave Macmillan London Publishing, London 1995.r.

takie jak pożywienie, woda i schronienie. Obejmują one elementy zarówno materialne, jak i niematerialne, które są kluczowe dla ludzkiego rozwoju, a także te aspekty, które człowiek naturalnie dąży do osiągnięcia w swoim życiu. Teoria transformacyjna, związana z pracami J. Burtona, kładzie nacisk na głębsze zrozumienie potrzeb i tożsamości stron konfliktu. J. Burton argumentuje, że konflikty często wynikają z niezaspokojonych potrzeb, takich jak potrzeba bezpieczeństwa, uznania i autonomii. Transformacyjne podejście do rozwiązywania konfliktów koncentruje się na identyfikacji i zaspokojeniu tych potrzeb poprzez dialog i mediację. Celem jest nie tylko zakończenie konfliktu, ale również transformacja relacji i struktur społecznych w sposób, który zapobiega przyszłym konfliktom. J. Burton podkreśla, że tradycyjne metody rozwiązywania konfliktów, które często skupiają się na negocjacjach i kompromisach, mogą być niewystarczające, jeśli nie biorą pod uwagę głębokich ludzkich potrzeb. Kompromis może oznaczać tymczasowe rozwiązanie, ale jeśli podstawowe potrzeby jednej lub obu stron pozostaną niezaspokojone, konflikt prawdopodobnie pojawi się ponownie w przyszłości. Transformacyjne podejście dąży do trwałego rozwiązania poprzez rzeczywiste zaspokojenie tych potrzeb, co może prowadzić do głębokiej zmiany w relacjach i strukturach społecznych.

Budowanie relacji jest kolejnym kluczowym elementem transformacyjnego podejścia. Konflikty często wynikają z dehumanizacji i braku zaufania między stronami. Proces transformacyjny stara się odbudować zaufanie i zrozumienie poprzez promowanie empatii i wzajemnego szacunku. Kiedy strony konfliktu zaczynają postrzegać siebie nawzajem jako ludzi z autentycznymi potrzebami i obawami, staje się możliwe znalezienie wspólnych rozwiązań, które zaspokoją potrzeby wszystkich zaangażowanych.

Według teorii A. Masłowa potrzeby ludzkie są uporządkowane hierarchicznie, co oznacza, że każda potrzeba zajmuje określone miejsce w tej strukturze. Jego słynna „piramida potrzeb” rozpoczyna się od podstawowych potrzeb fizjologicznych, takich jak pożywienie, woda i schronienie. Następnie znajdują się potrzeby bezpieczeństwa, przynależności i miłości, potrzeby uznania i szacunku, kończąc na potrzebie samorealizacji, która jest najwyższym poziomem w tej hierarchii. Uczenie podczas szkoleń mediacyjnych rozpoznawania u uczniów tych potrzeb i ich zapewniania jest bardzo ważnym elementem procesu mediacyjnego

W tworzeniu koncepcji szkoleń mediacyjnych równie często wykorzystywana jest koncepcja rozwoju człowieka M. Max-Neefa²⁶⁰, który uważa, że fundamentalne potrzeby człowieka to: przetrwanie, bezpieczeństwo, emocjonalność, sens partycypacji, wypoczynek, twórczość, przynależność, autonomia.

Zastosowanie modelu rozwoju człowieka M. Maxa-Neefa w mediacji rówieśniczej oferuje interdyscyplinarne podejście do analizy i rozwiązywania konfliktów poprzez fokus na ludzkie potrzeby jako centralny komponent procesu mediacyjnego. Model ten zakłada, że fundamentalne potrzeby są uniwersalne i niezmiennie, obejmujące przetrwanie, bezpieczeństwo, emocjonalność i sens. Kluczową zmienną jest sposób ich zaspokajania, co może być uwzględnione w kontekście różnych kulturowych i personalnych warunków uczestników mediacji.

Pierwszym krokiem do włączenia modelu M. Maxa-Neefa w mediację rówieśniczą jest identyfikacja i głębokie zrozumienie niezaspokojonych potrzeb leżących u podstaw konfliktu. Mediatorzy mogą korzystać z modelu do mapowania potrzeb wszystkich stron, co umożliwi bardziej precyzyjne ustalenie źródeł napięć i frustracji. Przykładowo, potrzeba bezpieczeństwa może być kluczowa w kontekście konfliktów związanych z zastraszaniem lub wykluczeniem społecznym.

Holistyczne podejście do mediacji, uwzględniające systemową naturę potrzeb zgodnie z modelem M. Maxa-Neefa, pozwala na rozpoznanie wzajemnych powiązań między nimi. Konflikt wynikający z niezaspokojenia potrzeby emocjonalnej akceptacji może wpływać na poczucie sensu i wartości jednostki w grupie rówieśniczej, co w mediacji wymaga kompleksowego podejścia do rozwiązywania problemów.

Wprowadzenie edukacji dotyczącej rozpoznawania i wyrażania potrzeb, zintegrowanej z teorią M. Maxa-Neefa, może znacząco zwiększyć kompetencje mediacyjne młodzieży. Tworzenie środowiska sprzyjającego otwartemu wyrażaniu emocji i potrzeb, zgodnie z zasadami bezpieczeństwa i wzajemnego szacunku, wspiera rozwój empatii i zrozumienia, co jest kluczowe dla skutecznego mediowania konfliktów. Dodatkowo kreatywne podejście do zaspokajania potrzeb może prowadzić do odkrywania nowych, efektywnych metod radzenia sobie z konfliktami. Zachęcanie uczestników do poszukiwania alternatywnych strategii spełniania swoich potrzeb może

²⁶⁰ A. Max-Neef Manfred, *Human scale development. Conception, application and further reflections*. New York, London: The Apex Press: 1991 r.13-54.

nie tylko rozwiązać bieżące spory, ale również wpłynąć pozytywnie na rozwój osobisty i społeczny młodzieży, promując bardziej świadome i empatyczne środowiska szkolne.

W kontekście pedagogiki szkoleń w zakresie mediacji rówieśniczej fundamentalne jest zrozumienie roli, jaką ludzkie potrzeby odgrywają w formowaniu tożsamości oraz tego w jaki sposób mogą oddziaływać na zachowania interpersonalne. Na zachowania interpersonalne. Ich niezaspokojenie często prowadzi do obniżenia samooceny i kształtowania się postaw obronnych lub agresywnych, co jest szczególnie istotne w badaniach nad konfliktami szczególnie rówieśniczymi. W literaturze naukowej podkreśla się, że konflikty często mają swoje źródło w niezaspokojonych potrzebach jednostek. Dialog jako narzędzie mediacyjne ukierunkowany jest na identyfikację i uznanie tych potrzeb, co przyczynia się do konstruktywnego rozwiązywania konfliktów, promując jednocześnie rozwój kompetencji emocjonalnych. Efektywna mediacja może wskazać alternatywne ścieżki rozwiązywania sporów, pozytywnie wpływając na dynamikę grupową oraz rozwój personalny uczestników procesu. Dlatego naukowe podejście do mediacji rówieśniczej koncentruje się na metodach identyfikacji i wyrażania potrzeb jako kluczowych elementach w edukacji emocjonalnej i społecznej.

Mediacja rówieśnicza angażuje uczniów jako mediatorów, co jest szczególnie ważne w kontekście rozwijania umiejętności komunikacyjnych i społecznych wśród młodzieży. Uczniowie-mediatorzy, cieszący się zaufaniem rówieśników, są specjalnie przeszkoleni do prowadzenia procesu mediacji. Ich rola polega na pomocy swoim rówieśnikom w zidentyfikowaniu źródeł konfliktu oraz w opracowywaniu konstruktywnych rozwiązań. Główne atuty mediacji rówieśniczej to:

Rówieśnicze podejście: mediacja rówieśnicza wspiera ideę, że uczniowie mogą lepiej rozumieć problemy swoich rówieśników, dzięki czemu mogą skuteczniej moderować rozmowy między nimi.

Budowanie umiejętności: uczniowie uczą się aktywnego słuchania, empatii i rozwiązywania konfliktów poprzez praktyczne zaangażowanie.

Zwiększenie zaangażowania: uczniowie są bardziej skłonni do uczestnictwa w procesie mediacji, kiedy wiedzą, że są to działania prowadzone przez ich rówieśników.

3.4 Proces mediacji rówieśniczej

Mediacja rówieśnicza to proces, w którym rówieśnicy pełnią funkcję mediatorów, pomagając kolegom w rozwiązywaniu sporów w sposób konstruktywny i pokojowy.

Umożliwia ona młodym ludziom nie tylko zrozumienie perspektyw innych osób, ale również rozwijanie własnych umiejętności komunikacyjnych, empatii i negocjacji. Dodatkowo angażowanie rówieśników w mediację sprzyja budowaniu atmosfery zaufania i współpracy w grupie, co może znacząco wpłynąć na jakość relacji w środowisku szkolnym.

Główne etapy mediacji rówieśniczej:

- 1) zgłoszenie konfliktu: mediacja rozpoczyna się od zgłoszenia przez strony zaistniałego konfliktu. Wiele szkół i organizacji młodzieżowych ma procedury, które umożliwiają uczniom zainicjowanie mediacji;
- 2) wybór mediatorów: kluczowym elementem mediacji rówieśniczej jest dobór mediatorów. Powinni być to uczniowie z tej samej grupy wiekowej, którzy zostali przeszkoleni w zakresie technik mediacyjnych. Ich neutralność i zdolności komunikacyjne są niezbędne do efektywnego przeprowadzenia procesu;
- 3) spotkanie wstępne: przed właściwą mediacją mediatorzy organizują spotkanie wstępne z obiema stronami. Ma to na celu dokładne zrozumienie kontekstu konfliktu oraz ustalenie zasad mediacji, takich jak zasada poufności czy szacunku;
- 4) sesja mediacyjna: w trakcie mediacji każda ze stron ma możliwość wyrażenia swoich emocji i perspektyw. Mediatorzy odgrywają rolę facylitatorów, pomagając w komunikacji i zapewniając, że każdy głos zostanie wysłuchany. Kluczowym krokiem w tym etapie jest promowanie zrozumienia oraz empatii;
- 5) poszukiwanie rozwiązania: po wymianie poglądów mediatorzy kierują rozmowę w stronę poszukiwania wspólnych rozwiązań. Ważne jest, aby obie strony aktywnie uczestniczyły w tym procesie i miały wpływ na ostateczne decyzje;
- 6) zawarcie porozumienia: gdy strony osiągną konsensus, ustalenia zapisuje się na piśmie. Dobrze sformułowane porozumienie powinno być konkretne, jasne i osiągalne. Niezwykle istotne jest podpisanie dokumentu przez obie strony, aby zwiększyć ich odpowiedzialność za wdrożenie ustaleń;
- 7) ewaluacja: po pewnym czasie warto przeprowadzić ewaluację procesu mediacyjnego. Mediatorzy i uczestnicy oceniają, czy ustalenia zostały wdrożone oraz czy przyczyniły się do poprawy relacji między stronami.

Nieco inny sposób, choć w wielu punktach zbieżny prezentuje w swojej pracy M. Michalak.

Tabela 11. Etapy mediacji rówieśniczej

<p>I etap – wprowadzenie do mediacji, rozmowa wstępna – mediator zapoznaje strony z zasadami mediacji, wyjaśnia swoją rolę, pyta o oczekiwania uczestników, o to, skąd pojawił się u nich pomysł skorzystania z mediacji; informuje, ile będzie trwała i jakie będą jej rezultaty;</p> <p>II etap – uczestnicy przedstawiają swoje spojrzenie na problem, który doprowadził ich do podjęcia mediacji;</p> <p>III etap – określenie kwestii do rozwiązania, czyli problemu, który uczestnicy mediacji będą próbowali rozwiązać;</p> <p>IV etap – „nurkowanie do potrzeb” – ujawnienie i zrozumienie potrzeb obu stron uczestniczących w mediacji, tego, co dla każdego jest istotne w danej sytuacji i na czym mu najbardziej zależy;</p> <p>V etap – poszukiwanie rozwiązań – każdy uczestnik zgłasza swoje propozycje rozwiązania danej sytuacji;</p> <p>VI etap – spisanie i podpisanie porozumienia, ugody mediacyjnej.</p>
--

Zródło: Rzecznik Praw Dziecka, Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych, Warszawa 2017

Niewątpliwie istotnym aspektem mediacji rówieśniczej jest to, że inicjatywa dotycząca osiągnięcia porozumienia i odpowiedzialność za egzekwowanie uzgodnionego rozwiązania leżą po stronie samych uczniów. Mediator, pełniący funkcję neutralnego pośrednika, wspiera uczestników w procesie komunikacji, negocjacji i wspólnego wypracowania satysfakcjonującego rozwiązania, które uwzględnia potrzeby wszystkich zaangażowanych stron. Rozwiązywanie konfliktów z wykorzystaniem mediatora rówieśniczego to przykład twórczego podejścia do sporów uczniowskich. Opiera się na aktywnej postawie stron konfliktu, poszukujących na drodze dialogu i przy wsparciu ucznia-mediatora wzajemnie korzystnego porozumienia. Uczeń jako mediator pomaga swoim szkolnym kolegom w likwidacji barier komunikacyjnych, wspiera w wyrażaniu potrzeb i oczekiwań oraz w poszukiwaniu satysfakcjonującego sposobu porozumienia. Rozwiązanie konfliktu za pomocą mediacji staje się tym samym dla dzieci i młodzieży praktyczną lekcją, że o wszystkich trudnych sytuacjach szkolnych można rozmawiać w

atmosferze wzajemnego szacunku i zrozumienia, bez używania przemocy. Daje to nadzieję, że zapoczątkowana w szkole nauka dochodzenia do zgody na drodze współpracy i dialogu będzie kontynuowana także w dorosłym życiu²⁶¹.

Wprowadzenie mediacji rówieśniczej w szkołach to z pewnością korzystna inicjatywa. Dzieci, które uczestniczą w takich programach, uczą się empatii, umiejętności słuchania i negocjacji, co jest niezwykle ważne w dorosłym życiu. Dodatkowo, mediacja rówieśnicza może przyczynić się do zmniejszenia liczby konfliktów w szkole, gdyż uczniowie czują się bardziej zrozumiani i wspierani przez swoich rówieśników.

Wdrożenie programu mediacji rówieśniczych w szkole przynosi szereg korzyści. Wiele z nich zostało udokumentowanych w badaniach. W literaturze przedmiotu można znaleźć pogląd, że w szkołach, w których realizowane są programy mediacji rówieśniczej, liczba konfliktów z udziałem agresywnych zachowań spada nawet o około 50%²⁶².

Zanim młody człowiek podejmie się roli mediatora, należy go, jak już wskazano, w sposób szczególny przygotować. W tym celu należy zorganizować specjalistyczne szkolenie, które pozwoli nie tylko zdobyć szczegółową wiedzę, umiejętności oraz kompetencje, lecz przede wszystkim doświadczyć siebie w tej roli, sprawdzić, czy odnajduje się w sobie cechy i umiejętności dobrego, idealnego mediatora. Według osób nieletnich mediator powinien być przede wszystkim sprawiedliwy, mądry, cierpliwy oraz odpowiedzialny, natomiast wychowankowie młodzieżowych ośrodków wychowawczych stwierdzili, że powinna to być osoba życzliwa, prawdomówna, wrażliwa i mądra. A więc nabywanie odpowiedniej wiedzy i umiejętności jest ściśle powiązane z kształtowaniem wymienionych cech. Tylko połączenie tych dwóch wymiarów stwarza podstawę do podjęcia roli mediatora-rówieśnika. Nie bez znaczenia jest również kształtowanie kreatywności mediatora, której młodym ludziom zazwyczaj nie brakuje. Dzieci od dorosłych różni postawa względem życia: poziom otwartości na podejmowanie ryzyka, poczucie własnej wartości, skłonność do podejmowania prób czy ciekawość świata²⁶³.

²⁶¹ M. Janeczko-Janicka, *Spotkanie przy mediacyjnym stole. Konteksty pedagogiczne [Meeting at the Mediation Table. Pedagogical Contexts]*. Studia Edukacyjne no. 68, 2023, Poznań 2023, s. 106

²⁶² M. Chong, *Peer Mediation Programs in Schools: The Importance of Conflict Resolution Education*, International Journal of Conflict Management 2009, nr 20(1), s. 76–93.

²⁶³ D. Gmitrowicz, J. Jędrzejczak, *Od kreatywności do innowacyjności*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2013, s. 8.

Niestety, często na lekcjach związanych z zarządzaniem konfliktem dzieciom podaje się wiedzę, z której wsparcia powinny korzystać w przyszłości, w dojrzałym wieku, lecz nie pasuje ona do zaangażowania w teraźniejszości²⁶⁴.

W ramach programów mediacji rówieśniczej przeprowadzonych w skali całej szkoły część uczniów odbywa szkolenie w tym zakresie. Jest ona procesem elastycznym, uwzględniającym regulamin i zasoby szkoły, a także poziom rozwoju zaangażowanych uczniów. Na przykład szkolenie przeznaczone dla uczniów młodszych klas może się składać z dwóch dwugodzinnych sesji i trwać przez kilka tygodni, natomiast szkolenia dla uczniów starszych klas mogą trwać przez cały dzień. Długość szkolenia w zakresie mediacji rówieśniczej wynosi co najmniej 12–20 godzin, z możliwością dalszego rozwoju tych umiejętności.

Warto zwrócić uwagę, że w szkoleniu istotne jest uświadomienie uczniom, jakie są korzyści, które niesie mediacja rówieśnicza. Do najważniejszych należy to, że wspomaga ona wzrost poziomu komunikacji i wzajemnego zrozumienia między stronami, poprawia stosunki między nimi i dokonuje facylitacji rozwiązań osiągniętych drogą negocjacji w przypadku istnienia konfliktów interpersonalnych, zbiorowych lub instytucjonalnych. Uczy również poszanowania różnorodności i kompetencji kulturowych. Nabywanie umiejętności w zakresie mediacji rówieśniczej to aktywność trwająca całe życie i wymagająca od uczniów ciągłego rozwijania ich kompetencji.

Mediacja rówieśnicza odgrywa istotną rolę w kształtowaniu odpowiednich umiejętności oraz sprzyja rozwiązywaniu konfliktów wśród młodzieży w nadzorowanym środowisku. Ten proces pozwala uczniom rozwijać umiejętności radzenia sobie z różnymi problemami, nawet takimi, które mogą być nieznane dorosłym.

Wśród dodatkowych korzyści wynikających z mediacji rówieśniczej można wymienić:

- wzbogacenie procesu edukacyjnego dzieci i młodzieży, przygotowujące ich do sytuacji konfliktowych, z jakimi mogą spotkać się w dorosłym życiu;
- rozwój umiejętności związanych z samodzielnym radzeniem sobie z emocjami, ekspresją i interpretacją potrzeb, budowaniem szacunku dla różnorodnych

²⁶⁴ D. Hicks, Re-examining the future. The challenge for citizenship education, "Educational Review" 2001, nr 53(3), s. 229–240.

- poglądów, umiejętność dialogu i efektywnej komunikacji oraz zrozumienie odpowiedzialności za własne działania i rozstrzygnięcie osobistych konfliktów;
- wyposażenie uczniów w praktyczne umiejętności, które znajdą zastosowanie nie tylko w szkole, ale również w domu, w przyszłych relacjach w miejscu pracy czy w rodzinie;
 - zapewnienie dzieciom i młodzieży możliwości rozwiązywania konfliktów tak, aby żadna ze stron nie czuła się poszkodowana, umożliwienie poszukiwania alternatywnych metod radzenia sobie z trudnymi sytuacjami inne niż przemoc czy agresja, oraz możliwość powstrzymania konfliktu we wczesnej fazie, zapobiegając jego eskalacji i nieangażowaniu dodatkowych uczestników.

Podstawą tych korzyści jest zasada mediacji oparta na traktowaniu jednostki jako podmiotu, a nie przedmiotu. Prawidłowo przeprowadzona mediacja realizuje procedurę doktryny integralnej ochrony dziecka, co oznacza podmiotowe traktowanie jednostki i uczenie szacunku dla samego siebie oraz innych.

Uświadomienie dziecku odpowiedzialności połączone z umożliwieniem mu wpływania na decyzje dotyczące jego osoby jest w istocie odchodzeniem od przedmiotowego ku podmiotowemu jego traktowaniu. Tak pojęta mediacja staje się procesem podkreślającym szacunek i zaufanie dla człowieka. Należy zwrócić uwagę, że owa podmiotowość realizuje się przez trzy główne cechy mediacji rówieśniczej – poczucie godności, sprawczości i odpowiedzialności²⁶⁵. Mediacja rówieśnicza to proces, w którym dzieciaki dowiadują się, jak ważne są emocje oraz inwestowanie w kompetencje z zakresu inteligencji emocjonalne,

Mediacja rówieśnicza zwiększa samoocenę na różne sposoby. Mediatorzy w praktyce pedagogicznej wykorzystują umiejętność wprowadzania dogłębnych zmian w życiu innych. Strony uczestniczą w procesie, który pozwala im zarządzać własnym życiem i pozostawia im poczucie sukcesu, a nie poniżenia. Kiedy sesja mediacyjna jest skuteczna, każdy uczestnik czuje, że zrobił coś godnego pochwały. Mediatorzy-rówieśnicy są szanowani, bo ściśle przestrzegają zasad rozwiązywania problemów i również z szacunkiem traktują uczestników sporu.

²⁶⁵ R. Raszewska-Skałeczka, M. Szczepkowska, Mediacje w środowisku szkolnym na tle rozważań prawno-psychologicznych – skuteczność i ograniczenia mediacji rówieśniczych, [w:] Mediacje w społeczeństwie otwartym, red. M. Tabernacka, R. Raszewska-Skałeczka, Gaskor, Wrocław 2012, s. 174–196.

W ten sposób uczniowie nabywają wiedzę oraz wiele innych ważnych umiejętności. Dowiadują się, że konflikt nie musi być doprowadzony do formuły: „prawda przeciwko nieprawdzie” albo „my przeciwko wam”. Ważne jest, aby młodzi ludzie zrozumieli, że wiele sporów wynika z niewłaściwej percepcji, nieporozumienia i legitymizowania różnych potrzeb. Mediacja rówieśnicza sprzyja rozwojowi kultury otwartej komunikacji i pokojowego rozwiązywania konfliktów²⁶⁶. Uczy młodych ludzi poszanowania różnorodności. Uczniowie różnego pochodzenia, wyznania, z różnych klas społecznych i w różnym wieku razem pracują dla rozstrzygnięcia istotnych problemów za pomocą mediacji. Uczą się asertywności, komunikatów „ja” oraz konstruktywnego udzielania informacji zwrotnej. Oceniają możliwość podjęcia ryzyka oraz potrzebę uczenia się czegoś nowego na błędach.

Mediatorzy-rówieśnicy mogą umieścić spory w perspektywie języka i nastrojów, które są bliskie i zrozumiałe młodym ludziom, co sprawia, że proces staje się bardziej odpowiedni dla ich wieku. „Uczniowie mogą nawiązać taki kontakt z rówieśnikami, jakiego dorośli nigdy nie będą w stanie osiągnąć”²⁶⁷.

Proces samowzmocnienia sprzyja rozwojowi samooceny i samodyscypliny w młodych ludziach. Kiedy sami załatwiają własne problemy, czują, że kontrolują sytuację i jeszcze mocniej starają się wypełnić swoje obowiązki. Zgodnie z zasadami rozwiązywania konfliktów programy mediacji rówieśniczej rozpoczynają się od uznania, że spory są naturalną częścią życia, której nie jesteśmy w stanie uniknąć, ale jednocześnie nie powinniśmy pozwolić na ich eskalację do poziomu przemocy słownej lub fizycznej. Istotnym elementem jest też to, że dzieci i młodzież potrzebują takiego miejsca, gdzie mogłyby w praktyce wykorzystywać nabyte umiejętności. Wszędzie tam, gdzie ludzie wspólnie pracują, bawią się i mieszkają, będą im towarzyszyły konflikty. Zamiast pozwalać nieporozumieniom niszczyć nasze życie, lepiej jest uczyć ludzi, a szczególne dzieci, rozumieć je i dać umiejętności pozwalające radzić sobie z nimi w sposób twórczy i konstruktywny.

Mediacje mogą być także stosowane w sytuacji obrażania członków rodziny rówieśników, występowania form molestowania seksualnego, na przykład wyśmiewania wyglądu, obraźliwych napisów bądź filmowania i rozpowszechniania nagrań w

²⁶⁶ H. Cremin, *Peer mediation training for young people*, Lucky Duck Publishing, Bristol 2001.

²⁶⁷ R.J. Bodine, D.K. Crawford, *The handbook of conflict resolution education. A guide to building quality programs in schools*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1998, s. 69.

Internecie, a także w sytuacji odrzucenia przez grupę oraz kłótni i nieporozumień rówieśniczych²⁶⁸. Mediacja może zostać ponadto wykorzystana, gdy wobec jednego lub kilku osób grupa innych uczniów stosuje prześladowanie, tak zwany mobbing²⁶⁹. Mediatorzy i uczniowie zwykle mają wystarczające umiejętności, aby samemu rozwiązywać swoje spory. Wspólne starania zachęcają ich do stosowania mediacji od razu po pojawieniu się sytuacji konfliktowej lub przed jej eskalacją.

Koordinator programu, wspólnie z nadzorowanymi przez siebie mediatorami rówieśniczymi, odpowiada za różnorodne aspekty związane z mediacją. Do ich obowiązków należy przyjmowanie zgłoszeń dotyczących mediacji, ocena kwalifikowalności poszczególnych spraw do mediacji, ustalanie terminów sesji, przydzielanie mediatorów do konkretnych przypadków, a także prowadzenie odpowiedniej dokumentacji. W dodatku, koordinator nawiązuje kontakt ze stronami zaangażowanymi w spór, aby upewnić się, że respektują ustalenia oraz są zadowolone z przebiegu programu.

W trakcie procesu mediacji, koordinator powinien nadzorować działania mediatorów, co wiąże się z zaleceniem obecności w tym samym pomieszczeniu lub w bliskim sąsiedztwie mediatorów. Po zakończeniu mediacji, koordinator omawia z mediatorami przebieg spotkania oraz zapewnia im ciągłe szkolenie i wsparcie, co ma kluczowe znaczenie dla podnoszenia jakości działań mediacyjnych.

Osoby pełniące funkcję koordynatora programu powinny dysponować odpowiednim przeszkoleniem w zakresie mediacji. Powinny również wspierać mediatorów rówieśniczych w przestrzeganiu Wzorcowych Standardów Postępowania dla mediatorów rówieśniczych, co przyczynia się do profesjonalizacji procesu mediacji.

Koordinator programu ponosi ostateczną odpowiedzialność za zapewnienie, że procesy mediacyjne są realizowane zgodnie z fundamentalnymi zasadami, takimi jak samostanowienie, dobrowolność uczestnictwa, bezstronność, kompetencja mediatora oraz poufność. Dbłość o te zasady jest kluczowa dla skutecznego funkcjonowania programu mediacji rówieśniczej oraz dla zaufania stron zaangażowanych w mediację.

²⁶⁸ K. Wojtanowicz, *Mediacje rówieśnicze jako metoda wychowawcza*, „Studia Socialia Cracoviensia” 2016, nr 8/2 (15), s. 154.

²⁶⁹ A. Podsiadło, *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów szkolnych*, [w]: *Sztuka skutecznego prowadzenia mediacji i negocjacji. Zagadnienia psychologiczne i komunikacyjne*, red. A. Binsztok, Marina, Wrocław 2013, s. 162–170.

Mediacja rówieśnicza pozytywnie wpływa na atmosferę w szkole. Wśród uczniów rośnie poczucie, że jest to ich miejsce i że mogą oni kontrolować życie szkolne. Zmniejsza napięcie wywołane przez nierozwiązane i eskalowane konflikty. Polepsza komunikację z jednej strony wśród uczniów, a z drugiej – pomiędzy nimi, nauczycielami, rodzicami i dyrekcją. Mediacja odgrywa istotną rolę w utrzymywaniu dotychczasowych relacji przyjacielskich oraz w nawiązywaniu nowych znajomości. Dzięki mediacji dawni rywale mogą mieć szansę na przekształcenie swojego stosunku w przyjazną relację. Działania mediacyjne mogą przyczynić się do stworzenia bardziej bezpiecznego i sprzyjającego atmosfery w środowisku szkolnym. W celu budowy takiego środowiska, które będzie wspierać rozwój umiejętności społecznych uczniów oraz ich zdolności do efektywnego zarządzania konfliktami, zaleca się wdrożenie programu mediacji rówieśniczej w placówkach edukacyjnych, zgodnie z ustalonymi standardami.

3.5 Programy mediacji rówieśniczej – przykłady dobrych praktyk

Mediacja rówieśnicza w ostatnich trzech dekadach stała się istotnym elementem programów profilaktycznych w szkołach na całym świecie. W kontekście rosnącej liczby przypadków przemocy w szkołach, a także wyzwań związanych z integracją uczniów o różnorodnych potrzebach, mediacja rówieśnicza stanowi innowacyjne podejście, które ma na celu rozwijanie umiejętności interpersonalnych, emocjonalnych oraz promowanie kultury dialogu i współpracy wśród uczniów. Rozwój teorii i praktyki mediacji rówieśniczej jest oparty na badaniach nad konfliktami oraz ich skutecznym rozwiązywaniem²⁷⁰.

Mediacja rówieśnicza może być skutecznym podejściem do zarządzania konfliktami interpersonalnymi w szkołach podstawowych i średnich. Programy te stwarzają unikalną okazję dla różnorodnych uczniów do wykorzystania umiejętności komunikacyjnych, relacji międzyludzkich oraz rozwiązywania problemów w rzeczywistych sytuacjach. Skuteczne programy mogą pomóc w stworzeniu bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkolnego, poprawie relacji interpersonalnych i międzygrupowych, a także w redukcji konfliktów i przemocy w szkołach, szczególnie jako część kompleksowego planu zapobiegania przemocy. Cechy, które charakteryzują

²⁷⁰ D.W. Johnson, R.T. Johnson, *The foundations of conflict resolution in the classroom*, "Theory into Practice" 2005, 44(1), s. 23–30.

skuteczny program mediacji rówieśniczej, to: wzmocnienie młodzieży, kompetentna opieka dorosłych, kompetencje kulturowe, różnorodność, odpowiedzialność wobec specyficznych potrzeb populacji, którą obsługuje, sprawiedliwe rozwiązania w mediowanych konfliktach oraz mierzalne rezultaty²⁷¹.

Wdrożenie programów mediacji rówieśniczej wymaga starannego zaplanowania i zaangażowania wszystkich interesariuszy, w tym uczniów, nauczycieli oraz rodziców. Kluczowym krokiem jest przeprowadzenie szkoleń dla uczniów kandydatów na mediatorów, które obejmują naukę technik słuchania, empatii oraz strategii negocjacyjnych.

Badania przeprowadzone przez takich autorów jak D.W. Johnson i R.T. Johnson²⁷², E. Tolson, S. McDonald i A. Moriarty²⁷³ ukazują, że wdrożenie programów mediacji rówieśniczej prowadzi do zmniejszenia liczby konfliktów zgłaszanych nauczycielom i dyrekcji. Poprzez mediację młody człowiek uczy się własnie granic wolności, sposobu osiągania swojego celu i realizacji swoich potrzeb, a także brania odpowiedzialności za swoje czyny i decyzje. Mediacja rówieśnicza stanowi innowacyjne podejście do rozwiązywania konfliktów i napięć między uczniami, których celem jest nie tylko eliminacja konfliktów zgłaszanych nauczycielom i dyrekcji szkoły, ale również rozwój umiejętności społecznych i emocjonalnych uczestników. Pozwala młodemu człowiekowi nie tylko na zrozumienie swoich potrzeb i celów, ale także uczy go brania odpowiedzialności za swoje decyzje i czyny. Według D.W. Johnsona i R.T. Johnsona im więcej lat uczniowie spędzają na nauce²⁷⁴ i ćwiczeniu mediacji rówieśniczej i rozwiązywania konfliktów, tym bardziej prawdopodobne, że będą faktycznie używać tych umiejętności zarówno w klasie, jak i poza szkołą. Szkolne programy rozwiązywania konfliktów stają się coraz bardziej popularne, dlatego że społeczeństwo domaga się, aby reagować w sprawie przemocy w szkole. Wielu uczestników programów mocno wierzy w pozytywne efekty niezależnie od tego, czy istnieją na to mocne dowody²⁷⁵. Jeżeli

²⁷¹ R. Cohen, *Students Resolving Conflict: Peer mediation in schools*, Good Year Book, 2005, s.87-91

²⁷² D.W. Johnson, R.T. Johnson, *Constructive conflict in the schools*, „Journal of Social Issues” 1994, nr 50(1), s. 117–137; tychże, *Classroom instruction and cooperative learning*, [w:] *Effective teaching: Current research*, red. H.C. Waxman, H.J. Walberg, McCutchan Publishing Corporation, Berkeley 1991, s. 277–294.

²⁷³ E. Tolson, S. McDonald, A. Moriarty, *Peer mediations among high school students: A test of effectiveness*, „Social Work in Education”, 1992, nr 14(2), s. 86–93.

²⁷⁴ D.W. Johnson, R.T. Johnson, *Classroom instruction and cooperative learning...*, s. 277–294.

²⁷⁵ D. Williamson, D.E. Warner, P. Sanders, P. Knepper, *We can work it out: teaching conflict management through peer mediation*. „Social Work in Education” 1999, nr 21(2), s. 89–97.

chodzi bowiem o wyniki badań należy wskazać, że najczęściej statystyki pokazują, ile sporów rówieśniczych udało się rozwiązać, ile zaproponowano rozstrzygnięć integracyjnych (*win-win*) zamiast dystrybucyjnych (*win-lose*)²⁷⁶. Badania pokazują, że intensywne nauczanie i praktyka mogą mieć bardzo pozytywny wpływ na osoby, które uczestniczą w tych procesach bezpośrednio i przez dłuższy okres.

Pierwsze programy mediacji rówieśniczej wprowadzono w Stanach Zjednoczonych na początku lat 80-tych, a obecnie są one stosowane w ponad 7000 szkołach we wszystkich 50 stanach oraz Dystrykcie Kolumbii. Jeden z wiodących projektów, Civil Rights Restorative Justice Project²⁷⁷, realizowany przez Northeastern University Law School, odegrał istotną rolę w rozwoju mediacji rówieśniczej. Od tego czasu w tym kraju działa już ponad kilkaset programów rozwiązywania konfliktów w szkołach.

W Kanadzie pierwszy program tego rodzaju rozpoczął się w Ottawie w 1987 roku, a podobne inicjatywy rozpoczęto w większości prowincji kanadyjskich²⁷⁸.

Pod koniec XX wieku metoda mediacji rówieśniczej rozprzestrzeniła się również w Europie, obejmując kraje takie jak Francja, Wielka Brytania, Szwecja czy Włochy. Według wielu badaczy stała się ona skutecznym sposobem rozwiązywania sporów, szczególnie w sytuacjach, gdy tradycyjne metody rozwiązywania konfliktów między uczniami okazały się nieskuteczne. Celem większości programów było zredukowanie przemocy w szkole, a efektem między innymi zmniejszenie liczby konfliktów szkolnych, podwyższenie samooceny uczniów, poprawa klimatu szkoły, wzrost różnego rodzaju umiejętności społecznych uczniów.

Istotne jest, żeby szkoły oferowały wsparcie uczniom, szczególnie w sytuacjach, gdy nie mogą go znaleźć gdzie indziej. W związku z tym, rozwijanie skutecznych metod, takich jak programy mediacji rówieśniczej, staje się niezwykle istotne dla zapewnienia pozytywnego środowiska edukacyjnego i wsparcia dla uczniów.

²⁷⁶ D.W. Johnson, R.T. Johnson, J. Mitchell, B. Cotton, D. Harris, S. Louison, *Effectiveness of conflict managers in an inner-city elementary school*, "Journal of Educational Research" 1996, nr 89(5), s. 280–287.

²⁷⁷ The Civil Rights and Restorative Justice Clinic, in conjunction with the law school's Civil Rights and Restorative Justice Project (CRRJ), to inicjatywa, której celem jest zbadanie i przywrócenie sprawiedliwości w kontekście naruszeń praw obywatelskich dokonanych w przeszłości, zwłaszcza w czasach ruchu na rzecz praw obywatelskich w Stanach Zjednoczonych. Projekt ten często skupia się na dokumentowaniu przypadków brutalności policyjnej, niesprawiedliwości oraz innych form dyskryminacji, które miały miejsce w latach 50. i 60. XX wieku.

²⁷⁸ D.W. Johnson, R.T. Johnson, Conflict resolution and peer mediation programs in elementary and secondary schools. A review of the research, „Review of Educational Research” 1996, nr 66(4), s. 459–506.

Nauka rozwiązywania konfliktów jest kluczowym elementem strategii szkolnych. Sprzyja rozwojowi kompetencji społecznych, współczucia i umiejętności rozwiązywania problemów wśród uczniów. „Jeśli dzieci nie mogą znaleźć wsparcia gdzie indziej, to szkoła musi rozwijać skuteczne metody kompensujące ten brak”²⁷⁹.

Programy mediacji rówieśniczej różnią się ze względu na ich skalę i funkcje wewnątrz szkoły lub systemu. Świetnie w tę ideę wpisuje się międzynarodowy ruch Szkół Pokoju, w ramach którego mediacje rówieśnicze funkcjonują już od szkoły podstawowej. Jedną z takich szkół jest holenderska placówka w Amsterdamie – Brede School Fiep Westendorp, w której dzieci samodzielnie rozwiązują konflikty i uczą się pokojowego współistnienia. Funkcjonuje tam program nauczania oparty między innymi na akceptacji różnorodności, edukacji rówieśniczej, mediacjach i porozumieniu bez przemocy. Ważną rolę odgrywają przestrzeń szkoły i jej otoczenie: otwarte sale lekcyjne, przeszklone ściany i zapach wszechobecnego drewna. To wszystko buduje przyjazną atmosferę, w której tworzą się prawdziwe relacje²⁸⁰.

Przywołując przykłady dobrych praktyk warto zwrócić uwagę na niektóre projekty i inicjatywy dotyczące wdrażania oraz promowania mediacji rówieśniczej, które zostały przeprowadzone w polskich szkołach w ostatnich latach. Jednym z najważniejszych działań w tym zakresie był projekt „Mediacja Rówieśnicza”, organizowany przez Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej w Małopolsce w 2009 roku. Inicjatywa ta została zrealizowana w 15 placówkach opiekuńczo-wychowawczych, angażując 33 wychowawców oraz 114 podopiecznych. Celem tego projektu było rozwijanie umiejętności komunikacyjnych uczestników, poszerzanie ich wiedzy na temat pokojowego rozwiązywania konfliktów oraz promowanie postaw tolerancji wśród wychowanków wspomnianych ośrodków²⁸¹.

Institucja mediacji rówieśniczych zyskuje na popularności z roku na rok i staje się tematem rozmów nie tylko wśród pedagogów, ale również coraz częściej wdrażana jest w polskich szkołach. W październiku 2016 roku Rzecznik Praw Dziecka powołał Zespół ds. opracowania standardów mediacji szkolnej i rówieśniczej, w skład którego weszli znani eksperci z dziedziny mediacji, mediacji rówieśniczej oraz pedagogiki.

²⁷⁹ K. Girard, S.J. Koch, *Conflict resolution in the schools. A manual for educators*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1996, s. 39–45.

²⁸⁰ De Fiep Westendorp, <http://www.bsfiwestendorp.nl/brede-school/contact.html> (dostęp: 30.11.2023).

²⁸¹ <https://rops.krakow.pl/zakonczzone-projekty-i-zadania/projekt-mediacje-rowiesnicze> (dostęp: 12.07.2024)

Zespół miał za zadanie nie tylko stworzenie standardów mediacji, ale także opracowanie między innymi Kodeksu Etyki Mediatora Rówieśniczego oraz Kodeksu Etyki Mediatora Szkolnego.

Inną istotną inicjatywą dotyczącą mediacji rówieśniczej był projekt „Mediacja rówieśnicza w szkole jako metoda przeciwdziałania agresji i niedostosowaniu społecznemu”, który został zainicjowany w 2019 roku przez Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka oraz Polskie Centrum Mediacji w Lublinie. W jego ramach uczestniczyło 11 gimnazjów z województwa lubelskiego. Celem tego przedsięwzięcia było przeszkolenie zarówno nauczycieli, jak i uczniów w zakresie technik mediacyjnych oraz ich zastosowania w środowisku szkolnym. Efektem projektu miało być utworzenie w tych instytucjach trwałych centrów mediacji rówieśniczej, które miałyby nawiązać współpracę z różnymi instytucjami zajmującymi się prawem, edukacją oraz interwencjami kryzysowymi, takimi jak sądy, kuratoria oświaty czy Polskie Centrum Mediacji²⁸².

W polskiej rzeczywistości idee mediacji rówieśniczych próbują wcielać w życie różne placówki oświatowe oraz stowarzyszenia i fundacje²⁸³. Liderami są między innymi szkoły i instytucje z Wrocławia i Gdańska. Jedną z nich jest Dom Pokoju we Wrocławiu²⁸⁴, który przygotował dla szkół oraz innych placówek cały pakiet szkoleń oraz programów dotyczących mediacji rówieśniczych i porozumienia bez przemocy. W 2013 roku Fundacja nawiązała współpracę z holenderską organizacją pozarządową: Stichting Mediation door Leerlingen (MdL) w Utrechcie, dzięki której sprowadziła na polski grunt program zarządzania konfliktem i mediacje rówieśnicze. Stichting (MdL) opracowała metodę edukacyjną i towarzyszące jej materiały dydaktyczne, które koncentrują się na rozpowszechnianiu umiejętności rozwiązywania sytuacji konfliktowych między uczniami w szkołach przez rówieśników. Metoda ta przenosi odpowiedzialność za relacje w szkole na uczniów i kładzie nacisk na pracę skoncentrowaną na budowaniu poczucia

²⁸² <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/program-mediacja-rowiesnicza-w-szkole-metoda-przeciwdzialania-agresji-i-niedostosowaniu-spoecznemu-mlodziezy> (dostęp: 12.09.2024).

²⁸³ W 2015 roku w siedzibie Sądu Okręgowego w Poznaniu odbyła się bardzo ciekawa konferencja „Mediacje rówieśnicze – szansą na rozwijanie postaw społecznych i obywatelskich uczniów”. Organizatorzy spotkania: Centrum Edukacji Prawnej Krajowej Rady Radców Prawnych w Warszawie z siedzibą w Poznaniu oraz Kuratorium Oświaty w Poznaniu, zauważyli problem przemocy w szkole i zachęcali do rozwiązywania sporów i konfliktów oraz osiągania porozumienia za pomocą mediacji.

²⁸⁴ Fundacja Dom Pokoju, <https://www.dompokoju.org/> (dostęp: 30.11.2023).

bezpieczeństwa i efektywnym rozwiązywaniem konfliktów²⁸⁵. W roku 2022/2023 program realizowany był w 12 wrocławskich szkołach w ramach zadania publicznego *Zarządzanie Konfliktem i Mediacje Rówieśnicze* jako profilaktyka przemocy rówieśniczej we wrocławskich szkołach podstawowych, sfinansowany ze środków Gminy Wrocław.

Zalety mediacji rówieśniczych wskazuje również Rzecznik Praw Dziecka w Polsce. Wymienia wśród nich kształcenie umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz naukę wzajemnego szacunku, twórczego myślenia i otwartości na inne poglądy. Jednym z najnowszych z programów afiliowanych przez kuratora oświaty w Poznaniu jest „Szkoła przyjazna uczniom”²⁸⁶ który wprowadza innowacyjne podejście do edukacji w Wielkopolsce, skoncentrowane na wsparciu psychologicznym uczniów i rozwijaniu ich kompetencji społecznych. Wprowadzenie mediacji szkolnych jako fundamentu tego programu pozwoli uczniom na konstruktywne rozwiązywanie konfliktów, co sprzyja powstawaniu zdrowszej atmosfery w szkole. Aby szkoły mogły w pełni uczestniczyć w programie, powinny: wdrożyć program mediacji, zorganizować warsztaty i szkolenia dotyczące mediacji i komunikacji oraz promować mediację jako preferowany sposób rozwiązania sporów, kładąc nacisk na dialog, empatię i dążenie do kompromisu w sytuacjach konfliktowych.

Dzięki takim działaniom szkoły stają się bardziej przyjazne dla uczniów, sprzyjając ich emocjonalnemu i społecznemu rozwojowi.

W Gruzji jednym z ważnych programów mediacji rówieśniczej był projekt skierowany do szkół średnich, który przeprowadziło w 2014 roku Gruzińskie Centrum Mediacji. W kolejnych latach projekt ten ewoluował w program profilaktyczno-edukacyjny, obejmujący warsztaty dla uczniów, nauczycieli i rodziców²⁸⁷. Stopniowo różne instytucje zaangażowały się w prowadzenie szkolnych programów mediacyjnych, co zaowocowało powstaniem wielu programów mediacji szkolnych i rówieśniczych o zasięgu krajowym i lokalnym, realizowanych zarówno w poszczególnych placówkach edukacyjnych, jak i na poziomie ogólnokrajowym. Obecnie szacuje się, że w gruzińskich szkołach podstawowych i średnich wdrożono około 20 programów mediacji

²⁸⁵ Dom Pokoju Wrocław <https://www.dompokoju.org/mediacje-rowiesnicze-w-szkolach/> (dostęp 30.11.2023)

²⁸⁶ https://ko.poznan.pl/aktualnosc_kurator/2024/09/zaproszenie-do-udzialu-w-programie-wielkopolskiego-kuratora-oswiaty-szkoła-przyjazna-uczniom/ (dostęp 12.09.2024)

²⁸⁷ Centrum Mediacji w Gruzji <https://netgazeti.ge/news/43039/>. (dostęp 29.08.2015)

rówieśniczej, w których uczniowie pomagają swoim rówieśnikom w rozwiązywaniu sporów. Stwierdzono, że mają one pozytywny wpływ na wiele dziedzin, na przykład na zmniejszenie zależności od tradycyjnych systemów dyscyplinarnych, poprawienie podejścia do mediacji jako środka zarządzania konfliktem, uczenie radzenia sobie z konfliktami i możliwości ćwiczenia postaw obywatelskich oraz zapewnienie skutecznych środków zapobiegania przemocy.

Wprowadzenie mediacji rówieśniczej do szkół w regionie Shida Kartli nie było przypadkiem. W szkołach tego regionu promowano ten sposób rozwiązywania konfliktów i budowania relacji. Widziano skuteczność mediacji i chciano zarażać innych tą pasją. Założono, że samo przeszkolenie uczniów do bycia mediatorami rówieśniczymi nie wystarczy. Bez odpowiedniego klimatu w szkole i przekonania całego środowiska szkolnego (uczniów, rodziców i nauczycieli) uczniowie nie będą wybierać mediacji jako sposobu rozwiązywania swoich konfliktów. Aby budować odpowiedni klimat w szkole, zdecydowano się wprowadzić Porozumienie Bez Przemocy Marshalla Rosenberga jako wstęp do mediacji rówieśniczej. W Szkole Podstawowej nr 3 w Gori postanowiono, że mediacja zaistnieje jako innowacja pedagogiczna pod tytułem „Mówię językiem żyrafy”. Projekt zakładał szerzenie idei mediacji wśród uczniów, a także wśród ich rodziców, w środowisku szkolnym oraz społeczności lokalnej. Biorąc pod uwagę rozwój emocjonalny i dojrzałość społeczną oraz względy organizacyjne, uznano, że zajęcia dla uczniów kandydatów na mediatorów rówieśniczych obejmą klasy VI. Zakładano, że w klasie VII uczniowie ci będą gotowi do prowadzenia mediacji rówieśniczych. Wierzone, że dzięki tym działaniom w ciągu kilku miesięcy utworzy się środowisko, w którym konflikty będą rozwiązywane w sposób konstruktywny, a wartości współpracy i empatii będą towarzyszyć uczniom każdego dnia. Spodziewano się, że ta inicjatywa przyniesie korzyści nie tylko uczniom, ale także całej społeczności szkolnej. W początkowej fazie cotygodniowych zajęć dla przyszłych mediatorów uczestniczyła cała klasa. W drugim semestrze w programie pozostały jedynie ci uczniowie, którzy wyrazili chęć zostania mediatorami rówieśniczymi. Po roku systematycznych zajęć uczniowie ci otrzymali certyfikaty, potwierdzające ich kwalifikacje jako mediatorów rówieśniczych. Obecnie wprowadzony został nieco inny zmodyfikowany model pracy.

Na początku roku szkolnego pedagodzy prowadzą zajęcia z całymi klasami VI, w ramach których omawiane są następujące tematy: Co to jest mediacja? Jak skutecznie się komunikować? Sposoby rozwiązywania konfliktów, potrzeby i ich znaczenie w

kontekście konfliktów. Wszystkie te tematy są realizowane w duchu Porozumienia bez Przemocy, stworzonego przez Marshalla Rosenberga. Po zakończeniu cyklu zajęć uczniowie sami decydują, kto z nich chciałby kontynuować uczestnictwo i stać się mediatorem rówieśniczym. Zajęcia organizowane są dla wszystkich chętnych uczniów, ponieważ udział w nich umożliwia rozwijanie umiejętności społecznych, które są niezmiernie istotne w życiu codziennym. Niemniej jednak nie wszyscy uczniowie posiadają predyspozycje do pełnienia roli mediatora. Organizatorzy starają się unikać wykluczania kogokolwiek, część uczniów otrzymuje dyplom koordynatora mediacji, a inni dyplom mediatora rówieśniczego. Podczas zajęć kładzie się duży nacisk na wartość bycia koordynatorem mediacji, którego rolą jest promocja mediacji w szkole, co również jest niezwykle istotne. Podkreśla się, że zarówno mediator, jak i koordynator mediacji powinni cieszyć się zaufaniem i dobrą opinią wśród rówieśników oraz nauczycieli. Po otrzymaniu certyfikatów mediatora rówieśniczego i koordynatora mediacji uczniowie przechodzą pod opiekę nauczyciela – mediatora szkolnego. W tym momencie mediator szkolny koordynuje działalność mediatorów, organizuje dyżury w kąci mediatora oraz dba o promocję mediacji w środowisku szkolnym. Z doświadczeń wynika, że rola nauczyciela – mediatora szkolnego jest kluczowa. W przypadku braku wsparcia od dorosłego mediatora uczniowie mogą nie angażować się w swoją pracę. W szkołach, w których mediacja jest szczególnie ceniona, w kolejnych latach uczniowie coraz chętniej zgłaszają się na zajęcia, przychodząc nie tylko z ciekawości, ale także ze świadomością swojej roli. W klasach młodszych nie uczestniczących w szkoleniach pedagogzy-mediatorzy prowadzą zajęcia przybliżające uczniom tematykę mediacji, tak zwanego „języka żyrafy” oraz sposoby rozwiązywania konfliktów. Ważnym aspektem jest to, że wszyscy pedagodzy w powiecie są jednocześnie mediatorami szkolnymi. Na początku roku szkolnego fundacja podpisuje ze szkołami nieformalną umowę o współpracy, która określa zakres działań poradni, zadań pedagoga oraz nauczycieli, a także sposób promowania mediacji w szkole. Tego rodzaju umowa stanowi fundament dla rozłożenia odpowiedzialności za wdrażanie mediacji w placówkach edukacyjnych.

Każda szkoła, w której zaistniała mediacja, na swój własny sposób promuje mediację w swoim środowisku. Uczniowie-mediatorzy sami wymyślają akcje promocyjne. Są to między innymi plakaty reklamowe, gazetki ścienna oraz ulotki, które sami tworzą. Popularyzują także mediację, prowadząc zajęcia z uczniami klas młodszych,

czytając im bajki na temat języka żyrafy, na temat konfliktów i ich rozwiązywania, oraz grając z nimi w wymyślone przez siebie gry (np. gra w żyrafę).

Zaskoczeniem i pozytywnym efektem prowadzonych działań był dla wszystkich pomysł przedstawienia rodzicom scenek mediacyjnych oraz rozdawania ulotek podczas wywiadówek. Szkoły organizują spotkania mediatorów z sędzią i mediatorem w sądach. Tydzień Mediacji jest w szkołach obchodzony w szczególny sposób. Dbając o integrację środowiska mediatorów rówieśniczych, zapraszają ich do poradni. Dzieci mają wówczas okazję poznać się, wymienić pomysłami na szkolne inicjatywy i miło spędzić czas, grając w gry komunikacyjno-strategiczne.

Od roku 2023 Centrum Mediacji w Gruzji organizuje regionalne Kongresy Mediatorów Szkolnych. W bieżącym roku (2024) kongres prowadzony był według formuły Open Space. Doświadczeni mediatorzy rówieśniczy pełnili funkcję moderatorów dyskusji. Przy dziesięciu stolikach dyskutowali z młodszymi kolegami na różne tematy dotyczące mediacji, następnie zaprezentowali wyniki swojej pracy na forum, gdzie obecne były władze powiatu i gminy, a także dyrektorzy szkół, nauczyciele i pedagodzy. Pozytywnym aspektem kongresu był fakt, że wzięło w nim udział około 150 mediatorów i kandydatów na mediatorów rówieśniczych. W rzeczywistości jest ich w naszym powiecie jeszcze więcej. Z relacji dzieci wynikało, że udział w kongresie był dla nich ważnym doświadczeniem, które zachęca ich do pracy jako mediatorzy.

Program mediacji rówieśniczych zachęca uczniów do kwestionowania stosowania przemocy i do krytycznej analizy problemów. Kiedy uczniowie rozumieją techniki rozwiązywania konfliktów, rozwijają cenne umiejętności życiowe, uczą się pokojowych metod rozwiązywania sporów. Poprzez naukę, jak identyfikować źródła konfliktów, i omawianie ich w sposób systematyczny, uczniowie zauważają, jak dużą mają moc sprawczą. Uczą się brać odpowiedzialność za swoje spory, odgrywać aktywną rolę w ich rozwiązywaniu, rozwijać empatię. Proces mediacji pozwala zrozumieć, w jaki sposób własne zachowanie doprowadziło do konfliktu i zidentyfikować, co może naprawić sytuację. Umiejętności te pozwalają uczniom stać się aktywnymi osobami rozwiązującymi problemy i odpowiedzialnymi obywatelami.

Jednak ważne jest aby w sposób systemowy wprowadzać do edukacji zapisy na temat mediacji rówieśniczych. Według Gruzińskich Ośrodków Mediacyjnych szkolny program mediacji powinien pełnić funkcję pomocniczą w systemie wychowawczym i dlatego należy go ująć w odpowiednich dokumentach, na przykład w planach rozwoju

szkoły i w programach profilaktyczno-wychowawczych. Umożliwi to projektowanie działań zarówno w zakresie szkoleń rady pedagogicznej, jak i w kontekście projektowania działań wychowawczych i opiekuńczych. Spowoduje to zwiększenie świadomości rodziców i zaakceptowanie tej formy rozwiązywania sporów. Dopiero gdy uczniowie będą mogli w sposób kompleksowy i systemowy uczyć się o konfliktach, będą mogli je zrozumieć, co pozwoli budować pokojowe relacje w ich życiu osobistym oraz w środowisku, w którym żyją oraz na całym świecie.

3.6 Pozamediacyjne formy zarządzania konfliktami w szkole

Obecnie Gruzja znajduje się w procesie budowania demokracji, co odzwierciedla jej konstytucja, podkreślająca znaczenie demokratycznego porządku społecznego, wolności gospodarczej i praw człowieka. Kluczowym elementem tego procesu jest edukacja obywatelska, która jest fundamentem demokratycznego społeczeństwa i przyczynia się do jego rozwoju. Edukacja obywatelska w tym kraju to nauka bycia obywatelem w niepodległym państwie. Jest to szczególnie istotne w kontekście gruzińskiej transformacji od wpływów radzieckich do demokracji. Od momentu uzyskania niepodległości Gruzja stoi przed wyzwaniami związanymi z ugruntowaniem świadomości obywatelskiej, co utrudnia fakt, że starsze pokolenia decydentów mają doświadczenia z czasów radzieckich.

Uchwalenie nowej konstytucji w 1995 roku stanowiło punkt zwrotny w historii Gruzji. Po rozpadzie Związku Radzieckiego kraj ten przeszedł trudny proces budowania demokracji i tworzenia instytucji państwowych. Konstytucja zapewniała fundamenty dla funkcjonowania demokratycznego systemu, wzmacniając prawa obywateli oraz ich uczestnictwo w życiu politycznym. Z jej pomocą Gruzja mogła zacząć budować nową tożsamość narodową, opartą na wartościach demokratycznych, praw człowieka i obywatelskości. Konflikty z Abchazją i Osetią Południową, które doprowadziły do utraty kontroli nad tymi regionami, miały istotny wpływ na tożsamość narodową i postawy obywatelskie. Dotknięte konfliktem regiony stały się miejscem napięć, które wpłynęły na stosunek społeczeństwa do państwa oraz na programy edukacyjne. Edukacja obywatelska w Gruzji staje przed wyzwaniem łączenia różnych narracji i historii, aby uwzględniała doświadczenia osób z różnych terytoriów. Zrozumienie tych uwarunkowań pozwala na lepsze dostosowanie programów edukacyjnych do potrzeb społeczeństwa i wzmacnianie jego zaangażowania w życie demokratyczne. Ważne jest, aby kontynuować działania na

rzecz budowania świadomej i aktywnej społeczności obywatelskiej, zdolnej do stawiania czoła wyzwaniom współczesnego świata. Edukacja obywatelska jest procesem, który wymaga od obywateli przyswajania nowych doświadczeń w oparciu o historyczne konteksty, co jest szczególnym wyzwaniem dla kraju o tak krótkiej niepodległości.

Dyskusje o edukacji obywatelskiej, takie jak te prowadzone w Gruzji w 2015 roku, mają kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju demokracji. Inspirując się poglądami Johna Deweya o nierozłączności edukacji i demokracji oraz wizją Dimitriego Uznadze z 1917 roku, Gruzja podejmuje działania w kierunku rozwijania szkolnictwa, które uczy nie tylko w wymiarze jednostkowym i indywidualnym, ale przede wszystkim w szerszym kontekście świadomości kolektywnej.

Pierwszy etap reformy edukacji w Gruzji rozpoczął się w 1996 roku, a edukacja obywatelska została uznana za kluczowy krok w kierunku wprowadzenia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka do programów nauczania. Niemniej jednak w wielu przypadkach inicjatywy te miały charakter czysto formalny i nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Równocześnie w Gruzji realizowane były różnorodne projekty edukacyjno-społeczne, finansowane przez organizacje międzynarodowe, jednak żaden z nich nie miał pełnego zasięgu ogólnokrajowego. Mimo to te „wyspowe” doświadczenia pozostawiły trwały ślad w systemie edukacji, zwiększając wartość uczenia się oraz inspirować do aktywności setki osób dążących do oświecenia.

W 2004 roku rozpoczął się drugi etap reformy edukacji w Gruzji, który przyniósł znaczący rozwój edukacji obywatelskiej w systemie szkolnictwa powszechnego. W dokumencie określającym cele narodowego systemu edukacji zawarte jest stwierdzenie, iż „System edukacji Gruzji ma na celu stworzenie korzystnych warunków dla wartości narodowych i uniwersalnych, w celu sformułowania i wykształcenia wolnego człowieka”²⁸⁸. Ponadto system edukacji rozwija psychiczne i fizyczne umiejętności młodzieży, dostarczając niezbędnej wiedzy, promując zdrowy styl życia oraz ustalając wartości liberalne i demokratyczne.

W demokratycznym państwie kluczowym celem edukacji jest rozwijanie charakteru i woli obywatelskiej, co realizuje się poprzez praktyki samorządowe i

²⁸⁸ I.Gurgenishvili, *საქართველოს განათლების სისტემის რეფორმა* Międzynarodowy Instytut Polityki Edukacyjnej, Planowania i Zarządzania. Tbilisi, 2013. s. 8-9

demokratyczne zarządzanie szkołami. Takie podejście umożliwia kształcenie przyszłych obywateli, którzy są nie tylko świadomi swoich możliwości, ale też gotowi do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, rozwijając w sobie cechy takie jak wytrwałość, odwaga i inicjatywa. Funkcjonowanie młodzieży w społeczeństwie jest złożonym procesem, na który wpływają liczne czynniki społeczno-kulturowe. Młodzi ludzie są często postrzegani jako katalizatory zmian i innowacyjnych rozwiązań, co jest szczególnie widoczne w kontekście ich wpływu na dynamicznie zmieniające się społeczeństwa. Rodziny, społeczeństwo obywatelskie oraz organizacje międzynarodowe odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu młodzieży, wnosząc swój unikalny wkład w ich rozwój.

Rodzina stanowi podstawową jednostkę społeczną, kształtującą wartości, normy i zachowania młodzieży. Struktura rodziny, wzory relacji oraz komunikacja wewnątrz niej wpływają na rozwój emocjonalny i społeczny młodych ludzi.

Instytucje edukacyjne tworzą środowisko, w którym młodzież zdobywa wiedzę, umiejętności oraz wartości niezbędne do funkcjonowania w społeczeństwie. Szkoła wspomaga również integrację społeczną, uczy współpracy zespołowej oraz rozwiązywania problemów. Nauczyciele i programy edukacyjne mają ogromne znaczenie w kształtowaniu świadomego obywatelstwa i postaw społecznych. Relacje z rówieśnikami są fundamentalne dla rozwoju społeczno-emocjonalnego młodzieży. Grupy rówieśnicze mogą kształtować wartości, zachowania i tożsamość poprzez wsparcie, modelowanie i nacisk społeczny.

Kultura oraz lokalne tradycje wpływają na postrzeganie świata przez młodzież, kształtując ich wartości, normy i zachowania. Kultura może być źródłem tożsamości i dumy, ale również może stawiać wyzwania w kontekście globalizacji i zmieniających się norm społecznych.

Zaangażowanie młodzieży w procesy polityczne i obywatelskie jest kluczowe dla budowania demokratycznych społeczeństw. Polityki młodzieżowe, takie jak te wprowadzone w Gruzji, kreują ramy do aktywnego uczestnictwa młodych ludzi w życiu publicznym, promując ich prawa i obowiązki obywatelskie.

Promowanie zdrowego stylu życia oraz zapewnienie odpowiedniego dostępu do opieki zdrowotnej są istotnymi elementami wpływającymi na dobrostan młodzieży. Edukacja zdrowotna, dostęp do aktywności fizycznej oraz programy profilaktyczne są niezbędne dla prawidłowego rozwoju fizycznego i psychicznego młodzieży.

Funkcjonowanie młodzieży w społeczeństwie jest wynikiem dynamicznej interakcji wielu czynników społeczno-kulturowych. Zrozumienie tych zależności i prowadzenie odpowiedniej polityki wspierającej młodzież może przyczynić się do budowy bardziej zintegrowanego, zdrowego i aktywnego społeczeństwa. Młodzi ludzie jako nosiciele innowacji i zmian mają potencjał do kształtowania przyszłości w sposób korzystny dla całej wspólnoty. Przykładem takiego zaangażowania może być Gruzja, gdzie w 2014 roku zatwierdzono dokument państwowej polityki młodzieżowej. Dokument ten zakłada aktywne zaangażowanie młodzieży, w tym osób ze specjalnymi potrzebami, w życie publiczne i polityczne kraju. Jednym z głównych celów polityki jest edukacja młodych ludzi, obejmująca zarówno pogłębienie wiedzy o prawach i obowiązkach obywatelskich, jak i promowanie zdrowego stylu życia oraz tworzenie bezpiecznego środowiska. Mimo wprowadzenia założeń wyżej opisanej polityki, z przeprowadzonych badań wynika, że młodzi ludzie nadal borykają się z wieloma problemami. Według badania klastrowego²⁸⁹ przeprowadzonego przez UNICEF w 2018 roku 86% ogółu ludności i tylko 19% mieszkańców wsi ma dostęp do czystego paliwa i żywności, ogrzewania i oświetlenia, ponadto 3% dziewcząt w wieku 15–19 lat doświadczyło dyskryminacji ze względu na płeć i przemoc seksualną. Według ogólnokrajowego badania z 2014 roku²⁹⁰ młodzi ludzie są słabo poinformowani o swoich prawach, zwłaszcza w kategoriach prawa do rozwoju, bezpieczeństwa i partycypacji. Niewiele wiedzą też o kwestiach zdrowotnych, na przykład 17,2% młodych ludzi nadal uważa, że AIDS może być przenoszony przez ukąszenia komarów. Według tego badania 43,3% młodych ludzi w Gruzji postrzega piętnowanie osób z niepełnosprawnościami jako normę społeczną. Aktywność fizyczna i sportowa wśród młodzieży w wieku 15–29 lat jest bardzo niska, chociaż 40% wykazuje chęć uprawiania sportu. Ogólnokrajowe badanie ujawniło znaczny poziom ubóstwa wśród młodych ludzi w Gruzji. Wśród pięciu najważniejszych czynników poprawy bytu młodzi ludzie wymieniają lepszą opiekę zdrowotną, tańszą i zdrową żywność, wysokiej jakości edukację oraz uczciwy, odpowiedzialny rząd. W 2017 roku, według badania UNICEFF dotyczącego dobrostanu

²⁸⁹ *Findings of the Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) in Georgia*, <https://www.unicef.org/georgia/findings-multiple-indicator-cluster-survey-mics-georgia?fbclid=IwAR33ZFv-0GqyMwXB-TIKZVDrG9ysmb2tsE40zdHXOrXcPOLrs3jifdrZL4c> (dostęp: 22.08.2023).

²⁹⁰ <https://www.unicef.org/georgia/media/1131/file/%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%A0%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%90.pdf> (dostęp: 21.08.2023).

ludności Gruzji²⁹¹, wskaźnik skolaryzacji na poziomie kształcenia obowiązkowego wyniósł 97%, choć co czwarte dziecko w wieku 15–18 lat wypadło z systemu oświaty²⁹². Dziewczęta rezygnują ze szkoły częściej niż chłopcy. Ponadto według badań z 2016 roku opublikowanych na stronie Narodowego Centrum Egzaminacyjnego Gruzji, oceniających poziom wiedzy dziewięcio- i dziesięciolatków, Gruzja znalazła się w gronie krajów o średnich wskaźnikach alfabetyzacji. Według danych z 2011 roku poziom alfabetyzacji w Gruzji poprawił się o 4% w porównaniu z 2006 rokiem. Od 2011 do 2016 roku dane nie uległy poprawie.

Według oficjalnych informacji w Gruzji wzrasta liczba samobójstw. Według badania STEPS²⁹³ z 2016 roku przeprowadzonego przez Centers for Disease Control, 1,8% osób obu płci w wieku 18–69 lat poważnie rozważało samobójstwo w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Ponadto w porównaniu z pozostałymi grupami wiekowymi najwięcej przedstawicieli grupy wiekowej 12–18 lat planowało samobójstwo. Jest to wynik mobbingu, przemocy wśród młodzieży, problemów z rozwiązywaniem konfliktów, braku umiejętności negocjacji i mediacji. Według badania ESPAD²⁹⁴ w Gruzji używanie alkoholu, tytoniu i narkotyków wśród uczniów jest częstsze niż w 35 krajach europejskich w 5 z 8 badanych kategoriach. Młodzi ludzie w Gruzji najczęściej zaczynają pić w wieku 13 lat, najczęściej spożywają wino, a najczęstszym miejscem picia alkoholu jest własny dom. To, niestety, jest przyczyną konfliktów między rówieśnikami i często przemocy.

Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi przez A. Zolotora, L. Saralidze, N. Goguadze i M.A. Lynch²⁹⁵ w Gruzji wśród uczniów zarówno w stolicy, jak i w innych regionach w ciągu ostatniego 2018 roku ponad 47% uczniów doświadczyło przemocy fizycznej i psychicznej w szkole. Sytuacja w środowisku domowym przedstawia się jeszcze gorzej: 59% ankietowanych młodych osób doświadczyło odpowiednio przemocy emocjonalnej i fizycznej w domu. Uczniowie zgłaszali, że na terenie szkoły w około ¼

²⁹¹ NAEC.ge, <https://naec.ge/#/ge/post/1759> (dostęp: 21.08.2023).

²⁹² https://www.unicef.org/georgia/sites/unicef.org.georgia/files/2019-11/adolescents_en.pdf (dostęp: 21.08.2023).

²⁹³ STEPS 2016, <https://www.ncdc.ge/Pages/User/LetterContent.aspx?ID=4c75881d-2438-4c39-a5f7-00d58cf326a2> (dostęp: 9.12.2019).

²⁹⁴ ESPAD Report 2015 Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, http://www.espad.org/sites/espad.org/files/ESPAD_report_2015.pdf (dostęp: 21.08.2023).

²⁹⁵ A. Zolotor, L. Saralidze, N. Goguadze, M.A. Lynch, *National study on school violence in Georgia*, PHMDFG Georgia 2018.

przypadków przemocy agresorem była osoba dorosła. Zasadne zatem jest pytanie o wzorce rozwiązywania konfliktów, skoro dorośli zarówno w środowisku szkolnym, jak i rodzinnym często nie stanowią dobrego przykładu. Dzieci łatwo przejmują wzorce zachowań agresywnych. Badania nad przemocą w szkołach wskazują na następujące czynniki ryzyka: stosunkowo duży obszar szkoły, wiele roczników skupionych w jednym budynku, obecność mniejszości etnicznych czy występowanie różnic majątkowych i społecznych

Ministerstwo Edukacji Gruzji zainteresowało się tematem bullyingu w 2015 roku. Tworzenie statystyk dotyczących przypadków zastraszania rozpoczęło się w 2015 roku i według dostępnych informacji do 2018 roku w całej Gruzji zarejestrowano 474 przypadki zastraszania (zob. tabela 11). Statystyki spisu powszechnego pokazują, że od 2015 roku liczba przypadków zastraszania wzrastała niemal każdego roku. Statystyki bullyingu w podziale na kategorie, niestety, nie są dostępne, dlatego nie wiemy, jaki rodzaj przemocy panuje wśród uczniów gruzińskich szkół.

Tabela 11. Przypadki zastraszania/przemocy wśród uczniów gruzińskich szkół w latach 2015–2018

Rok	2015	2016	2017	2018
Przypadki bullyingu	71	109	189	205

Źródło: Office of resource officers of educational institutions ²⁹⁶

Statystyki dotyczące bullyingu są opracowywane przez dyrektora do spraw zasobów szkolnych, co oznacza, że nie są one zgłaszane w całym kraju. Według danych z 2019 roku w Gruzji było 2312 szkół, z czego 2085 to szkoły publiczne, a 227 prywatne. Oznacza to, że rejestrowano przypadki przemocy tylko w 23% szkół publicznych, a dla ogółu szkół jest to 21%. Na temat sytuacji w 79% szkół, niestety, nie ma żadnych informacji. Często ze względu na charakter bullyingu dość trudno jest go zauważyć, a ofiara zazwyczaj woli milczeć. Jednym ze skutecznych sposobów przeciwdziałania

²⁹⁶ <http://mandaturi.gov.ge/page/skhva-sajaro-informacia> (dostęp 13.09.2022 r)

bullyingowi jest zaangażowanie psychologów szkolnych, których brakuje w gruzińskich szkołach.

W roku szkolnym 2021/2022 aż 21% gruzińskich szkół zmagало się z problemem konfliktów między rówieśnikami. Wśród tych sytuacji można zauważyć liczne przypadki prób wyrządzenia krzywdy fizycznej, które mogą prowadzić do poważnych konsekwencji zarówno dla ofiar, jak i sprawców. Ponadto, niepokojące są również sytuacje związane z nieetycznym zachowaniem uczniów, które obejmują m.in. prześladowanie, wyśmiewanie oraz inne formy agresji słownej.

Tego rodzaju problemy nie tylko wpływają na atmosferę w szkołach, ale także negatywnie oddziałują na samopoczucie uczniów i ich wyniki w nauce. Właściwe podejście do rozwiązywania tych konfliktów oraz wprowadzenie programów edukacyjnych promujących empatię i współpracę wśród uczniów mogą przyczynić się do poprawy sytuacji i stworzenia bardziej bezpiecznego środowiska dla wszystkich. Warto, aby szkoły, rodzice oraz władze edukacyjne współpracowali, aby skutecznie stawiać czoła tym wyzwaniom.

Tabela 12. Naruszenia odnotowane przez kuratora placówki oświatowej w roku szkolnym 2021/2022

Rodzaj naruszenia	2021	2022
z klasy	10716	4229
Nieetyczny czyn	1250	566
Posiadanie przedmiotów wysokiego ryzyka (nóż, ostry przedmiot, kasetka, broń palna, broń pneumatyczna)	143	76

Źródło: Badania przeprowadzono na zlecenie organizacji „Ruch Równości”²⁹⁷.

Jak widać, młodzi mieszkańcy Gruzji borykają się z wieloma problemami. Warto jednak przyjrzeć się także , jakie są ich aspiracje i wartości. Liczba badań w tym zakresie jest niewielka, ale badanie przeprowadzone przez Fundację Friedricha Eberta w 2016

²⁹⁷ <https://www.equality.ge/wp-content/uploads/2022/07> (dostęp:09.11.2022)

roku wśród młodych ludzi w wieku 14–29 lat²⁹⁸ daje pewien wgląd w te zagadnienia. Według danych ponad 65% młodych ludzi opowiada się za integracją z Unią Europejską i NATO. Zwolenników integracji jest więcej w mieście niż na wsi. Zdaniem młodych ludzi wstąpienie do tych instytucji może prowadzić do rozwoju gospodarczego i lepszych warunków życia. Jednak zdaniem badanych młodych ludzi niepożądanym skutkiem integracji z Unią Europejską może być zagrożenie agresją ze strony Rosji, co może zakończyć się całkowitą utratą regionów objętych konfliktami, oraz że integracja Gruzji z NATO potencjalnie zwiększy straty gruzińskich żołnierzy w operacjach wojskowych NATO (85%). Także 45% młodych ludzi uważa, że integracja z Unią Europejską doprowadzi do odpływu młodych ludzi, a zwłaszcza zasobów intelektualnych z kraju.

Ponadto badania wskazały, że dla młodych ludzi rodzina jest fundamentem społecznym o ogromnym znaczeniu. Posiadanie silnej i wspierającej rodziny jest priorytetem. Młodzi Gruzini angażują się w zachowanie kultury narodowej oraz przywracanie tradycyjnych wartości. Kościół jako instytucja odzwierciedlająca te wartości cieszy się dużym zaufaniem. Poziom tolerancji i akceptacji różnorodności pozostaje stosunkowo niski, szczególnie w przypadku młodzieży wiejskiej.

Poczucie solidarności oraz odpowiedzialności za dobro wspólnoty dopiero zaczyna kształtować się w młodym, demokratycznym społeczeństwie gruzińskim. W obliczu opisanych okoliczności dzieciom nie jest łatwo dostrzec, że przemoc, którą próbują wymusić swoje żądania, nawet jeśli osiągną indywidualną korzyść w krótkiej perspektywie, w dłuższej perspektywie skutkuje stratą dla ich wspólnoty oraz dla nich samych jako jej członków. Korzyści płynące z postawy koncyliacyjnej, otwartej na dialog i pełnej szacunku do naszych przeciwników, zorientowanej na wypracowanie porozumienia, nie są tak oczywiste i łatwe do uchwycenia, gdy przyglądamy się początkom gruzińskiej demokracji. Sytuacja społeczna w Gruzji wymaga wspólnego działania przedstawicieli różnych tradycji, obyczajów i kultur w celu kształtowania nowego światopoglądu współczesnej młodzieży. Taki wysiłek pomoże uniknąć potencjalnych konfliktów w przyszłości. Ważne jest, aby nauczyciele współpracowali w poszukiwaniu nowych instrumentów edukacyjnych, metod nauczania i technik dydaktycznych, które przyczynią się do wychowania młodego pokolenia w duchu

²⁹⁸ *Generation in Transition, Youth Study 2016, Georgia, Fredrich Ebert Stiftung*, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/13150.pdf> (dostęp: 21.08.2023).

wartości demokratycznych i wzajemnego szacunku. Około 10% gruzińskich uczniów doświadcza przemocy w szkole, z czego najczęściej zdarza się agresja słowna, a w drugiej kolejności przemoc relacyjna (rozpowszechnianie kłamstw, wykluczanie, odtrącanie). Obserwuje się również agresję elektroniczną, znaną jako cyberbullying, polegającą na długotrwałym nękanii za pomocą nowoczesnych technologii. Na podstawie wywiadów z uczniami w grupach fokusowych stwierdzono, że przemoc towarzyszy im już od pierwszej klasy szkoły podstawowej i dotyczy zarówno chłopców, jak i dziewcząt, jednak jej natężenie różni się w zależności od płci. Uczniowie relacjonowali, że doświadczają przemocy ze strony rówieśników oraz starszych kolegów i koleżanek. Często padają ofiarą wyśmiewania, dokuczania, a także otrzymują obraźliwe przezwiska. Powszechna jest przemoc werbalna związana z wyglądem, statusem społecznym lub ocenami: „Jeśli dziecko jest grube, to się z niego śmieją” lub „Dzieci wyśmiewają ucznia, który nie potrafi szybko biegać”²⁹⁹. Zdarzają się również przypadki, w których dzieci przychodzą do szkoły w niewłaściwych ubraniach i doświadczają z tego powodu drwin. Zgłaszane są także liczne przypadki przemocy fizycznej, w tym bójki, szarpanie, bicie oraz wykręcanie rąk. Starsi uczniowie często nękają młodszych, a dzieci zgłaszające te incydenty nauczycielom nie zawsze otrzymują wsparcie. Zdarza się, że nauczyciele nie reagują na przemoc, mimo że są jej świadkami. Cyberprzemoc nie jest dostrzegana jako problem ani przez dorosłych, ani przez uczniów, co prowadzi do jej bagatelizowania; można zaobserwować przypadki rozpowszechniania negatywnych informacji o uczniach w sieci, które nie spotykają się z odpowiednią reakcją ze strony rodziców i nauczycieli.

Wobec tego, stosunek młodzieży do uczniów z niepełnosprawnościami oraz specjalnymi potrzebami również bywa niewłaściwy. Takie dzieci często są źle traktowane i upokarzane. Doświadczają tego także uczniowie o odmiennym pochodzeniu narodowym bądź przekonaniach. Niski poziom świadomości w tym zakresie oraz powielanie stereotypów przez nauczycieli dodatkowo pogłębiają problem. Uczniowie mogą być także ofiarami napaści, gdyż zdarzają się kłótnie dotyczące ról płciowych. Badania monitoringowe potwierdzają te niepokojące zjawiska i pokazują, że niektóre dzieci same przyznają się do stosowania przemocy wobec swoich kolegów.

²⁹⁹ A. Zolotor, L. Saralidze, N. Gogvadze, M. A. Lynch, *National study on school violence in Georgia*, PHMDFG Georgia 2018.

W szkołach, gdzie Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich prowadziło monitoring³⁰⁰, stwierdzono, że na uczniów oraz dorosłych – zwłaszcza tych, którzy wchodzi w interakcje z uczniami – wywierają negatywny wpływ formy przemocy. Monitoring ujawnił również stereotypowe oraz dyskryminujące myślenie zarówno wśród uczniów, jak i nauczycieli. Zidentyfikowane problemy związane z zapobieganiem przemocy, wykrywaniem incydentów oraz odpowiednim reagowaniem na nie pokazują, że wciąż istnieje luka w działaniach na rzecz dzieci.

Program Międzynarodowej Oceny Uczniów (PISA) ukazał, że znacznym wyzwaniem są nieobecności uczniów w szkołach – według danych z 2021 roku wyniosły one aż 80%, co stanowi najwyższy wskaźnik spośród badanych krajów. Ministerstwo Edukacji, Nauki i Młodzieży Gruzji w Jednolitej Narodowej Strategii Edukacji i Nauki na lata 2022–2030 podkreśla, jak istotny jest klimat emocjonalny w szkole oraz konieczność poprawy bezpieczeństwa. Wyniki te, częściowo wynikające z wpływu pandemii COVID-19, wskazują również na to, że przed jej wybuchem jedna czwarta uczniów szkół ogólnokształcących była ofiarą prześladowania, a tylko połowa z nich (56%) czuła się zintegrowana z otoczeniem szkolnym³⁰¹.

W kontekście Gruzji, zarządzanie konfliktami w szkołach ma kluczowe znaczenie, zwłaszcza w obliczu historycznych i społecznych wyzwań związanych z konfliktami etnicznymi i terytorialnymi. Efektywne zarządzanie konfliktami w szkołach w tym kraju może znacząco wpłynąć na budowanie harmonijnej społeczności i zredukowanie napięć. Rozwinięcie różnych pozamediacyjnych form zarządzania konfliktami ma istotne znaczenie dla poprawy obecnej sytuacji i powinno być wdrażane w gruzińskich szkołach. Przede wszystkim myśląc o pozamediacyjnych sposobach rozwiązywania konfliktów ważne jest aby systemowo wprowadzać do placówek edukacyjnych rozmowy bezpośrednie i promowanie dialogu między uczniami z różnych grup etnicznych. Metoda ta może być kluczowym narzędziem w budowaniu mostów międzykulturowych. Uczniowie powinni mieć możliwość nauki jak otwarcie rozmawiać

³⁰⁰ Monitoring przemocy wobec dzieci, prowadzony przez Rzecznika Praw Obywatelskich we współpracy z Funduszem Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci, odbywał się w roku akademickim 2016-2017 na terenie całej Gruzji i obejmował 109 ogólnokształcących placówek edukacyjnych. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich Gruzji 2017

³⁰¹ Ministerstwo Edukacji, Nauki i Młodzieży Gruzji <https://www.mes.gov.ge/content.php?id=12553&lang=geo> (dostęp 28.02.2022)

o swoich różnicach kulturowych, co promować będzie zrozumienie i tolerancje w zróżnicowanych grupach etnicznych. Tego rodzaju interakcje sprzyjają wzajemnemu poszanowaniu i empatii, co jest fundamentalne w zróżnicowanym społeczeństwie Gruzji.

Ważne jest także aby wdrażać programy edukacji pokojowej. Wprowadzenie programów edukacyjnych, które koncentrują się na wartościach takich jak tolerancja, zrozumienie, empatia i poszanowanie dla różnorodności kulturowej. Programy te mogą obejmować klasyczne przedmioty, a także zajęcia praktyczne, które angażują uczniów w interakcje z różnymi grupami społecznymi.

Pozamediacyjną formą rozwiązywania konfliktów jest także uczestnictwo w projektach społecznych. Zachęcanie uczniów do angażowania się w projekty społeczne oraz inicjatywy promujące tolerancję, akceptację, otwartość i rozwój wartości demokratycznych w lokalnych społecznościach jest kluczowe dla ich wszechstronnego rozwoju. Uczniowie mają możliwość uczestniczenia w akcjach pomocowych, które mają na celu wzajemne wsparcie oraz udział w projektach humanitarnych i rozwojowych.

Takie zaangażowanie nie tylko pomaga uczniom w rozwijaniu empatii i zrozumienia dla różnorodnych perspektyw, ale także wzbogaca ich doświadczenie edukacyjne poprzez praktyczne zastosowanie wiedzy teoretycznej. Projekty społeczne mogą obejmować współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, udział w kampaniach na rzecz wielokulturowość czy wspieranie inicjatyw na rzecz praw człowieka. Tego rodzaju działania sprzyjają budowaniu umiejętności przywódczych, pracy zespołowej oraz rozwijają umiejętności komunikacyjne. Co więcej, projekty takie mogą inspirować przyszłe pokolenia liderów społecznych, którzy będą w stanie wprowadzać pozytywne zmiany w swoich lokalnych społecznościach i poza nimi.

Ważnym elementem radzenia sobie uczennic i uczniów w sytuacjach konfliktowych są także warsztaty umiejętności społecznych. Organizacja warsztatów, które umożliwiają uczniom rozwijanie umiejętności takich jak rozwiązywanie problemów, negocjacja i zarządzanie emocjami, jest niezwykle istotna. Warsztaty te powinny być dostosowane do lokalnych warunków kulturowych, aby lepiej odpowiadały potrzebom społeczności. Warto także w placówkach edukacyjnych rozwijać monitorowanie i wsparcie rówieśnicze, bowiem wzajemna pomoc daje młodzieży większe poczucie bezpieczeństwa i stanowi bezpieczną przestrzeń do rozwoju.

Interesującą formą zapobiegania konfliktom są także programy zajęć pozalekcyjnych. Zajęcia pozalekcyjne, takie jak sport, artystyczne projekty czy inne

formy pracy zespołowej, mogą skutecznie integrować uczniów z różnych grup etnicznych. Takie doświadczenia pomagają w budowaniu więzi i wzmacniają poczucie jedności w różnorodnym środowisku szkolnym. Zachęcanie uczniów do refleksji nad własnymi działaniami sprzyja lepszemu zarządzaniu emocjami. Wprowadzenie zajęć związanych z emocjonalnym aspektem konfliktów oraz ich skutkami społecznymi może znacznie poszerzyć horyzonty uczniów i nauczyć ich lepszego radzenia sobie w trudnych sytuacjach. W obliczu różnorodności etnicznej w Gruzji, edukacja emocjonalna jako zajęcia dodatkowe czy nawet oferta zajęć obowiązkowych, powinna być uzupełniona o wiedzę na temat kultur innych grup zróżnicowanych. Zrozumienie różnic kulturowych może znacznie wpłynąć na redukcję napięć etnicznych oraz wspierać rozwój empatii wśród uczniów. Edukacja emocjonalna, która integruje wiedzę o różnych kulturach, może znacząco wpłynąć na budowanie mostów między społecznościami. Poprzez naukę o zwyczajach, tradycjach i historii innych grup etnicznych, uczniowie mogą rozwijać empatię i zdolność do patrzenia na świat z różnych perspektyw.

Dzięki takiemu podejściu do edukacji, młodzi ludzie uczą się szacunku dla różnorodności, co może pomóc w redukcji uprzedzeń i napięć etnicznych. W dłuższej perspektywie, takie inicjatywy mogą przyczynić się do stworzenia bardziej zintegrowanego społeczeństwa, w którym każdy może czuć się częścią wspólnoty, niezależnie od swojego pochodzenia etnicznego.

Aby stworzyć w szkole środowisko bezpieczne, wspierające, otwarte i nastawione na współpracę, niezbędne jest przeszkolenie kadry nauczycielskiej w zakresie reagowania na behawioralne i emocjonalne potrzeby uczniów. Ważne jest aby wdrażać nowe systemy zarządzania konfliktami, zarówno te które oparte są na zasadach mediacji i sprawiedliwości naprawczej jak i te pozamediacyjne formy wsparcia młodzieży. Należy podjąć starania, aby wszelkie inicjatywy wprowadzane były, nie tylko jako projekty lokalne, ale jako systemowe rozwiązania obejmujące wszystkie placówki edukacyjne. Zachowanie bezpieczeństwa dzieci, a także ich ochrona przed nękaniami oraz innymi formami przemocy fizycznej i emocjonalnej stanowią obecnie poważne wyzwanie, do którego rozwiązania mogą przyczynić się sami uczniowie. Kluczowe znaczenie ma nauczenie ich pokojowego rozwiązywania konfliktów, poprawa umiejętności społecznych i emocjonalnych, co znacznie zredukuje agresję i krzywdzenie innych.

3.7 Podsumowanie

Podsumowując niniejszy rozdział, należy stwierdzić, że mediacja rówieśnicza, szczególnie w kontekście szkolnym, stanowi istotny element programu wychowawczo-profilaktycznego, który bazuje na założeniach profilaktyki zintegrowanej. Program ten, poprzez dobrowolne uczestnictwo uczniów w procesie komunikacyjnym, wspieranym przez neutralnego mediatora, stawia sobie za cel nie tylko rozwiązanie zaistniałego konfliktu, ale również kształtowanie u młodzieży kompetencji społecznych i emocjonalnych.

Mediacja rówieśnicza wyróżnia się na tle innych metod rozwiązywania konfliktów przede wszystkim tym, że opiera się na zasadzie dobrowolności, neutralności oraz bezstronności. Uczestnicy konfliktu są aktywnie zaangażowani w poszukiwanie wspólnego rozwiązania, które będzie satysfakcjonujące dla obu stron, co pozwala uniknąć poczucia przegranej. Tym samym mediacja nie tylko pomaga w zażegnaniu konkretnego sporu, ale również wpływa na długofalowe zmiany w sposobie postrzegania i rozwiązywania konfliktów przez młodzież.

Z psychopedagogicznego punktu widzenia mediacja rówieśnicza wspiera rozwój umiejętności interpersonalnych uczniów. Proces ten promuje dialog, aktywne słuchanie oraz empatię, które są kluczowe w skutecznej komunikacji. Uczniowie, biorąc udział w mediacji, uczą się rozumieć potrzeby innych osób oraz rozwijają zdolność do współpracy i kompromisu. Ponadto mediacja sprzyja budowaniu samodzielności w rozwiązywaniu problemów, co z kolei wzmacnia poczucie sprawczości i odpowiedzialności za własne decyzje. W kontekście etycznym mediacja kładzie nacisk na poszanowanie godności każdego uczestnika sporu oraz dąży do unikania przemocy i eskalacji konfliktów.

Wprowadzenie mediacji rówieśniczej do szkół ma na celu nie tylko poprawę atmosfery w środowisku edukacyjnym, ale także zmniejszenie liczby konfliktów, które mogłyby przerodzić się w sytuacje wymagające interwencji ze strony instytucji zewnętrznych, takich jak sądy czy organy dyscyplinarne.

Poprzez mediację uczniowie nie tylko rozwiązują bieżące konflikty, ale również nabywają umiejętności przydatne w dalszym życiu, co czyni ten program narzędziem o szerokim oddziaływaniu. Mediacja promuje postawy dialogu, współpracy oraz empatii, które są fundamentami budowania zdrowych relacji społecznych i zapobiegania eskalacji konfliktów w przyszłości.

Reasumując, mediacja rówieśnicza jest nie tylko skuteczną metodą rozwiązywania konfliktów, ale także ważnym elementem edukacji młodzieży w zakresie kompetencji społecznych. Dzięki swojemu kompleksowemu podejściu do konfliktów i zaangażowaniu wszystkich stron w proces negocjacji, mediacja staje się narzędziem promującym długofalowy rozwój emocjonalny i społeczny młodych ludzi.

Ostatecznym celem mediacji jest nie tylko rozwiązanie konfliktu, ale także uczenie umiejętności komunikacji, budowanie poczucia własnej wartości oraz ograniczanie sytuacji konfliktowych i przemocy w szkole. Dzięki programom mediacji rówieśniczych nauczyciele są odciążeni od konieczności interwencji w przypadkach konfliktów, a uczniowie mają możliwość refleksji nad swoim zachowaniem i jego konsekwencjami.

4. Projekty mediacyjne realizowane w Gruzji – przykłady dobrych praktyk jako metoda realizacji potrzeb społecznych

4.1 Projekt „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”

4.1.1 Wprowadzenie i cele projektu

Projekt Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji. Wsparcie efektywności rozwiązywania sporów poprzez rozwój i promocję alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów / (Mediation: conflict transformation in Georgia. Increasing effectiveness of dispute resolution system in Georgia through development and promotion of Alternative Dispute Resolution) był realizowany przez Stowarzyszenie Most Przyjaźni „Kartlosi” (Bridge of friendship Kartlosi) i Gruzińskie Centrum Mediacji oraz polskiego partnera Fundację Partners Polska. Projekt współfinansowany był w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP „Wsparcie demokracji”.

Projekt "Mediacja: Transformacja Konfliktów w Gruzji" miał na celu wspieranie procesów instytucjonalizacji mediacji, które zostały zainicjowane przez autorkę pracy doktorskiej w wyniku ogromnego zainteresowania polskim systemem mediacyjnym. Jednym z głównych celów projektu było utworzenie pilotażowego ośrodka mediacyjnego w Gori na bazie Centrum Mediacji w Gruzji i Fundacji Bridge of Friendship Kartlosi. Ośrodek ten miał pełnić podwójną funkcję: z jednej strony zajmować się mediacją konfliktów, w tym etnicznych, w regionach przygranicznych oraz z drugiej strony miał zajmować się mediacjami pilotażowymi w sprawach gospodarczych i rodzinnych. Ośrodek miał także koncentrować się na edukacji i promocji mediacji jako pozasądowego sposobu rozwiązywania konfliktów, szczególnie wśród prawników i instytucji biznesowych w Gruzji.

Koncepcja projektu zakładała przekazanie polskich doświadczeń związanych z rozwojem mediacji i jej stabilizacją w gruzińskim systemie prawnym. Planowano rozwijać kompetencje mediatorów z uwzględnieniem specyfiki konfliktów, takich jak konflikty etniczne, społeczne, rodzinne i gospodarcze, oraz podejmować działania mające

na celu wzmocnienie jakości usług mediacyjnych. Planowano także formułowanie rekomendacji dotyczących systemowych rozwiązań sprzyjających zakorzenieniu mediacji w systemie prawnym. W fazie powstawania projektu opracowywano także strategie promocji mediacji, biorąc pod uwagę lokalne uwarunkowania kulturowe. Dzielenie się doświadczeniami, pochodzącymi z procesów zachodzących w Polsce od 1991 roku, stanowiło kluczowy element projektu i znacząco przyczyniło się do rozwoju i umocnienia mediacji w Gruzji.

Prezentowany projekt miał na celu wzmocnienie kultury mediacji w Gruzji poprzez wykorzystanie polskich doświadczeń w budowaniu instytucji mediacyjnych i szkoleniu mediatorów. Inspiracja z Polski przyczyniła się do szybszego rozwoju mediacji w Gruzji. Proces powstawania projektu rozpoczął się od analizy specyficznych potrzeb gruzińskich w obszarze rozwiązywania konfliktów. Zidentyfikowano kluczowe luki w systemie mediacji oraz obszary, w których konieczne były działania edukacyjne i instytucjonalne. Zainicjowano współpracę z polskimi specjalistami z którymi autorka pracy doktorskiej od 2008 współpracowała, a którzy mieli doświadczenie w prowadzeniu szkoleń, organizowaniu warsztatów oraz budowaniu efektywnych struktur mediacyjnych. Polscy eksperci³⁰²: Zbigniew Czwartosz; Elżbieta Żukowska-Czwartosz; Maciej Tański; Rafał Morek; Joanna Figura zaoferowali swoje wsparcie oraz zasoby edukacyjne, co stanowiło podstawę dla opracowania szczegółowego planu działań. Uwzględnił on organizację szkoleń, warsztatów i konferencji dla gruzińskich mediatorów oraz instytucji mediacyjnych.

W niniejszym rozdziale autorka odwołując się do zrealizowanego projektu skoncentruje się na analizie wpływu międzynarodowych doświadczeń, zwłaszcza tych z Polski, na rozwój mediacji w Gruzji. Zostanie zwrócona uwaga na kluczowe elementy,

³⁰² Zbigniew Czwartosz – mediator, emerytowany nauczyciel akademicki Uniwersytetu Warszawskiego, nauczyciel akademicki Uniwersytetu SWPS; Maciej Tański jest doświadczonym mediatorem sądowym, specjalizującym się w mediacjach rodzinnych i cywilnych, takich jak sprawy o kontakty z dzieckiem, alimenty czy podział majątku. Od połowy lat 90. XX wieku aktywnie promuje mediację w Polsce. Jest autorem publikacji dotyczących mediacji, m.in. "Dziecko w rozwodzie" i "Tata na zawsze". Współzałożył Stowarzyszenie Mediatorów Rodzinnych, gdzie pełnił różne funkcje, a obecnie jest wiceprezesem. Jest związany z listą mediatorów w warszawskich sądach okręgowych i prezesem fundacja partners polska; Dr Rafał Morek, adwokat; adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; mediator, arbiter i członek zarządu fundacji Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów. Prowadzi mediacje w sporach cywilnych i gospodarczych. Pełnił funkcję członka Społecznej Rady ds. ADR w Ministerstwie Sprawiedliwości, był ekspertem Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego i Ministerstwa Gospodarki w zakresie reformy postępowania cywilnego dotyczącej mediacji i arbitrażu; Joanna Figura -specjalistka ds. negocjacji, mediacji i rozwiązywania konfliktów. Mediatorka, prowadzi mediacje od ponad 20 lat. Mediuje w sprawach nieletnich, karnych, cywilnych, pracowniczych i gospodarczych. Współzałożycielka organizacji mediacyjnych (SMR, PCM), członkini zarządów, koordynatorka projektów mediacyjnych. Trenerka umiejętności społecznych, mediacji i antydyskryminacji.

które przyczyniły się do skutecznego wdrażania metod mediacyjnych w tym kraju, a także na wyzwania, które pojawiły się w procesie adaptacji polskich rozwiązań do specyfiki gruzińskiego kontekstu. Przedstawione zostaną również przykłady działań podejmowanych w ramach projektów wspierających mediację, które miały na celu nie tylko edukację mediatorów, lecz także promowanie kultury mediacji wśród społeczeństwa. Przeanalizowane zostanie znaczenie współpracy z polskimi ekspertami oraz rolę lokalnych instytucji w budowaniu trwałych struktur mediacyjnych. Ponadto omówione zostanie znaczenie zaangażowania autorki projektu w realizację programów mediacyjnych, co wpłynęło na sukces inicjatyw skierowanych na rozwój kultury dialogu i pokojowego rozwiązywania sporów w Gruzji. W kontekście przedstawionych działań w pracy zaprezentowane zostaną wnioski dotyczące przyszłości mediacji w Gruzji i potencjalnych kierunków dalszego rozwoju w tym obszarze.

Realizacja projektu obejmowała szeroki zakres szkoleń i warsztatów, w których gruzińscy mediatorzy mogli zdobyć nowe umiejętności, poznać najlepsze praktyki oraz zrozumieć etykę mediacji. Ponadto organizowano wydarzenia umożliwiające wymianę doświadczeń pomiędzy mediatorami z Polski i Gruzji, co obejmowało zarówno seminaria, jak i praktyczne wizyty studyjne.

Projekt zakładał również pomoc w tworzeniu instytucji mediacyjnych oraz opracowywaniu ram prawnych potrzebnych do ich funkcjonowania. Polska była istotnym partnerem w tym procesie, co pozwoliło na budowanie solidnych podstaw dla systemu mediacji w Gruzji. Powstały dedykowane materiały edukacyjne, które tłumaczone były na lokalne języki i dystrybuowane wśród gruzińskich profesjonalistów. Dodatkowo realizowano projekty pilotażowe, które umożliwiały testowanie i adaptację polskich modeli mediacji do specyfiki Gruzji, co pozwoliło na ocenę ich efektywności w praktyce. Na zakończenie projektu przeprowadzono ewaluację, aby zidentyfikować mocne i słabe strony wdrażanych działań oraz przeanalizować rezultaty, które mogły przyczynić się do dalszego rozwoju mediacji w kraju.

Autorka pracy będąc jednocześnie autorką projektu odegrała kluczową rolę w koordynacji i realizacji powyższych działań, a jej zaangażowanie w programy sprawiedliwości naprawczej zapewniło odpowiednią jakość i skuteczność prowadzonych inicjatyw. Dzięki różnorodnym działaniom projekt przyczynił się do wzmocnienia kompetencji mediatorów, promocji pokojowych metod rozwiązywania sporów oraz

budowania społeczeństwa opartego na dialogu, stanowiąc inspirację dla kolejnych przedsięwzięć mających na celu rozwój mediacji w Gruzji.

Projekt „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”, mający na celu przekształcenie konfliktów w Gruzji, był nowatorską inicjatywą, która zmierzała do wzmocnienia skuteczności rozwiązywania sporów poprzez rozwój i promocję alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów. Oparty był on na procesach instytucjonalizacji mediacji, które zostały zapoczątkowane zmianami w gruzińskim Kodeksie postępowania cywilnego w grudniu 2011 roku. Stanowił przykład efektywnego wdrożenia systemowych zmian w kierunku nowoczesnego, pokojowego przekształcania konfliktów.

Główne cele projektu były dwojakie: po pierwsze, stworzenie pilotażowych centrów mediacyjnych w Gori i Tbilisi, których zadaniem była mediacja konfliktów w regionach przygranicznych oraz przeprowadzenie pilotaży w sprawach gospodarczych i rodzinnych; po drugie, edukacja i promocja mediacji jako alternatywnego sposobu rozwiązania konfliktów poza sądem, zwłaszcza wśród prawników i instytucji biznesowych w Gruzji.

Twórcy projektu planowali wykorzystanie polskich doświadczeń w dziedzinie rozwoju mediacji i przeniesienie ich na grunt gruzińskiego systemu prawnego. Kluczowe elementy realizacji obejmowały przygotowanie wykwalifikowanej kadry mediatorów i trenerów, utworzenie i promocję centrów mediacyjnych, stworzenie zasobów merytorycznych w postaci bibliotek oraz wyboru materiałów edukacyjnych, a także aktywną promocję usług mediacyjnych wśród decydentów i potencjalnych beneficjentów.

Projekt stawiał również na rozwój umiejętności mediatorów, uwzględniając specyfikę konfliktów etnicznych, społecznych, rodzinnych oraz handlowych. W działaniach wspomagających podkreślano znaczenie jakości usług mediacyjnych oraz systemowych działań promujących zakorzenienie mediacji, z zachowaniem uwarunkowań kulturowych.

Wśród celów projektu znalazły się: przygotowanie trzydziestu mediatorów z Gori i Tbilisi do świadczenia profesjonalnych usług w sprawach rodzinnych, społecznych, gospodarczych i etnicznych; uruchomienie pilotażowych centrów mediacyjnych jako usługodawców oraz instytucji promujących mediację na szczeblu regionalnym i krajowym; stworzenie systemu ciągłego rozwoju zawodowego gruzińskich mediatorów

poprzez dostęp do wiedzy międzynarodowej oraz system wsparcia i superwizji, zwiększenie świadomości na temat mediacji jako metody rozwiązywania konfliktów wśród decydentów, zwłaszcza sędziów i prawników; wzrost zainteresowania mediacją wśród osób fizycznych oraz instytucji, w tym administracji publicznej, w zakresie spraw rodzinnych, sąsiedzkich i majątkowych.

Praca doktorska przedstawia szczegółową analizę pilotażowego wdrożenia mediacji w Gruzji w latach 2013–2014, z uwzględnieniem osiągniętych rezultatów oraz wyzwań napotkanych podczas implementacji. Projekt ten stanowi istotny krok w kierunku rozpowszechnienia mediacji jako alternatywnej i skutecznej metody rozwiązywania konfliktów, podkreślając potencjał i korzyści wynikające z wykorzystania centrów mediacyjnych w kontekście gruzińskiego systemu prawnego. Przeprowadzona analiza pokazała również szerokie możliwości adaptacji praktyk mediacyjnych z zagranicy do lokalnych warunków i kultur.

Główne cele projektu obejmowały następujące działania: Przede wszystkim wzmocnienie kompetencji mediatorów: projekt przewidywał przeszkolenie 30 mediatorów, którzy mieli zdobyć wiedzę na temat promocji mediacji, jej zastosowania w różnych typach konfliktów oraz umiejętności prowadzenia mediacji w mniej złożonych konfliktach rodzinnych, społecznych i gospodarczych. Następnie utworzenie pilotażowych ośrodków mediacyjnych. Projekt przewidywał uruchomienie pilotażowych ośrodków mediacyjnych w Gori i Tbilisi, które miały stać się rozpoznawalnymi miejscami oferującymi usługi mediacji, realizującymi minimum 10 spraw mediacyjnych, wyposażonymi w materiały informacyjne oraz posiadającymi przeszkolonych pracowników potrafiących zarządzać administracyjną stroną pracy, prowadzić ewidencję spraw, zachować poufność i informować potencjalnych klientów o korzyściach i ograniczeniach mediacji. Kolejnym bardzo ważnym krokiem w realizacji celów projektu było stworzenie dostępu do materiałów informacyjnych. Projekt zakładał stworzenie biblioteki mediacyjnej w ośrodku w Gori, zawierającej kluczowe pozycje z literatury światowej oraz teksty przetłumaczone na język gruziński. Mediatorzy, którzy ukończyli pełny cykl szkoleniowy mieli otrzymać elektroniczną wersję biblioteki mediacyjnej.

Ważny celem do realizacji było także podniesienie świadomości wśród przedstawicieli kluczowych grup. Projekt miał na celu zwiększenie wiedzy i zrozumienia mediacji wśród co najmniej 100 przedstawicieli administracji publicznej, sądownictwa, środowisk uniwersyteckich i biznesu. Cel ten miał być osiągnięty poprzez przekazanie informacji o

mediacji, jej miejscu w systemie sądowym Gruzji oraz o korzyściach płynących z zastosowania tej metody rozwiązywania konfliktów. Za cel autorzy projektu postawili sobie także zorganizowanie kampanii informacyjnej. Projekt przewidywał przeprowadzenie kampanii informacyjnej, która miała dotrzeć do co najmniej 10 000 potencjalnych klientów mediacji w Shida Kartli i Tbilisi, informując ich o możliwościach skorzystania z mediacji. Ostatnim, ale nie mniej ważnym celem było wsparcie dla instytucji promujących mediację. Projekt przewidywał stworzenie edukacyjnego filmu instruktażowego o mediacji, który miał być udostępniony instytucjom promującym mediację w Gruzji, szczególnie tym, które działały poza zasięgiem projektu.

Powyższe cele stanowiły fundament projektu pilotażowego wdrożenia mediacji w Gruzji i miały przyczynić się do stworzenia infrastruktury oraz narzędzi do skutecznego upowszechniania i rozwoju mediacji w tym kraju.

W dalszej części pracy doktorskiej zostanie przedstawiona szczegółowa analiza projektu, w tym jego metodologia, osiągnięte rezultaty, a także ocena znaczenia projektu na rozwój mediacji w Gruzji. Projekt realizowany był w dwóch częściach (modułach). Pierwsza część w roku 2013, druga część w roku 2014.

4.1.2 Realizacja projektu moduł pierwszy – 2013 rok

Wyżej opisane cele projektu mogły zostać zrealizowane dzięki założeniom i działaniom, które zostały zaplanowane w module pierwszym na rok 2013 projektu „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”. Autorzy projektu założyli do realizacji następujące działania:

Działanie pierwsze skupiało się na przygotowaniu kadry profesjonalnych mediatorów. Zakładano otwartą rekrutację 30 osób do grupy w Gori i Tbilisi i przeprowadzenie dwóch pięciodniowych szkoleń z mediacji w Tbilisi i w Gori. Miały one odpowiadać polskim standardom szkoleń umożliwiających wpis na listę mediatorów w sądach. Ponadto w planach było przeprowadzenie dwóch trzydniowych szkoleń z asertywności i komunikacji w konflikcie oraz z umiejętności prezentacji mediacji w mediach oraz w instytucjach publicznych. Miał też zostać stworzony system wsparcia on-line z udziałem ekspertów z Polski.

Działanie drugie polegało na edukacji i promocji mediacji wśród decydentów (sędziów, władz lokalnych, samorządów gospodarczych). Obejmowało ono dwudniową konferencję w Tbilisi otwierającą projekt, w której wzięło udział 50 osób. Podczas konferencji odbyła się debata o stanie rozwoju mediacji w Gruzji i Polsce, miały miejsce prezentacje eksperckie mediatorów z Polski i Gruzji. Zaproszeni byli przedstawiciele kluczowych polskich instytucji zaangażowanych w prowadzenie i promocję mediacji: Społecznej Rady ds. ADR przy Ministrze Sprawiedliwości, Centrum Mediacji przy Wydziale Prawa i Administracji UW³⁰³, Centrum Mediacji Partners Polska³⁰⁴. Ponadto odbyły się serie spotkań roboczych w instytucjach mogących wpływać na promocję projektu i usługi mediacji: w sądach, izbach gospodarczych, kancelariach prawnych, organizacjach pozarządowych. Zakładano przeprowadzenie dziesięciu takich spotkań oraz opracowanie i dystrybucję materiałów (plakatów, broszur, ulotek) promujących Centrum Mediacji w Gori i Tbilisi w instytucjach, których charakter czynił je dobrymi pośrednikami w informowaniu potencjalnych klientów mediacji.

³⁰³ <https://mediacje.wpia.uw.edu.pl/> (dostęp z dnia 10 lipca 2014)

³⁰⁴ <http://www.mediacja.org/> (dostęp z dnia 10 lipca 2024)

Działanie trzecie zakładało uruchomienie działalności dwóch centrów mediacji i ich promocję wśród potencjalnych klientów i beneficjentów. Inicjowano kontakty z popularnymi mediami, przede wszystkim rozgłościami radiowymi, przygotowano materiały dystrybuowane w wybranych sądach okręgowych, ośrodkach pomocy rodzinie, centrach pomocy prowadzonych przez organizacje pozarządowe itp. (były to ulotki o mediacji zachęcające do jej skorzystania w centrach mediacji w Gori i Tbilisi). Przewidywano wybór około dziesięciu stałych punktów w Gori i Tbilisi, w których regularnie byłyby umieszczane materiały promocyjne i edukacyjne na temat zasad i dostępności usług mediacyjnych. Ponadto planowano stworzenie profilu na Facebooku dotyczącego mediacji w Gruzji, organizowanie dni otwartych i bezpłatnych konsultacji w ośrodkach w Gori i Tbilisi.

Działanie czwarte polegało na stworzeniu zaplecza merytorycznego dla nowych mediatorów (biblioteka, forum internetowe) poprzez wybór i zakup około 20 najważniejszych książek o mediacji w języku angielskim oraz filmów szkoleniowych pokazujących różne style prowadzenia mediacji i jej specyfikę w zależności od obszaru tematycznego. Zakładano zakup dwóch zestawów książek, niekoniecznie identycznych, dla centrów mediacji w Gori i Tbilisi. Planowano wyposażenie ośrodków mediacyjnych w czytniki Kindle i zakup zestawu książek o mediacji w wersji elektronicznej do każdego z nich oraz stworzenie internetowego forum dyskusyjnego o mediacji na platformie Wordpress.

Działanie piąte skupiało się na stworzeniu zaplecza merytorycznego dla nowych mediatorów poprzez opracowanie, przetłumaczenie i wydanie publikacji książkowej na temat mediacji w Polsce i podsumowania doświadczeń.

Działanie szóste zakładało stworzenie zaplecza merytorycznego dla nowych mediatorów poprzez przygotowanie dwóch filmów o mediacji w gruzińskiej i rosyjskiej wersji językowej, ilustrujących mediację. Miały one być inspirowane realnymi sporami: rodzinnym i gospodarczym, rozwiązywanymi w Centrum Mediacji Partners Polska. Filmy stanowiłyby narzędzie edukacyjne pokazywane podczas planowanych na 2014 rok warsztatów, konferencji i seminariów na temat mediacji przeznaczonych dla trenerów.

Działanie siódme polegało na uruchomieniu systemu konsultacji i mentoringu on-line dla mediatorów. Strona polska przygotowała dwóch doświadczonych mediatorów posługujących się językiem polskim, angielskim i rosyjskim, którzy prowadzili sesje konsultacyjne i mentoringowe on-line. Ich zadaniem było odpowiadanie na wątpliwości,

omawianie przypadków, wskazywanie źródeł wiedzy dostępnych on-line lub w publikacjach książkowych. Sesje te miały mieć dwojaką postać: regularnych dyżurów on-line w wyznaczony dzień i o określonej godzinie oraz konsultacji i sesji ad hoc, na prośbę wyrażoną e-mailem.

Od początku realizacji projektu ujawniło się duże zainteresowanie przyszłych jego uczestników. Na ogłoszenie o rekrutacji na szkolenia przyszłych mediatorów gruzińscy koordynatorzy projektu otrzymali łącznie 125 aplikacji z Gori i Tbilisi. Podczas szkoleń odnotowano 100-procentową frekwencję oraz ogromne zaangażowanie wszystkich uczestników, szczególnie w trakcie ćwiczeń praktycznych. Także późniejsze ankiety ewaluacyjne ukazywały, że istota szkoleń, czyli program oraz metodyka ich prowadzenia, zdaniem badanych uczestników, zasługiwały na pochwałę. Aktywny sposób prowadzenia zajęć (praca w zespołach, interaktywne metody nauczania) zyskał uznanie uczestników. Bardzo pozytywnie oceniono materiały szkoleniowe. W podtrzymaniu i systematycznym rozwoju kwalifikacji mediatorów ważną rolę odgrywały zakupione pozycje z fachowej literatury dla bibliotek obu ośrodków mediacyjnych oraz opracowana publikacja książkowa. To dla autorów projektu stanowiło ogromną motywację do dalszej pracy i zaangażowania w kolejne projekty.

Podczas konferencji w Tbilisi, która organizowana była w ramach działania drugiego, szczególnie doceniono możliwość wymiany doświadczeń z polskimi specjalistami, którzy, wspierani własną praktyką, rekomendowali, jak radzić sobie z napotykanymi problemami w trakcie wdrażania i rozwoju-mediacji w systemie prawnym oraz w pracy mediatora.

Zdjęcia nr 1, 2 Konferencja w Tbilisi

„Mediacja w Polsce i Gruzji: porównanie rozwiązań”, Gruzja, Tbilisi, 2013 r. 17- 18 października

Źródło: Archiwum Centrum Mediacji Gruzji

Podczas trwania projektu odbyło się więcej niż dziesięć zakładanych spotkań promocyjnych, co było możliwe dzięki intensywnej pracy koordynatorów oraz uczestników projektu. Dzięki temu zwiększyła się rozpoznawalność obu ośrodków mediacyjnych. Ponadto uczestnicy szkoleń w praktyczny sposób wykorzystali komunikacyjne umiejętności prezentacji. Wszyscy uczestnicy szkoleń zaangażowani w projekt wyrazili gotowość do pracy zawodowej w roli mediatora.

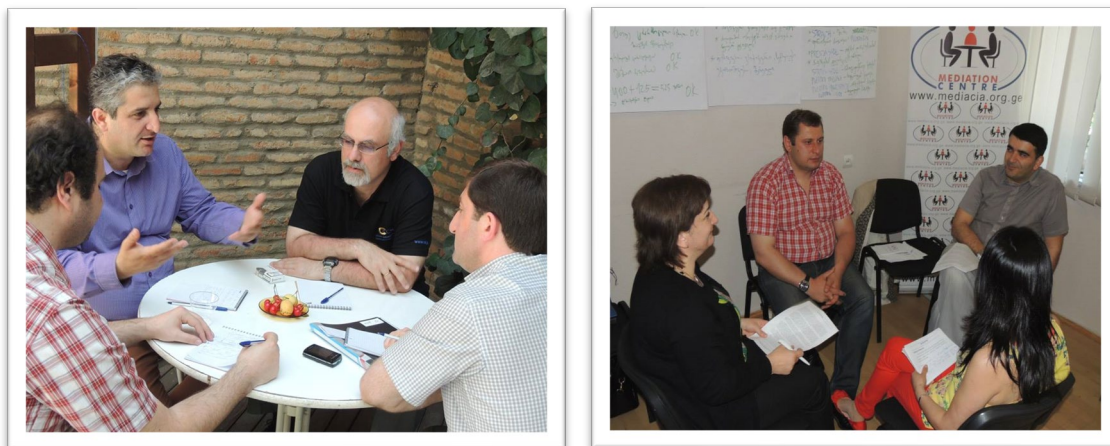
W module projektu realizowanym w 2013 roku osiągnięto następujące rezultaty: przeszkolono 30 mediatorów, rozpoczęły funkcjonowanie pilotażowe ośrodki mediacyjne w Gori i Tbilisi, w których była dostępna fachowa literatura o tematyce mediacyjnej. Ponad 100 przedstawicieli administracji publicznej, sądownictwa i środowisk uniwersyteckich poszerzyło swoją wiedzę o mediację, a akcja informacyjna dotarła do 10 000 potencjalnych klientów mediacji w Shida Kartli i Tbilisi.

Nie udało się natomiast osiągnąć następujących rezultatów: instytucje promujące mediację w Gruzji nie otrzymały filmu instruktażowego o mediacji, a ośrodki mediacyjne na danym etapie nie prowadziły jeszcze spraw mediacyjnych. Ich realizacja została przesunięta do modułu realizowanego w 2014 roku.

Niewątpliwie jedną z najważniejszych cech charakterystycznych tego modułu było przygotowanie merytoryczne trenerów oraz sposób przekazania przez nich wiedzy uczestnikom. Odbiorcy szkoleń wykazali duże zainteresowanie tematyką szkoleń

mediacyjnych i komunikacyjnych oraz przydatnością zdobytej wiedzy zarówno w obecnej pracy zawodowej, jak i przyszłej pracy jako mediator.

Zdjęcia nr 2, 3 Szkolenia w Tbilisi

Źródło: Archiwum Centrum mediacji Gruzji

Dzięki ogromnemu zaangażowaniu koordynatorów projektu większość zaplanowanych działań, w tym szkolenia i konferencja, zostały zorganizowane. Wysoko oceniono polskie doświadczenie przekazane podczas konferencji w Tbilisi, na pytanie co się spodobało w trakcie konferencji i było najbardziej interesujące, sześciu respondentów podało wymianę doświadczeń z polskimi gośćmi i przykłady z ich praktyki zawodowej, kolejnym osobom podobało się stworzenie grup roboczych dla wypracowania legislacyjnych rekomendacji dla gruzińskiego ustawodawcy. Następnie po trzy osoby odpowiedziały, iż podobały im się kategorie zaproszonych instytucji oraz plany gruzińskiego Ministerstwa Sprawiedliwości odnośnie rozwoju instytucji mediacji oraz praca w grupach podczas drugiego dnia konferencji. (Załącznik nr 2, 3, 4 str. 310, 314, 315 w Aneksie)³⁰⁵

³⁰⁵ Załącznik 2. Ankieta oceniająca szkolenia i konferencję w ramach projektu; Załącznik 3. Ramowy program szkolenia; Załącznik 4. Ramowy program konferencji w Tbilisi, Gruzja, w dniach 17-18 października 2013 roku.

4.1.3 Realizacja projektu moduł drugi – 2014 rok

Projekt w swojej drugiej części w ramach modułu realizowanego w 2014 roku miał na celu rozwój mediacji jako metody polubownego rozwiązywania sporów w Tbilisi i Gori poprzez realizację następujących celów:

- zwiększenie dostępności i zrozumienia mediacji (szeroko zakrojone działania informacyjne i edukacyjne);
- podniesienie kwalifikacji mediatorów (szkolenia zaawansowane i mentoring dla 30 mediatorów, przygotowujące ich do pracy w sprawach rodzinnych, cywilno-gospodarczych i społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktów o podłożu etnicznym);
- wzmocnienie środowiska mediatorów (regularne dyskusje online i sesje mentoringowe, angażujące około 50 mediatorów w Gruzji);
- rozwój kadry szkoleniowej (przygotowanie 12 trenerów do prowadzenia krótkoterminowych (do 16 godzin) szkoleń na temat mediacji, skierowanych do prawników, w tym sędziów);
- usprawnienie działań mediacyjnych (staże w Polsce dla 3 najbardziej aktywnych mediatorów, umożliwiające im zdobycie doświadczenia i zaplanowanie własnej działalności);
- wspieranie instytucjonalnego środowiska wokół mediacji;
- promocja mediacji wśród decydentów (stała akcja informacyjna skierowana do 25 osób z instytucji państwowych i inicjatyw społecznych zaangażowanych w działalność na rzecz rodzin, stabilności regionów przygranicznych i modernizacji gospodarki);
- zapewnienie dostępu do usług mediacyjnych: utworzenie dwóch ośrodków mediacyjnych w Tbilisi i Gori, oferujących usługi mediacyjne dla grupy 30–50 osób bezpośrednio zaangażowanych w konflikt;
- promocja ośrodków mediacyjnych jako centrów rozwiązywania sporów i promowania alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów;
- wzmocnienie wiedzy na temat mediacji (szkolenie studentów i pracowników naukowych);

- zapewnienie dostępu do wiedzy na temat mediacji dla grupy 80 studentów i pracowników naukowych;
- dotarcie do szerokiej grupy odbiorców (promocja korzystania z usług mediacyjnych poprzez działania informacyjne docierające do około 10 000 potencjalnych beneficjentów projektu).

Aby osiągnąć powyższe cele, założono realizację ośmiu działań:

Działanie pierwsze miało przygotować grupy profesjonalnych mediatorów poprzez zaawansowane szkolenia specjalistyczne. Celem był rozwój kompetencji zawodowych wśród mediatorów, którzy ukończyli szkolenia podstawowe i byli zdecydowani na dalszy rozwój zawodowy w kierunku profesjonalnej mediacji. Przeprowadzono dwa 5-dniowe szkolenia specjalistyczne dotyczące mediacji rodzinnej, społecznej, cywilnej i gospodarczej³⁰⁶ (Załącznik nr 5,6, 7, 8, 9, 10, str. 316,318,319, 320,321,322 w Aneksie).

Działanie drugie polegało na wsparciu rozwoju mediatorów poprzez staże w ośrodkach mediacyjnych w Polsce. Celem była konfrontacja doświadczeń i wyobrażeń z praktyką mediacji w ośrodkach mediacyjnych w Polsce.

Działanie trzecie było kontynuacją promocji usługi wśród jej potencjalnych klientów i beneficjentów. Celem tego działania było zwiększenie popytu na usługi mediacyjne, zwłaszcza w sprawach rodzinnych, cywilnych i gospodarczych. W jego ramach inicjowano kontakt z popularnymi mediami, przede wszystkim z rozgłośniami radiowymi i stacjami telewizyjnymi (podawanie przykładów typowych sporów nadających się do mediacji: rozstanie i ustalenie zasad opieki nad dzieckiem i kontaktów obojga rodziców, podział majątku dziedziczonego w spadku, zmiana własności nieruchomości, zwłaszcza ziemi, sprawy sąsiedzkie i gospodarcze). Przewidywano wybór około dziesięciu stałych punktów w których regularnie miały być umieszczane materiały promocyjne i edukacyjne na temat zasad i dostępności usług mediacyjnych. Rozwijano profil na Facebooku dotyczący mediacji i aktywnie prowadzono go w języku gruzińskim. Zakładano wykupienie płatnych reklam na terenie Gruzji. Ponadto organizowano dni otwarte i bezpłatne konsultacje w ośrodku mediacyjnym w Gori i

³⁰⁶ Załącznik nr 5. Ankieta dla uczestników szkoleń i konferencji; Załącznik nr 6. Proces mediacji; Załącznik nr 7. Fazy postępowania mediacyjnego; Załącznik nr 8. Umowa o mediację – 1; Załącznik nr 9. Zgoda na mediację; Załącznik nr 10. Umowa o mediację – 2; Załącznik nr 11. Zobowiązanie do zachowania poufności.

Tbilisi. Podczas nich potencjalni beneficjenci mogli spotkać się z mediatorem, dokonać analizy swojej sytuacji i umówić się na mediację.

Działanie czwarte polegało na stworzeniu zaplecza merytorycznego dla nowych mediatorów poprzez przygotowanie edukacyjnego filmu o mediacji w Polsce. Celem było pokazanie, jak przebiega mediacja i jaka jest teoria dotycząca etapów, zasad komunikowania się, bezstronności itp. w mediacji oraz przedstawienie kulturowego podejścia do mediacji. Działanie obejmowało przygotowanie filmu o mediacji w polskiej, gruzińskiej i rosyjskiej wersji językowej, ilustrującego mediację sporu rodzinnego rozwiązywanego w Centrum Mediacji Partners Polska. Zakładano, że role mediatorów odegra para prawdziwych mediatorów, a role stron – aktorzy. Film miał być pokazywany podczas warsztatów, konferencji i seminariów na temat mediacji, a także wykorzystywany podczas szkoleń z mediacji rodzinnej i dla trenerów. Planowano go na około 30–40 minut. Scenariusz filmu powstał w pierwszej części projektu w 2013 roku. Film miał zostać przekazany centrom w Gori i Tbilisi oraz szkolonym mediatorom jako narzędzie zwiększające skuteczność i atrakcyjność ich wystąpień na konferencjach, spotkaniach itp. Dodatkowo na kanale YouTube, a następnie na profilu na Facebooku miał zostać udostępniony trailer filmu³⁰⁷. Zaplanowano też dwa pokazy filmu dla studentów i doktorantów prawa oraz pedagogiki uniwersytetów w Tbilisi i Gori (dla 80 uczestników).

Działanie piąte zakładało stworzenie zaplecza merytorycznego poprzez przygotowanie filmu edukacyjnego o mediacji w Gruzji, który miał pełnić rolę narzędzia szkoleniowego podczas spotkań, konferencji i wykładów, a jednocześnie, odpowiednio zmontowany, posłużyć jako reklama mediacji między innymi na Facebooku i kanale YouTube. Działanie to objęło nagranie filmu według scenariusza opracowanego przez zespół koordynatorów i aktywnych mediatorów będących uczestnikami programu. Wstępnie zakładano, że film będzie zawierał wyjaśnienie, na czym polega mediacja, jakie są jej cele, wyniki, korzyści i ograniczenia oraz pokaz mediacji rodzinnej, cywilnej lub gospodarczej z udziałem gruzińskich aktorów i gruzińskich mediatorów. Podczas premiery filmu odbyło się spotkanie promocyjne, na które zostali zaproszeni mediatorzy,

³⁰⁷ Krótki trailer (<https://www.youtube.com/watch?v=4eawPD3kcYA>), który został umieszczony na profilu Centrum Mediacji na FB oraz opublikowany w mediach. Pierwszym tego typu w Gruzji film został zaprezentowany podczas konferencji podsumowującej osiągnięcia projektu 12 listopada 2014 roku w Tbilisi, a także na uniwersytetach w Gori (Gori State University) i Tbilisi (Caucasian University) ze szczególnym uwzględnieniem studentów prawa.

nauczyciele akademickie i koordynatorzy innych inicjatyw na rzecz rozwoju mediacji, realizowanych obecnie w Gruzji.

Działanie szóste było uruchomieniem systemu konsultacji i mentoringu on-line w celu umożliwienia gruzińskim mediatorom dialogu z doświadczonymi mediatorami z Polski między innymi na temat przygotowania do spotkań ze stronami, strategii prowadzenia przypadku, sposobu kontaktowania się ze stronami itp. Strona polska przygotowała dwóch doświadczonych mediatorów posługujących się językiem polskim, angielskim lub rosyjskim, którzy mieli prowadzić sesje konsultacyjne i mentoringowe on-line. Ich zadaniem było odpowiadanie na wątpliwości, omawianie przypadków, wskazywanie źródeł wiedzy dostępnych on-line lub w publikacjach książkowych. Zakładano, że sesje te będą miały postać regularnych dyżurów on-line w wyznaczony dzień i o określonej godzinie oraz konsultacji i sesji ad hoc, na prośbę partnerów z Gruzji.

Działanie siódme polegało na prowadzeniu szkoleń dla trenerów, które miały zapewnić trwałość przekazanej wiedzy i umiejętności. Zakładano wyszkolenie grupy mediatorów-trenerów (12 uczestników) związanych z niniejszym projektem lub stabilną inicjatywą prowadzoną przez inne instytucje³⁰⁸ (Załącznik nr 11,12, str. 326, 327, w Aneksie)

Działaniem ósme zakładało zorganizowanie konferencji podsumowującej osiągnięcia projektu oraz promującej działalność dwóch ośrodków mediacyjnych i grupy wykształconych mediatorów wśród ich potencjalnych klientów, beneficjentów i sojuszników. W projekcie realizowanym w 2014 roku udało się przede wszystkim przygotować grupę profesjonalnych mediatorów, co zostało zrealizowane poprzez zaawansowane szkolenia specjalistyczne. W szkoleniu wzięli udział uczestnicy treningów mediacyjnych, którzy ukończyli szkolenia podstawowe przeprowadzone w module prowadzonym w 2013 roku i byli zdecydowani na dalszy rozwój zawodowy w kierunku profesjonalnej mediacji. Szkolenia poprowadzili mediatorzy z Centrum Mediacji Partners Polska. Dostarczyły one specjalistycznej wiedzy na temat mediacji rodzinnej, społecznej, cywilnej i gospodarczej. Uczestnicy byli zobligowani do wyboru interesującego ich typu mediacji. Szkolenia zostały przeprowadzone w postaci dwóch pięciodniowych treningów (mediacja rodzinna w dniach 14–18 maja 2014, a mediacja

³⁰⁸ Załącznik nr 11. Zobowiązanie do zachowania poufności; Załącznik nr 12. Umiejętności związane z procesem mediacji.

cywilna i gospodarcza w dniach 26–30 maja 2014). Mediatorzy, przeszkoleni uprzednio w dwóch grupach w Tbilisi i Gori w module prowadzonym w 2013 roku, poprzez te treningi zapoznali się z rodzajami mediacji, kolejnymi etapami jej prowadzenia i indywidualnymi technikami wykorzystywanymi w zależności od rodzaju mediacji. Stopniowo przechodzono do ćwiczeń praktycznych i symulacji pomocnych przy definiowaniu konfliktów między stronami, ich interesów i obaw, a następnie polscy specjaliści przedstawili techniki i narzędzia mediacyjne. Ostatnim etapem było przeprowadzenie czterodniowego szkolenia w dniach 16–19 czerwca 2014 roku dla przyszłych trenerów, którzy, podobnie jak ich polscy odpowiednicy, mieli w przyszłości szkolić osoby zainteresowane pracą mediatora i przekazywać wiedzę o mediacji jako alternatywnej metodzie rozwiązywania konfliktów. Program szkoleń został przygotowany przez specjalistów z Polski w konsultacji z kierującymi ośrodkami mediacyjnymi w Gori i Tbilisi, aby dostosować go do ich potrzeb oraz uwzględnić różnice kulturowe.

Zdjęcia nr 3, 4 Szkolenia „Mediacja rodzinna w Gori” 14–18 maja 2014 r.

Źródło: Archiwum prywatne

Adekwatność szkoleń oceniono pod kątem organizacji zajęć, treści i prowadzącego szkolenia oraz otrzymanych materiałów. Uczestnicy oceniający adekwatność przeprowadzonych zajęć w wymienionych aspektach mieli do wyboru sześciostopniową skalę, na której 1 była oceną najniższą, a 6 najwyższą. Ocena

organizacji zajęć dotyczyła odpowiednio wcześniejszego powiadomienia o szkoleniu, przygotowania pomieszczenia i zaplecza logistycznego oraz wypełnienia zaplanowanego wymiaru czasowego szkolenia. Respondenci oceniali treść i trenerów prowadzących oba szkolenia. Oceniano merytoryczne przygotowanie prowadzącego zajęcia, nastawienie szkolącego do uczestników (odpowiadanie na pytania, udzielanie dodatkowych wyjaśnień), czy treści były przekazywane w zrozumiały i przystępny sposób, czy treść merytoryczna szkoleń odpowiadała ich tematowi, czy ćwiczenia i zadania zespołowe umożliwiały przećwiczenie zdobytej wiedzy. ³⁰⁹(Załącznik nr 13,14,15,16,17,18, 19, 20,21 str. 329,330,333,336,337,338,340 w Aneksie).

Tabela nr 13. Ocena treści i prowadzącego szkolenia mediacyjne

	Ocena organizacji zajęć	Ocena treści i prowadzącego szkolenia				Ocena przydatności otrzymanych materiałów
		Ocena merytoryczna treningu	Ocena metodologii treningu	Ocena przygotowania merytorycznego trenera	Ocena sposobu przekazania wiedzy, kontakt z uczestnikami	
Mediacja rodzinna	5,78	5,89	5,67	5,83	5,72	5,72
Mediacja cywilna i gospodarcza	6,0	5,93	6,0	6,0	6,0	5,53
Treningi dla trenerów	5,60	5,60	5,80	5,73	5,80	5,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Najwyżej we wszystkich trzech szkoleniach oceniono przygotowanie merytoryczne trenera, sposób przekazania przez niego wiedzy i kontakt z uczestnikami.

³⁰⁹ Załącznik nr 13. Jak pomóc rodzicom po rozstaniu - Techniki mediacyjne; Załącznik nr 14. Typowe reakcje dzieci na rozwód.; Załącznik nr 15. Mediacja rodzinna - studium przypadku; Załącznik nr 16. Mediacja rodzinna studium przypadku; Załącznik nr 17. Mediacja rodzinna - studium przypadku XII; Załącznik nr 18. Przemoc domowa - pytania weryfikujące; Załącznik nr 19. Zasady sporządzania ugody mediacyjnej; Załącznik nr 20. Ustalenie kontaktów z dzieckiem wraz z alimentami; Załącznik nr 21. Protokół mediacji.

Najwyżej pod względem adekwatności oceniono mediację cywilną i gospodarczą. Ogólna ocena adekwatności szkoleń była bardzo wysoka i wyniosła odpowiednio w mediacji rodzinnej 5,76, w mediacji cywilnej i gospodarczej 5,91 oraz w szkoleniach dla trenerów 5,67. W kwestii organizacji szkoleń uczestnicy stwierdzili, że w przyszłości warto byłoby zadbać o lepsze zorganizowanie oddzielnych miejsc do symulacji mediacji. W kwestii oceny treści i prowadzącego szkolenia uczestnicy doceniliby w przyszłości przeznaczenie większej ilości czasu na trening, podkreślono także w ankietach bogaty zasób otrzymanej wiedzy. Ponadto uczestnicy szkoleń zauważyli, że należy zadbać o przełożenie polskiego doświadczenia na gruzińskie realia, a także o więcej przykładów z praktyki trenera jako mediatora. Odnośnie do materiałów szkoleniowych zwrócono uwagę jedynie na konieczność podniesienia jakości tłumaczenia. Użyteczność przeprowadzonych szkoleń oceniono pod kątem przydatności w pracy zawodowej, a także w pracy jako mediator. Przy ocenie przydatności szkoleń mediacyjnych ankietowani kierowali się przede wszystkim poszerzeniem ich wiedzy o poszczególne rodzaje mediacji, specyfiką poszczególnych typów, a także przydatnością nabytych umiejętności w pracy zawodowej. Respondenci mogli wykorzystać sześciostopniową skalę, na której 1 była oceną najniższą, a 6 najwyższą. Mediacja rodzinna uzyskała średnią 5,56. Uczestnicy szkolenia stwierdzili, że będą korzystać we własnej pracy z praktycznych przykładów przekazanych podczas szkolenia oraz wykorzystają techniki rozmowy z dzieckiem. Ponadto podkreślono, że powinno mieć miejsce więcej treningów, gdyż mediacja jest nową instytucją w Gruzji. Mediacja cywilna i gospodarcza uzyskały średnią ocenę 5,73, a uczestnicy nie mieli uwag. Szkolenie dla trenerów oceniono nieznacznie niżej ze wszystkich szkoleń i otrzymało wynik 5,53. Do niego również nie odnotowano krytycznych uwag.

Uczestnicy badania zostali także poproszeni o odpowiedź na pytanie, co im się spodobało w trakcie szkoleń. W przypadku mediacji rodzinnej uczestnicy siedmiokrotnie podkreślili wartość symulacji i zajęć praktycznych, pięciokrotnie pracę trenera z grupą, dwukrotnie profesjonalizm, prezentacje, oraz materiały. W przypadku mediacji cywilnej i gospodarczej pięciokrotnie zaznaczono pracę trenera i przekazanie wiedzy, siedmiokrotnie symulacje, metodologię treningów i praktyczne zajęcia, co do których pojawiła się prośba o większą ich liczbę. W przypadku szkolenia dla trenerów trzykrotnie zaznaczono atmosferę podczas treningu, pracę trenera i przekazanie wiedzy, dwukrotnie pracę zespołową, tematykę, dwukrotnie nowe metody i nowe przykłady.

W kwestii brakujących elementów podczas szkoleń ankietowani w przypadku mediacji rodzinnej nie mieli uwag, w przypadku mediacji cywilnej i gospodarczej stwierdzono niewystarczającą ilość czasu przeznaczoną na trening oraz wolne tempo treningu. W przypadku szkolenia dla trenerów uczestnicy mieli uwagi co do jakości teoretycznych zajęć, ich tematyki i przygotowania.

W ramach badania ewaluacyjnego przeprowadzono wywiady poszerzone z trzema uczestnikami szkoleń mediacyjnych oraz z trzema uczestnikami szkoleń dla trenerów. Wszyscy troje uczestnicy treningów (Olga Dorochina i Merab Czikowani z ośrodka w Tbilisi oraz Natia Omiadze z ośrodka w Gori) podkreślili, że dwoma najważniejszymi wydarzeniami mijającego roku była konferencja podsumowująca dotychczasowe osiągnięcia oraz szkolenia dla notariuszy. Były to działania nieobjęte ramami tego projektu, jednakże w wyniku sukcesywnej pracy ośrodka mediacji w Tbilisi gruzińska izba notariuszy zwróciła się z prośbą o przeprowadzenie takich szkoleń. Uczestnicy byli najbardziej zadowoleni z podniesienia świadomości społeczeństwa o instytucji mediacji, ponadto trwały już zaawansowane przygotowania do stworzenia rejestru mediatorów (Merab Czikowani). Mediatorzy z ośrodków w Gori i Tbilisi zostali zaproszeni przez media, aby przedstawić zastosowanie i korzyści płynące z mediacji (Olga Dorochina). Prezentacja o mediacji gospodarczej przy współpracy z francuską izbą gospodarczą również okazała się sukcesem (Olga Dorochina). W centrum mediacji w Gori i Tbilisi łącznie pracowało od trzech do czterech osób, a ośrodki skupiały 30 mediatorów. Oprócz nich w Gruzji około 16–17 mediatorów było skupionych w sądach. Zdaniem Olgi Dorochiny największą konkurencją dla Centrum Mediacji było Publiczne Centrum dla Alternatywnego Rozwiązywania Sporów usytuowane na Państwowym Uniwersytecie w Tbilisi, które otrzymało finansowe wsparcie w ramach projektu *Judicial Independence and Legal Empowerment Project* (JILEP). W opinii Natii Omiadze konkurencją byli mediatorzy sądowi, którzy otrzymywali sprawy z sądu. Jednakże Centrum Mediacji to jedyna instytucja oferująca kompleksowe przeprowadzenie mediacji pozasądowej i to była mocna strona tej organizacji. Przewagę obu ośrodkom mediacji dała umiejętność pracy w zespole i wsparcie udzielane sobie nawzajem (Merab Czikowani). Ponadto mediatorzy obu centrów otrzymali klasyczną edukację w dziedzinie mediacji, w przeciwieństwie do innych mediatorów w Gruzji. Oba ośrodki współpracowały z innymi instytucjami zajmującymi się mediacją oraz prowadziły regularny monitoring wydarzeń związanych z mediacją. Według uczestników w

ośrodkach zostało skonsultowanych około 40 spraw. Merab Czikowani wykorzystywał wiedzę i umiejętności nabyte podczas treningów w swojej praktyce adwokackiej oraz w mediacjach, Natia Omiadze wyrażała gotowość podjęcia mediacji, gdy tylko napłynie więcej spraw do ośrodka, natomiast Olga Dorochina nie czuła się jeszcze na tyle pewnie, aby mediować. W jej opinii należałoby przeprowadzić dodatkowe treningi. Jako pracownik akademicki na jednym z stołecznych uniwersytetów pracowała ze studentami, którzy w dużej mierze byli zainteresowani mediacją. Wszyscy ankietowani podkreślili ogromne znaczenie projektu – przyczynił się on do zdobycia nowej profesji. Rozwój mediacji ma w Gruzji duży potencjał i zależy zarówno od pokazania społeczeństwu korzyści płynących z mediacji, jak również od profesjonalizmu mediatorów. Zdaniem ankietowanych powinna zostać zorganizowana kompleksowa kampania podnosząca świadomość społeczną w kwestii mediacji, pokazująca spory zakończone pozytywnym rezultatem. Ponadto potrzebne są prawne regulacje mediacji pozasądowej, w szczególności w kwestii egzekucji decyzji podjętych w drodze mediacji. W opinii Meraba Czikowani do wzrostu popularności mediacji przyczyniłaby się współpraca mediatorów z innymi ważnymi instytucjami z tej dziedziny, promowanie jej w mediach oraz współpraca z różnymi uniwersytetami. Ponadto potrzebne jest wsparcie państwa w upowszechnianiu korzystania z mediacji.

Za ważne osiągnięcie zrealizowane podczas modułu wykonanego w 2014 roku uznaje się także realizację działania drugiego, czyli wsparcie rozwoju mediatorów poprzez staże w ośrodkach mediacyjnych w Polsce.

Celem tego działania była konfrontacja doświadczeń i wyobrażeń z praktyką mediacji w ośrodkach mediacyjnych w Polsce. W dniach 2–14 września 2014 roku w stażu w Polsce³¹⁰ wzięło udział trzech mediatorów z centrum mediacji w Tbilisi i Gori (Megi Bibiluri, Gagi Mosiaszwili, Lewan Gegesidze). Gruzini mediatorzy uczestniczyli w mediacji rodzinnej, odwiedzili siedzibę jednego z warszawskich sądów, spotkali się z przedstawicielami Ministerstwa Sprawiedliwości (m.in. z Marzeną Kruk, zajmującą się promocją mediacji w departamencie Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka), a także nawiązali współpracę z innymi ośrodkami mediacji, między innymi

³¹⁰ <https://www.adwokatura.pl/z-zycia-nra/mediatorzy-z-gruzji-korzystaja-z-polskich-doswiadczen/> (dostęp z dnia: 15.09.2014)

przy Naczelnej Izbie Adwokackiej³¹¹, Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacją Rozwoju Mediacji. Ponadto Lewan Gegeszidze uczestniczył w Pałacu Prezydenckim w konferencji pod tytułem *Mediacja jako alternatywna forma rozwiązywania konfliktów*, której głównym tematem był rozwój mediacji w Polsce. Według autorki pracy doktorskiej, a zarazem uczestniczki stażu, najcenniejszym doświadczeniem było uczestnictwo w procesie mediacji, gdy mediator asystował stronom w rozwiązaniu sporu, pokazał swoje techniki wyjścia z trudnych i stresowych sytuacji. Takie doświadczenie okazało się niezwykle pomocne przy prowadzeniu mediacji w Gruzji.

W trakcie trwania projektu udało się także wypromować usługi związane z mediacją wśród jej potencjalnych klientów i beneficjentów, co było kontynuacją działań z poprzedniego modułu projektu i częścią realizacji działania trzeciego w projekcie.

Na potrzeby badania ewaluacyjnego poddano analizie hasła ze strony popularnej wyszukiwarki internetowej w języku gruzińskim pojawiających się po wpisaniu kolejno i oddzielnie słów: *mediacja*, *mediator*, *konflikt*. Miało to na celu określenie poziomu rozpoznawalności mediacji w Gruzji oraz zobrazowanie, ile wpisów wyjaśnia, czym jest mediacja, ile informuje o projektach, ile zachęca do bycia mediatorem i ile stanowi informację dla klientów.

Ogólna liczba haseł pojawiających się po wpisaniu słowa *mediacja* wyniosła 18 200. Około 5550 z nich opisywało i wyjaśniało instytucję mediacji. Pojawiały się informacje o notariuszu jako pośredniku, czyli mediatorze, następnie o mediacji sądowej (m.in. program w telewizji publicznej Rustawi2 informujący o tego rodzaju mediacji), o ministrze sprawiedliwości, który zainaugurował otwarcie centrum mediacji przy sądzie apelacyjnym w Tbilisi, a także o klinice mediacji otwartej w 2007 roku przy wsparciu The United States Agency for International Development USAID. Informacja o Centrum Mediacji w Gruzji utworzonym w 2012 roku pojawiła się dość szybko, bo już na trzeciej z dziesięciu analizowanych stron. Znalazły się tam informacje o ośrodku, o jego profilu internetowym, a także o cechach mediacji (poufność, przewaga nad drogą sądową w postaci mniejszych kosztów, szybszego rozwiązania) oraz o działaniach, jakie ośrodek

³¹¹ Mediatorzy z Gruzji chętnie korzystają z polskich doświadczeń. 11 września delegacja gruzińska spotkała się z adw. Katarzyną Przyłuską-Ciszewską, prezes Centrum Mediacyjnego przy Naczelnej Radzie Adwokackiej. Publikacja: <https://www.rp.pl/zawody-prawnicze/art12280231-mediatorzy-z-gruzji-korzystaja-z-polskich-doswiadczen> dostęp z dnia: 14.09.2014.

podjął (m.in. o konferencji na temat perspektyw rozwoju mediacji w Gruzji z 12 listopada 2014 roku).

Około 11 500 wyników wyświetlonych po wpisaniu hasła *mediator* z ogólnej liczby 68 500 przedstawiała, jak być mediatorem i zachęcała do pełnienia tej funkcji. Znaczna część wpisów dotyczyła treningów przeprowadzonych przez Centrum Mediacji dla notariuszy, w których Izba Notarialna informowała o notariuszach-mediatorach i podawała adresy ich biur. Ponadto inny wpis informował, że Izba Notarialna przy wsparciu niemieckiej organizacji German Corporation for International Cooperation (GIZ) przeprowadzi czterodniowe szkolenia, na które zaproszono zagranicznych trenerów dla notariuszy. Pojawiła się także informacja o prowadzonych przez Centrum Mediacji treningach dla mediatorów. Ponadto na publicznym kanale telewizyjnym Rustawi2 został zaprezentowany strajk pracowników kolei, którzy zażądali podwyżki pensji i premii. Pośrednikiem między strajkującymi a administracją kolejową był niezależny mediator.

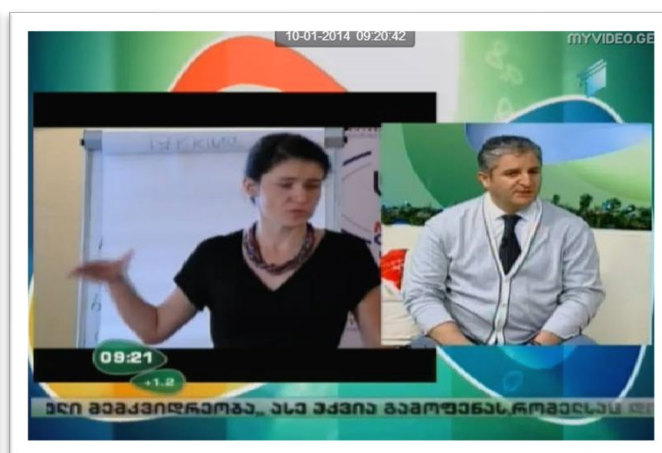
Po wpisaniu w wyszukiwarce internetowej słowa *konflikt* w języku gruzińskim pojawiło się 352 000 wyświetleń, z czego większość związana była z konfliktami pomiędzy Gruzją a Abchazją i Osetią Południową, republikami, które na początku lat 90. ogłosiły niepodległość od Gruzji. Ponadto pojawiały się informacje o innych konfliktach w regionie, przykładowo w Górskim Karabachu czy w Ukrainie. Tylko w niewielkim stopniu informacje dotyczyły definicji konfliktu.

Po analizie uzyskanych rezultatów stwierdzono, że instytucja mediacji jest w umiarkowanym stopniu rozpoznawalna w Gruzji. W ramach projektu założono kontynuację promocji usługi mediacji wśród jej potencjalnych klientów i beneficjentów. Miało to na celu zwiększenie popytu na usługi mediacyjne, zwłaszcza w sprawach rodzinnych, cywilnych i gospodarczych. Zainicjowano kontakt z popularnymi mediami, przede wszystkim z rozgłośniami radiowymi i stacjami telewizyjnymi³¹². Miały miejsce cztery wystąpienia mediatorów w telewizji: w TV1 10 stycznia 2014 roku odbył się program *Mediacja w Gruzji*, w którym wystąpili mediatorzy Gagi Mosiaszwili i Iwane Petraszwili. Program o tym samym tytule został wyemitowany 25 lutego 2014 roku w TV Studia RE, a gośćmi byli Lewan Gegeszidze, Megi Bibiluri, Iwane Petriaszwili. w

³¹² https://www.youtube.com/watch?v=t-7YIR_FCIs (dostęp z dnia: 20.09.2014)

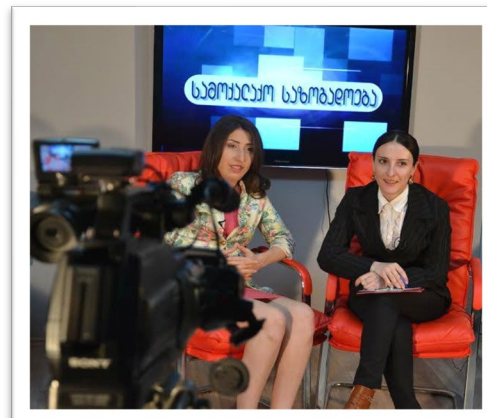
TV DEA wyemitowano dwa wywiady: *Centrum Mediacji Gori*, w którym gościem był kierownik Eka Metreweli (28 sierpnia 2014) oraz *Rozwój mediacji w Gruzji* – wywiad z Megi Bibiluri (1 czerwca 2014).

Zdjęcia nr 5, 6 Wystąpienia mediatorów w telewizji w Gruzji

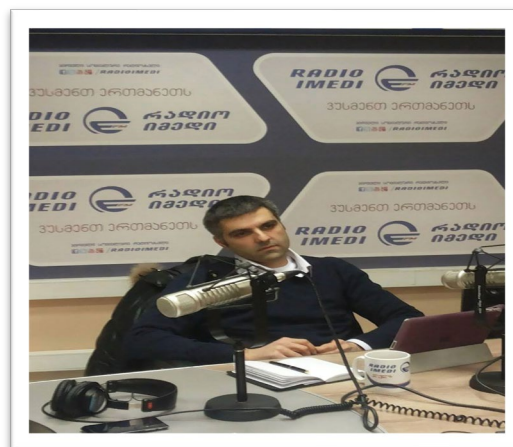
Źródło: Archiwum prywatne

Zdjęcia nr 7, 8 Wystąpienia mediatorów w telewizji w Gruzji w TV DEA wyemitowano dwa wywiady: *Centrum Mediacji Gori*, w którym gościem był kierownik Eka Metreweli oraz *Rozwój mediacji w Gruzji* – wywiad z Megi Bibiluri

Źródło: Archiwum prywatne

Zdjęcia nr 8, 9 Radio Imedi Program Mediacja w Gruzji – problemy i perspektywy 8 lutego 2014 roku Gagi Mosiaszwili i Taniel Sicharulidze³¹³

Źródło: Archiwum prywatne

W poszczególnych mediach została także przekazana informacja o działalności obu centrów mediacji, o trwających treningach, ze szczególnym podkreśleniem ich prowadzenia przez polskich specjalistów, a także przykłady sporów, które można rozwiązać za pomocą mediacji.

Gruzińscy koordynatorzy wraz z uczestnikami projektu zorganizowali serię spotkań w instytucjach potencjalnie wpływających na rozwój mediacji w Gruzji oraz na promocję projektu. Spotkania odbyły się w sądach, w stowarzyszeniach adwokatów i sędziów, w związkach nauczycieli, w szkołach, na uniwersytetach, w radach miast, w organizacjach pozarządowych. W sumie odbyło się 16 prezentacji, w których wzięło udział ogółem około 500 słuchaczy. Podczas spotkań zaprezentowano między innymi oba ośrodki mediacyjne, ich cele, podjęte i planowane działania.

³¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=MAhvyP8mRDw> (dostęp z dnia: 15.03.2014)

Zdjęcie nr 10 Prezentacje promocyjne Projektu

Źródło: Gazeta: Bridge of Friendship Kartlosi 21.12.2024³¹⁴

Podobne prezentacje promocyjne odbyły się w Tbilisi: z adwokatami (20 sierpnia 2014, 25 słuchaczy), z dziennikarzami (12 sierpnia 2014 roku, 18 słuchaczy), ze studentami (17 września 2014, 35 słuchaczy), z przedsiębiorcami (21 listopada 2014 roku, 24 słuchaczy), z reprezentantami związków zawodowych (24 października 2014 roku, 21 słuchaczy), z organizacjami pozarządowymi (19 października 2014 roku, 18 słuchaczy) Został także przeprowadzony publiczny wykład na International School of Ekonomice (4 listopada 2014 roku, 30 słuchaczy). Ważnym wydarzeniem promocyjnym była prezentacja mediacji 11 listopada 2014 roku dla środowiska przedsiębiorców, zorganizowana we współpracy z Francuską Izbą Gospodarczą w Gruzji. Godzinne spotkanie informowało przede wszystkim o zaletach mediacji i jej przewadze nad drogą sądową. Udział w nim wzięło 30 słuchaczy, w tym przedstawiciele mediów.

³¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=lnXZYez9Dks> dostęp z dnia: 19.10.2024

W ramach informacji i promocji Centrum Mediacji w Gori i Tbilisi zostały wydrukowane ulotki (500) oraz materiały informacyjne z zachętą do skorzystania z mediacji (300). Rozdystrybuowano je w sądach, firmach prawniczych, na uniwersytetach, w ministerstwie sprawiedliwości i w administracyjnych ośrodkach obsługi obywateli.

Zdjęcie nr 11 Ulotki prezentujące materiały promocyjne

Źródło: Archiwum prywatne

W ośrodkach mediacyjnych przeprowadzono dni otwarte i bezpłatne konsultacje (21–25 lipca 2014 roku i 15 września 2014 roku w Tbilisi, 27 sierpnia 2014, 15 września 2014 roku i 20–30 października 2014 roku w Gori), podczas których potencjalni beneficjenci mogli spotkać się z mediatorem, przeanalizować swoją sytuację i umówić się na mediację. W Tbilisi przeprowadzono bezpłatne konsultacje, z których skorzystało 56 osób i zadzwoniło 179 osób. W Gori podczas dni otwartych Centrum Mediacji odwiedziło 80 osób i otrzymano 120 telefonów. Oba wydarzenia zostały wcześniej ogłoszone, a wiadomości o nich pojawiły się w mediach.

Po licznych udanych akcjach promocyjnych, kolejnym ważnym zadaniem, które udało się zrealizować, było stworzenie zaplecza merytorycznego dla nowych mediatorów poprzez przygotowanie filmu edukacyjnego o mediacji w Polsce.

Film pokazujący w modelowy sposób przebieg mediacji został przygotowany przez stronę gruzińską w języku gruzińskim z udziałem zawodowych aktorów. Scenariusz filmu został napisany przez stronę polską w pierwszej części projektu w 2013 roku. Dodatkowo nakręcono krótki trailer, który umieszczono na profilu Centrum Mediacji na Facebooku oraz opublikowano w mediach. Film został zaprezentowany podczas konferencji podsumowującej osiągnięcia projektu 12 listopada 2014 roku w Tbilisi, a także na uniwersytetach w Gori i Tbilisi, ze szczególnym uwzględnieniem studentów prawa. W pokazie w Gori wzięło udział 55 osób, a w Tbilisi 86 osób. Planowano również przeprowadzenie przez Ośrodek Mediacji w Tbilisi szkoleń dla studentów prawa z wykorzystaniem filmu.

Warto podkreślić, że założone działanie piąte w projekcie, polegające na przygotowaniu drugiego filmu edukacyjnego o mediacji w Gruzji, nie zostało w pełni zrealizowane. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez polskich i gruzińskich koordynatorów praca nad filmem edukacyjnym nie została ukończona z przyczyn organizacyjnych. Scenariusz filmu został opracowany przez zespół koordynatorów i aktywnych mediatorów-uczestników programu. W części wstępnej film został zrealizowany i zawierał wyjaśnienie, na czym polega mediacja, jakie są jej cele, wyniki, korzyści i ograniczenia. W dalszej części planowano przedstawić mediacje: rodzinną, cywilną i gospodarczą z udziałem gruzińskich aktorów i mediatorów. W projekcie nie udało się także uruchomić systemu konsultacji i mentoringu on-line dla mediatorów. Przyczyną była bariera językowa. Celem tego działania miało być umożliwienie gruzińskim mediatorom dialogu z doświadczonymi mediatorami z Polski na temat między innymi przygotowania do spotkań ze stronami, strategii prowadzenia przypadku, sposobu kontaktowania się ze stronami itp. Jednakże wszelkie wątpliwości pojawiające się w trakcie trwania projektu, dotyczące zarówno realizacji działań modułu, jak i prowadzonych mediacji przez ośrodki w Gruzji były na bieżąco konsultowane ze stroną polską. Co ważne dla organizatorów udało się zrealizować wszystkie szkolenia dla trenerów- mediatorów.

Szkolenia dla trenerów zostały przeprowadzone w celu utrwalenia przekazanych umiejętności i wiedzy. Do udziału w nim zaproszono praktykujących gruzińskich mediatorów związanych z niniejszym projektem lub stabilną inicjatywą prowadzoną przez inne instytucje. Wyszkolona grupa mediatorów-trenerów została przygotowana do dalszego kształcenia zainteresowanych pracą jako profesjonalny mediator.

Szkolenia odbyły się w dniach 16–19 czerwca 2014 roku. Wzięło w nich udział 16 osób (zakładano liczbę 12 uczestników). Siedem z nich wyłoniono w drodze konkursu na podstawie ogłoszeń w prasie spośród reprezentantów innych instytucji zajmujących się mediacją. Szkolenia prowadzili wspólnie trenerzy i mediatorzy z Polski i Gruzji. Zostały one wysoko ocenione przez uczestników po ich zakończeniu.

Zdjęcia nr 12, 13 Kształcenie mediatorów-trenerów w Centrum Mediacji

Źródło: Archiwum prywatne

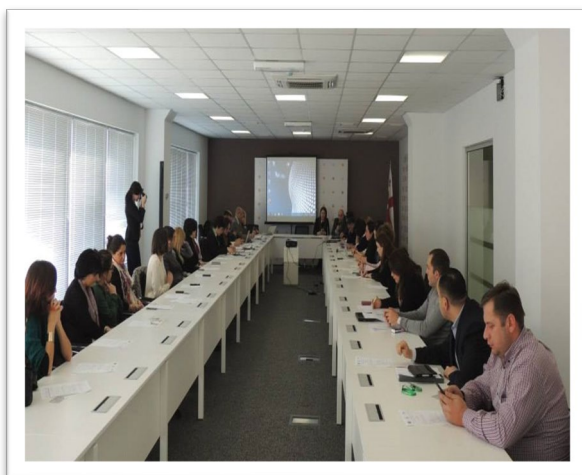
Realizowany projekt był pierwszym działaniem profesjonalizującym mediację w Gruzji. Po zakończonych szkoleniach przeprowadzono wywiady pogłębione z trzema uczestnikami tych szkoleń. Celem było uzyskanie informacji, jak uczestnicy szkoleń oceniają z perspektywy czasu zastosowanie uzyskanych umiejętności i wiedzy oraz rozwój usługi mediacji i zapotrzebowanie na mediatorów w Gruzji. Spośród trzech przebadanych respondentów dwóch z (Zaur Nacwlişwili i Levani Gegesidze) było praktykującymi mediatorami w Gruzji (związanymi z Centrum Mediacji w Gruzji i Ministry of Internal Affairs of Georgia LEPL), natomiast jeden (Tamaz Achobadze) był dyrektorem organizacji pozarządowej Institute for Nonviolent Communication. Jeden z ankietowanych podkreślił, że dzięki treningom wyszkolił swoje umiejętności komunikacyjne, szczególnie w kwestii pomocy stronom w porozumieniu się w celu znalezienia wspólnego rozwiązania konfliktu. Respondenci ocenili, że całościowo razem z mediatorami w obu centrach mediacji w Gruzji pracuje około 50 mediatorów zajmujących się różnymi rodzajami mediacji. Mediatorzy spoza centrów mediacji są skupieni w sądach i instytucjach oraz firmach prywatnych i rekrutują się przede

wszystkim ze środowiska prawniczego. Ankietowani jednoznacznie podkreślili, że po wzięciu udziału w szkoleniu stali się bardziej pewni swoich umiejętności i aktywni jako mediatorzy. Zaur Nacwliszwili i Levani Gegeszidze już prowadzili mediacje, natomiast Tamaz Achobadze nie, z powodu braku spraw oddanych do mediacji – wyraził on jednak gotowość do jej podjęcia. Zaur Nacwliszwili podkreślił, że w swojej pracy zajmuje się sprawami kryminalnymi, które nieznacznie odbiegają od klasycznej mediacji, jednakże nabyta wiedza jest dla niego przydatna. Większość spraw kończy się ugodą. Wszyscy ankietowani przeprowadzili kilka szkoleń z zakresu mediacji dla zainteresowanych wykonywaniem pracy mediatora (notariusze, studenci) i planowali być jeszcze aktywniejsi w tej kwestii. W swojej pracy podczas spotkań ze stronami czy potencjalnymi klientami przeszkoleni trenerzy promowali mediację poprzez bezpłatne konsultacje i prezentacje. Levani Gegeszidze z Centrum Mediacji podkreślił, że organizacja przeprowadziła także szereg prezentacji w różnych instytucjach związanych z prawem: na państwowym uniwersytecie w Tbilisi, a także dla przedsiębiorców w jednym z tbiliskich hoteli. Miały miejsce transmisje radiowe i telewizyjne.

Po szeroko zakrojonej promocji mediacji do Centrum Mediacji w Gori zwróciło się z pytaniami 129 osób, a w Tbilisi 690. Niektórzy przychodzili z ulotkami Centrum Mediacji w Tbilisi, które zauważyli podczas wizyty w sądzie, który prowadził ich sprawę. Respondenci jednoznacznie pokreślili, że odbyte szkolenia wyposażyły ich w potrzebne umiejętności i techniki mediacyjne, które mogą wykorzystać w swojej pracy oraz w praktyce adwokackiej, a sam projekt przyczynił się do popularyzacji instytucji mediacji jako alternatywnej drogi rozwiązania konfliktów w Gruzji. Według Tamaza Achobadze Centra Mediacji w Tbilisi i Gori były jednymi z najbardziej aktywnych w Gruzji w tej dziedzinie. Rozwój i przyszłość mediacji w dużym stopniu zależą od uregulowań prawnych instytucji mediacji pozasądowej w gruzińskim systemie prawnym, którego reforma w tej kwestii nie została zakończona. Jego zdaniem powinna również zostać powołane stowarzyszenie mediatorów jako formalna organizacja, która promowałaby wdrażanie rozwiązań prawnych i rozwój mediacji. Popularności mediacji będzie także pomagać kierowanie przez sądy w szczególności spraw cywilnych do mediacji oraz szeroko zakrojona ogólnokrajowa kampania informująca strony konfliktu o możliwości wyboru pozasądowej drogi rozwiązania ich sporu. Ponadto należy stworzyć więcej centrów mediacji w pozostałych regionach Gruzji i wzmocnić sektor organizacji pozarządowych w popularyzacji mediacji.

Ważnym działaniem a jednocześnie zakończeniem projektu realizowanego w 2014 roku była Konferencja, której celem było podsumowanie osiągnięć projektu oraz pokazanie działalności dwóch ośrodków mediacyjnych i grupy wykształconych mediatorów wśród ich potencjalnych klientów, beneficjentów i sojuszników, miała on miejsce 12 listopada 2014 roku w Centrum Szkoleń Ministerstwa Sprawiedliwości Gruzji. Wzięło w niej udział 45 gości reprezentujących instytucje: rządowe (Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich Gruzji, Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Rozwiązań Prawnych, Centrum Szkoleń Ministerstwa Sprawiedliwości. Ponadto znaleźli się tam reprezentanci środowisk prawniczych (sędziowie sądu apelacyjnego w Tbilisi, adwokaci, notariusze, mediatorzy sądowi) i studenci z Caucasus University w Tbilisi. Z trzema referatami na konferencji wystąpili studenci wyłonieni w drodze konkursu ogłoszonego wcześniej.

Zdjęcia nr 14, 15 Konferencja Mediacja w Gruzji – wyzwania i perspektywy

Źródło: Archiwum prywatne

Podczas konferencji poruszono zagadnienia dotyczące mediacji w Gruzji, perspektyw rozwoju, skonfrontowano je z polskim doświadczeniem, a także podsumowano dwa lata działalności ośrodków mediacji w Gori i Tbilisi.

Na potrzeby badania ewaluacyjnego goście konferencji zostali poproszeni o ocenę adekwatności i użyteczności konferencji. Poniższe rezultaty są oparte na odpowiedziach z 37 ankiet on-line wypełnionych przez uczestników (5 przedstawicieli administracji rządowej, 5 przedstawicieli władz lokalnych, 18 pracowników organizacji

pozarządowych, 2 studentów, 1 przedstawiciel izby notarialnej, 1 zatrudniony w firmie prywatnej, 1 przedstawiciel służby publicznej, 1 przedstawiciel administracji państwowej, 3 inne osoby). Celem tego elementu była ocena potencjału mediacji w Gruzji, a poprzez to analiza wartości inwestycji, jaką jest zrealizowany projekt. Decydenci i uczestnicy zostali poproszeni o wyrażenie swojej opinii na temat postrzegania rozwoju mediacji w Gruzji, od czego go uzależniają i gdzie widzą największe szanse rozwoju. Druga część ankiety miała na celu ocenę rozpoznawalności ośrodków mediacyjnych w Gori i Tbilisi.

Na podstawie uzyskanych danych należy stwierdzić, że mediacja wówczas była umiarkowanie rozpoznawalna w otoczeniu instytucjonalnym. Pomimo że zdecydowana większość respondentów określiła, że zna to pojęcie, wciąż jedna trzecia ankietowanych uznała mediację za raczej nieznaną. Wśród ankietowanych, którzy posiadają wiedzę o mediacji, oba ośrodki mediacyjne były rozpoznawalne, zdecydowana większość ankietowanych wskazała te centra jako miejsca prowadzące mediacje. Potencjalny rozwój mediacji w Gruzji został uznany za bardzo wysoki, szczególnie w sporach z dziedziny mediacji gospodarczej i rodzinnej. Zdaniem ankietowanych rozwój mediacji zależy w największym stopniu od reklamy, kampanii informacyjnej i edukacyjnej.

4.1.4 Ewaluacja projektu „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”

Ewaluacja w projekcie prowadzona była na różnych etapach projektu i za pomocą wielu narzędzi. Przede wszystkim w ramach ewaluacji zastosowano ankiety poszerzone, które były przekazane uczestnikom projektu. Wszystkie ankiety miały charakter anonimowy. Odpowiadając na poszczególne pytania należało zaznaczyć tylko jedną wybraną odpowiedź lub wpisać odpowiedź w przeznaczone pole. W ankiecie zawarto pytania dotyczące organizacji szkoleń, osoby szkolącej, otrzymanych przez uczestników materiałów, oraz przydatności szkoleń. Druga część ankiety stanowiła ocenę organizacji konferencji odbywającej się w ramach realizowanego projektu.

Kolejna część ewaluacji ukierunkowana była na zdobycie informacji odnośnie skuteczności, efektywności oraz trafności wybranego tematu projektu oraz dotychczas przeprowadzonych działań w projekcie. Zastosowano metodę indywidualnych wywiadów pogłębionych nieustrukturyzowanych z przedstawicielami instytucji, dla

których realizowany był projekt. Ważnym elementem ewaluacji całego projektu było badanie, do jakiego stopnia moduł przyczynił się do osiągnięcia jego ogólnych i szczegółowych celów. Porównano wyniki, rezultaty i/lub wpływ rzeczywisty z oczekiwanym. Ponadto w ramach tego kryterium dokonano analizy dokumentacji w kontekście wskaźników – produktów i rezultatów twardych.

Ocena stopnia osiągnięcia rezultatów miękkich projektu polegała przede wszystkim na analizie wyników ankiet przeprowadzonych z uczestnikami projektu. Wzięto pod uwagę szczególnie przyrost wiedzy o typach mediacji i umiejętności mediacyjnych oraz szkoleniowych. Pod uwagę wzięto zarówno rezultaty ankiet przeprowadzonych zaraz po szkoleniach, jak i oceny zawarte w wywiadach pogłębionych zrealizowanych na potrzeby ewaluacji. Następnie przeanalizowano rozpoznawalność ośrodków mediacyjnych w ich otoczeniu instytucjonalnym.

Największym osiągnięciem projektu było przeszkolenie 49 osób z zakresu rodzajów mediacji oraz przyszłych trenerów mediacji. Na podstawie obserwacji można stwierdzić znaczącą zmianę w stanie wiedzy uczestników szkoleń, która została ukierunkowana na zainteresowanie uczestników odnośnie rodzajów mediacji. Uczestników podzielono na grupy w zależności od tego, w jakiej dziedzinie mediują lub zamierzają mediować. Ponadto zdecydowanie zwiększyła się grupa uczestników szkoleń oraz potencjalnych odbiorców.

Trafność wyboru treści szkoleń i sposobu przekazania wiedzy w kontekście przygotowania uczestników projektu do pełnienia funkcji mediacyjnych w zakresie danej mediacji czy szkolenia innych została oceniona najwyżej. Ogólna ocena zawartości merytorycznej szkoleń i sposobu przekazania uczestnikom wiedzy opracowana przez trenerów na sześciostopniowej skali jest bardzo wysoka i wynosi w mediacji rodzinnej 5,76, w mediacji cywilnej i gospodarczej 5,91 oraz w szkoleniach dla trenerów 5,67. W kwestii oceny przydatności szkoleń i przyrostu wiedzy uczestników mediacja rodzinna uzyskała średnią 5,56, mediacja cywilna i gospodarcza 5,73, a szkolenie dla trenerów zostało nieznacznie niżej ocenione z wszystkich szkoleń i otrzymało średnią 5,53. Należy podkreślić, że staż odbyty w Polsce przez trzech uczestników szkoleń mediacyjnych wpłynął znacznie na podniesienie stanu ich wiedzy. W szczególności ważny był udział w mediacji prowadzonej przez ośrodek w Polsce.

Na tym etapie nie udało się wdrożyć systemu wsparcia konsultacyjnego i mentoringu on-line i przesunięto to działanie do następnego modułu. Jednak poprzez

opracowanie publikacji książkowej w języku gruzińskim pt. *Drogi do mediacji* przez polskich specjalistów oraz stworzenie zaplecza merytorycznego w postaci czytników KINDLE i wybranych pozycji z literatury światowej system konsekwentnego rozwoju kompetencji zawodowych przyszłych mediatorów ma szansę stać się skuteczny.

Na podstawie analizy stron internetowych oraz ankiet przeprowadzonych wśród instytucji i decydentów można stwierdzić, że mediacja stała się instytucją relatywnie znaną, podobnie jak i dwa ośrodki mediacyjne utożsamiane przez potencjalnych klientów jako miejsca, gdzie mogą oni skorzystać z usług mediatora. Trafność powyższego wniosku potwierdza prośba Izby Notarialnej Gruzji o przeprowadzenie przez ośrodki w Gori i Tbilisi szkoleń z zakresu mediacji dla członków tej instytucji.

Drugim wskaźnikiem skuteczności projektu była ocena rezultatów ilościowych. W wyniku realizacji projektu osiągnięto następujące rezultaty ilościowe:

- 112 godzin zajęć szkoleniowych – 5 dni szkoleniowych z mediacji rodzinnej (8 godzin dziennie), 5 dni szkoleniowych z mediacji gospodarczej i cywilnej (8 godzin dziennie) oraz 4 dni szkoleniowe dla trenerów (8 godzin dziennie) co stanowi 100% planowanych we wniosku o dofinansowanie godzin;
- 33 osoby przeszkolone z poszczególnych dziedzin mediacji, co stanowi o 10% więcej uczestników projektu niż planowano;
- 16 osób przeszkolonych w ramach szkoleń dla trenerów, co stanowi o jedną trzecią więcej niż 12 pierwotnie założono;
- 3 mediatorów z Gruzji odbyło staż w Polsce, co stanowi tylko 50% zakładanych pierwotnie (6 osób) we wniosku o dofinansowanie;
- 7 godzin konferencyjnych w ciągu jednego dnia, co stanowi 100% planowanych we wniosku o dofinansowanie godzin;
- 16 spotkań i prezentacji w instytucjach, łączna liczba słuchaczy to około 500 osób;
- 5-krotnie przeprowadzone dni otwarte w ośrodkach mediacyjnych w Gori i Tbilisi, z których skorzystało łącznie 136 osób, a 199 skontaktowało się telefonicznie;
- 2 ośrodki mediacyjne działające w Gori i Tbilisi, w których oferowana jest usługa mediacji;

- 10 punktów w Gori i Tbilisi, gdzie dostępne są ulotki oraz materiały informacyjne i zachęcające do skorzystania z mediacji wraz z informacjami kontaktowymi;
- 3926 oznaczeń (tzw. *like'ów*) na profilu Centrum Mediacji na FB (stan na 12.12.2014);
- 1675 odwiedzin strony ośrodka mediacyjnego www.mediacia.org.ge (stan na 12.12.2014) oraz 2890 odwiedzin strony organizacji partnerskiej www.kartlosi.org 2890 (stan na 12.12.2014);
- 1571 odbiorców trailera filmu edukacyjnego o mediacji w Polsce na profilu centrum na Facebooku.
- 500 osób reprezentujących różne instytucje uczestniczyło w prezentacjach, 136 osób korzystało z dni otwartych oraz 45 gości z Gruzji uczestniczyło w konferencji. Trudna do oszacowania jest liczba odbiorców telewizyjnych i radiowych oraz czytelników stron internetowych, którzy poszerzyli swoją wiedzę o mediacji i projekcie (we wniosku o dofinansowanie założono odpowiednio 50 osób ze środowiska mediatorów lub zainteresowanych mediacją, następnie 25 decydentów objętych akcją informacyjną, około 30–50 osób korzystających z usług mediacji oraz 10 000 pośrednich beneficjentów);
- 1 film edukacyjny o mediacji w Polsce oraz trailer. W pokazie filmu w Gori uczestniczyło 80 osób (100% założenia z wniosku) oraz 45 gości konferencji z 12 listopada 2014;
- 255 sztuk wydrukowanych materiałów szkoleniowych. Wszyscy uczestnicy obu treningów otrzymali materiały szkoleniowe. Było to 33 uczestników w obu grupach (mediacja rodzinna, gospodarcza) przez 5 dni szkoleniowych (otrzymali 165 sztuk) i 16 uczestników szkolenia dla trenerów przez 4 dni szkoleniowe (otrzymali 90 sztuk);
- rozdystrybuowano 500 ulotek i 300 materiałów informacyjnych;
- odbyły się 4 audycje telewizyjne i 2 radiowe informujące o mediacji i ją propagujące;
- wykupiono dwie płatne reklamy w telewizji w ciągu dwóch miesięcy;
- 57 opublikowanych postów na profilu Centrum Mediacji na Facebooku. Ich zasięg (liczba osób, które zobaczyły posty) w okresie 1.09–12.12.2014 wyniósł średnio 938 wyświetleń dziennie;

- publikacja wyboru tekstów pt. *Drogi do mediacji. Prawo i praktyka mediacji w Polsce* wraz z tłumaczeniem na język gruziński, stanowiąca pomoc w pracy gruzińskich mediatorów (realizacja przeniesiona z modułu 2013).

Ogółem cele i założone wskaźniki projektu zostały osiągnięte. Na poziomie rezultatów projekt odniósł sukces, gdyż nie tylko udało się zrealizować wyznaczone cele, lecz także znacznie je przekroczone, na przykład w przypadku osób uczestniczących: przedstawicieli instytucji administracji – decydentów objętych akcją informacyjną, którzy poszerzyli swoją wiedzę o mediacji i projekcie (dwukrotnie wyższy wskaźnik) czy osób zainteresowanych mediacją, które zostały objęte kampanią informacyjną w postaci prezentacji. Z usług ośrodków mediacyjnych i konsultacji skorzystało 136 osób, przy pierwotnie zakładanych 30–50. Ponadto w treningach wzięło udział ogółem 40% więcej osób niż zakładano we wniosku o dofinansowanie. Wynika to z faktu bardzo dużego zainteresowania tematyką mediacji jako alternatywnej drogi rozwiązywania konfliktów. Nawet bez opracowania jednego z produktów przypadającego na ten moduł – filmu edukacyjnego o mediacji w Gruzji pomocnego w jej promocji i pracy gruzińskich mediatorów – ośrodki mediacyjne w Gori i Tbilisi stały się rozpoznawalne w swoim otoczeniu instytucjonalnym.

Po przeanalizowaniu dokumentów projektowych oraz w świetle opinii osób zajmujących się wdrażaniem projektu i samych uczestników należy stwierdzić, że szkolenia zostały bardzo dobrze zorganizowane. Ogólna ocena ich organizacji jest bardzo wysoka i wyniosła na sześciostopniowej skali w przypadku mediacji rodzinnej 5,78, gospodarczej 6,0 i szkoleń dla trenerów 5,60. Ponadto całościowa ocena otrzymanych przez uczestników materiałów szkoleniowych na podstawie ocen ankietowanych wyniosła w przypadku mediacji rodzinnej 5,72, mediacji gospodarczej i dla trenerów po 5,53.

Zarówno konferencja, jak i wszystkie prezentacje oraz dni otwarte zostały właściwie zorganizowane, co potwierdzają wcześniej wymienione dane o liczbie uczestników czy osób, które skorzystały z konsultacji lub nawiązały kontakt z ośrodkami w Gori i Tbilisi. Warto także zaznaczyć, że koszty wniesione w promocję instytucji mediacji oraz ośrodków mediacyjnych również zwróciły się w postaci znacznie większej od zakładanej liczby decydentów czy reprezentantów instytucji i środowiska prawniczego potrafiących wskazać te dwa ośrodki jako miejsca oferujące mediację.

Zespół zarządzający projektem musiał zadbać o prawidłowy przepływ informacji, agregować i analizować spływające dane, rozwiązywać pojawiające się problemy, a także sprostać wymogom formalnym projektu. Prawidłowo radził sobie w okresach szczególnego natężenia pracy, a także we właściwy sposób zarządzał przepływem informacji, zarówno jeżeli chodzi o informowanie uczestników projektu, jak jego promocję na zewnątrz – czynnie działał profil Centrum Mediacji, podjęto współpracę z rozgłośniami radiowymi i stacjami telewizyjnymi, zamieszczono informację na stronach internetowych. Członkowie zespołu podejmowali też dodatkowe inicjatywy promujące projekt i informujące o realizowanych działaniach na spotkaniach i prezentacjach, na których udzielano zainteresowanym wszelkich informacji, a także odpowiedział na prośbę przeprowadzenia treningów dla notariuszy. Dodatkowo wszystkie zainteresowane osoby mogły kontaktować się bezpośrednio z osobami koordynującymi projekt.

Zakres prac przy tym module projektu (działania rekrutacyjne, promocyjne, szkoleniowe, sprawozdawcze) był dużym obciążeniem dla pracującej w nim kadry, jednakże należy podkreślić, że został on poza dwoma punktami zrealizowany zgodnie z założonym harmonogramem. Powodem opóźnienia w przypadku produkcji drugiego filmu edukacyjnego były zmiany koordynatora projektu po stronie polskiej oraz osoby piszącej scenariusz pilotażowego filmu o mediacji (niezależne od osób zarządzających projektem).

W ewaluacji trwałość projektu została oceniona pod kątem utrzymania pozytywnych efektów projektu po zakończeniu okresu finansowania, szczególnie w postaci działalności ośrodków mediacyjnych, w których profesjonalnie przygotowani mediatorzy prowadzą mediacje, a także zmian w postawach uczestników modułu.

Na potrzeby ewaluacji została także zweryfikowana aktywność ośrodków mediacji w Gori i Tbilisi w dwóch wymiarach: podejmowanych działań promujących i informujących o mediacji, a także realnie prowadzonych mediacji, ich rezultatów oraz liczby osób korzystających z mediacji.

Ośrodek w Gori oferował stronom profesjonalne przeprowadzenie rozwiązania ich sporu na drodze mediacji, jednakże w największym stopniu skupiał się na działalności promocyjnej. Prezentacje promocyjne zostały skierowane do różnych grup i środowisk lokalnych, między innymi do dziennikarzy (12.06.2014, 15 słuchaczy), organizacji młodzieżowych Gori, Kaspi, Kareli, Khashuri Youth Group (9.08.2014, 43 słuchaczy), adwokatów (6.09.2014, 30 słuchaczy), studentów uniwersytetów w Gori (9.09.2014,

17.11.2014, 105 słuchaczy), przedstawiciele firm (15.09.2014, 17 słuchaczy), władzy lokalnej (16.10.2014, 20 słuchaczy), a także został zorganizowany otwarty pokaz filmu o mediacji (24.10.2014, 55 widzów). Centrum aktywnie pracuje nad stworzeniem programu nauczania o mediacji w lokalnych placówkach oświatowych, organizuje pokazy filmu przedstawiającego mediację. W 2014 roku, zdaniem kierującej ośrodkiem Eki Metreweli, najważniejszym wydarzeniem było przeprowadzenie szkoleń dla trenerów oraz wydanie książkowej publikacji w języku gruzińskim pt. *Drogi do Mediacji*. W ośrodku przeprowadzono 11 mediacji, z których 6 zakończyło się podpisaniem ugody przez strony.

W ramach projektu w ośrodku w Tbilisi strona gruzińska przygotowywała edukacyjny film o mediacji, a pracownicy ośrodka prowadzili wykłady na uniwersytetach i w szkołach publicznych celem informowania o mediacji. 18 grudnia 2014 roku podpisano umowę o współpracy pomiędzy ośrodkiem a Uniwersytetem Czarnomorskim w Tbilisi (Black Sea University), której głównym punktem było stworzenie na uniwersytecie Kliniki Mediacji. Ponadto pracownicy ośrodka w Tbilisi promowali i podnosili świadomość o mediacji. Zdaniem Gagi Mosiaszwili, współpracownika ośrodka w Tbilisi, najważniejszymi wydarzeniami były zorganizowane na prośbę gruzińskiej izby notarialnej treningi dla ponad 80 notariuszy z zakresu mediacji. Ważnym momentem było też spotkanie promujące zalety mediacji wśród przedsiębiorców. Zainicjowano wdrożenie pozasądowej mediacji do reformy systemu prawnego Gruzji. Sam ośrodek zatrudniał wtedy 5 pracowników, 4 studentów – wolontariuszy oraz 15 mediatorów, którzy pracowali głównie nad sprawami z zakresu mediacji gospodarczej, w przeciwieństwie do ośrodka w Gori zajmującego się przede wszystkim mediacją rodzinną. W tamtym okresie w Gruzji poza mediatorami w ośrodkach w Tbilisi i Gori, pracowało 16 mediatorów sądowych. Mediację pozasądową prowadzono jedynie w obu ośrodkach mediacyjnych, co sprawiało, że nie miały one konkurencji. W opinii pracownika ośrodka najsilniejszą stroną był jego zespół, realnie zaangażowany w rozwój i popularyzację mediacji. Należy podkreślić, że zanim ten projekt został rozpoczęty, gruzińskie społeczeństwo nie posiadało wiedzy o mediacji jako alternatywnym sposobie rozwiązywania sporów. W wyniku projektu obywatele otrzymali więcej informacji o mediacji i jest prawdopodobne, że nawet do 50% społeczeństwa zdobyło wiedzę na temat jej podstaw. Aby zachęcić do korzystania z mediacji przez strony, ośrodek poprzez mediatorów, którzy wzięli udział w treningach, przeprowadzał bezpłatne sesje mediacji.

Centrum Mediacji w Tbilisi pracowało nad mediacją gospodarczą we współpracy z trzema firmami prawniczymi. Dzięki rekomendacji jednej z nich ośrodek prowadził dwie mediacje z zakresu mediacji gospodarczej. Projekt odegrał znaczną rolę w promocji i informowaniu o mediacji, jednakże w tym kierunku musi zostać podjęta dodatkowa praca. Ponadto sami mediatorzy poszerzyli swoje umiejętności praktyczne i wiedzę dzięki treningom przeprowadzonym przez polskich specjalistów. Przyszłość mediacji zależy od współpracy pomiędzy przedstawicielami mediacji sądowej i pozasądowej. W opinii Gagi Mosiaszwili sektor cywilny powinien zostać zastrzeżony dla mediacji. W państwowych strukturach wprowadzono ją w niewłaściwej formie, co naruszyło formowanie mediacji w Gruzji w jej klasycznej formie. Aby mediacja stała się bardziej popularna, należy kontynuować kierunek wyznaczony przez ten projekt, tj. prowadzić stałe konsultacje ze studentami, środowiskiem akademickim, przedsiębiorcami, ustawodawcą, sądami. Instytucja mediacji powinna być szerzej wdrożona na terenie całego kraju.

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów poszerzonych z przedstawicielami ośrodków mediacyjnych w Gori i Tbilisi m

0,3ozna wnioskować, że pozytywne rezultaty projektu – działalność tych instytucji wraz z pracującymi z nimi mediatorami zostanie utrzymana. Rośnie liczba napływających spraw, ośrodki dzięki silnemu zaangażowaniu jego kadr sukcesywnie zdobywają rozpoznawalność i profesjonalny wizerunek, a ponieważ są jedyną instytucją tego rodzaju, nie mają wyraźnej konkurencji.

4.1.5 Podsumowanie, wnioski i rekomendacje po projekcie „Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji”

Gruzja od lat wdrażając szeroko zakrojone reformy systemu prawnego, przygotowywała się na nowe rozwiązania systemowe także w obszarze alternatywnych form rozwiązywania konfliktów. Jednym z kluczowych elementów było wprowadzenie pozasądowych metod rozwiązywania sporów, zwłaszcza mediacji. W listopadzie 2010 roku uruchomiono program dla nieletnich sprawców czynu karalnego. W styczniu 2012 roku weszła w życie nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, umożliwiająca sędziom kierowanie niektórych spraw do mediacji. W ramach Kliniki Mediacji, działającej od 2007 roku przy Państwowym Uniwersytecie w Tbilisi, przeszkolono 26 mediatorów. Pomimo zmian legislacyjnych wdrażanie uchwalonych zmian napotykało problemy, a mediacja pozasądowa nie została wyczerpująco uregulowana prawnie. Ponadto brakowało profesjonalnych, dobrze przygotowanych mediatorów, którzy byłiby wiarygodni dla sądów i dla klientów, czyli stron sporów. Samo przeszkolenie jest także niewystarczające, niezbędna jest również możliwość praktykowania (stażu zawodowego) i stworzenia środowiska mediatorów z normami etycznymi i regułami postępowania. Gruzjińskie Ministerstwo Sprawiedliwości było aktywnie zainteresowane i szeroko wspiera inicjatywy rozwoju instytucji mediacji.

Potrzeba szkolenia i pracy mediatorów, aktywności ośrodków mediacji oraz informowania i promowania o instytucji mediacji jako alternatywnej drodze rozwiązywania konfliktów została potwierdzona wynikami kwestionariuszy i wywiadów pogłębionych przeprowadzonych na potrzeby badania ewaluacyjnego z uczestnikami szkoleń oraz pracownikami ośrodków mediacyjnych, a także na podstawie ankiet przeprowadzonych wśród przedstawicieli instytucji i administracji rządowej. W związku z tym główne cele operacyjne projektu, a następnie cele szczegółowe w ramach projektu zostały trafnie sformułowane. Zainteresowanie projektem, jak i samą mediacją w Gruzji rośnie, co potwierdzają wyniki oglądalności informacji zamieszczanych w mediach i na profilu Centrum Mediacji na Facebooku. Również film edukacyjny o mediacji w Polsce pozytywnie zwraca uwagę na Centrum Mediacji, podkreśla jego profesjonalizm i wysoki

poziom oparty na polskim doświadczeniu. W 2014 roku oba ośrodki mediacyjne nie miały konkurencji i były pionierskimi instytucjami tego typu w Gruzji.

Rezultaty zakładane w projekcie, które zostały osiągnięte:

- mediację jako jedną z metod polubownego rozwiązywania sporów zaczęto rozumieć jako proces i udostępniono ją klientom w dwóch miastach – Tbilisi i Gori;
- 33 (z 30 zakładanych) mediatorów kontynuowało swój rozwój w ramach zaawansowanych szkoleń, zostali przygotowani do prowadzenia mediacji w sprawach rodzinnych, cywilno-gospodarczych i społecznych, także z uwzględnieniem etnicznego charakteru konfliktu;
- 16 (z 12 zakładanych) szkoleniowców umiało prowadzić krótkoterminowe zajęcia szkoleniowe (do 16 godzin) na temat mediacji – na przykład seminaria dla prawników, w tym dla sędziów, szkolenia orientacyjne;
- 45 (z 25 zakładanych) decydentów instytucji państwowych lub inicjatyw społecznych zaangażowanych w działalność na rzecz rodzin, stabilności regionów przygranicznych, modernizacji gospodarki objęto stałą akcją informacyjną;
- 30–50 osób bezpośrednio zaangażowanych w konflikt korzystało z usług dwóch ośrodków mediacyjnych;
- dwa ośrodki mediacyjne stały się znanymi centrami rozwiązywania sporów i promowania alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów;
- 80 studentów i pracowników naukowych pogłębiało swoją wiedzę o mediacji i ADR;
- działania promujące korzystanie z usług mediacyjnych dotarły do 10 000 odbiorców, czyli potencjalnych bezpośrednich beneficjentów projektu.

Częściowo zrealizowano w projekcie cel zakładający wyjazd na staż do Polski sześciu najbardziej aktywnych gruzińskich mediatorów (wyjechało trzech).

Nie ukończono natomiast filmu o mediacji w Gruzji.

Wnioski z oceny realizacji projektu zostały przedstawione poniżej w postaci analizy SWOT.

Tabela nr 13. Analiza SWOT

	Mocne strony	Słabe strony
Wewnętrzne	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowanie merytoryczne trenerów oraz sposób przekazania wiedzy; – przydatność zdobytej wiedzy i umiejętności; – duże zaangażowanie koordynatorów oraz uczestników projektu; – znakomita organizacja szkoleń, prezentacji, dni otwartych i konferencji. 	<ul style="list-style-type: none"> – opóźnienia w harmonogramie; – niewielka liczba-spraw oddanych do mediacji i samych mediacji przeprowadzonych przez gruzińskich mediatorów; – brak wdrożenia systemu mentoringu.
Zewnętrzne	<ul style="list-style-type: none"> – żywe zainteresowanie i wsparcie dla wdrożenia mediacji ze strony instytucji rządowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – pomimo szeroko zakrojonej akcji promocyjnej negatywne nastawienie gruzińskiego społeczeństwa do nowej instytucji mediacji; – brak przyrostu rozpoznawalności ośrodków mediacyjnych.

Źródło: Opracowanie własne

W projekcie uczestniczyło 49 osób, które brały udział w szkoleniach oraz stażu organizowanym przez polską instytucję zajmującą się mediacją. W badaniu ewaluacyjnym wzięła udział ta sama liczba uczestników, w tym 25 kobiet i 24 mężczyzn. Dodatkowo przeprowadzono wywiady pogłębione z trzema uczestnikami szkoleń mediacyjnych oraz trzema uczestnikami szkoleń dla trenerów. Ponadto przeprowadzono wywiady z czterema pracownikami ośrodków mediacyjnych w Tbilisi i Gori. Ankietowani znajdowali się w przedziale wiekowym 30–50 lat.

Wyniki przeprowadzonych badań oraz analizy odpowiedzi na postawione pytania badawcze potwierdziły, że zakładane rezultaty zarówno twarde, jak i miękkie zostały w pełni osiągnięte. Analiza wyników pozwoliła na ocenę stopnia realizacji założeń projektu, identyfikację jego mocnych i słabych stron, a także na wyciągnięcie wniosków dotyczących praktycznego znaczenia mediacji w kontekście gruzińskim. W zakresie planowanych produktów nie udało się zrealizować dwóch kluczowych elementów – filmu edukacyjnego o mediacji w Gruzji oraz stałego systemu konsultacji i mentoringu pomiędzy specjalistami z Gruzji i Polski. Analiza tych niepowodzeń umożliwiła identyfikację czynników, które spowodowały, że cele nie zostały osiągnięte, oraz na wyciągnięcie wniosków dotyczących wyzwań i trudności związanych z realizowaniem podobnych projektów w przyszłości.

Oceniając projekt odwołano się do następujących kryteriów:

Adekwatność: analiza wyników pozwoliła na ocenę zgodności programu szkolenia z potrzebami uczestników oraz na sformułowanie postulatów dotyczących niezbędnych zmian i adaptacji programu.

Użyteczność: analiza pozwoliła na zbadanie poziomu zadowolenia uczestników oraz praktycznej przydatności zdobytej wiedzy i umiejętności w życiu zawodowym i społecznym.

Skuteczność: analiza wyników umożliwiła ocenę stopnia realizacji założonych celów projektu oraz efektywności różnych elementów programu w odniesieniu do ich osiągnięcia.

Efektywność: analiza rezultatów przyczyniła się do oceny opłacalności projektu oraz identyfikacji potencjalnych oszczędności i zmiany w organizacji programu w przyszłości.

Trwałość: analiza umożliwiła zbadanie długotrwałych efektów projektu oraz trwałości jego wpływu na uczestników i społeczność w długim okresie.

Projekt w Gruzji przyniósł znaczące korzyści zarówno dla systemu edukacyjnego, jak i dla społeczeństwa jako całości. Pomimo że nie udało się zrealizować wszystkich zakładanych celów, wyniki badania potwierdzają zarówno skuteczność, jak i użyteczność programu. Mediacja rówieśnicza przyczyniła się do zwiększenia zaufania do instytucji edukacyjnych oraz rozwoju kompetencji społecznych młodzieży, a także odciążenia systemu wymiaru sprawiedliwości. Projekt ten stanowi istotny krok w kierunku promowania pokojowego współistnienia oraz wzajemnego szacunku, co jest szczególnie

znaczące w kontekście gruzińskim. Wnioski z analizy danych wskazują na konieczność kontynuowania podobnych inicjatyw, uwzględniając rekomendacje wynikające z przeprowadzonej ewaluacji, co może przyczynić się do zwiększenia efektywności przyszłych przedsięwzięć.

Potrzebna jest kontynuacja projektu i dołożenie wszelkich starań celem zwiększenia promocji instytucji mediacji i eliminacji ewentualnego negatywnego nastawienia gruzińskiego społeczeństwa z powodu przede wszystkim niewystarczającej wiedzy. Ze względu na innowacyjność instytucji mediacji oraz pomimo ogromnego zaangażowania obu ośrodków mediacyjnych w jej promocję kampania informacyjna powinna zostać zintensyfikowana i rozszerzona na cały kraj, co zwiększy świadomość społeczną, a co za tym idzie – liczbę spraw oddanych do mediacji. Dodatkowo należy wpływać na ustawodawcę celem dokończenia reformy i pełnego uregulowania mediacji pozasądowej, szczególnie w kwestii egzekucji ugody zawartej przez strony.

Potencjał rozwoju instytucji mediacyjnych w Gruzji jest niezwykle ogromny, co sugeruje, że istnieje duże prawdopodobieństwo dalszego wzrostu popularności rozwiązywania konfliktów poprzez metody alternatywne, zamiast tradycyjnych procedur sądowych. Mediacja jako narzędzie rozwiązywania sporów oferuje korzyści takie jak szybkość, kosztowość oraz możliwość osiągnięcia satysfakcji obu stron, co czyni ją atrakcyjną alternatywą.

W odpowiedzi na rosnące zainteresowanie oraz sukces dotychczasowych inicjatyw koordynatorzy projektu wspólnie z partnerskimi instytucjami wyrażają silne zaangażowanie w kontynuację oraz rozwijanie rozpoczętych działań. Aby efektywnie zrealizować te cele, opracowany został szczegółowy plan strategiczny, który wyznacza główne kierunki rozwoju instytucji mediacyjnych w Gruzji. Plan ten obejmuje kluczowe aspekty, takie jak edukacja i szkolenie mediatorów, świadomość publiczna na temat korzyści mediacji, współpraca międzynarodowa oraz tworzenie odpowiednich ram prawnych wspierających te procesy.

Długoterminową wizją jest stworzenie systemu, w którym mediacja stanie się standardową procedurą w rozwiązywaniu niektórych typów konfliktów, co przyczyni się do odciążenia systemu sądownictwa oraz promowania kultury dialogu i konsensusu w społeczeństwie gruzińskim.

4.2 Projekt „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”

4.2.1 Wprowadzenie i cele projektu

Projekt powstał na podstawie wieloletniego doświadczenia autorki pracy w zakresie rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży oraz budowania procesów pokojowych i dialogu w strefie konfliktu. Doktorantka na co dzień borykała się z wieloma konfliktami i wyzwaniem, co sprawiło, że istniała pilna potrzeba wdrożenia skutecznych metod rozwiązywania sporów w gruzińskim społeczeństwie, w którym przyszło jej żyć i pracować. Rola młodych ludzi w tym procesie była niezwykle istotna. W związku z tym, w 2015 roku jako aktywistka i działaczka pozarządowa, doktorantka nawiązała współpracę z polskimi partnerami, przedstawiając konkretną propozycję dotyczącą działań projektowych w tym obszarze, dzieląc się swoją wizją pracy z młodzieżą w celu rozwijania alternatywnych form rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży. W wyniku tych działań powstał projekt pilotażowy, który zrealizowano we współpracy z polskimi partnerami: „Stowarzyszeniem Interwencji Prawnej” oraz „Funduszem Wsparcia Demokracji”. Projekt ten stanowił istotny krok w kierunku rozwijania kompetencji mediacyjnych wśród młodzieży oraz promowania pokojowych metod rozwiązywania konfliktów.

Rozwój mediacji jako szczególnej formy rozwiązywania konfliktów oraz szkolenie grup mediatorów rówieśniczych w placówkach edukacyjnych, to niezwykle interesujące zagadnienie w kontekście współczesnych wyzwań, przed którymi stają szkoły. Wobec rosnącej liczby konfliktów rówieśniczych oraz potrzeby rozwijania kompetencji interpersonalnych wśród uczniów mediacja rówieśnicza staje się skutecznym narzędziem prewencji oraz interwencji w sytuacjach konfliktowych.

Niniejszy rozdział opiera się na analizie danych pozyskanych z projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”, który był realizowany 2015 r. w 20 szkołach na terenie regionu Shida Kartli. Jego celem było nie tylko wdrożenie programów mediacji rówieśniczej, ale również dokładna ocena ich efektywności. Projekt ten pozwolił z jednej strony na wprowadzenie mediacji rówieśniczych do systemu gruzińskiego z drugiej zaś strony stał się podstawą do zebrania danych, które umożliwiły analizę funkcjonowania

mediacji rówieśniczych i grup mediatorów rówieśniczych w szkołach objętych projektem³¹⁵. (Załącznik nr 22 str. 341 Aneksu)

Mediacje rówieśnicze to niewątpliwie pomysł wart rozważenia z uwagi na liczne korzyści płynące z tej formy rozwiązywania konfliktów. Wymagał on jednak odpowiedniego przygotowania na każdym etapie jego wdrażania. Punktem wyjścia była przede wszystkim otwartość dyrekcji i grona pedagogicznego oraz prawidłowa komunikacja. Niezbędne okazało się też zapewnienie odpowiednich warunków organizacyjnych, takich jak na przykład wprowadzenie procedury mediacji do dokumentów szkolnych. Jeśli zaproponowano pełnowymiarowe mediacje lub mediacje rówieśnicze, to stosowne zapisy znalazły się w statucie szkoły. Jeśli natomiast wykorzystano elementy mediacji, czyli podejście, podstawowe założenia, techniki mediacyjne, to wystarczyły zapisy w programie wychowawczo-profilaktycznym. Ważnym zadaniem było przygotowanie odpowiedniego miejsca, które zapewniło osobom prowadzącym mediacje i korzystającym z nich warunki do spokojnej rozmowy. Był to czynnik organizacyjny, który miał duży wpływ na poziom merytoryczny przedsięwzięcia i poziom zadowolenia uczestników.

Zapoznano również środowisko szkolne z ideą sprawiedliwości naprawczej i mediacji oraz promowano tę ideę. Niezbędne było odpowiednie przygotowanie merytoryczne grona pedagogicznego, nauczycieli – koordynatorów mediacji, uczniów w klasach oraz grupy uczniów, którzy mieli pełnić funkcję mediatorów rówieśniczych. Jeśli przedsięwzięcie miało się zakończyć sukcesem, niezbędna była też stała opieka merytoryczna nad młodzieżowymi mediatorami oraz podnoszenie kwalifikacji mediatorów rówieśniczych i koordynatorów. Projekt zakładał cztery zasadnicze etapy:

Etap I. Przygotowanie do projektu

- przedstawiono społeczności szkolnej korzyści z prowadzenia mediacji – promocja mediacji, również z wykorzystaniem Internetu (strona internetowa szkoły, portale społecznościowe);
- rozeznano się, jakie są możliwości finansowe (koszty szkoleń i ewentualnego wyposażenia pokoju mediacyjnego) i możliwości wsparcia;

³¹⁵ Załącznik nr 22: Program realizacji projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji” w szkołach regionu Shida Kartli.

- przeszkolono radę pedagogiczną w zakresie zagadnień związanych z konfliktem, ideą sprawiedliwości naprawczej, podstawami prawnymi, regułami, zasadami, korzyściami (2–3 godziny dla wszystkich). Wszyscy nauczyciele musieli zapoznać się tymi zagadnieniami, nawet jeśli nie byli koordynatorami;
- przeprowadzono spotkania informacyjne dla rodziców. Promowano tam mediację, wyjaśniono jej istotę, reguły, zasady i korzyści (ok. 30 min. dla wszystkich). Duży nacisk położono na korzyści płynące z mediacji;
- przeprowadzono spotkania informacyjne w klasach – przedstawiono uczniom nie tylko najważniejsze informacje na temat idei sprawiedliwości naprawczej, lecz także zapraszano do refleksji i dyskusji o ich obawach związanych z realizacją takiego projektu. Brano pod uwagę pojawiające się pomysły;
- podjęto decyzję o wdrożeniu programu. Przygotowano szczegółowy plan przewidujący kolejne kroki rozłożone w czasie. Wzięto pod uwagę również okres przygotowawczy.

Etap II. Przygotowanie merytoryczne i praktyczne

- przeprowadzono szkolenie dla chętnych nauczycieli – poszerzono kompetencje w zakresie komunikacji empatycznej i rozwiązywania konfliktów, w tym z użyciem facylitacji i mediacji (50% teorii, 50% symulacji; co najmniej 10 godzin);
- przeprowadzono szkolenie dla koordynatorów/opiekunów mediatorów rówieśniczych (zgodne z wymaganiami dla szkoleń mediatorów – co najmniej szkolenie bazowe w zakresie mediacji, zwykle około 30 godzin);
- przeprowadzono szkolenie w klasach w zakresie konstruktywnych metod rozwiązywania konfliktów (co najmniej 2–3 godziny dla każdej klasy);
- przeprowadzono szkolenie dla chętnych rodziców, rozwijające umiejętności wychowawcze (np. Szkoła dla Rodziców i Wychowawców). Aby zminimalizować koszty, zaproszono do współpracy specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Etap III. Wdrażanie projektu

- opracowano niezbędne dokumenty i odpowiednie zapisy w prawie wewnątrzszkolnym i programie wychowawczo-profilaktycznym. Powstały wzory dokumentacji prowadzonej przez mediatorów, procedury, regulamin, zebrano niezbędne zgody;

- przygotowano pokój mediacyjny. Było to pomieszczenie przeznaczone wyłącznie do tego celu. Zadbano, aby było to miejsce zapewniające warunki do swobodnej rozmowy, w którym ograniczono do minimum czynniki zakłócające komunikację;
- wybrano mediatorów rówieśniczych;
- przeprowadzono szkolenie mediatorów rówieśniczych (co najmniej 20 godzin). Było ono prowadzone przez specjalistę w dziedzinie mediacji, posiadającego odpowiednie przygotowanie merytoryczne. W tym szkoleniu brali udział wraz z uczniami nauczyciele-koordynatorzy.

Etap IV. Działanie szkolnego klubu mediacji

- po ukończeniu szkolenia przez mediatorów rówieśniczych najpierw pracowano w parach nauczyciel (koordynator) – uczeń;
- kiedy koordynator uznał, że kandydat na mediatora jest gotowy, zaczęto pracę w zespołach uczeń – uczeń. Nauczyciel (koordynator) zawsze był wtedy obserwatorem. Wynikało to z konieczności zapewnienia opieki uczniom, ale też dało możliwość włączania się do spotkania, jeśli koordynator uznał, że mediatorzy rówieśniczy potrzebowali wsparcia;
- przeprowadzano superwizję dla mediatorów każdorazowo po zakończonej mediacji lub spotkaniu mediacyjnym, jeśli było ich kilka;
- udokumentowano mediację (za właściwe gromadzenie i przechowywanie dokumentów odpowiadał koordynator);
- propagowano mediację w środowisku również po zakończeniu etapu wdrażania;
- doskonalono koordynatorów i prowadzono superwizję.

Warto zwrócić uwagę na niezwykle istotną rolę opiekunów mediatorów rówieśniczych. Były to osoby, które rozumiały ideę mediacji i miały odpowiednie przygotowanie merytoryczne. To właśnie na koordynatorze spoczywała odpowiedzialność za odpowiedni przebieg wdrażania mediacji już od etapu przygotowania społeczności szkolnej. Od niego również zależało właściwe działanie klubu czy ośrodka mediacji w szkole. Koordynator szkolił kandydatów na mediatorów rówieśniczych lub razem z nimi brał udział w tym szkoleniu oraz zapewniał opiekę merytoryczną na każdym etapie prowadzenia mediacji. Był również dla uczniów wzorem prawidłowej komunikacji, a w pewnym sensie mistrzem, od którego mogli się uczyć tej trudnej sztuki. Bardzo ważnym zadaniem koordynatora było prowadzenie spotkań po

zakończonych mediacji, w czasie których wspólnie z uczniami analizował spotkania i udzielał wskazówek odnośnie możliwych kierunków zmiany sposobu pracy. Dawał też uczniom możliwość omówienia i uzewnętrznienia emocji, które towarzyszyły sesji rozwiązywania konfliktów.

Nie bez znaczenia dla powodzenia przedsięwzięcia była rola pozostałych nauczycieli – to oni bowiem byli na pierwszej linii frontu w różnych szkolnych konfliktach, a także modelowali zachowania uczniów w zakresie komunikacji i rozwiązywania sporów. To właśnie oni kierowali uczniów skonfliktowanych do młodzieżowych mediatorów, tylko wtedy bowiem mieli okazję rzeczywiście spełniać właściwie swoją rolę i nie stracić zapędu, który towarzyszył im w początkowym etapie.

Warto wspomnieć tu krótko o roli rodziców we wdrażaniu mediacji w szkole. Starano się, aby byli oni zaznajomieni z ideą sprawiedliwości naprawczej i znali korzyści płynące z wprowadzenia mediacji w szkole. To zwiększyło szanse, że będą w tym przedsięwzięciu towarzyszyć prowadzącym i ich wspierać. Rodzice/prawni opiekunowie musieli też wyrazić zgodę na podjęcie przez ucznia roli mediatora oraz na udział swojego dziecka w mediacjach rówieśnych w celu poprawy relacji uczeń – uczeń.

Głównym celem projektu było wdrożenie metody mediacji rówieśniczej jako metody wychowawczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W ramach niniejszego projektu założono następujące cele szczegółowe:

- przejęcie odpowiedzialności wychowanków za własne postępowanie, kształtowanie postaw moralnych;
- rozwijanie tolerancji;
- rozwijanie umiejętności komunikacji i rozwiązywania konfliktów.

Sama realizacja projektu została zaplanowana dwuetapowo. Na etap pierwszy projektu składało się 6 kroków:

- 1) prezentacja metody i założeń projektu „Mediacje rówieśnicze” oraz uzyskanie zgody na jego prowadzenie od dyrektora placówki;
- 2) prezentacja metody i założeń projektu oraz uzyskanie zgody na jego prowadzenie od grona pedagogicznego;
- 3) wybór osób odpowiedzialnych za prowadzenie projektu w placówce – opiekunów mediatorów-rówieśników;

- 4) zaprezentowanie metody i założeń projektu „Mediacje rówieśnicze” wychowankom;
- 5) wybór mediatorów-rówieśników – osób godnych zaufania, wzorów do naśladowania, pozytywnych autorytetów, często były to również osoby wykazujące zainteresowanie i gotowość do podjęcia udziału w projekcie;
- 6) organizacja szkolenia dla opiekunów oraz mediatorów-rówieśników na temat zasad prowadzenia mediacji, zadań mediatora, technik wykorzystywanych w mediacji – minimum 40 godzin szkoleniowych.

Drugi etap projektu miał na celu przedstawienie metod mediacji rówieśniczych jako formy pracy wychowawczej w placówce, superwizję i konsultację pracy opiekunów oraz mediatorów-rówieśników, a także zorganizowanie szkoleń doskonalących.

Dla potwierdzenia potrzeb w zakresie szkolenia mediatorów rówieśniczych poniżej zaprezentowano informację zwrotną od jednej z uczestniczek szkolenia. Po zakończeniu jednego z nich na temat mediacji rówieśniczej uczennica dziesiątej klasy powiedziała: „Kiedy w jednej z grup szkoleniowych po raz pierwszy zobaczyłam dziewczyny z innymi doświadczeniami kulturowymi, moja pierwsza myśl była taka: prawdopodobnie będę musiała je bić”. Pod koniec szkolenia zrozumiała, dlaczego do tej pory prezentowała takie podejście oraz dlaczego nie warto oceniać ludzi wyłącznie na podstawie ich wyglądu. Uczniowie, którzy uczestniczą w programie mediacji rówieśniczej, nabywają dodatkowe umiejętności i kompetencje. Uczą się asertywności, komunikatów „ja” oraz udzielania konstruktywnej informacji zwrotnej.

Pilotażowy projekt stał się potwierdzeniem tego, że mediacja rówieśnicza jest metodą pomagającą budować bezpieczną i przyjazną szkołę. Uczy dzieci rozwiązywania konfliktów w drodze rozmowy, kompromisu, porozumienia, a także odpowiedzialności za zło wyrządzone drugiemu. Z tego względu należy rozważyć wprowadzenie programów mediacji rówieśniczej do systemu edukacji.

czynnikiem mającym istotny wpływ na podwyższony poziom agresji w regionie Shida Kartli jest trauma związana z doświadczeniem stanu wojennego, które miało miejsce w 2008 roku. Konflikt zbrojny doprowadził do znacznych migracji ludności z Osetii Południowej; szacuje się, że około 20 tysięcy osób osiedliło się w centralnej części Shida Kartli. Taki proces migracyjny przyczynił się do nasilenia lęku wśród lokalnej społeczności oraz do wzrostu liczby konfliktów związanych z osiedlaniem się znacznej

grupy ludności w tym regionie. Zaobserwowano, że skutki tej sytuacji obejmują nasilenie niezadowolenia z warunków życia, wzrost depresyjnych nastrojów, a także pojawienie się etnicznych nieporozumień. Przykładając wagę do tych zjawisk, można stwierdzić, że region Shida Kartli wykazuje cechy obszaru podwyższonego ryzyka, zarówno w kontekście psychologicznym, jak i społeczno-ekonomicznym mieszkańców. Problemy te, uważnie monitorowane, ukazują się również wśród młodzieży, prowadząc do wzrostu agresji oraz nasilających się konfliktów wśród uczniów, co może mieć długofalowe konsekwencje dla społecznej kohezji w regionie.

Mediacja była dość nową praktyką w działalności szkół w Gruzji. Aktualność projektu uwarunkowana była z jednej strony zwiększeniem zainteresowania społeczeństwa problemami rozwoju i socjalizacji nastolatków, co wynikało z ogólnego wzrostu liczby konfliktów w środowisku szkolnym. Z drugiej strony ucząca się młodzież miała przewagę w procesie rozwiązywania konfliktów pomiędzy sobą, ponieważ nie występowało ryzyko pojawienia się nieporozumienia pomiędzy pokoleniami. Mediacja rówieśnicza proponowała całkiem inne podejście do rozwiązywania sporów: takie, które nie wprowadzało władzy nad uczniami, lecz na odwrót – nadawało im pewne pełnomocnictwa.

Podczas przygotowywania do organizacji projektu „Mediacja rówieśnicza” w Gruzji przebadano środowisko młodzieżowe 60 szkół w regionie Shida Kartli. Wyniki badań pokazały, że w niektórych szkołach występował bardzo wysoki poziom agresji i rosnąca liczba konfliktów. Autorka wyodrębniła 20 szkół z maksymalnym poziomem agresji wśród młodzieży. Znajdowały się one w regionie dotkniętym konfliktem z 2008 roku, a pozostałe placówki to szkoły dla mniejszości narodowych w obozach dla uchodźców z Abchazji i Osetii Południowej.

Ankiety skierowane do uczniów pozwoliły zrozumieć, że więcej niż połowę konfliktów uczniowie rozwiązywali poza granicami szkoły, nie informując o tym pedagogów. Dla zakończenia konfliktów często wykorzystywane były walki lub zemsta.

Nauczyciele w odpowiedziach na pytania ankiety (Załącznik nr 23 str. 343 w Aneksu) wyrażali swoje zaniepokojenie sytuacją w środowisku młodych ludzi (98%) oraz poziomem agresji wśród młodzieży, który określali jako wysoki (67%) i bardzo wysoki (33%). Podczas rozmów z nauczycielami i administracją szkół, doktorantka dowiedziała się, że przeważnie do rozwiązania konfliktów wykorzystywana była kara wyznaczana przez nauczycieli i rodziców. Często trudno było ustalić winnych, ponieważ uczniowie

rzadko chcieli opowiadać o szczegółach konfliktów.

Na pytanie „Czy wie pan/pani, co to jest mediacja rówieśnicza?”, 50% nauczycieli odpowiedziało, że wiedzą, co to jest, jednak nie stosują jej w praktyce pedagogicznej, 30% nauczycieli stwierdziło, że nie mają czasu i możliwości, aby stosować takie metody pracy, argumentując, że tym powinni zajmować się psychologowie szkolni, 10% nauczycieli już stosowało tę metodę, ale jako mediatorzy występowali najpierw oni sami. Reszta nauczycieli zauważyła, że były to nowe metody w systemie oświaty w Gruzji i nie czuli się kompetentni w tej tematyce. Na podstawie informacji uzyskanych z tych badań można było stwierdzić, że aktualność projektu była oczywista. Projekt powstał w ważnym czasie i miejscu.

Po analizie sytuacji społecznej w regionie, poznaniu jego historii i tradycji oraz poziomu agresji w środowisku młodzieżowym autorka niniejszej dysertacji sformułowała następujące cele projektu: upowszechnienie wśród uczącej się młodzieży rozumienia mediacji i możliwości jej wykorzystania w rozwiązywaniu i zapobieganiu konfliktom; nauczanie uczniów i psychologów stosowania technik mediacji; dostarczenie niezbędnych informacji teoretycznych o konfliktach oraz procedurze mediacji; prezentację metodycznych materiałów do przygotowania uczestników mediacji; przygotowanie psychologów, nauczycieli i uczniów do procesu mediacji; wspieranie tworzenia małych centrów mediacji w szkołach oraz sprzyjanie kontynuacji i jak najszerszemu upowszechnieniu mediacji wśród uczącej się młodzieży w Gruzji.

4.2.2 Realizacja projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”

Projekt „Mediacja rówieśnicza w Gruzji” miał na celu wprowadzenie konstruktywnych metod rozwiązywania konfliktów w środowisku szkolnym regionu Shida Kartli. Realizacja programu wpłynęła na poprawę atmosfery w szkołach oraz rozwój umiejętności interpersonalnych uczniów i nauczycieli. Poniżej przedstawiamy podsumowanie kluczowych działań i osiągnięć projektu.

1. Przygotowanie i Wprowadzenie

W pierwszym etapie projektu zorganizowane zostały szkolenia informacyjne dla kadry pedagogicznej i administracyjnej, na których omówiono zalety mediacji jako

narzędzia pedagogicznego. Uczestnicy zostali zapoznani z różnorodnymi możliwościami zastosowania mediacji i sprawiedliwości naprawczej w szkołach, jak również z pozytywnymi doświadczeniami z innych krajów.

W ramach tego etapu przygotowano także materiały dydaktyczne, które pomogły nauczycielom w diagnozowaniu sytuacji konfliktowych w klasach. Wprowadzenie uczniów do projektu oraz pokaz filmu edukacyjnego na temat mediacji rówieśniczej były kluczowymi krokami w angażowaniu młodzieży.

2. Warsztaty dla Nauczycieli i Uczniów

Drugi etap projektu skoncentrował się na praktycznym wdrożeniu wiedzy zdobytej podczas szkoleń. Zorganizowano warsztaty dla nauczycieli i uczniów, które poruszały istotne zagadnienia dotyczące psychologii konfliktu oraz podstaw mediacji. Interaktywne metody prowadzenia zajęć, w tym prezentacja filmu ukazującego konsekwencje agresywnych zachowań, sprzyjały aktywnemu uczestnictwu. Dyskusje na temat skutków konfliktu oraz efektywnych metod radzenia sobie z nimi wzmocniły zrozumienie mediacji wśród uczestników.

3. Szkolenie Mediacyjne dla Mediatorów Rówieśniczych

W trzecim etapie projektu odbyło się specjalistyczne szkolenie mediacyjne dla uczniów kandydujących na mediatorów. Uczniowie poznali cechy, które są niezbędne do wykonywania roli mediatora, a także etapy mediacji. Dzięki pracy w grupach i ćwiczeniom praktycznym, młodzież miała okazję zespołowo przeanalizować różnorodne sytuacje konfliktowe, co przygotowało ich do ról mediatorów w praktyce.

4. Superwizja i Wsparcie dla Mediatorów

Czwarty etap obejmował stałe wsparcie i superwizję dla uczniów-mediatorów, które zapewнили przeszkoleni mentorzy. Regularne wizyty mentorów w szkołach oraz ich zaangażowanie w pomoc w rozwiązywaniu konfliktów sprzyjały nie tylko rozwojowi umiejętności mediacyjnych, ale również budowały zaufanie i współpracę wśród uczniów. Mentorzy wspierali również mediatorów w przygotowaniach do konkursu filmowego, co dodatkowo motywowało młodzież.

5. Warsztaty dla Rodziców

Warsztaty skierowane do rodziców uczniów były istotnym elementem projektu, który miał na celu przekazanie informacji na temat sprawiedliwości naprawczej i mediacji jako metod wychowawczych. Angażowanie rodziców w proces edukacji

przyczyniło się do lepszego zrozumienia koncepcji mediacji i wspierania ich dzieci w rozwiązywaniu konfliktów.

6. Konkurs Filmowy

Konkurs filmowy „Mediacja w szkole – jak to działa?” umożliwił uczniom mediatorom przedstawienie swoich doświadczeń i spostrzeżeń dotyczących mediacji w codziennym życiu szkolnym. Przygotowanie 10-minutowych filmów, które ukazywały praktyczne zastosowanie mediacji, wzbudziło dużą motywację wśród młodzieży i promowało mediację w społeczności lokalnej. Dziesięć najlepszych filmów zostało nagrodzonych materiałami edukacyjnymi, co dodatkowo stanowiło źródło inspiracji dla innych uczniów.

7. Forum Podsumowujące

Zwieńczeniem projektu było forum podsumowujące, na którym ogłoszono wyniki konkursu filmowego i wręczono certyfikaty ukończenia programu.

W trakcie realizacji projektu autorka pracy doktorskiej przeprowadziła rozmowy z administracją szkół, nauczycielami oraz uczniami celem wyodrębnienia grup osób zainteresowanych zdobyciem umiejętności z zakresu mediacji oraz praktycznego zastosowania nabytej wiedzy w przyszłości.

Zdjęcia nr 16, 17 Proces kształcenia mediatorów i nauczycieli w Gori

Źródło: archiwum prywatne

Uczniowie z różnych szkół w Shida Kartli zaangażowani byli w proces kształcenia na mediatorów. W trakcie warsztatów mediacyjnych prowadzonych przez doświadczonych trenerów z obszaru mediacji, zaangażowani byli w ćwiczenia

praktyczne, takie jak symulacje mediacji, rola-gry i scenariusze konfliktowe, które miały na celu rozwijanie ich umiejętności w rozwiązywaniu sporów i budowaniu pokojowych relacji.

Zdjęcia nr 18, 19 Kształcenie uczniów-mediatorów w szkołach Shida Kartli

Uczestnicy szkolenia mediacji rówieśniczej w Gori i Gruzji, Szkolenie odbyło się w centrum edukacyjnym w Gori w dniach 10-11 lipca 2015 roku, przekształconym na przestrzeń stymulującą dialog, współpracę i empatię.

Źródło: Archiwum prywatne

Zdjęcia nr 20, 21 Kształcenie uczniów-mediatorów w szkołach Shida Kartli

Źródło: Archiwum prywatne

Warto jednak podkreślić, że szkolenie mediatorów rówieśniczych rozpoczęło się od przedstawienia im podstawowych zasad mediacji, które autorzy projektu w sposób syntetyczny na potrzeby szkolenia określili jako:

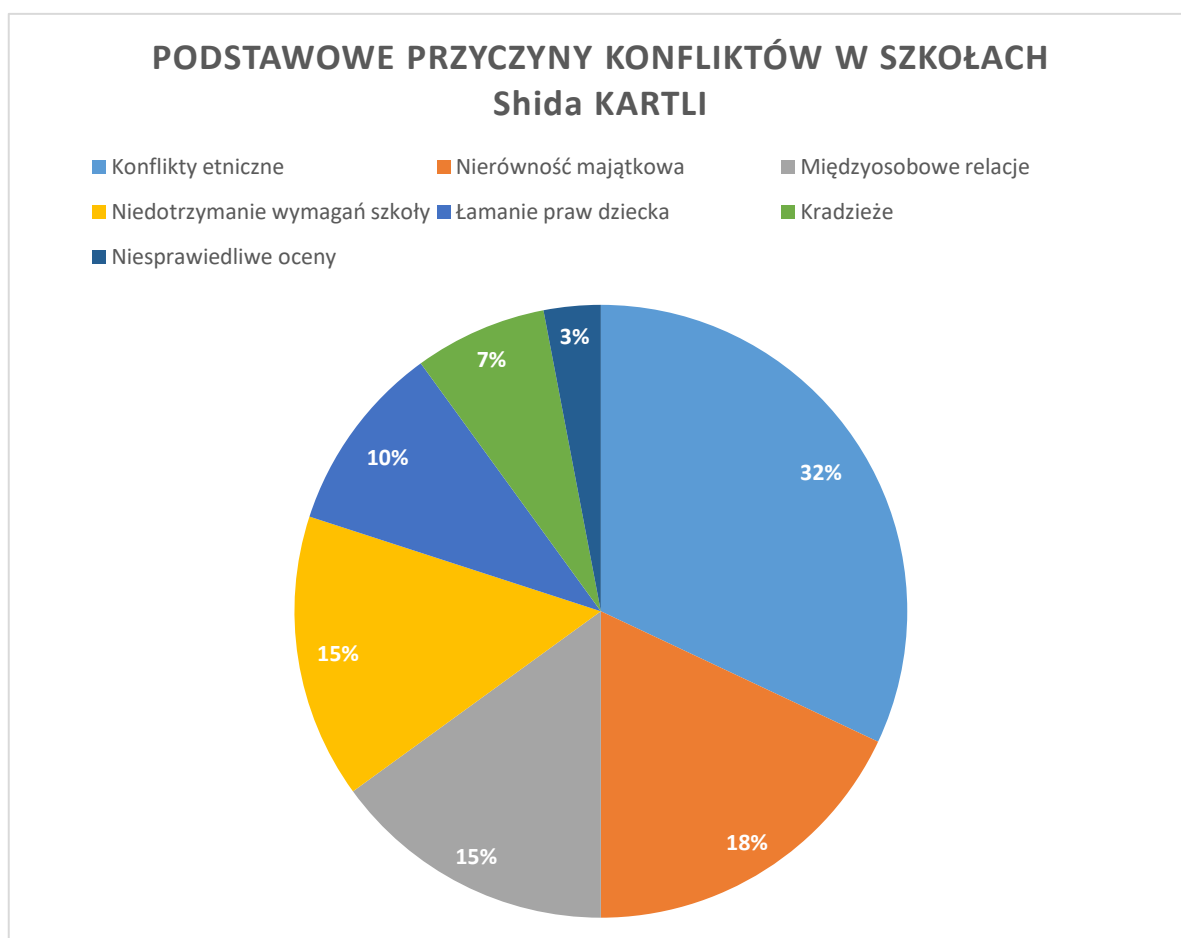
- dobrowolność uczestnictwa stron – zmuszanie kogokolwiek w jakiegokolwiek formie nie jest dopuszczalne; każda ze stron ma prawo zrezygnować z uczestnictwa w procesie mediacji na każdym etapie – albo na początku, albo w trakcie;
- przekazywanie informacji stronom – mediator powinien przekazać niezbędną informację o istocie procesu mediacji i jej możliwych skutkach;
- neutralność mediacji – mediator w jednakowym stopniu powinien wspierać strony i ich dążenie do porozumienia; jeśli mediator odczuwa, że nie może zachowywać neutralności, powinien przekazać tę sprawę innemu mediatorowi albo zrezygnować z procesu mediacji;
- poufność procesu mediacji³¹⁶ – zabezpieczony powinien być proces mediacji, jak również dokumenty dotyczące konfliktu; wyjątkiem może być informacja związana z sytuacją zagrożenia życia albo możliwością popełnienia przestępstwa;
- zasada poufności – mediator świadomie zachowuje cały proces mediacji dla siebie; na zewnątrz przekazuje tylko to, co zostanie uzgodnione i wyjątkowo to, na co uzyska on zgodę stron;
- odpowiedzialność stron – mediator ponosi odpowiedzialność za bezpieczeństwo uczestników podczas spotkania, również za organizację procesu według podstawowych zasad i standardów mediacji w szkole; odpowiedzialność za rezultaty ponoszą obydwie strony konfliktu; mediator nie może radzić stronom, jaką decyzję mają podjąć;
- łagodzenie szkód przez sprawcę – w sytuacji, w której są agresor i ofiara, odpowiedzialność najpierw ponosi agresor.

W trakcie pracy z uczniami organizatorzy wyjaśnili podstawowe przyczyny konfliktów wśród młodzieży wybranych szkół. Wcześniej przeprowadzone ankiety wykazały (załącznik 24,25. str. 345,347 w Aneksie). że przemoc dotyczy przede

³¹⁶ Ponieważ mediacje rówieśnicze dotyczą sporów w relacjach między uczniami, zasada poufności ma pewne ograniczenia. W przypadku pojawienia się w trakcie mediacji informacji o molestowaniu, popełnieniu przestępstwa lub sytuacjach związanych z używaniem środków psychoaktywnych, mediator rówieśniczy powinien o tym poinformować opiekuna mediatorów rówieśniczych. Mediator rówieśniczy ma też obowiązek poinformować strony na początku mediacji o ograniczeniach zasady poufności.

wszystkim kwestii etnicznych (32% przypadków przemocy). Taka sytuacja jest związana z różnorodnością etniczną po 2008 roku. Kolejne przyczyny to: bieda i nierówność majątkowa (18%), pogorszenie międzyosobowych relacji na tle ukształtowanej kultury przemocy w młodzieżowym środowisku (15%), niedostosowanie do wymagań szkoły (8%), kradzieże (7%). Przyczynami konfliktów są również niesprawiedliwe oceny, łamanie praw dziecka i niewykonywanie obowiązków przez rodziców.

Rysunek nr 2. Podstawowe przyczyny konfliktów w szkołach Shida Kartli

Źródło: Fundacja Bridge of Friendship Kartlosi 2015 r.

Badanie ankietowe wśród uczniów pozwoliło tylko częściowo przeanalizować sytuację, ponieważ bardzo ważnym źródłem dla całościowego zrozumienia osobliwości środowiska socjalnego w wybranych szkołach są rozmowy z administracją, nauczycielami, pedagogami, psychologami, a także obserwowanie grup uczniów. Organizatorka badania starała się z wielu różnych stron zbadać sytuację socjalną w

szkole. W tym celu autorka wykorzystywała takie metody badawcze jak: obserwacja, eksperyment, analiza dokumentów, analiza statystyczna, sondaż (ankiety, testy, wywiady ilościowe). Obserwacja, która jest używana najczęściej jako technika wspierająca badania społeczne, umożliwiła w ramach projektu maksymalnie głęboko zbadać sytuację w szkolnym środowisku w jej naturalnym przebiegu. Przedmiotem obserwacji mentorów i organizatorki projektu były na ogół warunki, w których znajdowała się młodzież, sytuacje powstające w młodzieżowym i szkolnym środowisku oraz reakcje osób w nich uczestniczących.

Zastosowano dwa rodzaje obserwacji: ilościową i jakościową, a ze względu na sposób jej wykonania: bezpośrednią i ukrytą. Warto również zauważyć, że obserwacja towarzyszyła wszystkim etapom projektu.

W pierwszej kolejności podczas wyboru osób do szkolenia na mediatorów rówieśniczych w szkołach pojawiało się ogłoszenie i zaproszenie do udziału w projekcie

Następnie w procesie wyboru potencjalnych mediatorów spośród uczniów kluczową rolę odgrywała metoda wywiadu diagnostycznego, która w przeciwieństwie do obserwacji jest czynnością dwustronną, opartą na bezpośrednim kontakcie respondenta z pedagogiem prowadzącym wywiad.

Żeby dokonać prawidłowego wyboru uczniów-mediatorów, organizatorzy stosowali również techniki projekcyjne, scenki sytuacyjne, które pozwalają zrozumieć, jak uczeń będzie oceniał czyny uczestników konfliktu i w jaki sposób będzie szukał wyjścia z sytuacji, która powstała.

Podczas kwalifikacji do szkolenia uczniowie wypełniali także ankiety. Ich rola była nie do przecenienia, szczególnie w początkowym etapie badań. Wyniki zebrane za pomocą ankiety zostały posłużą do analizy tak jak i inne zebrane materiały, co z kolei pozwoliło organizatorom bardzo głęboko i jakościowo przebadać sytuację. Przykłady ankiet stosowanych w projekcie znajdują się w załącznikach (Załącznik nr 26, 27. str. 348, 351 w Aneksie).

Tabela nr 14. Podstawowe etapy tworzenia grupy młodych mediatorów

	Nazwa etapu	Charakterystyka etapu
.	Poszukiwanie kandydatów na mediatorów wśród uczącej się młodzieży	Upowszechnienie różnych promujących materiałów informujących o powstaniu grupy młodych mediatorów oraz o możliwości zostania mediatorem. Wychowawcy klas rozdają uczniom ankiety. Odpowiedzi pokazują, który z uczniów jest liderem, który ma najwyższy poziom zaufania wśród uczniów.
.	Organizacja zajęć i warsztatów dla kandydatów, którzy się zgłosili	Informowanie kandydatów o działalności przyszłej grupy młodych mediatorów, o szczegółach procesu mediacji oraz o osobistych cechach charakteru, które są potrzebne w byciu mediatorem rówieśniczym.
.	Wybór mediatorów za pomocą diagnostyki i rozmowy z uczniami	Do wyboru mediatorów wykorzystuje się różnego rodzaju diagnostykę, na przykład testy dla wyznaczenia poziomu umiejętności komunikacyjnych, określenia typu zachowania w konflikcie itp.
.	Wypracowanie mechanizmu działania grupy młodych mediatorów w szkole	Mentor – opiekun mediatorów rówieśniczych – pomaga sformować grupę i zabezpiecza jej funkcjonowanie.

Źródło: Opracowanie własne na potrzeby projektu

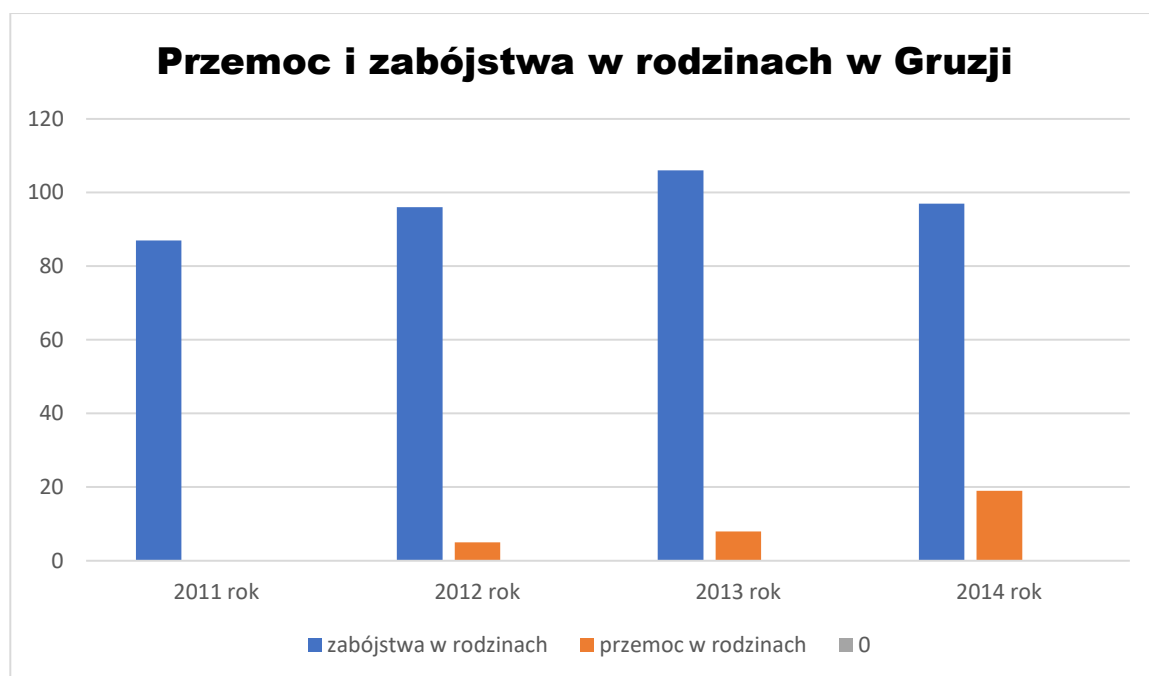
Wyżej wymienione metody zbierania danych o uczniach pozwoliły oprócz zgłoszonych jawnie przyczyn konfliktów odnaleźć również przyczyny ukryte, które według opinii autorki badań są kluczowe. Ich ujawnienie pozwala zrozumieć, dlaczego szkoły Shida Kartli w momencie powstania projektu znajdowały się w kategorii ryzyka. Również, co najważniejsze, zrozumienie tych ukrytych przyczyn pozwoliło – wspólnym wysiłkiem pedagogów, organizatorów projektu i rodziców – nie tylko zmniejszyć poziom natężenia agresji w środowisku młodzieżowym, lecz także wypracować efektywne instrumenty zapobiegania konfliktom wśród uczniów.

Analizując projekt i przygotowując nauczycieli gruzińskich do pracy z młodzieżą, ważne było także określenie, jakie są ukryte przyczyny konfliktów wśród młodych ludzi.

Ze względu na historyczne, etniczne, socjalne i ekonomiczne cechy regionu Shida Kartli organizatorzy określili kluczową przyczynę konfliktów, którą jest kultura przemocy ukształtowana wśród młodzieży. Jest ona już, niestety, częścią światopoglądu młodego pokolenia Gruzji. Ten problem należy rozpatrywać w kontekście społeczeństwa, rodziny, szkoły oraz grupy rówieśniczej ze szczególnym uwzględnieniem roli tych struktur w procesie powstawania agresji i przemocy. Na początku tego rozdziału podano informację o tym, że 59% i 54% ankietowanych młodych osób doświadczyło odpowiednio przemocy emocjonalnej i fizycznej w domu. Taka statystyka świadczy o tym, że rodzice, będący osobami z autorytetem dla swoich dzieci, sami są nosicielami kultury przemocy. Wyjaśnić to można niskim poziomem życia i brakiem wykształcenia wielu rodziców, ale także brakiem kompetencji rodzicielskich.

Obserwacja, rozmowy z nauczycielami i psychologami, jak również z rodzicami pokazały, że w rodzinach obecna jest przemoc mająca charakter instrumentalny, bezpodstawny i indywidualny. Dane statystyczne o zabójstwach i przemocy w rodzinach Gruzji (w latach 2011–2014) świadczą o natężeniu sytuacji i zwiększeniu agresji w rodzinach.

Rysunek nr 3. Przemoc i zabójstwa w rodzinach w Gruzji

Źródło: http://idfi.ge/ge/official_statistical_information_on_domestic_violence_in_georgia

(dostęp z dnia 9.06.2016 r.)

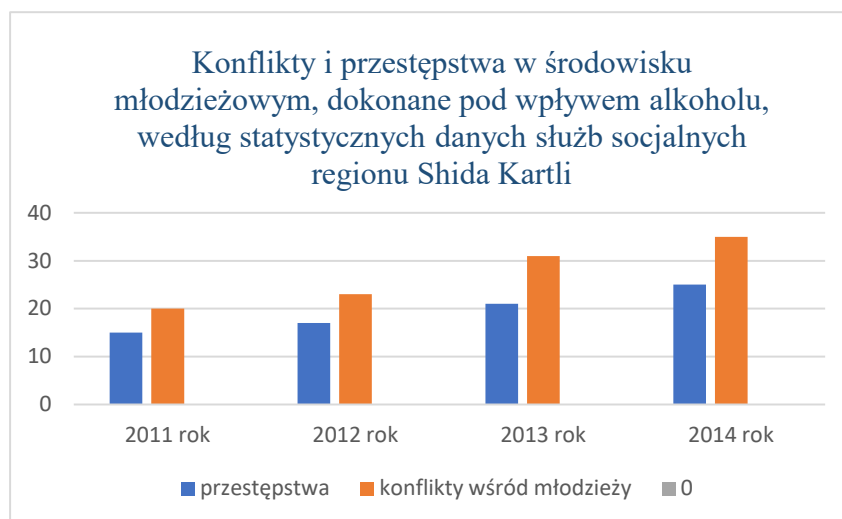
Wskutek tego na początku projektu dzieci, które doświadczyły przemocy w rodzinach, nie znały modelu pokojowego rozwiązywania konfliktu. Siła była dla nich jedynym instrumentem pozwalającym osiągnąć mocną pozycję w grupie i zabezpieczyć samego siebie przed przemocą ze strony rówieśników. Dysfunkcyjne rodziny są podłożem frustracji i agresji.

Badanie dokumentów służb socjalnych pracujących z uczniami szkół Shida Kartli pokazało, że większość uczniów uczestniczących w konfliktach albo dokonujących przestępstw ma przestępcze wzory zachowań w rodzinie. Występują dodatkowe negatywne czynniki, takie jak: brak rodzeństwa, porzucenie rodziny przez jednego z rodziców (najczęściej przez ojca), alkoholizm jednego albo obojga rodziców, brak pozytywnych przykładów realizowania ról społecznych, brak środków materialnych (przez wzrastające bezrobocie w regionie), sieroctwo naturalne i społeczne, brak dostatecznej opieki ze strony rodziców oraz stosowanie niewłaściwych metod wychowawczych. Częste konflikty między rodzicami nawet w „normalnych” rodzinach mają wpływ na psychikę dziecka albo nastolatka. Znajdująca się bardzo często w sytuacjach bójk, wzajemnego obwiniania się, ciągłych narzekań i awantur młoda, nieuksztalowana psychicznie osoba przejmuje takie modele zachowania i później przenosi je do swojego życia, bo nie ma żadnego innego wzoru postępowania. Psychologowie uważają, że w sytuacjach rodzinnego konfliktu rodzice wiedzą, że spór z czasem może się rozwiązać, jednak dziecko bardzo często odbiera to jako trwałe konflikty i zostaje w nim uraz psychiczny. Możemy więc wnioskować, że atmosfera w rodzinie jest podłożem zachowań dziecka i jego stanu psychicznego.

Pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w badanych placówkach edukacyjnych zauważyli, iż uczniowie, którzy sporadycznie lub regularnie doświadczyli przemocy w środowisku domowym, wykazywali znacznie wyższe skłonności do stosowania przemocy wobec swoich rówieśników. Zjawisko to zachodziło często bez ich pełnej świadomości, gdyż dzieci będące ofiarami przemocy domowej podejmowały działania odwetowe w sposób podświadomy, dążąc do wyrównania odczuwanej nierównowagi emocjonalnej. W sytuacjach konfliktowych widziały siebie jako podmioty mogące aktywnie kształtować przebieg interakcji, co miało służyć budowie ich prestiżu społecznego oraz kształtowaniu tożsamości osobistej. Ponadto, obserwacje wskazują na częstsze występowanie nadużycia alkoholu przez osoby dorosłe w tych rodzinach, co w konsekwencji prowadzi do zjawiska nadmiernego spożywania napojów alkoholowych

przez młodzież gruzińską. Analizy przeprowadzone przez służby socjalne świadczą o wzrastającej liczbie incydentów konfliktowych oraz czynów przestępczych dokonywanych przez nieletnich będących pod wpływem alkoholu. Zjawisko to budzi rosnące obawy ze względu na jego negatywny wpływ na rozwój młodego pokolenia oraz stabilność społeczną.

Rysunek nr 4. Wzrost przestępczości nieletnich pod wpływem alkoholu w Gruzji

Źródło: Narodowe Centrum Kontroli Chorób i Zdrowia Publicznego

<https://test.ncdc.ge/Pages/User/News.aspx?ID=8acf86a1-8284-4070-89c9-8f08fde363c1> (dostęp z dnia 22.09.2022)

Innym czynnikiem wpływającym na problemy młodzieży jest brak odpowiedniej kontroli i opieki nad dzieckiem ze strony rodziny. Niestety, pedagodzy często mają do czynienia z dziećmi wychowywanymi w rodzinach, które można określić jako „zniewolone”. W takich rodzinach brakuje życzliwych i przyjaznych relacji; rodzice stosują agresję oraz różnorodne środki przymusu. Początkowo dziecko znajduje się w pozycji ofiary, jednak w miarę upływu czasu zaczyna uczestniczyć w kłótniach z rodzicami i przestaje ich słuchać. Wzajemnie stosowane manipulacje w celu realizacji własnych celów stają się normą zarówno w relacjach rodziców, jak i dzieci. Takie rodziny nie przekazują dzieciom żadnych modeli współpracy ani zachowań prospołecznych.

Procesy zachodzące w gruzińskich szkołach budzą również poważne niepokoje. Szkoła, która powinna być miejscem wychowania młodego pokolenia w duchu demokratycznym oraz moralnym, niestety, stopniowo traci swoją pozycję jako autorytet. Intensywność przemocy, z jaką młodzież spotyka się w swoim otoczeniu – w roli

obserwatorów, ofiar czy sprawców – wymaga szczególnej refleksji i czyni projekt niezwykle aktualnym. Problem współczesnego społeczeństwa polega na tym, że często rodzina nie wykorzystuje swojego wychowawczego potencjału. Taka sytuacja powstaje dlatego, że rodzice za dużo pracują i nie mają czasu na wychowanie dzieci, często w rodzinach brakuje jednego z rodziców albo rodzice nie dają przykładu dobrego zachowania. Dlatego większa część odpowiedzialności za wychowanie młodego pokolenia przekazywana jest szkole.

Szkoła na dziś jest miejscem, w którym uczniowie spędzają dużą część swojego życia i tam otrzymują wzorce socjalne. Niestety, zasady współpracy i wzajemnego wspierania się coraz częściej są zastępowane agresją, przemocą, dominacją, rywalizacją i zdobywaniem przewagi. Młode pokolenie otrzymuje więc modele „zwierzęcych” zasad zachowywania. We współczesnej szkole przemoc fizyczna różnicuje pozycje i role w grupie i sprzyja w ten sposób tworzeniu hierarchii, która opiera się na uległości oraz dominacji.

Z powodu agresji i przemocy powstaje określona struktura grupowa. Uczniowie przejmują negatywne modele zachowania i wartości. Z czasem pewna grupa przekazuje modele przestępczego zachowywania się kolejnej grupie rówieśników albo młodszym uczniom. Takie procesy są możliwe z powodu braku należytej kontroli ze strony rodziców, pedagogów i innych instytucji pedagogicznych. Wzmocnienie takich patologicznych modeli wiąże się również z brakiem jednoznacznych wzorów społecznych oraz z upowszechnieniem takich tendencji w mediach i wśród elity kulturalnej. Te procesy wywołują kryzys moralny i duchowy społeczeństwa, uniemożliwiają wychowywanie zdrowej, duchowo rozwiniętej osobowości.

Powyższe dane i analizy były niezwykle istotne w zrozumieniu konfliktów młodzieżowych i szkoleniu nauczycieli. Ważne jest także to, że na początku realizowania projektu dokonano analizy statystycznej informacji o rodzajach przestępstw najczęściej popełnianych przez nastolatków. Są to:

- udział w bójkach i pobicia;
- uszkodzenia ciała;
- kradzieże;
- przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu.

Dane pozwoliły wnioskować, że sytuacja w środowisku młodzieżowym jest krytyczna i potrzebowaliśmy znalezienia odpowiednich rozwiązań ze strony rodziców,

szkoły i społeczeństwa. Z tego względu mediacja rówieśnicza okazała się być właśnie tym instrumentem, który daje szansę zmniejszyć poziom agresji wśród młodych ludzi.

Istnieje kilka rodzajów mediacji rówieśniczej, które stosuje się w zależności od sytuacji i zdolności mediatora:

1. Mediacja ukierunkowana na rozwiązanie problemów skupia się na interesach ludzi. Mediator na początku proponuje stronom określić swoją pozycję i później pomaga im uświadomić, że obydwie strony mają wspólne potrzeby i interesy.

2. Mediacja transformacyjna – takie podejście skupia się na tym, że proces mediacji sprzyja transformacjom, które przydają się uczestnikom szkolnego konfliktu. Jednak osiągnąć taki efekt można tylko pod warunkiem, że mediator stosuje praktyczne metody, które pozwalają uczestnikom odczuć ich siłę i nazwać uczucia drugiej strony. Uświadomienie sobie własnej siły oraz możliwości wpływania na proces pozwala aktywizować strony, podkreśla ich niezależność, co z kolei sprzyja zdolności stron do dobrego rozumienia sytuacji i podejmowania samodzielnie decyzji.

Podczas projektu wykorzystano obydwa rodzaje mediacji, co pozwoliło zmniejszyć liczbę konfliktów i nauczyć młodzież, jak im zapobiegać.

Projekt „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”, choć początkowo zaplanowany na cztery etapy, ostatecznie został zrealizowany w sześciu podstawowych etapach:

Pierwszy etap zakładał utworzenie centrum mediacji w Tbilisi i kształcenie kadry profesjonalnych mediatorów, którzy potem pracowali z pedagogami i dziećmi w szkołach. Poinformowano uczestników, czym jest mediacja i czemu służy, szkolono o zaletach mediacji w środowisku młodzieżowym, a także o specyfice procesu mediacji, wskazaniach i przeciwwskazaniach do mediacji, o pozytywnym doświadczeniu wprowadzenia mediacji do systemu oświaty państw europejskich

Pedagogom dano materiały dydaktyczne i metodyczne do zdiagnozowania sytuacji konfliktowej w klasach. Analiza sytuacji i wyniki badań ankietowych pozwoliły odnaleźć wśród młodzieży osoby zainteresowane uczestnictwem w projekcie. Organizatorzy opowiedzieli również wszystkim uczniom o zaczynającym się projekcie i zaprosili ich do udziału w nim.

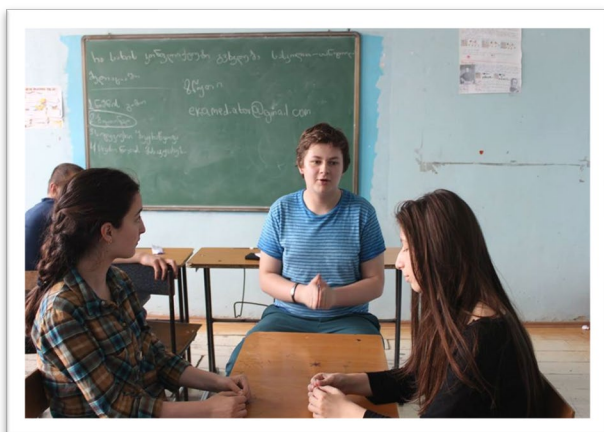
W drugim etapie przeprowadzono warsztaty dla nauczycieli i uczniów oraz wybrano uczniów do grupy mediatorów rówieśniczych

W trzecim etapie udało się zrealizować szkolenie mediacyjne dla mediatorów rówieśniczych. Na tym etapie grupa uczniów-mediatorów uczyła się mediacji.

Przed uczestnikami grup mediatorskich zostały postawione następujące cele:

- monitoring konfliktów w szkole;
- uczestnictwo w rozwiązywaniu konfliktów w środowisku młodzieżowym;
- poinformowanie reszty uczniów o mediacji;
- zbiór informacji o rezultatach działań grupy;

Zdjęcia nr 22,23 Proces kształcenia uczniów-mediatorów w szkołach 5 września 2015 r.

Źródło: Archiwum prywatne

W czasie trwania czwartego etapu projektu odbyły się superwizja i wsparcie mediatorów. Uczniowie-mediatorzy już zaczęli uczestniczyć w łagodzeniu konfliktów szkolnych. Pedagodzy zaczęli monitoring działań uczniów-mediatorów i sytuacji w szkole.

Piąty etap uwzględniał pracę z rodzicami. Zaproponowano im materiały dydaktyczne i metodyczne. Rodzice przyłączyli się do obserwacji i wsparcia procesu mediacji.

Podczas szóstego etapu, który miał na celu sprawdzenie efektywności projektu, przyjrzano się pracy grup mediatorów w każdej szkole, zorganizowano konkursy dla promocji mediacji w środowisku dorosłych i młodzieży. Uczniowie przedstawili krótkie filmiki opowiadające o zastosowaniu mediacji w ich szkołach, które pokazywały realną sytuację konfliktu, mającą miejsce w szkole podczas realizacji projektu. Niektóre filmy zawierały rozmowy z uczestnikami konfliktów po ich rozwiązaniu. Uczestnicy opowiadali, że mediacja to nowe doświadczenie w ich życiu.

Zakończeniem projektu było spotkanie podsumowujące dla uczniów, pedagogów i rodziców z różnych szkół regionu Shida Kartli³¹⁷.

Zdjęcia nr 24, 25 Konferencja nauczycieli i mentorów mediatorów projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”

Źródło: Archiwum prywatne

4.2.3 Ewaluacja projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”

W analizie projektu niezwykle cenne okazały się zarówno dane ilościowe jak i jakościowe, co umożliwiło uzyskanie pełniejszego obrazu badanych zagadnień.

Dane ilościowe zbierano poprzez ankiety, które wypełnili uczniowie, nauczyciele i rodzice. Te narzędzia umożliwiły pomiar percepcji mediacji rówieśniczej oraz jej wpływu na klimat w szkole. Oprócz tego zbadano zmiany w postawach uczniów wobec konfliktów i współpracy.

Dane jakościowe pozyskano z wywiadów pogłębionych z uczniami-mediatorami, nauczycielami oraz administracją szkół. Miały one na celu zgłębienie doświadczeń związanych z mediacją rówieśniczą, postrzeganą skuteczność programów oraz trudności,

³¹⁷ <https://netgazeti.ge/news/43039/> (dostęp 29.07.2019)

na jakie napotkano podczas ich wdrażania. Pozwoliło to na uchwycenie niuansów sytuacji, które statystyki mogą ukrywać.

Analiza dokumentów obejmowała przegląd planów nauczania, regulaminów szkolnych oraz innych dokumentów dotyczących mediacji rówieśniczej. Dokonano oceny, na ile wspierają one implementację mediacji i czy zawierają konkretne wytyczne dla uczniów oraz nauczycieli³¹⁸. (Załącznik 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 str. 353, 356, 358, 359, 360, 362, 365 w Aneksie)

W badaniach ewaluacyjnych uwzględniono także wiele istotnych warunków, które mogą decydować o efektywności mediacji rówieśniczej. Obejmowały one socjodemograficzne cechy uczniów, takie jak wiek, płeć oraz status społeczno-ekonomiczny, co pozwoliło na zrozumienie zróżnicowanych potrzeb uczestników mediacji. Dodatkowo brano pod uwagę charakterystykę środowiska szkolnego, w tym wielkość placówki, strukturę klasową oraz kulturę organizacyjną, które mogą stwarzać odpowiednie lub nieodpowiednie warunki dla rozwoju mediacji.

Warunki związane z wdrożeniem programu mediacji rówieśniczej, takie jak selekcja i szkolenie mediatorów, wsparcie merytoryczne oraz czas trwania programów, odgrywały kluczową rolę w analizie. Zwrócono również uwagę na wsparcie merytoryczne w postaci materiałów warsztatowych, takich jak zasady i techniki mediacji, przykłady ćwiczeń oraz gotowe dokumenty do wykorzystania podczas sesji mediacyjnych³¹⁹. (Załącznik 35, 36, 37, str. 366, 367, 368 w Aneksie).

Analiza zgromadzonych danych ujawniła, że efektywność funkcjonowania grup mediatorów rówieśniczych w szkołach zależy od spełnienia kilku kluczowych warunków:

Przede wszystkim niezwykle ważne okazało się wsparcie ze strony administracji szkolnej oraz dostępność przestrzeni. Kluczowe jest bowiem zapewnienie mediatorom komfortowych i odpowiednich miejsc do prowadzenia mediacji oraz spotkań, a także zapewnienie potrzebnego wyposażenia, takiego jak stoły, krzesła czy materiały pomocnicze.

³¹⁸ Załącznik nr 28. Techniki mediacyjne; Załącznik nr 29. Kontrakt mediacyjny; Załącznik nr 30. Ugoda mediacyjna; Załącznik nr 31. Sprawozdanie z mediacji; Załącznik nr 32. Przykładowe ćwiczenia NVC; Załącznik nr 33. Przykładowe scenariusze; Załącznik nr 34. Zadanie 1.

³¹⁹ Załącznik nr 35: Co powstrzymuje Cię przed aktywnym słuchaniem? ; Załącznik nr 36: Strategie radzenia sobie ze stresem; Załącznik nr 37: Scenariusz mediacji.

Ważne są także jasne procedury. wprowadzenie nowych elementów mediacji w szkole wymaga istnienia zrozumiałych i spisanych procedur dotyczących mediacji rówieśniczej³²⁰. (Załącznik 39, str. 372 w Aneksie) Powinny one precyzyjnie określać role uczniów-mediatorów, zasady dotyczące prowadzenia mediacji oraz procedury zgłaszania i rozwiązywania konfliktów. Warto także zadbać o atrakcyjność mediacji, jej nowość i aktualność. Istotne jest, aby uczniowie postrzegali mediację rówieśniczą jako interesującą oraz nowatorską metodę rozwiązywania konfliktów. Dobrze przeprowadzone kampanie informacyjne i działania promocyjne mogą zwiększyć zainteresowanie mediacją wśród społeczności uczniowskiej.

Ważne okazało się także odpowiednie wprowadzanie zasad mediacji. Aby mediacja była skuteczna, uczniowie-mediatorzy muszą być dobrze zaznajomieni z podstawowymi zasadami mediacji, takimi jak dobrowolność, poufność, równość praw uczestników oraz bezinteresowność mediatora. Szkolenia powinny uwzględniać te zasady, by wzmocnić kompetencje mediatorów.

Kluczowym warunkiem powodzenia mediacji okazała się także motywacja i zaangażowanie mediatorów rówieśników. Niezwykle istotne jest, aby uczniowie-mediatorzy byli zmotywowani do aktywnego działania w grupie oraz angażowania się w pomoc kolegom. Motywacja może być wspierana przez różnorodne formy uznania, takie jak nagrody czy certyfikaty, które podkreślają osiągnięcia mediatorów. Dla organizatorów projektów ważne było także zainteresowanie wynikami mediacji uczestników szkoleń. Uczniowie-mediatorzy powinni dostrzegać znaczenie swojej pracy oraz doświadczać pozytywnych efektów swoich działań. Warto tworzyć systematyczne metody oceny efektów mediacji, które pozwalają na wspólne świętowanie sukcesów oraz wyciąganie wniosków z niepowodzeń.

Przeprowadzone badania wskazały również, że mediacja rówieśnicza ma potencjał, aby przyczynić się do poprawy atmosfery w szkołach oraz redukcji konfliktów.

Analiza danych zbieranych podczas trwania projektu oraz danych ewaluacyjnych ujawniła szereg wyzwań, które wystąpiły podczas realizacji projektu dotyczącego wdrażania mediacji rówieśniczej, które mogą okazać się interesujące dla osób wdrażający

³²⁰ Załącznik nr. 39 Regulamin rozwiązywania konfliktów szkolnych drogą mediacji.

mediację rówieśniczą w szkołach. Kluczowe trudności identyfikowane w tym procesie to:

- Niewystarczająca aktywność pedagogów: Na początkowym etapie projektu zaobserwowano, że nie wszyscy pedagodzy aktywnie uczestniczyli w implementacji mediacji rówieśniczej. To zjawisko podkreśla pilną potrzebę wprowadzenia dodatkowego wsparcia oraz działań edukacyjnych, które mogłyby zwiększyć zaangażowanie nauczycieli w procesy mediacyjne. Działania te mogą obejmować warsztaty, seminaria i inne formy szkoleń, które ułatwią zrozumienie i akceptację mediacji rówieśniczej jako efektywnej metody rozwiązywania konfliktów;
- Obawy dotyczące konsekwencji przestrzegania zasad mediacji: Wśród pedagogów pojawiły się wątpliwości dotyczące przestrzegania zasad mediacyjnych przez uczniów-mediatorów. Obawy te wskazują na konieczność opracowania jasnych procedur oraz wprowadzenia systematycznego monitorowania przebiegu mediacji, co mogłoby przyczynić się do wzrostu zaufania do tego procesu. Regularna ocena praktyk mediacyjnych może także pomóc w identyfikacji problemów i wprowadzeniu poprawek w czasie rzeczywistym.
- Brak pewności siebie i doświadczenia uczniów: Uczniowie pełniący funkcję mediatorów często wykazywali niską pewność siebie oraz ograniczone doświadczenie w prowadzeniu mediacji. Taka sytuacja wskazywała na konieczność wdrożenia odpowiednich programów szkoleniowych oraz systemu mentoringu, które mogłyby wspierać rozwój umiejętności mediacyjnych wśród uczniów. Wsparcie emocjonalne i praktyczne, dostarczane przez doświadczonych mediatorów lub pedagogów, może znacząco wpłynąć na skuteczność działań uczniów;
- Konserwatyzm pedagogów: Niektórzy nauczyciele wykazywali opór wobec wdrażania mediacji rówieśniczej, preferując tradycyjne metody rozwiązywania konfliktów. To zjawisko podkreśla potrzebę inicjatyw mających na celu promowanie otwartości na nowe metody pracy wśród nauczycieli. Warsztaty psychologiczne, oraz demonstracje efektywności mediacji, mogłyby pomóc w przełamywaniu stereotypów i obaw;

- Zmiany w zespole mediatorów-rówieśników: Projekt napotkał trudności związane z rekrutacją oraz kształceniem nowych mediatorów-rówieśników, a także z przekazywaniem praktycznego doświadczenia. Stabilność zespołu mediacyjnego jest kluczowa dla efektywności całego procesu, co wymaga przemyślanej strategii rekrutacji oraz ciągłego wsparcia dla mediatorów. Utrzymanie motywacji i zaangażowania w grupie mediatorów może być ułatwione poprzez organizowanie regularnych sesji feedbackowych oraz wspólne rozwiązywanie problemów.

Wszystkie wymienione trudności wskazują na potrzebę dalszych działań, ukierunkowanych na zrozumienie, adaptację i wzmocnienie procesu mediacji rówieśniczej w kontekście edukacyjnym. Wyniki badań podkreślają złożoność procesu wdrażania i funkcjonowania grup mediatorów rówieśniczych w szkole, wskazując jednocześnie na potrzebę kompleksowego podejścia, które obejmowałoby wsparcie ze strony administracji, aktywne zaangażowanie pedagogów, odpowiednie szkolenia i mentoring dla uczniów-mediatorów oraz budowanie zaufania i akceptacji dla tej formy rozwiązywania konfliktów.

Projekt dowodzi, że grupy mediatorów rówieśniczych mogą stanowić efektywne narzędzie w rozwiązywaniu konfliktów w szkole, jednak tylko pod warunkiem spełnienia odpowiednich warunków i stałego rozwoju propozycji mediacyjnych.

Badania przeprowadzone w ramach projektu dotyczące mediacji szkolnej wykazały, że metoda ta, z udziałem mediatorów rówieśników, może efektywnie pomagać w rozwiązywaniu i zapobieganiu konfliktom w szkole. Konflikty te mogą mieć swoje źródło w różnorodnych sytuacjach związanych z kłótniami, kradzieżami, uszkodzeniami mienia, bójkami czy nawet przemocą fizyczną. Istotne jest, że często dorośli ignorują tego typu sytuacje aż do momentu, gdy wydostają się one spod kontroli i dochodzi do otwartej konfrontacji. Dopiero wtedy nauczyciele, kadra szkoły oraz rodzice podejmują działania mające na celu zrozumienie sytuacji, identyfikację winnych oraz wymierzenie kar.

Warto podkreślić, że uczniowie potrafią samodzielnie rozwiązywać konflikty, a w wielu przypadkach sięgają po pomoc rówieśników-mediatorów. Dla młodzieży zdobywanie doświadczenia w tej dziedzinie jest niezwykle istotne. Umiejętności takie jak analiza sytuacji, skuteczna komunikacja, kontrola emocji oraz przyjęcie

odpowiedzialności odgrywają kluczową rolę w ich zdolności do konstruktywnego rozwiązywania sporów. Te kompetencje pozwalają im wykorzystywać moc słowa, zachować kontrolę nad sytuacją i unikać agresji.

Badane grupy obejmowały zarówno uczniów, jak i tych, którzy uczestniczyli w projekcie jako mediatorzy. Wyniki analizy ankiet ujawniły istotne różnice w podejściu obu grup:

- uczniowie pełniący rolę mediatorów wykazywali wyższą empatię oraz większą uważność w relacjach międzyludzkich, starając się zrozumieć i uwzględnić indywidualne potrzeby uczestników konfliktu;
- mediatorzy okazywali się również bardziej skuteczni w rozwiązywaniu sporów, korzystając z praktycznego podejścia mediacyjnego. Podejście to obejmowało wyjaśnienie sytuacji, wspieranie stron w wyrażeniu swoich emocji oraz pomoc w znalezieniu satysfakcjonującego rozwiązania. W przeciwieństwie do tego uczniowie, którzy nie byli mediatorami, często mieli trudności z identyfikacją przyczyn konfliktów i stosowali bardziej tradycyjne metody rozwiązywania sporów, skupiające się głównie na osądzaniu winy i udzielaniu porad postępowania, szczególnie osobom uznawanym za niewinne z ich perspektywy.³²¹ (Załącznik 38 str. 371 w Aneksie).

Tabela nr 15 Ankietywanie uczniów uczestniczących w projekcie

Pytanie	Warianty odpowiedzi	
	Uczniowie-mediatorzy	Reszta uczniów
Jak często w waszej grupie powstają konflikty?	Rzadko	Rzadko, mamy problemy z jednym chłopakiem prawie codziennie.
Jakie są przyczyny konfliktów?	Uczniowie nie chcą się komunikować pomiędzy sobą, nieprzyjaźni	Uczniowie przezywają jeden drugiego, kłócą się, W połowie przypadków uczniowie nie opisali przyczyny konfliktów.
Co robisz, aby rozwiązać konflikty?	Analizuję sytuację, szukam przyczyn – pomagam uczestnikom konfliktu hamować	Próbuję odnaleźć kompromis, uspokajam, wyjaśniam, szukam tego, kto jest winny – potem

³²¹ Załącznik nr 38: Ankieta po ukończeniu kursu „Mediacja rówieśnicza”.

	emocje, pomagam odnaleźć porozumienie	proszę, aby skonfliktowane strony się przeprosiły. Staram się pomóc znaleźć nowych przyjaciół albo zaopiekować się tym, kto nie jest winny.
--	---------------------------------------	--

Źródło: opracowanie własne

Na tej podstawie możemy wnioskować, że podczas uczestnictwa w projekcie uczniowie rozwinęli umiejętności ważne w życiu każdego człowieka. Po pierwsze, są to umiejętności komunikacyjne: rozumienie i odczuwanie granic, kontekstu relacji, pojmowanie różnicy pomiędzy interpersonalnym i obojętnym typem relacji i świadome podtrzymywanie relacji międzypersonalnych. Po drugie, jest to rozwijanie własnej osobowości: kontrolowanie własnych emocji, umiejętność działania w nieprzewidywalnych sytuacjach (generowania idei, analizowania sytuacji, podejmowania decyzji). Po trzecie, uczniowie uzyskali umiejętność rozwiązywania konfliktów: wykorzystania najlepszej strategii zachowania w sytuacji konfliktu, odnalezienia w sytuacji konfliktu możliwości rozwiązania problemów.

W czasie ewaluacji projektu badano także nauczycieli. W podsumowującej rozmowie nauczyciele zaznaczyli, że realizacja projektu pozwoliła otrzymać dobre rezultaty wpływające na kształcenie:

- umiejętności komunikacyjnych w relacjach z rówieśnikami, młodszymi uczniami i dorosłymi w różnych rodzajach;
- świadomych, dobrych relacji z inną osobą, które bazują na zasadach poszanowania światopoglądu;
- gotowości i zdolności prowadzenia dialogu z innymi ludźmi i osiągnięcia w nim wzajemnego porozumienia.

Uczniowie osiągnęli również następujące umiejętności:

- świadomego wykorzystywania wypowiedzi do komunikatywnego wyrażania swoich uczuć i myśli;
- planowania i regulacji własnego działania.

Rezultatem osiągnięcia przez uczniów powyższych umiejętności jest zwiększenie bezpieczeństwa w środowisku szkolnym

Rysunek nr 5. Dynamika zmniejszania liczby konfliktów podczas realizacji projektu

Źródło: opracowanie własne w ramach projektu

Uczniowie, którzy w projekcie pracowali jako mediatorzy, zmienili własne postrzeganie konfliktu. Większość uczniów w podsumowującej rozmowie zaznaczyła, że ich poglądy i zachowanie zmieniły się radykalnie: umieją oni wysłuchać skonfliktowanej strony i zrozumieć przyczyny danego zachowania, są bardziej tolerancyjni i bezinteresowni, cieszą się większym zaufaniem, ponieważ udowodnili, że umieją dochować tajemnicy, dlatego sami są bardziej przyjaźni i zdolni przekonywać własnym przykładem.

Nauczyciele zwracali także uwagę na to, że dzięki mediacjom rówieśniczym, mają więcej czasu, który mogą poświęcać poprawie procesu nauczania. Dzięki uczestnictwu w procesie mediacji nauczyciele stali się bardziej przyjaźni i demokratyczni. Jeszcze jedną zaletą projektu jest zmiana poglądów nauczycieli na konflikt i sposoby jego rozwiązywania. Nauczyciele, opowiadając o swoim doświadczeniu i uczestnictwie w projekcie, zauważyli, że mieli możliwość odejścia od zwykłych sposobów rozwiązywania konfliktów (poszukiwanie winnych i kara) i upewnili się w skuteczności nowych sposobów, zaproponowanych przez mediację.

W ewaluacji projektu ważne okazały się także opinie rodziców. Realizacja projektu pozwoliła urzeczywistnić jeden z najważniejszych celów opisanego projektu – stworzenie takiej atmosfery w szkole, żeby uczniowie nie mieli potrzeby wychodzenia ze szkoły, aby rozwiązać konflikty. Większość pytaných uczniów zaznaczyła, że po uzyskaniu doświadczenia mediacji rówieśniczej, wsparcia ze strony nauczycieli, administracji i rodziców nie chce teraz mierzyć się z konfliktami poza szkołą.

Na początku realizacji projektu przeprowadzone ankiety pokazały, że tylko 5% uczniów rozwiązywało konflikty w szkole, a 75% – poza szkołą. Badania pokazują, że wspólne wysiłki pomysłodawców projektu i nauczycieli pozwoliły zrobić krok do przodu w tworzeniu bardziej przyjaznego środowiska szkolnego, w którym młodzież uczy się współpracować.

Rodzice zauważyli istotne zmiany w zachowaniu swoich dzieci, co skłoniło ich do zainteresowania się mediacją jako metodą komunikacji i rozwiązywania konfliktów. Niektórzy planują zastosować tę technikę nie tylko w relacjach z dziećmi, ale także w kontaktach z sąsiadami oraz w miejscu pracy.

W ramach ewaluacji zaplanowane grup fokusowych rodzice wzięli udział w dyskusjach grupowych dotyczących mediacji rówieśników, gdzie dzielili się swoimi doświadczeniami z innymi rodzicami oraz omawiali korzyści i wyzwania związane z tą formą wsparcia.

W tych spotkaniach, uczestnicy rozmawiali o tym, jak mediacja rówieśników może pomóc ich dzieciom w radzeniu sobie z konfliktami w szkole. Rodzice dzielili się przykładami sytuacji, w których młodsze pokolenie mogło rozwiązać spory za pomocą mediatorów rówieśników, co skutkowało nie tylko poprawą relacji, ale także rozwijaniem umiejętności interpersonalnych i empatii wśród dzieci.

Niektórzy rodzice zauważyli, że mediacja rówieśników może dawać dzieciom większe poczucie bezpieczeństwa i komfortu, ponieważ często chętniej rozmawiają o swoich problemach z rówieśnikami niż dorosłymi. Inni wskazywali, że istnieją pewne wyzwania związane z wdrożeniem mediacji rówieśników, takie jak konieczność odpowiedniego przeszkolenia młodych mediatorów oraz zrozumienie przez dzieci, jak skutecznie prowadzić proces mediacji.

Dzięki tym dyskusjom rodzice mogli lepiej zrozumieć rolę, jaką mediacja rówieśników może odgrywać w życiu ich dzieci, a także wymieniać się pomysłami na

wspieranie inicjatyw mediacyjnych w szkołach, które mogłyby przynieść korzyści całej społeczności szkolnej.

To zjawisko wskazuje, że dzięki realizacji projektu mediacji jej zastosowanie zaczęło wychodzić poza klasyczne ramy szkolne. W społeczności lokalnej w Gori zaobserwowano wzrastające zainteresowanie tą metodą, co przejawia się w chęci dzielenia się wiedzą na jej temat oraz jej wdrażania w codzienne życie mieszkańców. Istnieje wyraźna potrzeba promowania mediacji jako skutecznego narzędzia do rozwiązywania konfliktów i poprawy komunikacji między ludźmi.

Mediacja jako alternatywna forma rozwiązywania sporów może w znaczący sposób wpłynąć na budowanie harmonijnych relacji w społeczności, przyczyniając się do wzrostu zrozumienia oraz współpracy pomiędzy jej członkami. Edukacja w zakresie mediacji może znacznie wzbogacić umiejętności interpersonalne mieszkańców, co z kolei przyczyni się do tworzenia bardziej zintegrowanej i wspierającej się społeczności.

Rysunek nr 6. Rezultaty ankiety przeprowadzonej wśród uczniów na początku i na końcu projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”

Źródło : opracowanie własne

Projekt sprzyjał kształtowaniu bezpiecznego środowiska w szkole, pomógł nie tylko zmniejszyć liczbę konfliktów i aktów przemocy w placówkach oświatowych, lecz także im zapobiec. Taka praktyka pozwoliła polepszyć relacje osobiste i grupowe. Stabilność w relacjach z ludźmi wykształca w człowieku otwartość, szczerłość, zaufanie do świata. Osoba, która jest pewna siebie, nie potrzebuje żadnych przejawów agresji jako obronnej formy zachowania.

Monitoring przeprowadzony w ramach ewaluacji projektu wykazał istotne zmiany w zachowaniach uczniów, które manifestują się w formie zmniejszenia agresji interpersonalnej oraz wzrostu poziomu przyjaznych relacji wśród uczestników. Rezultaty te sugerują, że projekt wpłynął na kształtowanie prospołecznych postaw, a także na chęć uczniów do budowania relacji w oparciu o zasady demokratyczne.

Dodatkowo, analiza jakościowa przeprowadzonych rozmów z uczniami oraz nauczycielami, dyrektorami, pedagogami szkół w regionie Shida Kartli dostarcza dowodów na pozytywne efekty interwencji. Uczestnicy podkreślali znaczenie wprowadzonych działań w kontekście poprawy atmosfery w klasach oraz wzrostu zaangażowania w proces edukacyjny. Wnioski te mogą stanowić cenny punkt odniesienia dla przyszłych inicjatyw mających na celu promowanie zdrowych relacji i konstruktywnej komunikacji w środowisku szkolnym.

Konflikty są nieodłączną częścią naszego życia. W obliczu niesprzyjających warunków społecznych w naszym kraju, przemoc fizyczna stała się powszechna w rodzinach. Dla dzieci z takich rodzin jest to przykład, który kształtuje ich przekonania, że przemoc i agresja są jedynymi środkami rozwiązywania sporów. Moim celem jako dyrektora szkoły jest zmiana podejścia dzieci na bardziej konstruktywne i oparte na współpracy. Dlatego z radością przyjąłam realizację projektu mediacji szkolnej w naszej placówce. [dyrektor szkoły]

Projekt ten obejmuje edukację dzieci na temat roli mediacji jako jednego ze sposobów rozwiązywania konfliktów poprzez negocjacje. Przekazywane są informacje o procesie mediacyjnym, umiejętnościach mediacyjnych, ich zaletach i korzyściach. Wybrano i przeszkolono 16 uczniów szkół średnich, posiadających zdolności społeczne i komunikacyjne, w zakresie mediacji rówieśniczej. Oczekiwane rezultaty projektu obejmują stworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska w szkole, wzmocnienie

pozytywnej kultury komunikacji oraz wzrost zaufania zarówno wśród uczniów, jak i całej społeczności szkolnej. Dzieci nauczą się podejmować samodzielne decyzje, osiągać porozumienia poprzez kompromis oraz chronić swoje interesy, mając na uwadze dobro innych. [dyrektor szkoły]

Jako dyrektor szkoły z radością obserwuję postępy naszego projektu mediacji. Wprowadzenie narzędzi do pokojowego rozwiązywania konfliktów w naszej szkole stanowi krok w stronę stworzenia harmonijnej atmosfery, sprzyjającej nauce i rozwojowi. Spotkania informacyjne z dyrekcją oraz przekazywanie informacji przez wychowawców klas pozwoliły nam dotrzeć do szerokiego grona uczniów, co zwiększa świadomość na temat możliwości mediacji.

Szczególnie cieszy mnie zaangażowanie uczniów, którzy wykazali chęć uczestnictwa w utworzeniu zespołu mediatorów. Profesjonalne szkolenia umożliwiły im nabycie cennych umiejętności, które teraz wykorzystują w praktyce, co z kolei wpływa na zmniejszenie liczby konfliktów w szkole. Uczniowscy mediatorzy stali się ważnym ogniwem w naszym systemie wsparcia, a ich obecność przynosi korzyści całej społeczności szkolnej.

Z perspektywy ewaluacji projektu mogę śmiało stwierdzić, że nasze działania przynoszą rezultaty. Uczniowie nie tylko nauczyli się rozwiązywać konflikty, ale również docenili znaczenie umiejętności społecznych i współpracy. Dlatego w przyszłości planujemy kontynuować wsparcie dla mediatorów oraz organizować dodatkowe działania promujące dialog wśród uczniów.

Moim celem jako dyrektora jest dalsza integracja mediacji w codzienne życie szkoły, co pozwoli nam wzmocnić kulturę pokojowego rozwiązywania sporów oraz przyczyni się do rozwoju emocjonalnego i społecznego naszych uczniów. Dziękuję wszystkim za zaangażowanie i wsparcie w realizacji tego ważnego projektu. [dyrektor szkoły]

Dzięki projektowi miałam okazję zgłębić sztukę mediacji oraz poznać zalety tej metody w porównaniu z innymi sposobami rozwiązywania konfliktów. Zdobyta wiedza na pewno pomoże mi w radzeniu sobie z konfliktami w moim otoczeniu poprzez mediację. Chciałabym jednak zwrócić uwagę na pewien istotny problem. Wiele osób w Gruzji nie ma pojęcia, czym jest mediacja. Kiedy wspominam o tej formie rozwiązywania sporów, często myślą, że mówię o mediach lub telewizji. Uważam, że podniesienie świadomości społecznej na temat mediacji jest kluczowe dla jej skutecznego wprowadzenia. Jeśli

jednak mediacja zyska na popularności, to przyniesie wiele korzyści; konflikty uliczne zostaną przeniesione na sale mediacyjne, gdzie będą mogły być kulturowo rozwiązane w sposób konstruktywny. [uczeń-mediator rówieśniczy, 10 klasa]

Wprowadzenie mediacji oraz promowanie jej rozwoju jest obecnie niezwykle istotne dla Gruzji. Aby osiągnąć ten cel, niezbędne jest podejmowanie działań już na etapie edukacji szkolnej. Dzieci powinny być kształcone w zakresie sztuki rozwiązywania konfliktów, technik negocjacyjnych oraz umiejętności współzycia i kompromisu.[nauczyciel koordynator]

Przeprowadzone badania wykazały, że proces mediacji wzbudził zainteresowanie wśród dzieci, które wyraziły chęć pogłębiania swojej wiedzy na temat mediacji. Uczniowie dążyli do nabycia dodatkowych umiejętności, które umożliwiłyby im lepsze opanowanie technik mediacyjnych oraz zdolności do rozwiązywania istniejących konfliktów w swoim otoczeniu, zarówno w kontekście przyjaźni, jak i w drodze negocjacji. Uważamy, że w kierunku wprowadzenia mediacji w szkołach konieczna jest systematyczna praca, nie tylko z uczniami, lecz także z nauczycielami i rodzicami, aby wszyscy mogli zrozumieć pozytywne aspekty rozwiązywania konfliktów poprzez mediację. W tym kontekście chcielibyśmy nawiązać współpracę z Ministerstwem Edukacji. Planowane jest zorganizowanie spotkania ekspertów, podczas którego zamierzamy przekazać Ministerstwu ich opinie i rekomendacje dotyczące znaczenia mediacji, jej rozwoju oraz instytucjonalnych ram obserwacji tego procesu. Sugerujemy, aby mediacja nie była postrzegana jedynie jako forma edukacji nieformalnej, lecz została włączona do systemu edukacji formalnej. Naszym zdaniem, wdrożenie mediacji w szkołach nie tylko przyniesie liczne korzyści, ale również nauczy młodzież sztuki kompromisu, właściwej analizy problemów oraz kulturowej i efektywnej komunikacji. W rezultacie, przyczyni się to do zmniejszenia niepokojącego zjawiska samobójstw wśród nastolatków, które staje się coraz częstsze. [nauczyciel koordynator]

Mediacje rówieśnicze polegają na umożliwieniu dzieciom samodzielnego odkrywania przyczyn swojego zachowania oraz sposobów rozwiązywania konfliktów, z niewielką pomocą rówieśników lub dorosłych. To podejście naprawdę działa, ale ważne

jest, aby zapewnić dzieciom odpowiedni czas, szansę oraz przestrzeń do działania.
[nauczyciel koordynator]

Dzieci jasno wyrażają, że gdy dorosły podchodzi do nich i nawołuje do podania sobie rąk na znak zgody, nie przynosi to efektów. Skuteczne są rozwiązania, które dzieci same wypracują i uzgodnią, a które pozwalają im iść naprzód. [dyrektor szkoły]

Zmniejszenie liczby bójek i różnych form kłótni wyraźnie wskazuje na poziom skuteczności projektu mediacji rówieśniczej [dyrektor szkoły]

Mediacja pomogła mi, kiedy miałam problemy. Zawarliśmy umowę i to, wydaje mi się, dobrze działa. Jeśli to nie będzie pracowało – wiem, że mogę wrócić do rozmowy.
[jedna ze skonfliktowanych stron, 8 klasa]

Projekt mediacji rówieśniczej stymuluje uczniów, podając im miejsce i sposoby pokojowego rozwiązania konfliktów. Bardzo wielu uczniów angażuje się w pośrednictwo. Konflikty, które zostały rozwiązane w taki sposób, nie przerodziły się w przemoc. Rozwiązanie problemów pozwala uczniom wrócić do klasy w normalnym emocjonalnym stanie i skupić się na nauczaniu. [wicedyrektor szkoły]

Ten projekt rzeczywiście może mieć duży wpływ na życie młodych ludzi. Jako uczeń-mediator rówieśniczy zdobywasz umiejętności, które nie tylko pomagają rozwiązywać konflikty między rówieśnikami, ale także kształtują Twoje zdolności interpersonalne i komunikacyjne. To nieocenione doświadczenie uczy empatii, słuchania innych, oraz budowania zaufania. Dzięki temu czujesz się pewniej i masz jasny kierunek, co chciałbyś osiągnąć w przyszłości. To naprawdę wspaniale, że uczestnictwo w projekcie przyczynia się do Twojego osobistego rozwoju i przynosi satysfakcję.
[uczeń-mediator rówieśniczy, 11 klasa]

Nasza szkoła miała zbyt dużo przypadków kłótni, bójek, gróźb i agresywnego zachowania w klasach. Mieliśmy również dużo konfliktów na tle etnicznym, mieliśmy też rosnący problem agresywnych grup młodzieżowych. Od początku realizacji projektu mediacja rówieśnicza została aktywnie wykorzystana przez uczniów i nauczycieli,

mediacja stała się podstawą do rozwiązania wyżej wymienionych problemów. Liczba bójek, kłótni i konfliktów znacznie się zmniejszyła. [psycholog szkolny]

Uważam, że mediacja to bardzo dobry sposób, aby polepszyć jakość życia uczniów w szkole. Wiem, że moje umiejętności mediacji będę stosował nie tylko w szkole dla rozwiązania problemów, lecz także w swoim przyszłym życiu. Osobiście dla mnie mediacja to bardzo cenne doświadczenie. To jest bardzo przyjemne uczucie – wiedzieć, że pomogłeś komuś rozwiązać trudny problem. [uczeń-mediator, 10 klasa]

Za pomocą mediacji dorośli i dzieci potrafili omówić własne problemy i konflikty. Uczniowie otrzymali praktyczne doświadczenie i nauczyli się technik pozytywnej komunikacji. Alternatywa dla bójek pod postacią mediacji przetworzyła się w swoisty filtr w szkole. Bez wątplenia mogę powiedzieć, że mediacja ma pozytywny wpływ na szkolną atmosferę. [wicedyrektor szkoły]

Dołączyło do projektu mediacji rówieśniczej około dwudziestu uczniów i sam brałem udział w mediacji razem z uczniem. Mediacja rówieśnicza to wspaniały sposób rozwiązywania problemów, które mogłyby stać się przeszkodą do osiągnięcia dobrych rezultatów w nauczaniu. [nauczyciel języka angielskiego]

Brałam udział w projekcie jako mediator i to doświadczenie okazało się niezwykle cenne. Uświadomiło mi, że konfliktom można skutecznie zapobiegać, o ile posiada się odpowiednią wiedzę i umiejętności. Nauczyłam się, że kluczowym elementem w prewencji konfliktów jest umiejętność komunikacji, empatia oraz zrozumienie perspektywy drugiej osoby. Dzięki projektowi zgłębiłam techniki aktywnego słuchania, mediacji oraz rozwiązywania sporów w sposób, który promuje zgodę i porozumienie. Nadal jestem w 9 klasie, ale już wiem, że te umiejętności będą mi towarzyszyć przez całe życie, pomagając nie tylko w relacjach interpersonalnych, ale także w przyszłej karierze zawodowej i osobistych przedsięwzięciach. [uczennica-mediator, 9 klasa].

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że projekt mediacji rówieśniczej przyniósł pozytywne rezultaty. Wprowadzenie narzędzi do pokojowego rozwiązywania konfliktów miało znaczący wpływ na stworzenie harmonijnej atmosfery sprzyjającej

nauce i rozwojowi. Aktywny udział uczniów w tworzenie zespołu mediatorów był widoczny szczególnie w ich motywacji oraz zaangażowaniu w działanie.

Podczas szkoleń zauważono również potrzebę zwiększenia świadomości społecznej na temat mediacji, ponieważ jak się okazało wiele osób w Gruzji myli ją z mediami. Edukacja w zakresie mediacji powinna rozpocząć się już na etapie szkolnym, aby uczniowie nabyli umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz uczyli się technik negocjacyjnych.

Mediacja nie tylko redukuje konflikty, ale także uczy dzieci umiejętności społecznych i komunikacyjnych. Uczniowie, pełni energii i chęci do działania, jako mediatorzy nabywają cenne doświadczenie, które mogą wykorzystywać nie tylko w szkole, ale również w życiu osobistym, co pozytywnie wpływa na ich rozwój emocjonalny.

W miarę realizacji projektu zaobserwowano wyraźne zmniejszenie liczby bójek i kłótni w szkole, co korzystnie wpływało na atmosferę edukacyjną. Nauczyciele sygnalizowali potrzebę współpracy z Ministerstwem Edukacji w celu włączenia mediacji do formalnego systemu nauczania. Kluczowe jest zatem podjęcie systematycznej pracy z uczniami, nauczycielami oraz rodzicami, aby wszyscy rozumieli korzyści płynące z mediacji.

Osobiste doświadczenia uczniów płynące z projektu są niezwykle pozytywne. Podkreślają oni, że mediacja znacząco wpływa na ich życie emocjonalne oraz osobiste, wzmacniając poczucie własnej wartości i pewność w rozwiązywaniu konfliktów. Dalsze plany organizacji obejmują kontynuację wsparcia dla mediatorów oraz organizowanie działań promujących dialog wśród uczniów, co pozwoli na utrzymanie pozytywnych efektów projektu.

Zakłada się, że kontynuacja integracji mediacji w codzienne życie szkoły jeszcze bardziej wzmocni kulturę pokojowego rozwiązywania sporów, co przyczyni się do rozwoju emocjonalnego i społecznego uczniów.

4.2.4 Podsumowanie, wnioski i rekomendacje po projekcie „Mediacja rówieśnicza w Gruzji”

Podsumowując, można stwierdzić, że realizacja projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji” przyczyniła się przede wszystkim do redukcji przemocy oraz rozwoju umiejętności interpersonalnych wśród uczniów oraz do poprawy atmosfery w szkole. Projekt pozwolił na realizację unikatowych działań edukacyjnych w przestrzeni gruzińskiego systemu edukacji.

Po zakończeniu projektu autorka pracy we współpracy z nauczycielami sformułowała szereg rekomendacji dotyczących przyszłego rozwoju mediacji w szkołach regionu Shida Kartli. We wnioskach wskazano, że aby skutecznie wprowadzić mediację do placówek oświatowych w Gruzji, należy podjąć następujące działania:

- 1) kontynuacja działań popularyzujących i promujących mediację wśród mieszkańców regionu, co jest kluczowe dla budowania świadomości społecznej na temat jej pozytywnego oddziaływania;
- 2) szkolenia i wsparcie w zakresie mediacji, skierowane do młodzieży oraz środowiska pedagogicznego, co przyczyni się do zrozumienia istoty mediacji i jej zastosowania w codziennym życiu szkolnym;
- 3) rozwój form i metod wprowadzania mediacji rówieśniczej w szkołach regionu, co pozwoli na dostosowanie strategii mediacyjnych do specyficznych potrzeb uczniów i nauczycieli.
- 4) wsparcie funkcjonowania grup mediatorów rówieśniczych w szkołach, co stworzy przestrzeń dla aktywnego uczestnictwa uczniów w procesie mediacji oraz wzmocni ich umiejętności interpersonalne;
- 5) promowanie tworzenia grup mediatorskich we wszystkich szkołach regionu, co zapewni systematyczne podejście do mediacji i ułatwi jej wdrożenie w różnych placówkach;
- 6) organizacja spotkań mediatorów i pedagogów, a także różnorodnych konferencji i konkursów, które będą służyły wymianie doświadczeń oraz podtrzymywaniu motywacji do działania w obszarze mediacji.

Przedstawione rekomendacje stanowią kompleksowy plan działań mających na celu zainicjowanie oraz rozwój skutecznych praktyk mediacyjnych w szkołach, co wpłynie na poprawę komunikacji i współpracy w społeczności szkolnej. Rezultaty projektu zostały szeroko prezentowane w gruzińskich mediach, co przyczyniło się do zwiększenia widoczności inicjatyw mediacyjnych w regionie.

Zdjęcia nr 27, 28 O rezultatach projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji” w mediach

Źródło: Archiwum prywatne

Projekt realizowany w regionie Shida Kartli w Gruzji odniósł znaczący sukces w promowaniu mediacji jako alternatywnego sposobu rozwiązywania konfliktów w społeczeństwie gruzińskim. Jego wpływ wykracza poza bezpośrednie działania projektowe i przyczynił się do istotnych zmian w świadomości społecznej oraz w praktyce edukacyjnej.

Utworzenie pierwszego Centrum Mediacji w Gruzji stanowi kluczowy element infrastruktury promującej mediację w kraju. Centrum nie tylko aktywnie działa, ale również pełni funkcję ośrodka upowszechniania tej formy rozwiązywania konfliktów, oferując różnorodne szkolenia, wsparcie dla mediatorów oraz materiały edukacyjne skierowane do różnych grup społecznych.

Projekt przyczynił się do powstania grupy wysoko wykwalifikowanych mediatorów, którzy pełnią funkcję trenerów i mentorów. Ci nowi mediatorzy prowadzą innowacyjne projekty promujące mediację wśród młodzieży oraz angażują się w działania mające na celu rozwój mediacji na poziomie lokalnym, co z kolei sprzyja tworzeniu kultury rozwiązywania konfliktów w sposób pokojowy.

W ramach projektu przeprowadzono dogłębne badania społeczne, etniczne i ekonomiczne w regionie Shida Kartli. Pozwoliły one na identyfikację przyczyn wysokiego poziomu agresji wśród młodzieży oraz konfliktów w środowisku młodzieżowym. Wyniki tych badań stanowią fundament dla opracowywania skutecznych strategii, które przeciwdziałają agresji i promują pokojowe metody rozwiązywania sporów.

Projekt aktywizował pedagogów do wprowadzania zasad demokratycznych w procesie nauczania i wychowania. Wykształcenie grupy najlepszych pedagogów w regionie Shida Kartli przyczyniło się do upowszechniania mediacji oraz jej integrowania w praktyce dydaktycznej. Dzięki tym działaniom mediacja stała się nieodłącznym elementem edukacji, a nauczyciele zyskali status kluczowych ambasadorów mediacji wśród swoich uczniów oraz w swoich społecznościach.

Projekt dotarł do szerokiego kręgu odbiorców, informując rodziców, mieszkańców regionu oraz uczniów o mediacji jako narzędziu demokratycznego łagodzenia konfliktów. Prowadzona kampania informacyjna znacząco zwiększyła świadomość społeczną na temat korzyści z mediacji, co przełożyło się na rosnące zainteresowanie tym modelem rozwiązywania sporów.

W szkołach regionu Shida Kartli powstały grupy uczniów-mediatorów, które aktywnie angażują się w rozwiązywanie konfliktów w środowisku szkolnym. Działalność ta świadczy o skuteczności projektu w rozwijaniu kompetencji mediacyjnych wśród młodzieży, a także przyczynia się do budowania pozytywnej atmosfery w szkołach.

Zorganizowanie konkursów oraz spotkań nauczycieli i uczniów-mediatorów przyczyniło się do wzmocnienia mediacji rówieśniczej w regionie. Takie inicjatywy nie tylko uwrażliwiają na problemy związane z konfliktem, ale także promują umiejętności rozwiązywania sporów wśród młodzieży.

Materiały zebrane i przygotowane w ramach projektu są wykorzystywane nie tylko w szkołach regionu Shida Kartli, ale także w innych regionach Gruzji. To świadczy o trwałym wpływie projektu na rozwój mediacji w całym kraju, a także o jego znaczeniu dla kształtowania przyszłych pokoleń w duchu współpracy i rozwiązywania konfliktów bez przemocy.

Przedstawiony projekt wywarł znaczący i pozytywny wpływ na rozwój mediacji w Gruzji, wpływając na zmiany nie tylko w samą definicję mediacji, ale również w jej postrzeganie w społeczeństwie. Wszelkie założone cele zostały pomyślnie zrealizowane,

a osiągnięte rezultaty stanowią solidną podstawę do dalszych, dalekosiężnych działań mających na celu promowanie mediacji w gruzińskim społeczeństwie.

Projekt przyczynił się do istotnych zmian w postawach społecznych wobec mediacji jako efektywnego narzędzia rozwiązywania konfliktów. Podczas trwania projektu przeprowadzono wiele inicjatyw edukacyjnych, które zwiększyły zrozumienie znaczenia mediacji jako alternatywnej metody rozwiązywania sporów. Uczestnicy warsztatów i szkoleń mieli okazję doskonalić swoje umiejętności komunikacyjne, co zaowocowało większą otwartością i chęcią do dialogu w sytuacjach konfliktowych.

Wzrost świadomości na temat mediacji w społeczeństwie gruzińskim został osiągnięty dzięki szerokiemu spektrum działań informacyjnych i promocyjnych. Projekty medialne, kampanie społeczne oraz warsztaty dla różnych grup demograficznych przyczyniły się do odkrycia możliwości, jakie niesie za sobą mediacja. W rezultacie coraz więcej osób postrzega mediację nie tylko jako metodę rozwiązywania konfliktów, ale jako wartościową umiejętność życiową, która może być zastosowana w codziennych interakcjach.

Rozwój kompetencji mediacyjnych wśród różnych grup społecznych w Gruzji był jednym z najważniejszych osiągnięć projektu. Działania skoncentrowane na szkoleniu mediatorów oraz na oferowaniu programów edukacyjnych dla młodzieży i dorosłych umożliwiły uczestnikom nabycie praktycznych umiejętności niezbędnych do efektywnego prowadzenia mediacji. Dzięki tym inicjatywom uczestnicy nie tylko rozwinęli swoje umiejętności, ale także zyskali pewność siebie w stosowaniu technik mediacyjnych w praktyce.

Wsparcie oraz materiały edukacyjne oferowane przez Centrum Mediacji stanowią kluczowy element wpływający na trwałe zmiany w kulturze rozwiązywania konfliktów w Gruzji. Centrum dostarczyło nie tylko treści merytoryczne w postaci publikacji i broszur, ale także platformy do wymiany doświadczeń między mediatorami, co wzbogaciło lokalne zasoby wiedzy. Działania te przyczyniły się do stworzenia sieci wsparcia dla praktyków mediacji, co jest niezwykle ważne w kontekście rozwijającej się kultury mediacyjnej w kraju.

Ostatecznie rezultaty projektu wskazują na potrzebę kontynuacji działań w zakresie mediacji jako kluczowego elementu w budowaniu społeczeństwa otwartego na dialog i pokojowe rozwiązywanie sporów. Zwiększona świadomość, rozwinięte kompetencje mediacyjne oraz wsparcie instytucjonalne otwierają drogę do dalszego

umacniania wartości mediacji, co może przyczynić się do bardziej zharmonizowanego i sprawiedliwego społeczeństwa gruzińskiego. Dalszy rozwój mediacji w Gruzji wymaga zatem zarówno inwestycji w edukację, jak i umacniania instytucji wspierających mediację, co stanowi klucz do budowania kultury pokojowego rozwiązywania konfliktów.

Wprowadzenie i rozwój mediacji jako alternatywnej formy rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży w Gruzji to bardzo istotne procesy zarówno pod względem teoretycznego rozwoju koncepcji mediacji rówieśniczych jak i praktycznych komponentów, które cały czas należy rozwijać. W celu zapewnienia efektywnego funkcjonowania mediacji rówieśniczej w Gruzji trzeba opracować odpowiedni model i formę wprowadzenia tej instytucji, który będzie odpowiedzią na wyzwania stojące przed gruzińskim społeczeństwem i jednocześnie będzie atrakcyjnym rozwiązaniem dla systemu oświaty w tym kraju. Poza tym będzie on naturalnym łącznikiem systemu szkolnictwa i kultury prawnej. Osiągnięcie tego celu jest co prawda trudne, ale możliwe, ponieważ w Gruzji są stworzone ogólne ramy prawne potrzebne do wprowadzenia mediacji, istnieje doświadczenie historyczne, znane są rekomendacje ekspertów międzynarodowych oraz obszerne informacje dotyczące prób wprowadzenia mediacji rówieśniczej przez kraje partnerskie, które zakończyły się sukcesem lub niepowodzeniem. Na świecie rozróżnia się wiele rodzajów mediacji, dyskusja nad klasyfikacją sposobów prowadzenia mediacji nadal trwa. Ze względu na wyzwania stojące przed gruzińskim systemem oświaty trzeba wypracować nowy, unikatowy model mediacji, który pozwoli uzyskać jak najwięcej korzyści. Najważniejszym celem jest dostosowanie modelu do wymagań gruzińskiego środowiska. Prowadzenie dalszych analiz porównawczych polskich, amerykańskich i gruzińskich modeli mediacji rówieśniczej pozwoli znaleźć odpowiedź na pytanie, jak taki model można lepiej dostosować do gruzińskich realiów.

Przed wypracowaniem formalnych części składowych modelu mediacji rówieśniczej należy stworzyć zasady, których trzeba będzie przestrzegać niezależnie od tego, jaki model mediacji w Gruzji będzie obowiązywać. Analizując zrealizowany projekt wyłonić można następujące reguły, które można uznać za uniwersalne: Pierwszą zasadą jest nadanie stronom (osobom uczestniczącym w mediacji) uprawnienia do podjęcia ostatecznej decyzji w trakcie procesu mediacyjnego. Bez względu na naturę sporu lub mediatora ta zasada ma obowiązywać wszędzie bez wyjątku, czyli ta reguła musi mieć

charakter bezwzględnie obowiązujący. Osoby uczestniczące w mediacji są samodzielne w podejmowaniu decyzji. W Gruzji istniał jednak precedens, w którym mediator mógł podejmować wiążącą decyzję za strony uczestniczące w procesie. W związku z powyższym trzeba uważać, żeby w prawie gruzińskim nie dochodziło więcej do takich sytuacji. Tym bardziej, gdy ta kwestia nie jest uregulowana przez gruziński Kodeks postępowania cywilnego.

Druga zasada – mediator powinien starać się rozstrzygnąć spór z uwzględnieniem żądań, potrzeb i interesów obu stron (materialnych, psychospołecznych oraz prawnych). Zatem mediacja rówieśnicza musi się opierać na potrzebach skonfliktowanych stron, a nie na prawach tych osób. Brak jest jednak informacji na ten temat w normach prawnych regulujących mediację.

Trzecia zasada – ochrona poufności to konieczny element wprowadzenia mediacji rówieśniczej. Trzeba zaznaczyć, że ze wszystkich wyżej wymienionych zasad prawnie uregulowana w Gruzji jest jedynie ta ostatnia, dotycząca ochrony danych poufnych.

Sukces instytucji mediacji rówieśniczej nie zależy jedynie od jej rozwoju na szczeblu systemu oświaty. Co prawda w większości przypadków to system oświaty jest odpowiedzialny za rozwój modelu mediacji, ale nie jest to jedyny czynnik. Bardzo istotne są normy prawne. Elementy właściwe mediacji to: elastyczność, nieformalność, dobrowolność, neutralność. Zbalansowanie interesów poszczególnych stron zaangażowanych w proces mediacji, czyli systemu prawnego, systemu oświaty i bezpośrednio stron, to wyzwanie dla prawodawstwa każdego państwa. To instytucje odpowiedzialne za kreowanie polityki młodzieżowej i edukacyjnej, stowarzyszenia mediatorów i ośrodki mediacyjne są odpowiedzialne za wypełnienie luk prawnych. Problemy uregulowania mediacji rówieśniczej pojawiają się już na etapie definiowania pojęcia mediacji – nie istnieją dokumenty określające obowiązki i uprawnienia instytucji koordynującej mediację pozasądową, pracowników ośrodków mediacyjnych, normy potrzebne do zapewnienia jakości procesu mediacji. Brak jest również standardów zawodowych mediatorów i wystarczającej liczby mechanizmów motywujących mediatorów. Jak widać, skala problemów, z jakimi boryka się instytucja mediacji rówieśniczej, jest ogromna.

Z uwagi na powyższe problemy jedynym efektywnym rozwiązaniem, które pozwoli wyeliminować błędy, będzie wprowadzenie zmian do całego procesu, mianowicie do programu mediacji, czyli do kodeksu etycznego mediatorów, przez

Najwyższą Radę Sprawiedliwości, która jest odpowiedzialna za wypracowanie polityki systemu mediacyjnego. Wraz z rozwiązaniem poszczególnych problemów zmiany te mogą się przyczynić do uatrakcyjnienia mediacji rówieśniczej i uregulowania następujących spraw:

- zdefiniowania procesu mediacji rówieśniczej i określenia roli mediatora i stylów mediacji;
- stworzenia instytucji mającej za zadanie koordynowanie mediacji rówieśniczej;
- wypracowania uprawnień, funkcji i kompetencji administratora ośrodka mediacyjnego;
- wyznaczenia minimalnych standardów rozwoju zawodowego mediatora;
- wydania nakazu określenia zobowiązań zawodowych mediatora (jeżeli będzie istnieć taka potrzeba).

Nie ma wątpliwości, że stworzenie norm prawnych regulujących mediację rówieśniczą nie jest wystarczające do zmiany rodzaju, paradygmatu sporu (przejście z modelu rywalizacji na model współpracy).

Wraz z efektywnym wdrożeniem mediacji rówieśniczej potrzebne jest stworzenie odpowiedniej infrastruktury, co między innymi oznacza znalezienie optymalnej współpracy pomiędzy ośrodkiem mediacji i instytucjami oświatowymi. W związku z tym trzecia zasada modelu mediacji polega na stworzeniu odpowiedniego powiązania pomiędzy ośrodkami mediacyjnymi a systemem oświaty.

Podczas wypracowania odpowiedniego programu wdrożenia mediacji rówieśniczej trzeba zadbać o to, by organy wymiaru sprawiedliwości i instytucje odpowiedzialne za kształtowanie polityki młodzieżowej podjęły decyzję o umieszczeniu ośrodka mediacyjnego wśród instytucji oświatowych i o formacie współpracy pomiędzy mediatorami. Tam, gdzie na to pozwala odpowiednia infrastruktura (specjalne pokoje i przestrzeń), można w ramach instytucji oświatowych stworzyć ośrodki mediacyjne. Tam natomiast, gdzie nie ma odpowiedniej infrastruktury, można skorzystać z zasobów zewnętrznych. Przede wszystkim w odpowiednim czasie powinno dojść do efektywnego wdrożenia programu mediacji rówieśniczej w Gruzji.

Mediacja rówieśnicza w Gruzji staje się coraz istotniejszym narzędziem w rozwiązywaniu konfliktów, szczególnie w kontekście bogatej historii zawirowań społeczno-politycznych w tym kraju. Rekomendacje dotyczące efektywnego wdrażania mediacji rówieśniczej w gruzińskich szkołach powinny brać pod uwagę lokalny kontekst kulturowy, unikalne wyzwania oraz potrzeby młodzieży:

– Edukacja w zakresie kultury pokojowego rozwiązywania konfliktów. Ważne jest, aby wprowadzić programy edukacyjne w szkołach, które koncentrują się na wartościach takich jak współpraca, empatia i zrozumienie różnic kulturowych. Szkolenia powinny uwzględniać elementy historii Gruzji, które pomogą młodzieży zrozumieć, jak konflikty mogą wpływać na codzienne życie oraz jak można je rozwiązywać w sposób konstruktywny;

– Zastosowanie lokalnych tradycji w mediacji: Gruzja ma bogatą tradycję społecznych interakcji, w tym gościnności i wspólnego rozwiązywania problemów. Warto, aby programy mediacji rówieśniczej czerpały z tych tradycji, angażując młodzież w działania, które odzwierciedlają lokalne wartości i normy społeczne;

– Wspieranie różnorodności w szkołach: W Gruzji funkcjonują obok siebie różne grupy etniczne i kulturowe. Mediacja rówieśnicza powinna być dostosowana do specyfiki różnych społeczności, aby mogła skutecznie odpowiadać na potrzeby uczniów z różnych środowisk. Instytucje edukacyjne powinny dążyć do integracji różnych grup etnicznych w procesie mediacji, a także promować wzajemne zrozumienie i szacunek;

– Kształcenie mediatorów rówieśniczych z uwzględnieniem lokalnych kontekstów. Szkolenia dla mediatorów rówieśniczych powinny obejmować aspekty związane z radzeniem sobie z przemocą, problemami emocjonalnymi, a także specyficznymi uwarunkowaniami społecznymi występującymi w Gruzji. Ważne jest, aby młodzi mediatorzy byli odpowiednio przygotowani do podejmowania trudnych tematów związanych z konfliktami;

– Ewaluacja programów mediacji rówieśniczej. Systematyczna ocena efektywności programów mediacji w szkołach gruzińskich może przyczynić się do ich ciągłego doskonalenia. Zbieranie opinii od uczestników, nauczycieli oraz rodziców pomoże w identyfikacji mocnych oraz słabych stron programów, co umożliwi lepsze dostosowanie ich do lokalnych warunków.

Aby uzyskać efekt zakorzenienia instytucji mediacji rówieśniczej w Gruzji, trzeba zadbać o sprawy takie jak: wypracowanie odpowiedniej wizji i strategii mediacji rówieśniczej, zarządzanie procesem zmian w oparciu o strategię, zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie mediacji rówieśniczej. Bariery rozwoju mediacji rówieśniczej w Gruzji był brak odpowiedniej wizji, strategii i planu działań dla procesu

mediacji. Jak twierdzą eksperci zarządzania zmianami, jeżeli pragniemy zmienić system, to nowy powinien opierać się na dobrych praktykach i najlepszym doświadczeniu wynikającym ze starego. Wyzwaniem jest zwiększenie świadomości społeczeństwa. Problem można rozwiązać dzięki współpracy Ministerstwa Edukacji, Nauki, Kultury i Sportu Gruzji Edukacji Gruzji i Ministerstwa Sprawiedliwości, które zobowiązałyby się do wprowadzenia w szkołach obowiązkowego przedmiotu dotyczącego mediacji. Ponadto dokładna analiza gruzińskiej mediacji i prawodawstwa w tym zakresie wykazała, że słaby wynik mediacji jest spowodowany brakiem wsparcia ze strony instytucji oświatowych i osób kształtujących politykę młodzieżową oraz niskim poziomem świadomości społeczeństwa w tym zakresie. Najważniejsza przyczyna tkwi jednak w tym, że wdrożenie mediacji rówieśniczej ciągle się opóźnia.

W związku z powyższym konieczne jest jak najszybsze i skuteczne uregulowanie i zdefiniowanie odpowiedniego modelu mediacji, co pozwoli dopasować program mediacji rówieśniczej do poszczególnych podmiotów uczestniczących w mediacji i stworzyć model oparty na wyniku i rozwiązaniu problemu. To z kolei przyczyni się do poszerzenia grona korzystających z niego i spełnienia wymagań stron zaangażowanych w spór. Bez wątplenia wdrożenie mediacji rówieśniczej w Gruzji wymaga kompleksowego podejścia. Przy uruchamianiu tej instytucji będzie się liczył każdy szczegół, zwłaszcza w początkowej fazie.

Kluczowym elementem wprowadzenia mediacji rówieśniczej w gruzińskich szkołach są odpowiednie działania osób zaangażowanych w tworzenie polityki edukacyjnej i młodzieżowej. Dla skutecznego przeprowadzenia tego procesu władze edukacyjne i odpowiedni decydenci muszą dostrzec istotne znaczenie młodzieży w kontekście budowania stabilnego i pokojowego społeczeństwa. Angażowanie młodych ludzi w alternatywne metody rozwiązywania konfliktów jest nie tylko próbą redukcji napięć, ale również inwestycją w przyszłe pokolenia świadomych i odpowiedzialnych obywateli.

Wdrożenie mediacji rówieśniczej jako narzędzia rozwiązywania konfliktów będzie silnym wskaźnikiem modernizacji oraz reformowania instytucji edukacyjnych w Gruzji. Wprowadzenie takiego modelu mediacji będzie sygnalizować, że system edukacji jest zaangażowany w promowanie pokojowego współistnienia, co z kolei zwiększy jego legitymizację w oczach społeczeństwa. Współczesne społeczeństwa oczekują od

systemów edukacyjnych więcej niż tylko przekazywania wiedzy – chcą, aby szkoły kształtowały przyszłych obywateli potrafiących żyć w pokoju i harmonii.

Model mediacji rówieśniczej zakłada aktywne uczestnictwo uczniów w procesie rozwiązywania konfliktów pod nadzorem odpowiednio przeszkolonych nauczycieli i mediatorów. Kluczowe elementy tego modelu obejmują:

- szkolenie mediatorów rówieśniczych; wybranie uczniów, którzy odbywają intensywne szkolenia z zakresu mediacji, komunikacji, rozwiązywania konfliktów oraz etyki zawodowej;
- wsparcie nauczycieli i specjalistów, którzy będą monitorować proces mediacji i oferować swoje doświadczenie w trudniejszych przypadkach;
- integrację mediacji rówieśniczej z szerszą kulturą szkoły, co obejmuje promowanie wartości takich jak: empatia, tolerancja, szacunek i współpraca;
- monitorowanie i ewaluacja; zbieranie danych na temat liczby i rodzaju rozwiązywanych konfliktów, a także retrospektywne badania nad wpływem mediacji na klimat szkolny.

Podsumowując wprowadzenie mediacji rówieśniczej przyczyni się do:

- redukcji sądowych rozstrzygnięć: dotyczących młodzieży, co odciąży system sprawiedliwości;
- rozwoju umiejętności społecznych oraz wzrostu kompetencji interpersonalnych młodzieży, takich jak: umiejętność rozwiązywania konfliktów, komunikacja;
- poprawy klimatu szkolnego; budowanie bardziej przyjaznej i zharmonizowanej atmosfery w szkołach;
- wzmacniania zaufania społecznego oraz wzrostu zaufania do instytucji edukacyjnych oraz do samych procesów mediacyjnych jako narzędzi rozwiązywania konfliktów.

Model mediacji rówieśniczej ma potencjał odegrania kluczowej roli w transformacji systemu edukacyjnego w Gruzji. Jego skuteczna implementacja nie tylko odciąży system sądownictwa, ale także przyspieszy procesy mediacyjne, ucząc młodzież wartości pokojowego rozwiązywania sporów i wzmacniając strukturę edukacyjną kraju.

Realizacja projektu mediacji rówieśniczej w Gruzji przyniosła wiele korzyści, poczynając od zwiększenia zaufania do instytucji edukacyjnych, przez rozwój kompetencji społecznych młodzieży, aż po rzeczywiste odciążenie sądów. Mediacja rówieśnicza staje się ważnym elementem edukacji, przygotowując młodzież do życia w społeczeństwie opartym na pokojowym współistnieniu oraz wzajemnym szacunku.

4.3 Projekt „Mediacja przez dialog: rola młodzieży w rozwiązywaniu konfliktów”

4.3.1 Wprowadzenie i cele projektu

Edukacja w regionach dotkniętych konfliktami wymaga szczególnego podejścia, które uwzględni specyficzne wyzwania oraz potrzeby tamtejszych społeczności. W obszarach, gdzie przemoc, napięcia etniczne, religijne lub polityczne są integralną częścią codziennego życia, proces edukacyjny nie może ograniczać się jedynie do realizacji standardowych funkcji dydaktycznych i wychowawczych. Musi on jednocześnie wspierać procesy odbudowy społecznej, promować pojednanie oraz przyczyniać się do budowania trwałego pokoju. W związku z tym edukacja w takich warunkach musi cechować się elastycznością, wrażliwością kulturową oraz podejściem zorientowanym na lokalną społeczność, aby efektywnie odpowiadać na potrzeby zarówno uczniów, jak i całej społeczności dotkniętej skutkami konfliktu.

Żyjemy w świecie, w którym kraje nadal chwytają za broń przeciwko swoim sąsiadom, najeżdżają ich ziemie, zabijają ich obywateli i powodują zniszczenia bez poszanowania prawa międzynarodowego ani godności ludzkiej. W tym mrocznym i ponurym kontekście wspieranie dialogu i wspieranie pokojowego rozwiązywania konfliktów jest kluczowe, a nawet pilne. To jedyne prawdziwe ścieżki do pokoju, wolności i trwałego bezpieczeństwa. I dlatego inicjatywy w regionach objętych konfliktami, wraz z różnymi inicjatywami mediacyjnymi, pozostają niezbędne i wymagają znacznego wysiłku w zakresie tworzenia sieci kontaktów i zasobów ludzkich. Warto także zauważyć, że w tym samym czasie niepewności i politycznych napięć, rośnie przepaść między młodszym pokoleniem a decydentami politycznymi w kwestii tego, w jaki sposób globalne wyzwania dla pokoju są priorytetyzowane i rozwiązywane. Wydaje się, że inwestowanie w mediacje pokojowe wydaje się skutecznym sposobem na złożone wyzwania naszych czasów. Budowanie relacji i przyczynianie się do strategii osiągnięcia bezpieczeństwa oraz pomaganie w budowaniu bardziej pokojowego świata, powinno stać się priorytetem i wyzwaniem naszych czasów. Jednak mediatorzy i praktycy rozwiązywania konfliktów stają w obliczu silnych przeciwności, działając w szybko

zmieniającym się środowisku politycznym, w którym priorytetem są krótkoterminowe i militarne podejścia do bezpieczeństwa.

Odwaga i odporność młodych ludzi w strefach konfliktu to ważne ich cechy i jednocześnie potencjał do wykorzystania jako propagatorów zmian. Osobisty interes młodzieży w dążeniu do pokoju i bezpieczeństwa wynika z aspiracji do lepszej przyszłości i tragicznych konsekwencji, z którymi się mierzą, szczególnie jeśli przemoc się rozprzestrzeni, a konflikty zbrojne będą się utrzymywać. Młodzież będąca w okresie dorastania, doświadczająca konfliktów zbrojnych w swoim kraju pozostaje w podwójnie trudnej roli, mierząc się z własnymi kryzysami tożsamościowymi doświadcza zdarzeń kryzysowych i nieplanowanych, wymagających często podejmowania zaskakujących i trudnych decyzji. Pozostając w niełatwej sytuacji życiowej młodzież doświadcza silnego stresu i niejednokrotnie traum, które istotnie oddziałują na jej życie, co nie pozostaje bez wpływu na jakość relacji z otoczeniem. To wszystko natomiast stanowi istotny punkt odniesienia w myśleniu o założeniach przedstawianego projektu.

Podsumowując, specyfika pracy edukacyjnej w regionach objętych konfliktami wymaga elastycznego dostosowania programów nauczania, metod dydaktycznych oraz wsparcia psychologicznego do unikalnych wyzwań i potrzeb tamtejszych społeczności. Kluczowe znaczenie ma tworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska edukacyjnego, stosowanie interaktywnych metod nauczania, aktywne zaangażowanie lokalnych społeczności oraz wykorzystanie technologii cyfrowych. Edukacja na rzecz pokoju w tych regionach nie tylko odgrywa rolę w zapobieganiu przyszłym konfliktom, lecz także przyczynia się do gojenia ran przeszłości, promowania wzajemnego zrozumienia, współpracy oraz budowania trwałego pokoju.

Wojna w Gruzji w 2008 roku, pozostawiła głębokie blizny w sercach społeczności dotkniętych tym konfliktem. Skutki tej wojny były odczuwalne nie tylko w wymiarze politycznym, ale również społecznym, ekonomicznym i kulturowym. Społeczeństwo gruzińsko-osetyńskie zmagало się z podziałami, traumą oraz brakiem zaufania, co stawiało przed autorami projektu nie tylko wyzwanie, ale i szansę na zbudowanie bardziej pokojowej przyszłości. Autorka pracy doktorskiej która sama dwa razy została ofiarą wojny (1991 rok oraz 2008 rok) i doświadczyła ogromnej straty, przemocy i agresji, zawsze podejmując działania edukacyjne stara się znaleźć różne sposoby odpowiedzi na te wyzwania. Praca zawodowa doktorantki przez ostatnie dwadzieścia lat koncentrowała się na rozwiązywaniu konfliktów, budowaniu pokoju i procesach dialogowych, głównie

w obszarach dotkniętych konfliktami we Wschodniej Europie i na Kaukazie. Dzięki tej pracy i praktycznego codziennego doświadczenia, wiele koncepcji mediacji, negocjacji i teorii komunikacji bez przemocy rozwijała, zanim jeszcze nauczyła się je osadzać je w ramach teoretycznych. Po realizacji kilkunastu humanitarnych i edukacyjnych projektów warto wskazać i wyróżnić jeden program, który został zrealizowany po zainspirowaniu się polskimi doświadczeniami. W 2018 roku doktorantka uczestniczyła w szkoleniu dla trenerów "Wyłącz ego. Zrozum drugiego"³²², które było prowadzone przez doświadczone trenerki z Nansen Center³²³. Ich metoda szkoleniowa to efekt ponad dwudziestu lat doświadczeń norweskiej organizacji w budowaniu dialogu w skonfliktowanych społecznościach na świecie. Po tych właśnie warsztatach powstała idea projektu: „Mediacja przez dialog: rola młodzieży w rozwiązywaniu konfliktów”, gdzie wykorzystane zostały nowe metody pracy, narzędzia i doświadczenia.

Celem projektu stało się stworzenie innowacyjnego programu edukacji na rzecz pokoju, który skupiał się na młodzieży w regionach dotkniętych konfliktem w Gruzji. Młodzi ludzie, jako przyszli liderzy i pionierzy zmian, mieli odgrywać kluczową rolę w procesie odbudowy społecznych więzi i stworzenia atmosfery zaufania. Program miał na celu stworzenie bezpiecznej przestrzeni do dialogu między młodzieżą różnych grup etnicznych, co miało umożliwić otwarte dzielenie się doświadczeniami oraz wzmocnić umiejętności komunikacyjne i mediacyjne uczestników, sprzyjając integracji międzykulturowej.

4.3.2 Realizacja projektu „Mediacja przez dialog”

Po wojnie w 2008 roku stosunki między młodym pokoleniem Gruzji a Osetii Południowej znacząco się pogorszyły, co przyczyniło się do wzrostu napięć oraz nieufności. Konflikt zbrojny, który miał miejsce w tym okresie, pozostawił trwałe ślady

³²² W programie: "Wyłącz ego. Zrozum drugiego" przeszkolonych zostało 100 osób – lokalnych liderów, przedstawicieli organizacji społecznych, instytucji kultury i edukacji oraz administracji samorządowej. 25 osób z tego grona uczestniczyło w szkoleniu zaawansowanym. Poprzez szkolenia, uczestnicy mieli możliwość: Zdobywania nowych umiejętności komunikacyjnych, refleksji nad własnym sposobem komunikacji. Pogłębienia świadomości własnej tożsamości. Poznania metod analizy istoty konfliktu, mapowania sytuacji konfliktowych. Udziału w ćwiczeniach praktycznych na przykładzie konkretnych sytuacji konfliktowych Nauczania się stosowania dialogowego podejścia Nansen Center w różnych sytuacjach, w celu poprawy relacji, transformacji konfliktów, zapobiegania polaryzacji i segregacji. Uczestnicy szkolenia zdobyli niezbędne umiejętności, aby prowadzić dialogi w swoich społecznościach i tym samym wspierać je w rozwiązywaniu konfliktów. Ich kompetencje są potwierdzone certyfikatami od Nansen Center for Peace and Dialogue.

³²³ <https://peace.no/en/our-activities/courses-and-workshops/> (dostęp 20.11.2020)

na społecznych relacjach, generując nienawiść oraz demonizację "innego". Granice zostały zamknięte, a codzienne życie wielu ludzi zmieniło się przez brak nadziei na stabilność czy trwałą pokój. W tak trudnej atmosferze, szczególnie ważne stało się poszukiwanie sposobów na odbudowę zaufania między tymi dwiema społecznościami. Aby skutecznie rozwijać dialog, istotne jest angażowanie lokalnych liderów oraz specjalistów, którzy nie tylko dysponują wiedzą teoretyczną na temat rozwiązywania konfliktów, ale także mają praktyczne umiejętności w zakresie mediacji. Kluczowym aspektem jest tworzenie programów edukacyjnych, które skupiają się na kształceniu młodzieży w dziedzinach takich jak komunikacja, współpraca, a także empatia wobec przedstawicieli innych grup etnicznych.

Niniejsza rozdział prezentuje projekt zrealizowany przez autorkę, który miał na celu wzmocnienie umiejętności młodych ludzi oraz stworzenie przestrzeni do dialogu między różnymi grupami etnicznymi. Projekt ten koncentrował się na mediacji jako na technice skutecznego rozwiązywania konfliktów. W ramach programu organizowane były warsztaty, podczas których uczestnicy uczyli się technik mediacyjnych, podnosili swoje umiejętności interpersonalne oraz rozwijali zdolności do pracy w zróżnicowanych grupach. Dzięki tym działaniom, uczestnicy projektu zyskali nie tylko nową wiedzę, ale także możliwość osobistego spotkania się z rówieśnikami z innych społeczności, co sprzyjało lepszemu zrozumieniu i akceptacji. Powstałe inicjatywy przyczyniły się do wzrostu wzajemnego szacunku, otwierając drzwi do przyszłego współdziałania i pokojowego współżycia. Praca w tym projekcie dowiodła, że poprzez wspólne wysiłki w zakresie edukacji oraz budowania zaufania, możliwe jest przewyciężenie przeszłych nieporozumień i budowanie lepszej przyszłości dla wszystkich mieszkańców regionu.

Projekt był realizowany przez dwa lata (2019-2020) w Gruzji w regionie konfliktu przez stowarzyszenie „Most przyjazny Kartlosi” oraz organizację IKV PAX Christi z Niderlandów, w ramach wsparcia finansowego UNDP.

Cele szczegółowe projektu to przede wszystkim: mediacje przez dialog, czyli stworzenie bezpiecznej przestrzeni do dialogu, w której młodzież obu grup etnicznych mogła otwarcie dzielić się swoimi doświadczeniami i obawami oraz wzmocnienie umiejętności życiowych, a także wyposażenie uczestników w umiejętności mediacyjne i komunikacyjne, które mogły być wykorzystywane w różnych kontekstach życiowych i zawodowych, integracja międzykulturowa oraz promowanie zrozumienia i akceptacji poprzez wymiany kulturowe i integracyjne.

Uczestnicy projektu byli zróżnicowaną grupą młodzieży, która reprezentowała dwie główne grupy etniczne zamieszkujące region konfliktu w Gruzji. W projekcie wzięli udział młodzi ludzie w wieku od 20 do 30 lat, zarówno kobiety, jak i mężczyźni, którzy mieli zainteresowanie tematyką mediacji, dialogu oraz budowania pokoju. Całkowita liczba uczestników wyniosła 40 osób, które aktywnie zaangażowały się w realizację projektu, dzieląc się swoimi doświadczeniami oraz ucząc się od siebie nawzajem.

Grupy uczestników obejmowały:

- Młodzież lokalna: około 30 uczestników, którzy reprezentowali różne miejscowości w regionie.
- Liderzy społeczności: 5 liderów, którzy pełnili rolę mentorów i pracowali na rzecz integracji wśród młodzieży, dzieląc się swoim doświadczeniem.
- Trenerzy i mediatorzy: 5 osób z doświadczeniem w mediacji, które prowadziły szkolenia i warsztaty, wspierając uczestników w rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych i mediacyjnych.

Projekt składał się z czterech modułów:

Moduł I: Dialog - Integracja

W ramach tego modułu zrealizowano wydarzenia integracyjne, które koncentrowały się na dialogu między młodzieżą z obu grup etnicznych. Organizowano warsztaty, podczas których uczestnicy uczyli się, jak prowadzić otwarty dialog oraz dzielić się swoimi doświadczeniami w bezpiecznej, moderowanej przestrzeni. Dzięki tym działaniom mieli możliwość lepszego zrozumienia swoich obaw i oczekiwań, co w znaczący sposób przyczyniło się do budowania relacji opartej na zaufaniu i współpracy.

Moduł II: Szkolenia/Warsztaty

W tym module przeprowadzono szereg szkoleń skupiających się na umiejętnościach mediacyjnych. Uczestnicy zdobywali wiedzę na temat technik rozwiązywania konfliktów oraz sposobów efektywnej komunikacji, które są kluczowe w procesie mediacyjnym. W trakcie szkoleń uczestnicy mieli okazję praktykować mediację poprzez symulacje, co pozwoliło im na rozwijanie nie tylko umiejętności, ale także pewności siebie w radzeniu sobie z napiętymi sytuacjami interpersonalnymi.

Moduł III: Aktywność lokalna

W części trzeciej projektu skoncentrowano się na angażowaniu uczestników w lokalne działania, które promowały mediację i dialog międzykulturowy. Uczestnicy współpracowali z lokalnymi społecznościami, identyfikując potrzeby oraz organizując wydarzenia, które umożliwiały otwartą komunikację i mediację. Zrealizowano inicjatywy takie jak debaty, spotkania dyskusyjne oraz projekty artystyczne, które wspierały wzajemne zrozumienie i akceptację różnych perspektyw.

Moduł IV: Wypracowanie rezultatów pracy intelektualnej

W ostatniej części projektu uczestnicy mieli za zadanie podsumować i przeanalizować wyniki swojej pracy w zakresie dialogu. Zorganizowano sesje refleksyjne, w trakcie których dzielili się swoimi doświadczeniami związanymi z mediacją oraz wypracowanymi strategiami. Wyniki pracy intelektualnej przyjęły formę raportów i prezentacji, które miały na celu sformalizowanie zdobytej wiedzy na temat mediacji i opracowanie rekomendacji na przyszłość.

Zdjęcia nr 29, 30 Szkolenia „Dialog jako narzędzie przekształcania konfliktu”

Źródło: Archiwum prywatne

„Dialog w konflikcie” był kursem wprowadzającym, który skupiał się na różnych tematach mogących przyczynić się do efektywnego przekształcania konfliktów. W trakcie kursu omawiano szereg narzędzi, które można wykorzystać do poprawy komunikacji oraz analizy konfliktów. Kurs trwał pięć dni i miał charakter procesowy, co

oznacza, że uczestnicy aktywnie angażowali się w ćwiczenia, które pozwalały im na wykorzystanie własnych doświadczeń życiowych jako materiału do nauki.

Głównymi komponentami szkolenia „Dialog w konflikcie” są :

Tożsamość - Dzięki różnorodnym ćwiczeniom uczestnicy mogli zgłębić swoją własną tożsamość oraz zrozumieć, jak istotne jest budowanie zaufania w grupie. Uczestnicy dzielili się swoimi odczuciami na temat tego, jak ich tożsamość wpływa na sposób, w jaki komunikują się z innymi. Celem tej części kursu było wprowadzenie do znaczenia tożsamości w relacjach komunikacyjnych oraz do zrozumienia podejścia dialogowego.

Wprowadzenie do dialogu - W ramach zajęć zaprezentowali podejście Centrum Nansena do Pokoju i Dialogu, które koncentrowało się na strategiach dialogu i przekształcania konfliktów. Uczestnicy wspólnie badali pojęcie dialogu poprzez różnorodne ćwiczenia, które stawiały przed nimi wyzwania związane z refleksją nad elementami procesu dialogowego. Każdy z uczestników mógł zaobserwować, jak ważne jest słuchanie i rozumienie perspektywy drugiej strony w kontekście negocjacji i rozwiązywania konfliktów.

Aktywne słuchanie i sztuka zadawania dobrych pytań - Podczas kursu uczestnicy mieli okazję poznać dwa podstawowe składniki skutecznego dialogu: aktywne słuchanie oraz umiejętność zadawania dialogowych pytań. W ramach praktycznych ćwiczeń wszyscy uczestnicy doświadczyli, jak te narzędzia działają w praktyce i jakie mają znaczenie w komunikacji. Uczestnicy podzielili się swoimi refleksjami na temat tego, jak rozwijać cechy potrzebne do aktywnego słuchania oraz formułowania konstruktywnych pytań, co sprzyjało budowaniu głębszego zrozumienia między uczestnikami.

Narzędzia analizy konfliktu - Analiza konfliktu okazała się kluczowym elementem transformacyjnego dialogu. Na podstawie osobistych przykładów uczestnicy mieli szansę zastosować trzy kroki w analizie konfliktu: Mapowanie aktorów – Uczestnicy sporządzili mapy interesariuszy, badając, jakie relacje zachodzą między różnymi osobami oraz jak wpływają one na siebie nawzajem. W analizie uwzględniali również czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, które mogły wpływać na sytuację konfliktową, co pozwoliło im zrozumieć złożoność sytuacji. Analizowanie źródła konfliktu – Skupili się oni na identyfikacji głównych wyzwań oraz korzeni problemu, co umożliwiło im lepsze zrozumienie dynamiki konfliktu oraz jego źródeł. Określanie pozycji, interesów i potrzeb aktorów – Na tym etapie uczestnicy zastanawiali się nad tym,

jakie są pozycje i interesy różnych aktorów zaangażowanych w konflikt, co pomogło im w opracowaniu strategii dążących do pogodzenia tych interesów.

Dialog jako narzędzie przekształcania konfliktu - W czasie kursu omówiono rolę dialogu jako kluczowego narzędzia w procesie transformacyjnym. Uczestnicy mieli okazję rozważać nad teoriami związanymi z tym podejściem oraz nad sytuacjami, w których dialog mógłby przyczynić się do pozytywnych zmian w trudnych relacjach. Dyskusje te były inspirujące i skłaniały uczestników do myślenia o tym, jak w praktyce wdrażać dialog w swoim codziennym życiu.

W ten sposób zorganizowane i przeprowadzone szkolenie pozwalał na kompleksowe poznanie metody „Dialog w konflikcie” i przygotowanie uczestników projektu do dalszej pracy.

Odbywające się podczas projektu kursy tzw. bloki treningowe sprzyjały integracji i wspólnemu rozwojowi. Po zakończeniu bloków treningowych młodzież wracała do swoich społeczności, gdzie miała za zadanie wprowadzać w życie zdobytą wiedzę, realizując praktyczne zadania domowe. Oprócz szkolenia wprowadzającego „Dialog w konflikcie” uczestnicy projektu brali udział także w blokach treningowych dotyczących metod porozumiewania się bez przemocy, ucząc się zastępować język wrogości językiem empatii. Młodzież była także szkolona z procesów negocjacji, gdzie rozwijała umiejętności obniżania napięcia między stronami konfliktu, co umożliwiało przejście do dialogu.

Facylitacja dialogu stanowiła kolejny etap, w którym uczestnicy zdobywali wiedzę o prowadzeniu konstruktywnych rozmów w grupach o zróżnicowanych interesach i konfliktach. Z kolei blok poświęcony podejmowaniu decyzji w grupie umożliwiał uczestnikom zrozumienie procesów decyzyjnych, które prowadzą do konsensusu w grupie.

W ramach treningu z mediacji, uczestnicy uczyli się, jak wspierać strony konfliktu w dążeniu do porozumienia, a warsztat dotyczący PTSD (zespołu stresu pourazowego), stresu i traumy wprowadzał ich w zagadnienia neuronauki i psychologicznych skutków traumy, co okazało się szczególnie ważne dla osób pracujących w warunkach konfliktowych.

Źródło: Archiwum prywatne

Na zakończenie cyklu, odbył się blok poświęcony zarządzaniu projektami, który dostarczał umiejętności organizacyjnych i planistycznych, niezbędnych do skutecznej realizacji inicjatyw na rzecz pokoju w społecznościach dotkniętych konfliktami. Po każdym zakończonym bloku uczestnicy wracali do swoich społeczności, by wdrażać zdobytą wiedzę w praktykę, przygotowując się do kolejnych etapów szkolenia.

Cykl kończył się po zakończeniu wszystkich bloków treningowych, a uczestnicy zdobywali kompleksowe przygotowanie do roli mediatorów społecznych, wyposażonych w narzędzia i umiejętności niezbędne do rozwiązywania konfliktów i budowania trwałego pokoju w swoich społecznościach.

4.3.3 Ewaluacja projektu „Mediacja przez dialog”

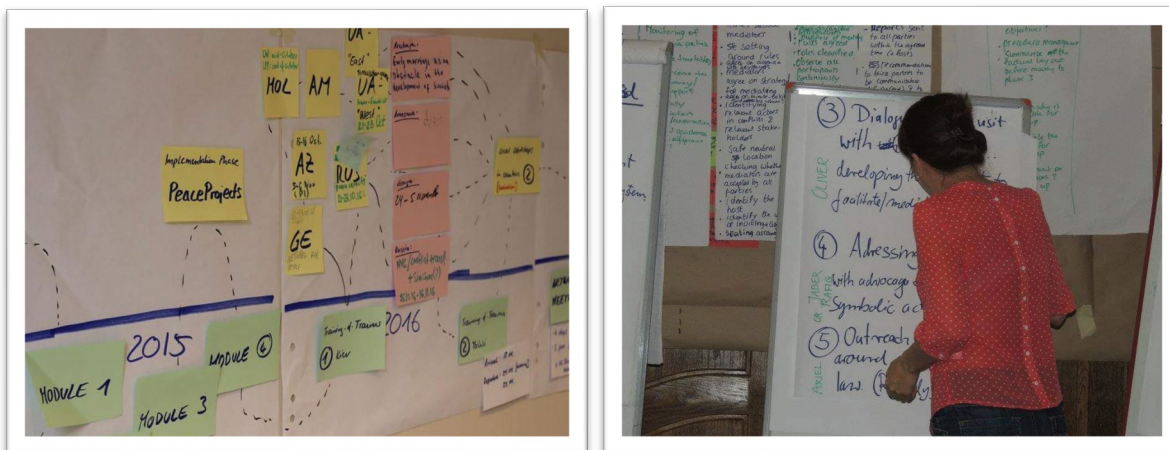
Ewaluacja projektu została przeprowadzona w celu zbadania skuteczności, jakości oraz długoterminowych rezultatów działań mediacyjnych. Szczególną uwagę poświęcono analizie zmian w postawach uczestników oraz ich gotowości do korzystania z mediacji w przyszłości. Wyniki tej oceny mają pomóc w zrozumieniu, jakie znaczenie miała mediacja dla społeczności, w których została wdrożona, oraz czy projekt przyczynił się do trwałego oddziaływania na sposób rozwiązywania konfliktów. Autorom projektu zależało aby zweryfikować, w jakim stopniu poszczególne moduły projektu przyczyniły się do osiągnięcia założonych celów oraz sprawdzić, jak projekt wpłynął na umiejętności mediacyjne i komunikacyjne uczestników oraz ich postrzeganie różnorodności

kulturowej. Podczas ewaluacji ważne było także zidentyfikowanie mocnych i słabych stron projektu, a zatem umożliwienie określenia elementów projektu, które były szczególnie udane, oraz tych, które wymagałyby poprawy w przyszłych inicjatywach. W ewaluacji zastosowano różnorodne metody zbierania danych. Przede wszystkim ankiety i kwestionariusze, które były dystrybuowane wśród uczestników po zakończeniu każdego modułu. (Załącznik nr.40 str. 376) Składały się z pytań otwartych oraz zamkniętych, pozwalających na uzyskanie zarówno ilościowych, jak i jakościowych danych. Przeprowadzono także pogłębione wywiady z liderami społeczności lokalnych, mentorami oraz trenerami. Celem było zrozumienie ich perspektywy oraz ocena wartości dodanej projektu z ich punktu widzenia. Ważna dla autorów projektu była obserwacja uczestnicząca. Autorka pracy osobno brała udział w warsztatach oraz innych wydarzeniach, aby bezpośrednio obserwować interakcje i dynamikę grupy.

Dokonując ewaluacji *modułu I: Dialog – Integracja* uczestnicy w ankietach wykazali znaczący wzrost umiejętności interpersonalnych oraz większą otwartość na dialog z przedstawicielami innych grup etnicznych. Wypowiedzi uczestników wskazywały na zwiększenie zrozumienia dla różnorodności kulturowej, co było kluczowe dla koegzystencji. Ankietowani wskazali jednak, że warto byłoby w przyszłych projektach zwiększyć liczbę zorganizowanych sesji dialogowych oraz wprowadzić różne techniki interaktywne, takie jak gry symulacyjne czy kluczowe pytania do dyskusji, aby jeszcze bardziej zaangażować uczestników. Oceniając *moduł II: Szkolenia/Warsztaty* uczestnicy wskazali, że nauczyli się wielu praktycznych technik mediacyjnych i rozwiązywania konfliktów. Przyznawali, że umiejętność ta okazała się przydatna nie tylko w kontekście projektu, ale również w życiu codziennym. Praktyka symulacji konfliktów była szczególnie doceniana, gdyż pomogła w budowaniu pewności siebie. Jednak w uwagach młodzież rekomendowała wprowadzenie bardziej zróżnicowanych metod nauczania, takich jak praca w mniejszych grupach oraz korzystanie z technik wizualnych i multimedialnych do prezentacji zagadnień mediacyjnych.

Poddając ewaluacji *moduł III: Aktywność lokalna* uczestnicy zwracali uwagę, że z powodzeniem nawiązywali współpracę z lokalnymi społecznościami, organizując różnorodne wydarzenia, które promowały mediację i dialog międzykulturowy. Zauważono, że działania te przyczyniły się do zbudowania lokalnych sieci wsparcia, a także sprzyjały integracji społecznej.

Zdjęcia nr 33, 34 Szkolenia „Dialog jako narzędzie przekształcania konfliktu”

Źródło: Archiwum prywatne

Projekt osiągnął swoje cele, przynosząc znaczące rezultaty w zakresie budowania pokoju i współpracy w Gruzji. Dzięki realizacji założonych działań, udało się nie tylko poszerzyć przestrzeń dla dialogu, ale także skutecznie zaangażować młodzież o różnym tle społecznym i etnicznym w procesy pokojowe. Dzięki temu projektowi, młodzież z regionów podzielonych i dotkniętych konfliktami po raz pierwszy miała możliwość wyrażenia swojego zdania na temat pokoju i sposobów, w jakie może przyczynić się do jego utrzymania. Spotkania i warsztaty umożliwiły młodym ludziom nie tylko przełamanie barier wynikających z uprzedzeń i stereotypów, ale również zbudowanie zaufania i nawiązanie nowych relacji z rówieśnikami z innych grup etnicznych. Wielu uczestników zaznaczało, że dzięki projektowi mogli spojrzeć na konflikt z nowej perspektywy i zrozumieć, jak ich osobiste zaangażowanie może przyczynić się do długotrwałych zmian. Projekt nie tylko podniósł świadomość społeczną na temat roli młodzieży w budowaniu pokoju, ale także zainicjował szereg nowych pomysłów. Młodzieżowa sieć pokojowa, która powstała w wyniku projektu, stała się platformą współpracy dla młodych liderów z różnych regionów Gruzji, a także narzędziem do podejmowania kolejnych działań na rzecz pokoju, mediacji i zapobiegania konfliktom.

W dłuższej perspektywie, autorka żywi przekonanie, że projekt przyczynił się do trwałego umocnienia pokoju w regionach dotkniętych konfliktami i zwiększenia zaangażowania młodzieży w dialog międzypokoleniowy oraz międzynarodowy.

Największym sukcesem projektu było przeszkolenie uczestniczącej młodzieży w

zakresie mediacji społecznej i umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz pomoc w wdrażaniu i rozpowszechnianiu tych umiejętności w ich społecznościach. Projekt osiągnął to, dostarczając uczestniczącej młodzieży ramy do radzenia sobie z konfliktami. Ta podstawa pomogła uczestnikom radzić sobie z problemami, które napotkali, oraz szukać okazji do nawiązywania kontaktów z innymi i dzielenia się tym, czego się nauczyli.

Dzięki szkoleniom w zakresie rozwiązywania konfliktów projekt oddziaływał w sposób namacalny i natychmiastowy na liderów młodzieżowych. Jeden z uczestników, z regionu Shida Kartli podsumował wpływ projektu na siebie w następujący sposób, odzwierciedlając uczucia innych:

„Nasze życie jest teraz zupełnie inne. Różni się we wszystkim – w szkole, w stowarzyszeniach i w naszych rodzinach.”

(Kobieta 1, Gori)

Jeśli chodzi o to, jak umiejętności rozwiązywania konfliktów wpłynęły na uczestników, prezentowali oni różnorodne odpowiedzi. Wiele z nich wskazało, że komponent rozwiązywania sporów w projekcie wywołał kluczowe zmiany w ich sposobie myślenia i zachowaniu. Uczestnicy często odpowiadali, że przed szkoleniem z mediacji konfliktowych nie byli skłonni słuchać lub rozumieć stanowiska drugiej strony w kłótni, ale ich podejście dzięki udziałowi w projekcie się zmieniło. Inne zmiany również przejawiały się w codziennym życiu uczestników, tak opisują je poniżej prezentowane wypowiedzi:

„Nie rozumiałam na czym polega równowaga, więc zrywałam relacje, gdy miałam problem... Ale nauczyłam się idei mediacji i zrozumienia oraz uświadomiłam sobie, kiedy zrozumienie kończy się. Nie muszę przerywać relacji.” (Kobieta 2, Tskhinvali)

„Dzięki szkoleniu z mediacji społecznej zdobyłem pomysły na to, jak radzić sobie z ludźmi. Nauczyłem się, aby nie spieszyć się z podejmowaniem decyzji i nie reagować nadmiernie na konflikty. Jako mediator szanuję etapy mediacji... Mogę powiedzieć, że skorzystałem z projektu mediacji społecznej.” (Mężczyzna 1, Gori)

„Zawsze byłem ekstremalny w swoich opiniach... Teraz stałem się bardziej wyrozumiały i dostrzegam problem u jego źródeł. Mam więcej odwagi, gdy chodzi o kłótnie, a także pewność, że można znaleźć rozwiązania... To zmieniło sposób, w jaki rozmawiam z moją rodziną.” (Mężczyzna 2, Tskhinvali)

„Jedynym sposobem, w jaki młodzi ludzie mogą uczestniczyć w procesie pokojowym, jest bycie na linii frontu, z bronią. Młodzież walczy o pokój, ale nie ma przestrzeni, by mówić o pokoju”

(Liderka projektu)

„ Działania mediacyjne prowadzone przez młodzież opierają się na kreatywności i innowacyjności młodych ludzi oraz na lokalnych, zakorzenionych relacjach opartych na zaufaniu między młodymi ludźmi a członkami społeczności”.

(Kobieta 4, Gori)

„Młodzi ludzie przebijają się przez cały szum i trafiają prosto do sedna problemu z ludzkiej perspektywy. Musimy zaprosić te wyzwania i pytania, które sprawiają, że pamiętamy o ludzkości.”

(Kobieta 5, Tskhinvali)

„Jesteśmy zaangażowani w osoby i grupy na pierwszej linii konfliktu zbrojnego, aby usłyszeć i wzmocnić ich obawy oraz połączyć ich z tymi, którzy mogą coś zmienić. Docieramy do ludzi i miejsc, do których oficjalni aktorzy często nie mogą lub nie chcą dotrzeć, uzupełniając i wspierając pracę lokalnych aktorów zajmujących się rozwiązywaniem konfliktów”

(Mężczyzna 3, Tskhinvali)

Jesteśmy kreatywni w projektowaniu i wspieraniu dialogu, negocjacji i procesów pokojowych, zapewniając, że interesy osób bezpośrednio dotkniętych gwałtownym konfliktem są na pierwszym planie.”

(Kobieta 6, Nikozi)

4.3.4 Podsumowania, wnioski i rekomendacje po projekcie „Mediacja przez dialog: rola młodzieży w rozwiązywaniu konfliktów”

Specyfika pracy edukacyjnej w regionach objętych konfliktami wymaga elastycznego dostosowania programów nauczania, metod dydaktycznych oraz wsparcia psychologicznego do unikalnych wyzwań i potrzeb tamtejszych społeczności. Kluczowe znaczenie ma tworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska edukacyjnego, stosowanie interaktywnych metod nauczania, aktywne zaangażowanie lokalnych społeczności oraz wykorzystanie mediacji jako sposób rozwiązywania konfliktów. Edukacja na rzecz pokoju w tych regionach nie tylko odgrywa rolę w zapobieganiu przyszłym konfliktom, lecz także przyczynia się do gojenia ran przeszłości, promowania wzajemnego zrozumienia, współpracy oraz budowania trwałego pokoju. Projekt dotyczący przeszkolenia młodzieży w obszarze mediacji społecznej oraz umiejętności rozwiązywania konfliktów przyczynił się do znaczących zmian w postawach i zachowaniach uczestników. W kontekście teoretycznym, działania te wpisują się w szerszą dyskusję na temat roli młodzieży w procesach pokojowych oraz znaczenia edukacji w dziedzinie rozwiązywania konfliktów. Mediacja społeczna, jako forma alternatywnego rozwiązywania sporów, bazuje na dialogu i zrozumieniu różnych perspektyw, co w przypadku młodzieży stało się istotnym instrumentem do budowania relacji w społeczności. Uczestnicy programu, przeszkoleni w ramach warsztatów mediacyjnych, doświadczyli transformacji w swoim sposobie myślenia i działania. Jak wynika z ich wypowiedzi, przed projektem byli skłonni do agresywnych reakcji i nieumiejętności słuchania drugiej strony. Po zakończeniu programu wielu z nich wskazało na rozwój umiejętności takich jak aktywne słuchanie, empatia oraz zdolność do rozwiązywania sporów w sposób konstruktywny. Zmiany te nie tylko wpłynęły na ich życie osobiste, ale także na ich relacje w szkole i rodzinie, co może być postrzegane jako ważne i pozytywne efekty społeczne.

Z uwagi na pozytywne efekty, jakie przyniosły dotychczasowe szkolenia, rekomenduje się kontynuację i rozbudowę tych programów. Powinny być one dostosowywane do potrzeb lokalnych społeczności i potencjalnie rozszerzane na inne grupy wiekowe. Wprowadzenie bardziej zaawansowanych modułów, które obejmują mediację w sytuacjach kryzysowych, może przynieść dodatkowe korzyści.

Ważnym aspektem jest współpraca z lokalnymi organizacjami pozarządowymi,

szkołami oraz instytucjami społecznymi, które mogą pomóc w dalszym wdrażaniu mediacji jako standardowej praktyki rozwiązywania problemów w społeczności. Organizacje te mogą również odgrywać rolę mentorów dla młodych mediatorów, umożliwiając im praktyczne doświadczenie w realistycznych sytuacjach.

W celu zwiększenia świadomości i zaangażowania młodzieży w procesy mediacyjne, powinny być organizowane regularne spotkania, panele dyskusyjne oraz warsztaty, które umożliwią młodym ludziom wymianę doświadczeń. Taka platforma dialogowa nie tylko wzmocni umiejętności mediacyjne, ale również stworzy przestrzeń do omawiania bieżących problemów w społeczności.

Kampanie promujące znaczenie pokojowego rozwiązywania sporów oraz uświadamiające rolę młodzieży w budowaniu pokoju są kluczowe. Takie działania mogą pomóc w zmianie postaw społecznych i zwiększeniu akceptacji dla mediacji jako metody rozwiązywania konfliktów. Ponadto, włączanie mediacji w programy edukacyjne na poziomie szkół podstawowych i średnich może przynieść długofalowe korzyści.

Skuteczne monitorowanie i ewaluacja działań projektowych także pozwolą na bieżące dostosowywanie metod pracy oraz programów edukacyjnych do zmieniających się potrzeb społeczności. Powinny być rozwijane narzędzia oceny, które umożliwią dokładne pomiary wpływu szkoleń na uczestników oraz ich otoczenie, co przyczyni się do lepszego zrozumienia efektywności podejmowanych działań.

Z perspektywy teoretycznej, projekt mediacji społecznej dla młodzieży opiera się na założeniach dotyczących roli młodych ludzi jako aktywnych uczestników w procesach rozwiązywania konfliktów. Teoria ta zakłada, że poprzez uczestnictwo w mediacjach, młodzież rozwija umiejętności komunikacyjne, zdolność do empatii oraz zdolności negocjacyjne, które są kluczowe w budowaniu pokojowych relacji społecznych. Mediacja społeczna koncentruje się na zrozumieniu źródła konfliktu i dąży do osiągnięcia porozumienia poprzez dialog i współpracę.

Z perspektywy praktycznej, realizacja projektów mediacyjnych wśród młodzieży daje konkretne rezultaty w postaci zwiększonej zdolności do samodzielnego rozwiązywania konfliktów oraz poprawy atmosfery w społeczności lokalnej. Młodzi ludzie, którzy uczestniczą w takich projektach, stają się liderami zmian w swoich społecznościach, promując postawy oparte na zrozumieniu i akceptacji różnorodności. To z kolei prowadzi do wzmocnienia spójności społecznej, szczególnie w rejonach charakteryzujących się różnorodnością kulturową i etniczną, gdzie napięcia społeczne

mogą być bardziej wyraźne. Projekt taki nie tylko wpływa na rozwój jednostek, ale także ma potencjał inicjowania pozytywnych przemian na poziomie społecznym, co jest niezwykle istotne w kontekście globalnych wyzwań związanych z różnorodnością i integracją.

ZAKOŃCZENIE

Współczesna rzeczywistość niejednoznaczna, niepewna i nieprzewidywalna, będąca areną wielu konfliktów, zarówno globalnych jak o mniejszym zasięgu, dobitnie pokazuje, że mediacja jest nie tylko niezbędna, ale również niezwykle wskazana jako metoda rozwiązywania konfliktów. Chociaż w wielu krajach, w tym w Gruzji, mediacja nie jest jeszcze w pełni uregulowana prawnie, to praktyka pokazuje, że może być ona niezwykle skutecznym narzędziem w budowaniu dialogu i zrozumienia między różnymi stronami konfliktu. Badania oraz zrealizowane projekty dowodzą, że mediacja ma duży potencjał w kontekście edukacji, a jej wprowadzenie przynosi wymierne korzyści zarówno w szerszym kontekście społecznościom, jak i szkołom oraz grupom rówieśniczym.

Dzięki przeprowadzonym projektom udało się osiągnąć kilka ważnych celów. Przede wszystkim, przeszkoleni uczestnicy projektów nabyli umiejętności skutecznego negocjowania i rozwiązywania konfliktów, nabyte umiejętności mogą stosować zarówno w codziennym życiu jak i w trudnych sytuacjach konfliktowych. Realizowane projekty przyczynił się również do zbudowania i rozwoju lokalnych stowarzyszeń mediatorów oraz centrów mediacji, które obecnie działają w regionie.

Jednocześnie należy zauważyć, że obecna sytuacja geopolityczna i społeczna stwarza pewne przeszkody w upowszechnianiu mediacji na szeroką skalę. Polaryzacja polityczna oraz wyzwania związane z procesami demokratyzacyjnymi w Gruzji spowalniają wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań, takich jak mediacja, w pełnym zakresie prawnym i systemowym. Mimo to, uzyskane do tej pory rezultaty są obiecujące i wskazują na realną potrzebę kontynuacji oraz rozwijania tych inicjatyw.

Niniejsza praca doktorska, stanowi próbę wieloaspektowej analizy alternatywnych sposobów rozstrzygnięcia sporów, ze szczególnym uwzględnieniem mediacji jako efektywnej metody radzenia sobie z konfliktami zarówno w kontekście prawnym, jak i w relacjach międzyludzkich. W wyniku analizy literatury przedmiotu i prowadzonych badań w tym zakresie, udało się ukazać nie tylko genezę i rozwój mediacji, ale także jej zastosowanie w różnych kontekstach społecznych i prawnych. Analizując w pracy kontekst mediacji jako alternatywnej formy rozwiązywania konfliktów wśród młodzieży w Gruzji bardzo ważnym elementem było wykorzystanie formalno-prawnych oraz empirycznych doświadczeń polskiego systemu mediacji oraz mediacji rówieśniczej, a także doświadczeń innych państw w tym zakresie.

W pierwszym rozdziale pracy zaprezentowano istotne rozstrzygnięcia definicyjne dotyczące mediacji oraz cechy mediacji, co pozwoliło na zrozumienie jej roli w kontekście sprawiedliwości naprawczej. Zróżnicowane style mediacji oraz warunki, jakie powinien spełniać mediator, dały fundamenty do dalszych rozważań nad praktycznymi implikacjami stosowania tej metody w rzeczywistości społecznej i socjopedagogicznej.

Następnie w drugim rozdziale teoretycznym, zaprezentowano formalno-prawne aspekty mediacji w Gruzji. Zrozumienie, w jaki sposób mediacja rozwija się w tym młodym systemie prawnym, okazuje się kluczowe dla jej dalszego rozwoju. Nie bez znaczenia pozostaje jednak fakt, że aby mediacja w Gruzji rozwijała się systemowo, muszą zostać spełnione określone przesłanki organizacyjne. Wydaje się, że obecnie niesprzyjający antydemokratyczny klimat nie daje realnych możliwości do rozwoju mediacji w rozumieniu struktur ogólnokrajowych i państwowych. Obecna utrudniona współpraca z organizacjami pozarządowymi również nie daje możliwości do sprzyjających okoliczności w tym zakresie.

Analiza teoretyczna dotycząca mediacji, jej historii i formalno-prawnych uwarunkowań, stanowiła wprowadzenie do bardzo ważnego kontekstu i zasadniczej części pracy jaką stanowią mediacje rówieśnicze. Trzeci rozdział pracy dotyczył mediacji wśród młodzieży i przede wszystkim wskazał na znaczenie tego zagadnienia w kontekście alternatywnych form rozwiązywania konfliktów. Mediacja rówieśnicza ukazała się jako istotny element wspierający rozwój emocjonalny i interpersonalny młodych ludzi, co czyni ją cennym narzędziem w edukacji i wychowaniu. Przedstawione zostały standardy prowadzenia mediacji rówieśniczych oraz proponowane metody prowadzenia procesu mediacji rówieśniczych. Ważną częścią trzeciego rozdziału były także przykłady dobrych praktyk w zakresie programów mediacji rówieśniczych. Domknięciem teoretycznym było omówienie pozamediacyjnych form wspierania młodzieży w rozwiązywaniu trudnych sytuacji rówieśniczych.

Ostatni rozdział pracy stanowił odwołanie się do doświadczeń autorki w diagnozowaniu potrzeb, projektowaniu, organizowaniu i realizowaniu projektów z obszaru mediacji i mediacji rówieśniczych. W rozdziale czwartym autorka analizowała podejmowane działania i podsumowywała projekty mediacji w Gruzji, ukazując wnioski i rekomendacje, które mogą przyczynić się do dalszego rozwoju tej metody. Przeanalizowane inicjatywy prowadzone w ramach projektów obejmowały szereg działań, od warsztatów edukacyjnych dla nauczycieli i uczniów, po współpracę z

lokalnymi organizacjami pozarządowymi, które zajmują się mediacją i rozwiązywaniem konfliktów. To właśnie te doświadczenia pozwoliły autorce na lepsze zrozumienie dynamiki mediacji oraz jej potencjału w ułatwianiu rozmów i budowaniu mostów między różnymi grupami społecznymi. Autorka ma nadzieję, że powyższe analizy zarówno te dotyczące teoretycznych rozważań jak i empiryczne doświadczenia, będą stanowiły inspirację dla edukatorek i edukatorów.

W trakcie realizacji projektów, niezwykle istotne okazało się bezpośrednio angażowanie społeczności lokalnych w proces mediacji. Umożliwienie uczniom i nauczycielom aktywnego uczestnictwa w warsztatach oraz organizowanie symulacji mediacyjnych sprzyjało rozwijaniu umiejętności interpersonalnych oraz empatycznego podejścia do problemów. Działania te prowadziły nie tylko do redukcji konfliktów w szkołach, ale także do stworzenia bezpieczniejszego i bardziej wspierającego środowiska edukacyjnego.

Podsumowując, wnioski płynące z realizacji projektów i doświadczeń autorki są jednoznaczne: kluczowym elementem skutecznej mediacji jest tworzenie przestrzeni do otwartej komunikacji, gdzie wszyscy uczestnicy czują się wysłuchani i szanowani. Dodatkowo, istotne jest dostosowywanie metod mediacyjnych do specyfiki lokalnych społeczności, co pozwala na skuteczniejsze rozwiązywanie konfliktów i budowanie zaufania. Ostatni rozdział pracy podkreśla znaczenie kontynuacji działań promujących mediację w Gruzji. Efektywne wdrażanie tych inicjatyw wymaga zarówno współpracy z instytucjami edukacyjnymi, jak i aktywnego uczestnictwa lokalnych liderów oraz mieszkańców. Dalszy rozwój mediacji w tym regionie będzie również zależał od systematycznego monitorowania wyników działań i elastyczności w dostosowywaniu podejścia do zmieniających się potrzeb społecznych. Tylko w ten sposób mediacja może stać się integralną częścią kultury rozwiązywania konfliktów w Gruzji, przyczyniając się do trwałego pokoju i zrozumienia w społecznościach.

Niniejsza praca doktorska jest próbą uporządkowania wiedzy oraz praktyki mediacji w kontekście gruzińskim. Autorka ma nadzieję, że w ten sposób zebrany materiał posłuży zarówno badaczom, jak i praktykom, a także przyczyni się do szerszego zainteresowania tą ważną tematyką wśród studentów i specjalistów z zakresu prawa, socjologii i pedagogiki.

Na zakończenie, warto podkreślić, że praca nad rozwojem mediacji w Gruzji to proces ciągły i wymagający. Jednak każdy krok naprzód, niezależnie od jego skali, jest

cenny i zasługuje na uznanie. Wspieranie mediacji w edukacji to nie tylko inwestycja w przyszłość młodzieży, ale także w przyszłość całej społeczności. Kluczowe jest zatem kontynuowanie wysiłków na rzecz dalszego wdrażania i promowania tej techniki w szkołach i lokalnych społecznościach. To właśnie działania podejmowane na poziomie szkolnym oraz lokalnym stanowią solidny fundament dla bardziej zaawansowanych struktur mediacyjnych w przyszłości. Pewność, że mediacja może przyczynić się do zmian społecznych, daje nadzieję na bardziej pokojową i zharmonizowaną rzeczywistość, w której każda osoba będzie miała szansę na wysłuchanie i zrozumienie. Wspólnymi siłami możemy budować świat, w którym rozwiązywanie konfliktów stanie się nie tylko koniecznością, ale także sztuką, przyczyniając się do większego zrozumienia i szacunku wobec różnorodności. Kontynuujmy zatem wspólną pracę na rzecz tworzenia lepszych relacji społecznych i edukacyjnych, zdając sobie sprawę z wyzwań i jednocześnie możliwości, jakie daje mediacja jako alternatywna forma rozwiązywania konfliktów.

BIBLIOGRAFIA

- Alexander N. (red.), *Global trends in mediation*, Kluwer Law International, New York 2006.
- Alexander N., *International and comparative mediation. Legal perspective*, Kluwer Law International, New York 2009.
- Andenaes J., *Przyszłość prawa karnego (skandynawskie perspektywy)*, „Państwo i Prawo” 1974, nr 1, s. 42–56.
- Andrews N., *Andrews on civil processes*, Intersentia, Cambridge 2013.
- Angaran S., Beckwith K., *Peer mediation in elementary schools*, „Principal”, 1999, nr 78, s. 23–29.
- Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Antolak-Szymański k., *Mediacja w rozwiązywaniu indywidualnych sporów pracowniczych. Ujęcie modelowe*. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2024, s. 191.
- Araszkiewicz M., Czapska J., Pękala M., Płeszka K. (red.), *Mediacja. Teoria, normy, praktyka*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Arkuszevska A., Bosak M., *Mediacja jako metoda rozwiązywania indywidualnych i zbiorowych sporów z zakresu prawa pracy*, [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, C. H. Beck, Warszawa 2008, s. 155–177.
- Arkuszevska A., Kościółek A., Łukasiewicz J., Plis J., Serafin T., *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Balicki R., *Sądownictwo polubowne w Polsce*, „Acta Universitatis Wratislaviensis, Przegląd Prawa i Administracji” 2003, nr 54, s. 35–51.
- Barrett J.T., Barrett J.P., *A history of alternative dispute resolution. The story of a political, cultural and social movement*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 2004.
- Bercovitch J., *Social conflicts and third parties. Strategies of conflict resolution*, Westview Press, Boulder 1984.
- Bercovitch J., Anagnoson J.T., Wille D.L., *Some conceptual issues and empirical trends in the study of successful mediation*, „Journal of Peace Research” 1991, nr 28(1), s. 7–17.

- Bercovitch J., Fretter J., *Regional guide to international conflict, management*, "Congressional Quarterly", Washington 2004.
- Bercovitch J., Gartner S.S., *Is there method in the madness of mediation? Some lessons for mediators from quantitative studies of mediation*, „International Interactions” 2006, nr 32(4), s. 329–354.
- Bettman E., Moore P., *Conflict resolution programs and social justice*, „Education and Urban Society” 1994, nr 27, s. 11–21.
- Białecki M., *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Bianchi H., *Justice as sanctuary*, Indiana University Press, Bloomington 1994.
- Bianchi H., van Swaaningen R. (red.), *Abolitionism: Towards a non-repressive approach to crime*, Free University Press, Amsterdam 1986.
- Bibiluri M., *Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów międzynarodowych*, „Kultura Społeczeństwo Edukacja” 2016, nr 1(9), s. 107–120.
- Bickmore K., *Peer mediation training and program implementation in elementary schools: Research results*, „Conflict Resolution Quarterly” 2002, nr 20(2), s. 137–160.
- Bieńkowska E., *O potrzebie zmian obowiązujących regulacji prawnych dotyczących mediacji w sprawach karnych*, [w:] *Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2011, s. 56–72.
- Birker G., Birker K., *Teamentwicklung und Konfliktmanagement*, Cornelsen Verlag Scriptor, Berlin 2007.
- Birner M., *Das Multi-Door Courthouse. Ein Ansatz zur multi-dimensionalen Konfliktbehandlung*, Verlag Centrale für Mediation, Köln 2003.
- Błaszczak Ł., *Alternatywne formy rozwiązywania sporów – analiza zjawiska na tle prawa polskiego*, [w:] *Czterdziestolecie Kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005)*, red. I. Ratusińska, Zakamycze, Kraków 2006, s. 331–348.
- Bobrowicz M., *Mediacja. Jestem za*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
- Bobrowicz M., *Mediacje gospodarcze. Jak mediować i przekonywać*, C. H. Beck, Warszawa 2004.
- Bodine R.J., Crawford D.K., *The handbook of conflict resolution education. A guide to building quality programs in schools*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1998.

- Braithwaite J., *Restorative justice and responsive regulation*, Oxford University Press, Oxford – New York 2002.
- Brown E., Garcia F., *Building a culture of cooperation: strategies for educators in addressing youth violence*, "Journal of Educational Psychology" 2020, vol. 40, nr 2, s. 211–225.
- Brown H.J., Marriott A.L., *ADR. Principles and practice*, Sweet and Maxwell, London 1993.
- Burton, J *Conflict: Human Needs Theory*, Palgrave Macmillan London Publishing, London 1995.r.
- Bush R.A.B., Folger J.P., *The promise of mediation. The transformative approach to conflict*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1994.
- Bühning-Uhle C., *Arbitration and mediation in international business. Designing procedures for effective conflict management*, Kluwer Law International, The Hague 1996.
- Bühning-Uhle C., Kirchhoff L., Scherer G., *Arbitration and mediation in international business*, Kluwer Law International, The Hague 2006.
- Carter C.C. (red.), *Conflict resolution and peace education. Implementation across disciplines*, Palgrave Macmillan, New York 2010.
- Chęłpa S., Witkowski T., *Psychologia konfliktów. Praktyka radzenia sobie ze sporami*, Unus, Wałbrzych 1999.
- Christie N., *Granice cierpienia*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1991.
- Christie N., *Limits to pain*, Wipf and Stock, Oxford 1981.
- Cohen D., *Evaluative mediation*, <http://www.mediate.com/articles/CohenDb120110321.cfm> (dostęp: 21.01.2016).
- Cohen R., *Students resolving conflict. Peer mediation in schools*, Good Year Books, Glenview 1995.
- Consedine J., *Restorative justice. Healing the effects of crime*, Ploughshares Publications, Lyttelton 1995.
- Consedine J., *Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ładu społecznego*, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2004.
- Chong M, *Peer Mediation Programs in Schools: The Importance of Conflict Resolution Education*, International Journal of Conflict Management 2009, nr 20(1), s. 76–93.

- Crawley J., Graham K., *Mediation for managers. Resolving conflict and rebuilding relationships at work*, Nicholas Brealey Publishing, Boston 2002.
- Cremin H., *Peer mediation training for young people*, Lucky Duck Publishing, Bristol 2001.
- Cybulko A., Siedlecka-Andrychowicz A., *Mediator: role, umiejętności, osobowość*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 167–190.
- Czarnecka-Działuk B., Wójcik D., *Mediacja w sprawach nieletnich w świetle teorii i badań*, Typografia, Warszawa 2001.
- Cziomer E., Zyblikiewicz L.W., *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Czwartosz Z., Dobiejewska E., Gnys A., Gójska A., Grudziecka M., Jezierski C., Kowalska K., Rękas A., *Czy tylko sąd rozstrzygnie w sporze? Mediacja i sądownictwo polubowne*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2010.
- Dana D., *Rozwiązywanie konfliktów*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1993.
- Davitaszvili G., *ორგანიზაცია და სასამართლო პროცესი ქართულ ჩვეულებრივ სამართალში*, Wydawnictwo Tbiliskiego Uniwersytetu Państwowego, Tbilisi 2004.
- Day-Vines N., Day-Hairston B., Carruthers W., Wall W.J., Lupton-Smith H., *Conflict resolution: the value of diversity in the recruitment, selection, and training of peer mediators*, „School Counselor” 1996, nr 43, s. 392–410.
- de Haan W., *The politics of redress*, Unwin Hyman, London – Boston 1990.
- Deutsch M., Coleman P.T. (red.), *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.
- Dębek J., „*Mediacja w Polsce – stan i perspektywy*” – konferencja z okazji *Międzynarodowego Dnia Mediacji*,
<http://ms.gov.pl/pl/informacje/news,3589,mediacja-w-polsce--stan-i-perspektywy-.html> (dostęp: 19.10.2011).
- Dunaj B. (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Wilga, Warszawa 1996.

- Ereciński T., Grzegorzczak J., Jędrzejewska M., Weltz K., Gudowski J., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2006.
- Esplugues C., *Civil and commercial mediation in Europe*, Intersentia, Brussels 2014.
- Evans G., *Współpraca dla pokoju. Agenda na lata 1990 i następne*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1994.
- Fajst M., Płatek M. (red.), *W kręgu kryminologii romantycznej: konferencja zorganizowana w pierwszą rocznicę śmierci Lecha Falandysza 18 lutego 2004 r.*, Liber, Warszawa 2004.
- Falandysz L., *Abolitionism: between necessity and utopia*, [w:] *Abolitionism in history. On another way of thinking*, red. Z. Lasocik, M. Płatek, I. Rzeplińska, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1991.
- Fedorowska D., *Role pełnione przez mediatora*, <http://www.mediacje.lex.pl/czytaj/-/artykul/role-pelnione-przezmediatora> (dostęp: 5.10.2016).
- Fisher R., Ury W., Patton B., *Dochodząc do TAK. Negocjowanie bez poddawania się*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2000.
- Fisher R., Ury W., Patton B., *Getting to Yes. Negotiating agreement without giving in*, Penguin, New York 1983.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Znaczenie mediacji na tle innych metod rozwiązywania sporów w sprawach gospodarczych*, [w:] *Sądy polubowne i mediacja*, red. J. Olszewski, C. H. Beck, Warszawa 2008, s. 129–153.
- Fly R., *Shakespeare's mediated world*, University of Massachusetts Press, Amherst 1976.
- Folberg J., Milne A. (red.), *Divorce mediation. Theory and practice*, The Guilford Press, New York – London, 1988.
- Folberg J., Taylor A., *Mediation. A comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1984.
- Gajda K., *Alternatywne metody rozwiązywania sporów – projekt dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2006, nr 6, s. 73–93.
- Gardocki L., *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, PWN, Warszawa 1990.

- Gil D., Pikula Ł. (red.), *Prawo i nauka w poglądach Leona Petrażyckiego*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2013.
- Girard K., Koch S.J., *Conflict resolution in the schools. A manual for educators*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1996.
- Glasser W., *Choice theory: a new psychology of personal freedom*, Harper Perennial, New York 1999.
- Glasl F., *Konfliktmanagement*, Haupt, Bern – Stuttgart 1997.
- Gmitrowicz D., Jędrzejczak J., *Od kreatywności do innowacyjności*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2013.
- Gmurzyńska E., *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym – zastosowanie w Europie i w Polsce*, C. H. Beck, Warszawa 2007.
- Gmurzyńska E., *Mediacja w Stanach Zjednoczonych. Rola prawników*, [w:] *Alternatywne metody rozwiązywania sporów. Przegląd zagadnień*, red. R. Świeżak, M. Tański, Fundacja „Partners” Polska, Warszawa 2003, s. 36.
- Gmurzyńska E., *Rola prawników w alternatywnych metodach rozwiązywania sporów*, C. H. Beck, Warszawa 2014.
- Gmurzyńska E., Morek R. (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Golat R., *Polubowne rozstrzygnięcie sporów*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2007.
- Goldberg S.B., Sander F.E.A., Rogers N.H., Cole S.R., *Dispute resolution. Negotiation, mediation, arbitration and other processes*, Wolters Kluwer, New York 2012.
- Gotu L., Cercwadze G., Zambachidze T., Dawitaszwile G., *მუდმივი როგორც კონფლიქტის მოგვარების გზა* Meridiani, Tbilisi 2010.
- Gójska A., *Mediacja w sprawach rodzinnych*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011.
- Gójska A., Huryn V., *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych*, C. H. Beck, Warszawa 2007.
- Grajewski J., Paprzycki L.K., Płachta M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Zakamycze, Kraków 2003.
- Gucha M., *The Gale Encyclopedia of Children's Health: infancy through adolescence*, Gale, Farmington Hills 2006, 20(4).

- Gulliver P.H., *Disputes and negotiations. A cross-cultural perspectives*, Academic Press, New York 1979.
- Gurgenishvili I, საქართველოს განათლების სისტემის რეფორმის Międzynarodowy Instytut Polityki Edukacyjnej, Planowania i Zarządzania. Tbilisi, 2013.
- Gwinianidze T, *შრომითი მედიაციის სამართლებრივი და სოციოლოგიური კვლევა: გამოცდილება, თეორია და პრაქტიკა*, Ilia Uniwersitet Tbilisi 2019.
- Haeske U., *Konflikty w życiu zawodowym. Mediacja i trening w rozwiązywaniu problemów*, Jedność, Kielce 2005.
- Hanna K., *Mediacja jako pozasądowa metoda rozwiązywania sporu – perspektywa historyczna i współczesna*. Polska Myśl Pedagogiczna, Poznań 2020.
- Haft F., *Verhandlung und Mediation: Die Alternative zum Rechtsstreit*, C. H. Beck, München 2000.
- Haft F., von Schlieffen K.G., *Handbuch Mediation*, C. H. Beck, München 2016.
- Hauk D., *Łagodzenie konfliktów w szkole i w pracy z młodzieżą*, Jedność, Kielce 2002.
- Hicks D., *Re-examining the future. The challenge for citizenship education*, „Educational Review” 2001, nr 53(3), s. 229–240.
- Hulsman L., *Critical criminology and the concept of crime*, „Contemporary Crises” 1986, nr 10, s. 63–80.
- Jaksa M., *Mediacja cywilna z perspektywy doświadczeń mediatora. Analiza zasad mediacji w przepisach kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] *Alternatywne formy rozwiązywania sporów w teorii i w praktyce. Wybrane zagadnienia*, red. H. Duszka-Jakimko, S.L. Stadniczeńko, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2008, s. 75–91.
- Jakubiak-Mirończuk A., *Alternatywne a sądowe rozstrzyganie sporów cywilnych*, Wolters Kluwer, Toruń 2006.
- Janeczko-Janicka M., *Spotkanie przy mediacyjnym stole. Konteksty pedagogiczne [Meeting at the Mediation Table. Pedagogical Contexts]*. Studia Edukacyjne nr 68, 2023, Poznań 2023, s. 106.
- Januszek M., Krzemieniewska G., *Poradnik negocjatora. Jak sprawnie negocjować*, OPO, Bydgoszcz 1995.
- Jaworska A., *Leksykon resocjalizacji*, Impuls, Kraków 2012.

- Johnson D. W., Johnson R.T., *Classroom instruction and cooperative learning*, [w:] *Effective teaching: Current research*, red. H.C. Waxman, H.J. Walberg, McCutchan Publishing Corporation, Berkeley 1991, s. 277–294.
- Johnson D.W., Johnson R.T., *Conflict resolution and peer mediation programs in elementary and secondary schools. A review of the research*, „Review of Educational Research” 1996, nr 66(4), s. 459–506.
- Johnson D.W., Johnson R.T., *Constructive conflict in the schools*, „Journal of Social Issues” 1994, nr 50(1), s. 117–137.
- Johnson D.W., Johnson R.T., *Cooperation and competition: Theory and research*, Interaction Book Company, Edina 1989.
- Johnson D.W., Johnson R.T., *Reducing school violence. Through Conflict Resolution*, Association for Supervision & Curriculum Development, Virginia 1995.
- Johnson D.W., Johnson R.T., *The foundations of conflict resolution in the classroom*, “Theory into Practice” 2005, 44(1), s. 23–30.
- Johnson D.W., Johnson R.T., *Why violence prevention programs don't work – and what does*, „Educational Leadership” 1995, nr 52(5), s. 63–68.
- Johnson D.W., Johnson R.T., Dudley B., Burnett R., *Teaching students to be peer mediators*, „Educational Leadership” 1992, nr 50(3), s. 10–13.
- Johnson D.W., Johnson R.T., Mitchell J., Cotton B., Harris D., Louison S., *Effectiveness of conflict managers in an inner-city elementary school*, „Journal of Educational Research” 1996, nr 89(5), s. 280–287.
- Joyce B., Weil M., Showers B., *Partners in learning: From dyads to group investigation*, [w:] *Models of teaching*, Allyn and Bacon, Pearson education, Boston 1992, s. 29–52.
- Jurgilewicz M., *Mediacja w administracji publicznej*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2018.
- Jurgilewicz M., *Regulacje europejskie dotyczące mediacji oraz pozostałych ADR*, <https://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/regulacje-europejskie-dotyczace-mediacji-oraz-pozostalych-metod-adr.html> (dostęp: 23.06.2015).
- Kagan S., *Cooperative learning: Resources for teachers*, University of California, San Juan Capistrano 1990.

- Kagel S., Kelly K., *The anatomy of mediation. What makes it work*, Bureau of National Affairs, Washington 1989.
- Kalisz A., Zienkiewicz A., *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Kamiński A., *Funkcje pedagogiki społecznej. Praca socjalna i kulturalna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1974.
- Kandaszwili I., საქართველოში მედიაციის მაგალითზე დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის სსსამართლო და არასსამართლო ფორმები, Wydawnictwo Państwowego Uniwersytetu Ivane Javakhishvili w Tbilisi 2020.
- Karaszewska H., *Mediacja jako pozasądowa metoda rozwiązywania sporu – perspektywa historyczna i współczesna*. Polska Myśl Pedagogiczna, Poznań 2020.
- Karoly P., Kanfer F., *Self-management and behavior change – from theory to practice*, Pergamon Press, New York 1982.
- Katz N.H., Lawyer J.W., *Preventing and managing conflict in schools*, Corwin Press, Thousand Oaks 1994.
- Kekelia M., *For the Meaning of the Term “Bche” in Georgian Law Books*, Herald of the Georgian Soviet Socialist Republic Academy of Sciences, #4, Tbilisi, 1973, s. 169–170
- Kelly J.B., *Final report. Mediated and adversarial divorce resolution processes: an analysis of post-divorce outcomes*, National Institute for Dispute Resolution, Washington 1990.
- Keyser D., Sweetland R. (red.), *Test critiques volume I*, Test Corporation of America, Kansas 1984.
- Kholbaia V., Latsubaja D., Gelantia R., Czachrakia T., *ავხაზეთის ლაბირინთი*, Meridiani, Tbilisi 2000.
- Kmieciak Z., *Mediacja i koncyliacja w prawie administracyjnym*, Zakamycze, Kraków 2004.
- Kodeks Etyki Mediatora*, Polskie Centrum Mediacji, Warszawa 2006.
- Kohlberg L., Kramer R., *Continuities and discontinuities in childhood and adult moral development*, “Human Development” 1969, nr 12, s. 83–120.
- Kolb D.M. i in., *When talk works. Profiles of mediators*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1994.

- Kolb D.M., Rubin J.Z., *Mediation through a disciplinary kaleidoscope. A summary of empirical research*, [w:] *Dispute Resolution Forum*, National Institute for Dispute Resolution: Washington 1989.
- Konkel A., *Biblical understanding of justice and mercy*, PFI Convocation, Toronto, Ontario 2003.
- Kordasiewicz S., *Historyczna i międzynarodowa perspektywa mediacji*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 39–56.
- Korybski A., *Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA. Studium teoretycznoprawne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1993.
- Kruk E., Spasowska H., *Mediacja. Wybór źródeł, wzory dokumentów i pism, statystyki, bibliografia*, C. H. Beck, Warszawa 2008.
- Krysztofiak K., *Na konflikty rówieśnicze – mediacja*, e-Serwis Nauczyciela <https://probacja.com/article/144892/pl> 2011.
- Kudrelek J., *Postępowania szczególne w procesie karnym. Postępowanie w sprawach nieletnich*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2009.
- Kulesza C., *Mediacja jako program sprawiedliwości naprawczej w Polsce (uwagi na tle dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r.)*, [w:] *Unijne standardy programów sprawiedliwości naprawczej*, red. L. Mazowiecka, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 35–56.
- Kuraś J., *RPD przygotowuje standardy mediacji szkolnej i rówieśniczej*, <https://www.rp.pl/prawo-rodzinne/art2985791-rpd-przygotuje-standardy-mediacji-szkolnej-i-rowiesniczej> (dostęp: 15.09.2017).
- Kurczewski J., *Spór i sądy*, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1982.
- Längsfeld A., *Anwaltspflichten und Mediation*, Duncker & Humblot, Berlin 2015.
- Latała J., *Od idei odwetu po sprawiedliwość naprawczą. Rozważania nad resocjalizacyjnym charakterem instytucji mediacji po wyroku jako formy sprawiedliwości naprawczej*, „Probacja” 2010, nr 2, s. 28–51.
- Leeson S.M., Johnston B.M., *Ending it: dispute resolution in America*, Anderson Publishing Company, Cincinnati 1988.
- Leszczyńska E., *Mediacje rówieśnicze jako forma rozwiązywania konfliktów w szkole i przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym uczniów*, [w:] *Czy polska szkoła ceni*

- dobrą rozmowę? Komunikacja interpersonalna w edukacji*, red. W. Heller, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań – Kalisz 2011, s. 30–46.
- Leung M., *The origins of restorative justice*, Education Commons, Alberta 1999.
- Lewicka A., Grudziwska E., *Mediacja sądowa. Alternatywna metoda resocjalizacyjna?*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010.
- Lovenheim P., Doskow E., *Becoming a mediator. Your guide to career opportunities*, Nolo, Berkeley 2004.
- Lovenheim P., Guerin L., *Mediate, don't litigate. Strategies for successful mediation*, Nolo, Berkeley 2014.
- Machińska H. (red.), *Mediacja w sprawach administracyjnych*, Wydział Prawa i Administracji UW: Biuro Informacji Rady Europy, Warszawa 2007.
- Marshall T.F., *Restorative Justice: An Overview*, London 1998.
- Marshall C.D., *Beyond retribution. A New Testament vision for justice, crime, and punishment*, Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids 2001.
- Marshall C.D., *Grounding justice in reality. Theological reflections on overcoming violence in the criminal justice system*, [w:] *Overcoming violence in New Zealand*, red. J. Roberts, Philip Garside Publishers, Wellington 2002, s. 81–95.
- Maslow A., *Motivation and personality*, Harper & Row Publishers, New York 1954.
- Maslow A., *Motywacja i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
- Mathiesen T., *The politics of abolition*, Wiley–Blackwell, New York 1974.
- Mayer B., *Facilitative mediation*, [w:] *Divorce and family mediation. Models, techniques and applications*, red. J. Folberg, A.L. Milne, P. Salem, Guilford Press, New York 2004, s. 29–52.
- Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R., *Emotional intelligence: theory, findings, and implications*, „Psychological Inquiry” 2004, nr 15(3), s. 197–215.
- Mazowiecka L. (red.), *Mediacja dla każdego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Mazowiecka L., *Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Max-Neef Manfred A., *Human scale development. Conception, application and further reflections*. New York, London: The Apex Press: 1991 r.13-54.
- McKay M., Davis M., Fanning P., *Sztuka skutecznego porozumiewania się*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.

- Menkel-Meadow J.C., Love P.L., Schneider A.K., Sternlight R.J., *Dispute resolution. Beyond the adversarial model*, Aspen Publishing, New York 2011.
- Menninger K., *The crime of punishment*, Penguin Books, New York 1972.
- Michalak M., *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2017.
- Michalik-Surówka J., *Rola mediacji w budowaniu poczucia bezpieczeństwa ucznia w szkole*, „Hejnał Oświatowy” 2010, nr 6–7/94, s. 2–4.
- Michalska-Warias A., *Instytucja mediacji w prawie polskim, ze szczególnym uwzględnieniem mediacji w sprawach nieletnich, karnych i cywilnych*, [w:] *Profesjonalny mediator. Zostań nim. Poradnik metodyczny*, red. A. Lewicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008, s. 11–33.
- Miczek Z., *Mediacja w sprawach cywilnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 6.
- Miśkiewicz B., *Wstęp do badań historycznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań 1985.
- Moore C.W., *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Moore C.W., *The mediation process. Practical strategies for resolving conflict*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1996.
- Morawski L., *Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2005.
- Morawski L., *Proces sądowy a instytucje alternatywne*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 1, s. 12–24.
- Morek R., *ADR – w sprawach gospodarczych*, C. H. Beck, Warszawa 2004.
- Morek R., *Czy prawnicy mają obowiązek informować swoich klientów o metodach polubownego rozwiązywania sporów?*, „Biuletyn Arbitrażowy” 2006, nr 1, s. 21–26.
- Morek R., *Jaki powinien być mediator? Przekładanie nieprzekładalnego: o wymaganiach wobec mediatorów w ustawie*, [w:] *Mediacja*, red. L. Mazowiecka, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 243–256.
- Mól A., *Alternatywne rozwiązywanie sporów w Internecie*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, nr 10, s. 48–52.
- Mól A., *Pojęcie i znaczenie alternatywnych metod rozstrzygania sporów (ADR)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 12, s. 29.

- Nordhelle G., *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, FISO, Gdańsk 2010.
- Olszewski J. (red.), *Arbitraż i mediacja: Praktyczne aspekty stosowania przepisów: materiały z konferencji naukowej, Iwonicz-Zdrój 18–20 października 2007 r.*, Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego, Rzeszów 2007.
- Olszewski J. (red.), *Sądy polubowne i mediacja*, C. H. Beck, Warszawa 2008.
- Oniani S., *ძედაცის მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციის საქართველოში*, Wydział Prawa Uniwersytetu Państwowego w Tbilisi, Tbilisi 2013.
- Osiatyński W., *O zbrodniach i karach*, Media Rodzina, Poznań 2003.
- Parkinson L., *Family mediation*, Family Law, Bristol 2020.
- Pazdan M., *Umowa o mediację*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szwaji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z wynalazczości i ochrony własności intelektualnej”, red. J. Barta, Kraków 2004, s. 255–265.
- Pieckowski S., *Mediacja w sprawach cywilnych*, Difin, Warszawa 2006.
- Płatek M., Fajst M. (red.), *Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka*, Liber, Warszawa 2005.
- Podsiadło A., *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów szkolnych*, [w:] *Sztuka skutecznego prowadzenia mediacji i negocjacji. Zagadnienia psychologiczne i komunikacyjne*, red. A. Binsztok, Marina, Wrocław 2013, s. 162–170.
- Pokruszyński W., *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej, Józefów 2008.
- Pring R., *Sprawiedliwość naprawcza w szkołach*, [w:] *Kara w nauce i kulturze*, red. J. Utrat-Milecki, Warszawa 2009.
- Przybyła-Basista H., *Mediacje rodzinne w konflikcie rozwodowym. Gotowość i opór małżonków a efektywność procesu mediacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006.
- Przybyła-Basista H., *Proces mediacji rodzinnych – od teorii do praktyki*, „Mediator” 2002, nr 21, s. 5–21.
- Rajski J., *Nowe wyzwania wobec sądów arbitrażowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 2, s. 22.
- Rajski J., *Regulamin ADR Międzynarodowej Izby Handlowej z 2001*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 11, s. 38.

- Rajski J., *Rola mediacji przy rozwiązywaniu sporów związanych ze stosunkami w obrocie gospodarczym*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. Nowicka, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005, s. 911–922.
- Raszewska-Skałecka R., Szczepkowska M., *Mediacje w środowisku szkolnym na tle rozważań prawnop-psychologicznych – skuteczność i ograniczenia mediacji rówieśniczych*, [w:] *Mediacje w społeczeństwie otwartym*, red. M. Tabernacka, R. Raszewska-Skałecka, Gaskor, Wrocław 2012, s. 174–196.
- Rękas A., *Mediacja w polskim prawie karnym. Stan prawny na 1 września 2011 r.*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011.
- Riskin L., *Mediator orientations, strategies and techniques*, „Alternatives to the High Cost of Litigation” 1994, nr 12, s. 111–115.
- Riskin L., *Understanding mediators' orientations, strategies, and techniques. A grid for the perplexed*, „Harvard Negotiation Law Review” 1996, nr 1, s. 7–51.
- Rodriguez N., *Restorative justice at work. Examining the impact of restorative justice resolutions on juvenile recidivism*, „Crime & Delinquency” 2007, nr 53(3), s. 355–379.
- Rogacka-Rzewnicka M., *Oportunizm i legalizm ścigania przestępstw w świetle współczesnych przeobrażeń procesu karnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Romanowska M., *Miejsce mediacji wśród ADR w Wielkiej Brytanii i w Polsce*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010, nr 1(9), s. 93–138.
- Rosenberg M.B., *Edukacja wzbogacająca życie*, Fundacja Świadomego Rozwoju, Warszawa 2006.
- Rosenberg M.B., *Porozumienie bez przemocy. O języku serca*, Jacek Santorski & Co., Warszawa 2003.
- Rosenberg M.B., *Rozwiązywanie konfliktów poprzez porozumienie bez przemocy*, Czarna Owca, Warszawa 2009.
- Rosenberg M.B., *W świecie porozumienia bez przemocy*, MIND, Podkowa Leśna 2013.
- Ryś M., *Konflikty w rodzinie. Niszczą czy budują?*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 1998.
- Rzecznik Praw Dziecka, *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych*, Warszawa 2017.

- Sawicka K., *Zapobieganie przemocy rówieśniczej w szkole*, [w:] *Agresja w szkole: diagnoza i profilaktyka*, red. M. Libiszowska-Żółtkowska, K. Ostrowska, Difin, Warszawa 2008, s. 80–97.
- Schmidt F., *Mediation: Getting to WinWin. Teacher's guide, Grades 8–12*, Peace Education Foundation Inc., Miami 1994.
- Seremet A., *Mediacja dla dobra ofiar przestępstw*, wywiad, „Kurier Mediacyjny” 2010.
- Shalikashvili M., არასრულწლოვანთა განრიდება და მედიაცია. კრიმინოლოგიური, ფსიქოლოგიური და კრიმინალური ასპექტები, Tbilisi 2013.
- Shepherd K., *Stemming conflict through peer mediation*, „School Administrator” 1994, nr 51(4), s. 14–17.
- Sheppard B.H., Blumenfeld-Jones K., Roth J., *Informal thirdpartyship: Studies of everyday conflict intervention*, [w:] *Mediation research*, red. K. Kressel, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 1989, s. 166–189.
- Shrauger J., Rosenberg S., *Self-esteem and the effects of success and failure feedback on performance*, „Journal of Personality” 1970, nr 38(3), s. 404–417.
- Skibińska M., *Mediacja po reformie KPC – komentarz praktyczny*, LEX 2019, <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publicacje/komentarze-praktyczne/mediacja-po-reformie-kpc-470121325> (dostęp: 15.12.2022).
- Skrodzka M., Zemke-Górecka A., *Instytucja mediacji w polskim porządku prawnym – jej rozwój i przyszłość w sporach z zakresu prawa cywilnego*, „Palestra” 2019, 11–12, s. 263–273.
- Smarzewski M., *Retrybutywizm, sprawiedliwość naprawcza czy trzecia droga? Z rozważań na tle koncepcji podmiotu biernego przestępstwa*, [w:] *Współczesne problemy wymiaru sprawiedliwości*, red. D. Gil, I. Butryn, A. Jakięła, K.M. Woźniak, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2012, s. 227–235.
- Społeczna Rada ds. ADR, *Założenia ogólne propozycji działań zmierzających do pełniejszego wykorzystania potencjału mediacji jako skutecznej metody rozwiązywania sporów i konfliktów*. Warszawa 2012
- Stang H., Sherman L. W., *Restorative justice to reduce victimization*, [w:] *Preventing crime. What works for children, offenders, victims and places*, red. B.C. Welsh, D.P. Farrington, Springer Dordrecht, Berlin 2007, s. 147–160.

- Stomfay-Stitz A., *Conflict Resolution and peer mediation: Pathway to safer schools*, „Childhood Education” 1994, nr 70(5), s. 279–282.
- Suchorska A., *Mediacja jako forma sprawiedliwości naprawczej. Rola mediatora*, [w:] *Pozycja ofiary w procesie karnym – standardy europejskie a prawo krajowe*, red. T. Cielecki, J. B. Banach-Gutierrez, A. Suchorska, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2008, s. 170–178.
- Sułkowski Ł., *Mediacja w polskim prawie karnym*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2017, nr 35, s. 83–86.
- Surguladze I., *For the history of the Georgian state and law*, Meridiani Tbilisi 1952, s. 347.
- Sylwester R., *How emotions affect learning*, „Educational Leadership” 1994, nr 52(2), s. 60–65.
- Szurski T., *Ustawa wzorcowa UNCITRAL w sprawie międzynarodowego rozjemstwa handlowego (postępowań pojednawczych) – uwagi ogólne*, „Radca Prawny” 2003, nr 1, s. 96–108.
- Szymańczak J., Chodyra A. (red.), *Mediacja w krajach Unii Europejskiej i w Polsce*, „Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu”, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003.
- Ślązak M., *Alternatywne sposoby rozwiązywania sporów w sprawach cywilnych i handlowych w pracach CCBE*, „Radca Prawny” 2003, nr 2, s. 89–97.
- Tański M., *Materiały szkoleniowe dla mediatorów*, Centrum Mediacji Partners Polska, Warszawa 2013.
- Terekhov V., *Online mediation: a game changer or much ado about nothing?*, “Access to Justice in Eastern Europe” 2019, nr 3(2), s. 33–50.
- Thomas K., *Conflict and conflict management*, [w:] *Handbook of industrial and organizational psychology*, red. M. Dunnette, R. McNally, Chicago 1976, s. 889–935.
- Thorburn S., *Restorative justice. Some biblical perspectives*, PFI Convocation, Toronto, Ontario 2003.
- Toch T., Gest T., Guttman M., *Guns in the schools: When killers come to class*, “U S. News & World Report” 1993.
- Tkemaladze S., *მედიაციის საქართველოში, ტრადიციიდან თანამედროვეობამდე*, UNDP, Tbilisi 2016.

- Tolson E., McDonald S., Moriarty A., *Peer mediations among high school students: A test of effectiveness*, „Social Work in Education” 1992, nr 14(2), s. 86–93.
- Tsuladze A., სასამართლო მედიაციის ქართული მოდელი ევროპულ ამერიკულ პრიზმაში „University Press”, Tbilisi 2016, s. 13–15.
- Tsulukiani A., *Svanuri Bche-Mediator Court, Georgian Customary Court, Journ.* „Państwo i Prawo” 1990, nr 9, s. 10.
- Umbreit M.S., *Humanistic mediation. A transformative journey of peacemaking*, „Mediation Quarterly” 1997, nr 14(3), s. 201–213.
- Umbreit M.S., *Mediating interpersonal conflicts. A Pathway to Peace (Restorative Justice Classics)*, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2006.
- Umbreit M.S., Coates R.B., Kalanj B., *Victim meets offender. The impact of restorative justice and mediation*, Criminal Justice Press, Monsey 1994.
- Umbreit M.S., Kruk E., *Parent-child mediation*, [w:] *Mediation and conflict resolution in social work and the human services*, red. E. Kruk, N. Hall, Chicago 1997, s. 97–115.
- Ury W., *Odchodząc od Nie. Negocjowanie od konfrontacji do kooperacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998.
- van Ness D., Strong K., *Restoring justice*, Anderson Publishing Company, Cincinnati 1997.
- Varenhorst B., *Developing youth as resources to their peers*, „Journal of Emotional and Behavioral Problems” 1992, nr 1(3), s. 10–14.
- Violence & youth: Psychology's response*, vol. 1, American Psychological Association, Washington 1993.
- von Bargen J. M., *Gerichtsinterne Mediation*, Mohr Siebeck, Tübingen 2008.
- von Hirsch A., Roberts J., Bottoms A. E., Roach K., Schiff M. (red.), *Restorative justice & criminal justice. Competing or reconcilable paradigms?*, Hart Publishing, Oxford – Portland 2003.
- Wach A., *Alternatywne formy rozwiązywania sporów sportowych*, Liber, Warszawa 2005.
- Wajerowska-Oniszczyk B., *Mediacja w polskim prawie nieletnich*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011.
- Waluk J., *Mediacja jako forma sprawiedliwości naprawczej – korzyści dla stron*, „Archiwum Kryminologii” 2008, (29–30), s. 871–883.

- Waszkiewicz P., *Zasady mediacji*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 91–108.
- Watson R., *A guide to violence prevention*, „Educational Leadership” 1995, nr 52(5), s. 57–59.
- Wilkowska-Płóciennik A., *Postępowanie w sprawach nieletnich*, C. H. Beck, Warszawa 2011.
- Williamson D., Warner D. E., Sanders, P., Knepper P., *We can work it out: teaching conflict management through peer mediation*, „Social Work in Education” 1999, nr 21(2), s. 89–97.
- Wilmerding J., *Restoring lives and society through „Shalom justice”*, “The Quaker Abolitionist” 1997, Spring
- Wilmot W., Hocker J., *Konflikty między ludźmi*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Winogrodzka L., *Techniki negocjacyjne w pracy mediatora*, [w:] *Profesjonalny mediator. Zostań nim. Poradnik metodyczny*, red. A. Lewicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008, s. 91–102.
- Winslade J., Monk G., *Narrative mediation. A new approach to conflict resolution*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco 2000.
- Wojciechowska J., *Mediacja w świetle przepisów kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, red. T. Nowak, Printer, Poznań 1999.
- Wojtanowicz K., *Mediacje rówieśnicze jako metoda wychowawcza*, „Studia Socialia Cracoviensia” 2016, nr 8/2 (15), s. 145–155.
- Wright M., *Justice for victims and offenders*, Open University Press, Philadelphia 1991.
- Wright M., *Przywracając szacunek sprawiedliwości*, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2005.
- Zalewski W., *Naprawienie szkody w polskim prawie karnym a postulaty restorative justice*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. Z. Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, Zakamycze, Kraków 2002.
- Zalewski W., *Sprawiedliwość naprawcza. Początek ewolucji polskiego prawa karnego?*, Arche, Gdańsk 2006.

- Zartman I.W., Touval S., *International mediation in the post-Cold War era*, [w:] *Managing Global Chaos*, red. C. Crocker, F. Hampson, P. Aall, United States Institute of Peace Press, Washington 1996, s. 445–461.
- Zehr H., *Changing lenses. A new focus for crime and justice*, Herald Press, Scottsdale 1990.
- Zehr H., *Mediating the victim/offender conflict*, Mennonite Central Committee US, Office of Criminal Justice, Acron 1982.
- Zhao Y., *Rethinking the limitations of online mediation*, “Am. J. Mediation” 2018, nr 11.
- Zienkiewicz A., *Mediacja w cywilnym postępowaniu procesowym w Polsce na tle procesów integracji europejskiej*, [w:] *Polska kultura prawna a proces integracji Europy*, red. S. Wronkowska, Zakamycze, Kraków 2005, s. 385–398.
- Zienkiewicz A., *Studium mediacji. Od teorii ku praktyce*, Difin, Warszawa 2007.
- Zimbardo P.G., Leippe M. R., *Psychologia zmiany postaw i wpływu społecznego*, Zysk i S-ka, Poznań 2004.
- Zolotor A., Saralidze L., Gogwadze N., Lynch M.A., *National study on school violence in Georgia*, PHMDFG, Georgia 2008.

Akty Prawne

Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów.

Deklaracja o podstawowych zasadach stosowania programów sprawiedliwości naprawczej w sprawach karnych z 19 lipca 2000 roku Rady Ekonomicznej ONZ.

***Deklaracja wrocławska dotycząca mediacji dwunarodowościowych*, 2007.**

Druk sejmowy nr 3432 z 22.05.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z projektami aktów wykonawczych.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0052>

(dostęp: 30.04.2016).

Dziennik Urzędowy L 136 Unii Europejskiej, tom 51, z dnia 24 maja 2008, (Dz. Urz. UE L 136/3).

- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 grudnia 2015 r.*** w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty (Dz.U. 2015, poz. 2156 ze zm.).
- Rekomendacja Europejskiego Komitetu Problemów Przystępności Rady Europy (87) nr 20 z 17 września 1987 roku*** o ochronie danych osobowych wykorzystywanych w sektorze policji.
- Rozporządzenie nr 216 ministra sprawiedliwości Gruzji z dnia 12 listopada 2010 r.*** w sprawie wytycznych dla prokuratorów w zakresie sprawiedliwości naprawczej i mediacji i w sprawie zatwierdzenia podstawowych warunków umów zawieranych między stronami.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 września 2016 r.*** w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz osób będących obywatelami polskimi, które pobierały naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw (Dz.U. 2016, poz. 1453).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości Polski z dnia 18 maja 2001 r.*** w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich (Dz.U. 2001, nr 56, poz. 591).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r.*** w sprawie wysokości i szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich (Dz.U. 2016, poz. 863).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2002 r.*** w sprawie wynagrodzeń kuratorów zawodowych i aplikantów kuratorskich (Dz. U. 2002, poz. 2037).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r.*** w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz.U. 2015, poz. 716).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2003 r.*** w sprawie wysokości i sposobu obliczania wydatków Skarbu Państwa w postępowaniu karnym (Dz. U. 2003, nr 108, poz. 1026).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 stycznia 2016 r.*** w sprawie prowadzenia listy stałych mediatorów (Dz.U. 2016, poz. 122).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 2016 r.*** w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym (Dz.U. 2016, poz. 921).

Rekomendacja nr R (98) 1 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich na temat mediacji rodzinnej oraz memorandum wyjaśniające (przyjęta przez Komitet Ministrów 21 stycznia 1998 roku na 616 spotkaniu wiceministrów).

Rekomendacja nr R (99) 19 Komitetu Ministrów [Rady Europy] dla Państw Członkowskich o mediacji w sprawach karnych (przyjęta przez Komitet Ministrów 15 września 1999 r. na 679 posiedzeniu przedstawicieli Ministrów i Komentarz).

Rekomendacja nr R (83) 7 w sprawie udziału społeczeństwa w polityce wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

Rekomendacja nr R (92) 17 w sprawie zgodności w orzekaniu.

Rekomendacja nr R (95) 12 w sprawie zarządzania wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych.

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. 1960, nr 30, poz. 168).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964, nr 43, poz. 296 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070).

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2003, nr 128, poz. 1175).

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2003, nr 128, poz. 1176 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. 2005, nr 167, poz. 1398 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz. U. 2006, nr 144, poz. 1043 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 1997, nr 89 poz. 555), regulacja obowiązująca od 1 lipca 2003 r., wprowadzona do Kodeksu postępowania karnego.

Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. 2003, nr 17, poz. 155 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.* Kodeks karny (Dz. U. 1997, nr 88, poz. 553, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.* Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 1997, nr 90, poz. 557 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 lipca 2003 r.* o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2003 r., nr 142, poz. 1380).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r.* Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r.* o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997, nr 121, poz. 769).
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r.* o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz.U. 2005, nr 14, poz. 114).
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r.* o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2005, nr 172, poz. 1438).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r.* o finansach publicznych (Dz.U. 2009, nr 157, poz. 1240).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r.* o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz.U. 2015, poz. 1255).
- Ustawa z dnia 23 września 2016 r.* o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich (Dz.U. 2016, poz. 1823).
- Ustawa z dnia 11 września 2019 r.* Prawo zamówień publicznych (Dz.U. 2019, poz. 2019).
- Ustawa o ochronie dzieci, młodzieży i ich rodzin z 1989 r.* (1989, no 24) Nowa Zelandia.
- Ustawa organiczna Gruzji „Kodeks pracy”,* przyjęta przez parlament Gruzji w dniu 17.12.2010 r.
- Kodeks etyczny mediatorów polskich,* uchwalony przez Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości, 2008.
- Kodeks etyki mediatora,* Polskie Centrum Mediacji w Warszawie, Warszawa 2006.
- Kodeks postępowania cywilnego,* Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Bielsko-Biała 2008.
- Kodeks postępowania cywilnego w Gruzji*

Kodeks postępowania karnego, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2007.

Standardy prowadzenia mediacji i postępowania mediatora, Uchwalone przez Radę do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów.

Standardy szkolenia mediatorów, Warszawa 2007.

List Rzecznika Praw Dziecka z dnia 14 listopada 2011 r. do uczestników pilotażowego projektu Rzecznika Praw Dziecka pt. *Mediacja rówieśnicza w szkole metodą przeciwdziałania agresji i niedostosowaniu społecznemu młodzieży.*

Ustawa o mediacji, Wiadomości Ustawodawcze, Gruzja,

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4646868?publication=1> (dostęp: 14.10.2020).

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości nr 55/05/DNWO z dnia 1 sierpnia 2005 r. w sprawie powołania Społecznej Rady ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości.

Strony internetowe

Agenda na rzecz Pokoju, 1995,

<http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm> (dostęp: 12.04.2015).

Centrum Mediacji w Gruzji, <https://mediators.ge/> (dostęp: 21.06.2020).

Education in Georgia, <https://pisabyregion.oecd.org/georgia/#section-2> (dostęp: 21.06.2020).

ESPAD Report 2015 Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs,

http://www.espad.org/sites/espad.org/files/ESPAD_report_2015.pdf (dostęp: 21.08.2023).

European Code of Conduct for Mediators of the European Commission,

https://www.centrale-fuer-mediation.de/media/zkm_2_2004_148_172.pdf (dostęp: 17.07.2022).

Findings of the Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) in Georgia,

<https://www.unicef.org/georgia/findings-multiple-indicator-cluster-survey-mics-georgia?fbclid=IwAR33ZFv-0GqyMWXB-TIKZVDrG9ysmb2tsE40zdHXOrXcPOLrs3jifdrZL4c> (dostęp: 22.08.2023).

Generation in Transition, Youth Study 2016, Georgia, Fredrich Ebert Stiftung,

<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/13150.pdf> (dostęp: 21.08.2023).

Georgia 2018 Adolescents, Multiple Indicator Cluster Surveys,

https://www.unicef.org/georgia/sites/unicef.org.georgia/files/2019-11/adolescents_en.pdf (dostęp: 21.08.2023).

http://idfi.ge/ge/official_statistical_information_on_domestic_violence_in_georgia (dostęp: 20.12.2020).

<http://lukow.sr.gov.pl/historia-mediacji.html>

<http://nfamob.wordpress.com/2009/11/05/projekt-roboczy-ustawy-o-mediatorach-i-zasadach-prowadzenia-mediacji/>

<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

<https://naec.ge/#/ge/post/1759>

<https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/komentarze-praktyczne/mediacja-po-reformie-kpc-470121325>

<https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/rk-mediacje-agrotec-02.09.pdf>

<https://www.unicef.org/georgia/media/1131/file/%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%A0%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%20%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%90.pdf>

M. Jurgilewicz, *Regulacje europejskie dotyczące mediacji oraz pozostałych ADR*, <https://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/regulacje-europejskie-dotyczace-mediacji-oraz-pozostalych-metod-adr.html> (dostęp: 23.06.2015).

Słownik języka polskiego PWN, www.sjp.pwn.pl STEPS 2016, <https://www.ncdc.ge/Pages/User/LetterContent.aspx?ID=4c75881d-2438-4c39-a5f7-00d58cf326a2> (dostęp: 09.12.2019).

UNDP – Georgia, *Stosunek mieszkańców Gruzji i sektora prywatnego do mediacji i arbitrażu*, https://www.ge.undp.org/content/georgia/ka/home/library/democratic_governance/mediation-arbitration-research.html (dostęp: 17.10.2020).

<https://mediacje.wpia.uw.edu.pl/> (dostęp z dnia 10 lipca 2014)

<http://www.mediacja.org/> (dostęp z dnia 10 lipca 2024)

<https://www.youtube.com/watch?v=lnXZYez9Dks> (dostęp: 19.10.2024)

https://www.youtube.com/watch?v=t-7YIR_FCIs (dostęp: 20.09.2014)

<https://www.adwokatura.pl/z-zycia-nra/mediatorzy-z-gruzji-korzystaja-z-polskich-doswiadczen/> (dostęp: 15.09.2014)

<https://www.dompokoju.org/mediacje-rowiesnicze-w-szkolach/> (dostęp 30.11.2023)

https://ko.poznan.pl/aktualnosci_kurator/2024/09/zaproszenie-do-udzialu-w-programie-wielkopolskiego-kuratora-oswiaty-szkola-przyjazna-uczniom/ (dostęp 12.09.2024)

<https://netgazeti.ge/news/43039/>. (dostęp 29.08.2019)

www.brpd.gov.pl

www.bsfiwpwestendorp.nl/brede-school/contact.html

www.centrumedukacjiprawnej.pl

www.edukacjaprawnicza.pl;

www.houseofmediation.eu

www.klinikakonfliktu.pl

www.mediacia.org

www.mediacja.com

www.mediator.org.pl

www.ms.gov.ge

www.ms.gov.pl

www.smr.org.pl

www.un.org/en/peacekeeping/operations/ (dostęp: 29.09.2021).

Lista załączników

- Załącznik nr 1: Gruzjińska ustawa o Mediacji.
- Załącznik nr 2: Ankieta oceniająca szkolenia i konferencję w ramach projektu.
- Załącznik nr 3: Ramowy program szkolenia podstawowego Gori & Tbilisi.
- Załącznik nr 4: Ramowy program konferencji Gruzji, Tbilisi, 2013 r.
- Załącznik nr 5: Ankieta dla uczestników szkoleń i konferencji.
- Załącznik nr 6: Proces mediacji.
- Załącznik nr 7: Fazy postępowania mediacyjnego.
- Załącznik nr 8: Umowa o mediację - 1.
- Załącznik nr 9: Zgoda na mediację.
- Załącznik nr 10: Umowa o mediację - 2.
- Załącznik nr 11: Zobowiązanie do zachowania poufności.
- Załącznik nr 12: Umiejętności związane z procesem mediacji.
- Załącznik nr 13: Jak pomóc rodzicom po rozstaniu przejść od konfliktu do współpracy? Techniki mediacyjne.
- Załącznik nr 14: Typowe reakcje dzieci na rozwód.
- Załącznik nr 15: Mediacja rodzinna – studium przypadku.
- Załącznik nr 16: Mediacja rodzinna – studium przypadku.
- Załącznik nr 17: Mediacja rodzinna – studium przypadku XII.
- Załącznik nr 18: Przemoc domowa — pytania weryfikujące.
- Załącznik nr 19: Zasady sporządzania ugody mediacyjnej.
- Załącznik nr 20: Ustalenie kontaktów z dzieckiem wraz z alimentami
- Załącznik nr 21: Protokół mediacji.
- Załącznik nr 22: Program realizacji projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji” w szkołach regionu Shida Kartli.

Załącznik nr 28: Techniki mediacyjne.

Załącznik nr 29: Kontrakt mediacyjny.

Załącznik nr 30: Ugoda mediacyjna.

Załącznik nr 31: Sprawozdanie z mediacji.

Załącznik nr 32: Przykładowe ćwiczenia NVC.

Załącznik nr 33: Przykładowe scenariusze.

Załącznik nr 34: Zadanie 1.

Załącznik nr 35: Co powstrzymuje Cię przed aktywnym słuchaniem?

Załącznik nr 36: Strategie radzenia sobie ze stresem.

Załącznik nr 37: Scenariusz mediacji.

Załącznik nr 38: Ankieta po ukończeniu kursu „Mediacja rówieśnicza”.

Załącznik nr 39: Regulamin rozwiązywania konfliktów szkolnych drogą mediacji.

Załącznik 40: Ankieta do Indywidualnych Wywiadów

ANEKS

Załącznik nr 1

Gruzińska Ustawa o Mediacji

Rozdział I

Postanowienia ogólne

Artykuł 1. Obszar regulowany przez ustawę

1. Ustawa ta w celu zachęcania do alternatywnego rozwiązywania sporów i stworzenia odpowiednich warunków określa zasady prowadzenia mediacji, zasady organizowania i zarządzania zawodowych mediatorów, uprawnienia mediatora i inne kwestie związane z procesem mediacji.

2. Niniejsza ustawa ma zastosowanie do mediacji powstałej na podstawie porozumienia o mediacji, także do mediacji sądowej zdefiniowanej w rozdziale XXII Kodeksu postępowania cywilnego Gruzji, z uwzględnieniem specyfiki Kodeksu postępowania cywilnego Gruzji.

3. Niniejsza ustawa nie ma zastosowania do mediacji notarialnej przewidzianej przez gruzińską Ustawę o Notariuszach, także nie ma zastosowania do mediacji notarialnej przewidzianej przez gruzińską ustawę O Procedurze Systematycznej i Sporadycznej Rejestracji Praw do Gruntów oraz Doskonaleniu Danych Katastralnych, także nie ma zastosowania do mediacji przewidzianej przez Kodeks Sprawiedliwości dla Nieletnich, także nie ma zastosowania do mediacji przewidzianej przez gruziński Kodeks Pracy w celu rozpatrywania i rozstrzygania sporów zbiorowych.

Ustawa gruzińska z 11 grudnia 2019 r. №5503 - strona internetowa, 18.12.2019

Artykuł 2. Definicja terminów

Terminy użyte w tej ustawie mają następujące znaczenia:

A) Mediacja - niezależnie od nazwy, proces w którym dwie lub więcej stron, za pomocą mediatora, próbują osiągnąć wzajemnie akceptowalne rozwiązanie sporu, niezależnie od tego, czy proces jest zainicjowany przez strony, czy na podstawie prawa lub w sposób określony przez prawo;

- B) mediacja sądowa - mediacja prowadzona po wniesieniu pozwu do sądu, zgodnie z procedurą ustanowioną przez gruziński Kodeks Postępowania Cywilnego, w przypadku przekazania sprawy mediatorowi przez sąd;
- C) Mediacja Prywatna - mediacja, zainicjowana przez strony, na podstawie porozumienia mediacyjnego, bez przekazywania sprawy mediatorowi przez sąd;
- D) Uczestnicy Mediacji - mediator, strony, przedstawiciele stron, osoba trzecia;
- E) Mediator - osoba fizyczna zarejestrowana w Jednolitym Rejestrze Mediatorów, która spełnia wymagania niniejszej Ustawy i wyraża zgodę na prowadzenie mediacji, niezależnie od jej statusu i procedury wyboru / wyznaczenia;
- F) Strona Mediacji - osoba fizyczna, osoba prawna, organizacja niebędąca osobą prawną, która uczestniczy w procesie mediacji w celu polubownego zakończenia sporu z drugą stroną;
- G) Osoba Trzecia - osoba, która nie jest stroną i uczestniczy w procesie mediacji na podstawie porozumienia mediacyjnego lub w przypadkach przewidzianych przez prawo;
- H) Porozumienie mediacyjne - pisemna umowa stron o rozpoczęciu mediacji w przypadku powstania sporu między nimi;
- I) Ugoda mediacyjna - dokument pisemny o rozwiązaniu sporu w drodze mediacji, którego wykonanie jest obowiązkowe;
- J) Stowarzyszenie Mediatorów Gruzjińskich - podmiot prawny prawa publicznego ustanowiony na mocy niniejszej ustawy, który wykonuje funkcje przewidziane w tejże ustawie;
- K) Jednolity Rejestr Mediatorów - ogólna lista członków Stowarzyszenia Mediatorów Gruzjińskich prowadzona przez Stowarzyszenie Mediatorów Gruzjińskich.

Artykuł 3. Zasady prowadzenia mediacji

Mediacja opiera się na zasadach dobrowolności (za wyjątkiem przypadków przewidzianych przez prawo), samostanowienia, uczciwości, równości i ochrony poufności stron a także niezależności i bezstronności mediatora. Kwestie powstałe w trakcie mediacji, które nie są regulowane przez tę ustawę, będą rozstrzygane na podstawie powyższych zasad.

Rozdział II

Proces mediacji

Artykuł 4. Wybór / wyznaczenie mediatora

1. Mediacja może być prowadzona jednocześnie przez jednego lub więcej mediatorów.
2. Strony uzgadniają kandydaturę mediatora, za wyjątkiem przypadków przewidzianych przez prawo.
3. Podczas mediacji sądowej, strony wybierają mediatora z listy mediatorów sporządzonej przez sąd na podstawie Jednolitego Rejestru Mediatorów i oferowanej stronom, z uwzględnieniem obszaru ich działalności. Ponadto Stowarzyszenie Mediatorów Gruzińskich może określić dodatkowe wymagania dla mediatora (wiek, staż i / lub wykształcenie wyższe). Wymagania te mogą być również zastosowane w przypadku wyznaczenia mediatora bez zgody stron. Jeżeli w ciągu 3 dni po zaoferowaniu przez sąd listy kandydatów na mediatorów, strony nie będą mogły dokonać wyboru mediatora, to uprawniona osoba lub uprawniony organ określony na podstawie statutu Stowarzyszenia Mediatorów Gruzińskich na żądanie sądu, w ciągu 3 dni po otrzymaniu zgłoszenia, z uwzględnieniem okoliczności wskazanych w niniejszym punkcie, wyznacza na stanowisko mediatora następną osobę zarejestrowaną w Jednolitym Rejestrze Mediatorów.
4. W przypadku mediacji prywatnej strony wybierają mediatora zarejestrowanego w Jednolitym Rejestrze Mediatorów, który powinien poprowadzić proces mediacji zgodnie z zasadami i przepisami ustanowionymi w niniejszej ustawie. Jeżeli strony nie będą mogły dokonać wyboru mediatora, to rada wykonawcza Stowarzyszenia Mediatorów Gruzińskich na wniosek stron wyznacza go z Jednolitego Rejestru Mediatorów, chyba że strony określiły inny sposób wyznaczania mediatora.

Artykuł 5. Warunki, które należy wziąć pod uwagę w trakcie wyboru mediatora

1. Wybierając mediatora - strony, a w przypadku przewidzianym w art. 4 ust. 3 niniejszej ustawy też Stowarzyszenie Mediatorów Gruzińskich muszą wziąć pod uwagę okoliczności, które warunkują wybranie niezależnego i bezstronnego mediatora.
2. W procesie wyboru mediatora strony, a w przypadku przewidzianym w art. 4 ust. 3 niniejszej ustawy też Stowarzyszenie Mediatorów Gruzińskich, mogą wziąć pod uwagę następujące kryteria kwalifikacyjne:
 - A) Doświadczenie w prowadzeniu mediacji lub innego procesu negocjacyjnego, którego treść nie jest sprzeczna z prawem, porządkiem publicznym lub moralnością;
 - B) doświadczenie w uczestnictwie w rozprawach sądowych lub alternatywnych procesach służących rozwiązywaniu sporów;

- C) Doświadczenie w pracy nad kwestiami prawnymi podobnymi do treści sporu;
- D) Akredytacja przez powszechnie uznaną organizację mediacyjną;
- E) Skuteczne prowadzenie mediacji, znalezienie alternatywnego sposobu rozwiązywania sporów, inne ważne umiejętności, reputacja mediatora i jego autorytet;
- F) Inne kryterium (-a) kwalifikacyjne, zgodnie z porozumieniem o mediacji.

Artykuł 6. Obowiązek przekazywania informacji i ograniczenie działalności mediatora

1. Mediator jest zobowiązany do powiadomienia stron przed mediacją / po rozpoczęciu mediacji, oraz na każdym etapie mediacji o pojawieniu się tych okoliczności, które mogą podważyć jego niezależność lub bezstronność. Mimo zaistnienia takich okoliczności osoba może być mediatorem, jeżeli strony wyrażą na to pisemną zgodę. Mediator ma prawo odmówić mediacji z przyczyn przewidzianych w niniejszym punkcie, pomimo pisemnej zgody stron na jego mediację.

2. Niezależnie od zgody stron, osoba nie może być mediatorem w sprawie, jeżeli była ona stroną tej samej lub istotnie związanej z nią sprawy przed procesem mediacji, lub przedstawicielem tej strony w sądzie, arbitrażu lub w jakimkolwiek podobnym procesie, albo jeżeli osoba ta udzielała jakiegokolwiek innej usługi prawnej lub auditorskiej stronie mediacji. Po zakończeniu sprawy mediator nie może działać w celu obrony interesów którejkolwiek ze stron w tej samej sprawie, lub w jakiegokolwiek innej istotnie związanej z nią sprawie. Zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli mediator prowadził tę samą sprawę lub inną istotnie związaną z nią sprawę jako arbiter i po powstaniu sporu mediacyjnego strony umówiły się na piśmie, o wybraniu tej osoby jako mediatora w tym samym sporze.

3. Osoba nie może być mediatorem, jeżeli była / jest sędzią, ławnikiem przysięgłym, prokuratorem, śledczym, sekretarzem sesji sądowej, arbitrem lub ekspertem w sądzie, arbitrażu lub w innym podobnym procesie, lub uczestniczyła w tej sprawie jako urzędnik państwowy, mediator-notariusz lub mediator przewidziany przez Kodeks Sprawiedliwości dla Niepełnoletnich oraz gruzińską ustawę organiczną - Kodeks Pracy. Zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli mediator rozpatrywał tę samą sprawę lub inną istotnie związaną z nią sprawę, jako arbiter i po powstaniu sporu mediacyjnego strony bezpośrednio umówiły się na piśmie, o wybraniu tej osoby jako mediatora w tym samym sporze.

4. Osoba nie może być sędzią, ławnikiem przysięgłym, prokuratorem, śledczym, sekretarzem sesji sądowej, arbitrem lub ekspertem w sądzie, w arbitrażu lub podobnym procesie, lub uczestniczyć w sprawie jako urzędnik państwowy, mediator-notariusz lub mediator przewidziany przez Kodeks Sprawiedliwości dla Niepełnoletnich oraz gruzińską ustawę organiczną - Kodeks Pracy jeżeli osoba była mediatorem w tej samej sprawie lub w innej sprawie istotnie związanej z nią. Zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli osoba przed wybraniem / wyznaczeniem na stanowisko arbitra była mediatorem w tej samej sprawie lub w jakiegokolwiek innej istotnie związanej z nią sprawie i po kontynuacji sporu w arbitrażu strony umówiły się pisemnie o wybraniu / wyznaczeniu tej osoby jako arbitra.

Ustawa gruzińska z 11 grudnia 2019 r. №5503 - strona internetowa, 18.12.2019

Artykuł 7. Wszczęcie mediacji

1. Przesłanką do wszczęcia mediacji jest porozumienie o mediacji, lub przekazanie sprawy mediatorowi przez sąd lub inny właściwy organ na podstawie przepisów prawa, lub na wniosek stron.
2. Mediacja rozpoczyna się w wyniku zwrócenia się stron lub jednej ze stron do mediatora lub, zgodnie z wymogami prawa, w wyniku przekazania sprawy mediatorowi przez sąd lub inny właściwy organ, dokonanego na wniosek stron.
3. Mediację uważa się za rozpoczętą od momentu zwrócenia się do mediatora, lub przekazania sprawy do mediatora zgodnie z procedurą ustanowioną w punkcie 2 niniejszego artykułu. Na wniosek strony mediator wydaje dokument potwierdzający rozpoczęcie mediacji.
4. W przypadku istnienia porozumienia o mediacji, zgodnie z którą strony umawiają się ze sobą nie występować do sądu lub arbitrażu, dopóki nie nastąpią termin lub okoliczność określone w porozumieniu o mediacji, sąd lub arbitraż nie rozpatrzy sporu do momentu spełnienia warunków określonych w porozumieniu o mediacji, chyba że powód potwierdzi, że bez postępowania sądowego lub arbitrażowego wyrządzone zostaną mu nieodwracalne szkody. Pozwany musi złożyć oświadczenie w sprawie porozumienia mediacyjnego przed upływem terminu do wniesienia sprzeciwu.

Zwrócenie się do sądu lub arbitrażu przez stronę, nie będzie uważane za zrzeczenie się z porozumienia o mediacji lub przerwanie mediacji.

5. Strona może na dowolnym etapie procesu mediacji odmówić udziału w nim, chyba że prawo lub porozumienie o mediacji stanowią inaczej.

Artykuł 8. Prowadzenie mediacji

1. Przed rozpoczęciem mediacji mediator musi wyjaśnić stronom zasady prowadzenia procesu mediacji, rolę mediatora, prawa stron, w tym prawo do udziału w procesie mediacji za pośrednictwem poprzez ich przedstawicieli, obowiązki stron, możliwe skutki mediacji oraz zasady egzekwowania wyników ugody mediacyjnej zawartej przez strony, a także warunki i zasady wynagrodzenia mediatora.

2. Strony mogą uzgodnić zasady prowadzenia mediacji nieprzewidziane w niniejszej ustawie.

3. W przypadku braku porozumienia między stronami, w celu skutecznego rozwiązania sporu zasady prowadzenia procesu mediacji określa mediator, uwzględniając okoliczności sporu i opinie stron.

4. Czas trwania mediacji nie jest ograniczony, chyba że porozumienie o mediacji lub prawo stanowią inaczej. W procesie mediacji należy zapewnić stronom wystarczający czas i możliwość aby mogły osiągnąć porozumienia w rozpatrywanej sprawie.

5. Strona może uczestniczyć w procesie mediacji zarówno bezpośrednio jak i za pośrednictwem swojego przedstawiciela. Z uwzględnieniem okoliczności sprawy, mediator jest upoważniony do zażądania bezpośredniego udziału strony lub stron w procesie mediacji.

6. Mediator powinien zapewnić równość stron w trakcie mediacji.

7. Mediator może prowadzić proces mediacji ze stronami zarówno w trybie wspólnej, jak i indywidualnej komunikacji.

8. W celu skutecznego prowadzenia procesu mediacji mediator może zaoferować stronom przedstawienie jakiegokolwiek dodatkowej informacji.

9. Mediator pomaga stronom w osiągnięciu ugody w celu rozstrzygnięcia sporu, z uwzględnieniem zasady swobodnego, niezależnego i świadomego podejmowania decyzji przez strony, zarówno w stosunku do procesu mediacji jak i do jego ostatecznego wyniku. Mediator nie ma prawa podejmować decyzji samemu w sporze między stronami.

10. Jeżeli strony wyrażą na to zgodę, mediator może zaproponować stronom warunki ugody mediacyjnej, z uwzględnieniem ich interesów i stanowisk wyrażonych w procesie mediacji.

Artykuł 9. Zakończenie mediacji

1. Mediację uważa się za zakończoną:

A) Jeżeli strony zawarły ugode pisemną o polubownym rozstrzygnięciu sporu - od dnia zawarcia ugody przez strony;

B) Jeżeli strony zawarły ugode pisemną o zakończeniu mediacji - od dnia zawarcia ugody przez strony;

C) jeżeli strona pisemnie odmówiła dalszego uczestnictwa w mediacji - od dnia odmowy zadeklarowanej przez stronę;

D) Jeżeli upłynął termin przeznaczony na mediację - od dnia upływu tego terminu;

E) Jeżeli po konsultacji ze stronami mediator oświadczył, że kontynuacja mediacji jest nieuzasadniona i bezsensowny - od dnia oświadczenia mediatora.

2. Strony i / lub przedstawiciele stron sporządzają ugode mediacyjną. Mediator może pomóc stronom w sporządzeniu ugody mediacyjnej.

3. Ugoda mediacyjna sporządza się na piśmie i podpisują ją strony i mediator.

4. Na wniosek strony mediator wydaje dokument potwierdzający zakończenie mediacji.

Artykuł 10. Obowiązek zachowania poufności

1. Proces mediacji jest poufny. Również poufne są informacje niepodlegające rozpowszechnieniu, które zostały ujawnione w procesie mediacji lub w istotnym stopniu wynikają z procesu mediacji, chyba że między osobą która ujawniła te informacje a stroną / stronami zawarto pisemną umowę stanowiącą inaczej lub prawo stanowi inaczej. Informacje te również nie podlegają ujawnieniu, jeżeli ujawnienie informacji nie jest konieczne dla ustalenia momentu zatrzymania biegu terminu przedawnienia wniosku.

2. Informacje przewidziane w niniejszym artykule nie mogą być wykorzystywane przez uczestników mediacji podczas postępowania sądowego lub arbitrażowego lub w jakimkolwiek innym procesie rozpatrywania sporu, chyba że prawo stanowi inaczej.

3. Mediator nie ma prawa do przekazania stronie informacji ujawnionych mu przez drugą stronę podczas komunikacji indywidualnej, za wyjątkiem przypadków gdy mediator uzyska wyraźną zgodę drugiej strony na przekazanie takich informacji.

4. Punkty 1-3 niniejszego artykułu nie mają zastosowania, jeżeli:

A) Konieczne trzeba zabezpieczyć ochronę życia lub zdrowia osoby, lub zabezpieczyć jej wolność, lub trzeba działać dla ochrony najlepszych interesów niepełnoletniego;

B) Informacje są przekazywane w celu udowodnienia faktu zawarcia ugody mediacyjnej, gdy druga strona kwestionuje lub odmawia tego faktu;

C) Strona jest zobowiązana do wypełnienia swojego prawnego obowiązku wziętego na siebie przed rozpoczęciem mediacji, dotyczącego ujawnienia informacji, które stały się znane drugiej stronie w procesie mediacji, pod warunkiem że informacje te zostaną ujawnione w maksymalnie wąskiej skali;

D) Ujawnienie informacji jest przewidziane na podstawie decyzji sądu lub innych decyzji o mocy wiążącej. W takim przypadku informacje zostaną ujawnione w maksymalnie wąskiej skali i odpowiednia strona zostanie o tym poinformowana z wyprzedzeniem;

E) Ujawnienie informacji jest szczególnie niezbędne w przypadku dochodzenia poważnego przestępstwa. W takim przypadku informacje zostaną ujawnione w maksymalnie wąskiej skali i odpowiednia strona zostanie o tym poinformowana z wyprzedzeniem;

F) Ujawnienie treści ugody mediacyjnej jest konieczne dla jej dobrowolnego wykonania lub obowiązkowego wyegzekwowania;

G) Spór prawny lub dyscyplinarny jest skierowany przeciwko osobie wydającej informacje i wywodzi się z procesu mediacji. Ponadto, ujawnienie tych informacji jest konieczne w celu ochrony interesów prawnych danej osoby;

H) Informacje ujawnione w trakcie procesu pod warunkiem zachowania poufności mediacji, były znane stronie przed wszczęciem mediacji, lub strona dostała je w inny sposób przewidziany prawem, lub informacja ta trafiła do przestrzeni publicznej w inny sposób, tak że, strona nie jest bezpośrednio czy pośrednio związana z naruszeniem obowiązku zachowania poufności przewidzianym w tym artykule.

5. W przypadkach, o których mówi się w punkcie 4 niniejszego artykułu, ujawnienie informacji poufnych osobie uprawnionej lub organowi uprawnionemu może odbyć się jedynie w skali odpowiedniej i proporcjonalnej w stosunku do zgodnego z prawem celu, tak aby maksymalnie zabezpieczyć poufność takich informacji od strony trzeciej.

6. Mediator powinien przed rozpoczęciem mediacji poinformować strony o obowiązku zachowania poufności i jego granicach.

7. Obowiązek ochrony poufności stosuje się również po zakończeniu mediacji, chyba że pisemne porozumienie między stronami a mediatorem stanowi inaczej.

8. W razie ujawnienia poufnych informacji w przypadkach przewidzianych w punkcie 4 niniejszego artykułu, odbiorca tych informacji jest zobowiązany do ich ochrony przed ujawnieniem.

Artykuł 11. Zasady i warunki wynagrodzenia mediatora

1. Warunki wynagrodzenia za działalność mediatora prowadzącego mediację prywatną, określa umowa zawarta między stronami a mediatorem.

2. Koszty jednej strony ponosi ta sama strona, a wspólne koszty związane z procesem mediacji są równo dzielone między strony, chyba że porozumienie o mediacji stanowi inaczej,

3. Mediator zaangażowany w proces mediacji sądowej, każdego roku jest zobowiązany do prowadzenia mediacji bez wynagrodzenia (Pro Bono) w określonej liczbie sporów. Liczba ta ustalana jest według Programu Mediacji Sądowej.

4. Za wyjątkiem przypadku przewidzianego w punkcie 3 niniejszego artykułu, działalność mediatora prowadzącego mediację sądową jest wynagradzana ze środków przeznaczonych na finansowanie programów mediacji sądowej, przydzielonych z budżetu państwa na finansowanie gruzińskich sądów powszechnych, chyba że Najwyższa Rada Sprawiedliwości według wartości przedmiotu sporu określa inny tryb wynagradzania mediatorów uczestniczących w procesach mediacji sądowej. Tryb wynagradzania mediatora zaangażowanego w mediację sądową, jest zatwierdzany przez Najwyższą Radę Sprawiedliwości Gruzji.

Artykuł 12 - Termin przedawnienia wniosku

1. Od momentu wszczęcia mediacji prywatnej, bieg terminu przedawnienia wniosku, przewidzianego w Kodeksie Cywilnym Gruzji ulega zawieszeniu.

2. Bieg terminu przedawnienia wniosku uznaje się za zawieszony do czasu zakończenia mediacji prywatnej, ale nie później niż dwa lata po rozpoczęciu mediacji prywatnej. Jeżeli mediacja prywatna nie dojdzie do skutku, czas w trakcie którego bieg terminu przedawnienia wniosku był zawieszony, nie będzie wliczony do wyżej wskazanego terminu.

Artykuł 13. Egzekwowanie ugody mediacyjnej

1. Za zgodą stron ugoda mediacyjna może być wyegzekwowana przez sąd.
2. O wykonanie ugody mediacyjnej do sądu może wystąpić jedna lub obie strony.
3. Sąd rozpatruje kwestię egzekwowania ugody mediacyjnej zgodnie z zasadami określonymi w niniejszej ustawie i w gruzińskim Kodeksie Postępowania Cywilnego.

Rozdział III

Stowarzyszenie Mediatorów Gruzkańskich

Artykuł 14. Skład i funkcje Stowarzyszenia Mediatorów Gruzkańskich, Jednolity Rejestr Mediatorów

1. Stowarzyszenie Mediatorów Gruzkańskich (zwane dalej „Stowarzyszeniem Mediatorów”) jest osobą prawną prawa publicznego ustanowioną na podstawie niniejszej ustawy, opartą na członkostwie, która dokonuje samoregulację środowiska mediatorów.
2. Artykuł 11 ustawy gruzkańskiej O Podmiotach prawnych Prawa Publicznego nie ma zastosowania do Stowarzyszenia Mediatorów Gruzkańskich.
3. Członkami Stowarzyszenia Mediatorów Gruzkańskich są mediatorzy zarejestrowani w Jednolitym Rejestrze Mediatorów.
4. W Jednolitym Rejestrze Mediatorów może zostać zarejestrowana osoba fizyczna, zdolna do czynności prawnych, która nie była karana, która przeszła szkolenie mediacyjne/mediatorów, zgodnie z programem certyfikacji mediatorów i która posiada certyfikat wydany przez Stowarzyszenie Mediatorów Gruzkańskich.
5. Program certyfikacji mediatorów powinien ustalać minimalne standardy dotyczące szkolenia mediacyjnego / mediatorów oraz określać treść i czas trwania takiego szkolenia, kwalifikacje trenerów, procedurę weryfikacji wiedzy zdobytej podczas szkolenia oraz inne kwestie związane ze szkoleniem. Program certyfikacji mediatorów jest zatwierdzany przez Stowarzyszenie Mediatorów Gruzkańskich.
6. Za zgodą Stowarzyszenia Mediatorów Gruzkańskich prawo do organizowania i prowadzenia szkolenia mediacyjnego / mediatorów przyznaje się instytucji / organizacji, której oferowany standard szkolenia mediacyjnego / mediatorów spełnia wymogi programu certyfikacji mediatorów. Stowarzyszenie Mediatorów określa listę

programów międzynarodowych które oferują szkolenia mediacyjne / mediatorów, spełniające wymogi, ustalone przez program certyfikacji mediatorów.

7. Jednolity rejestr mediatorów jest publikowany na stronie internetowej Stowarzyszenia Mediatorów. Powinien on zawierać co najmniej następujące dane:

- A) imię i nazwisko mediatora;
- B) rok urodzenia mediatora;
- C) Kwalifikacje mediatora i / lub status naukowy;
- D) Data rejestracji mediatora w Jednolitym Rejestrze Mediatorów.

8. Najwyższym organem Stowarzyszenia Mediatorów jest walne zgromadzenie Stowarzyszenia Mediatorów, składające się z mediatorów zarejestrowanych w Jednolitym Rejestrze Mediatorów. Częstotliwość zwoływania walnego zgromadzenia Stowarzyszenia Mediatorów, jego prawomocność i tryb podejmowania decyzji, określa statut Stowarzyszenia Mediatorów.

9. Funkcje walnego zgromadzenia Stowarzyszenia Mediatorów są następujące:

- A) Zatwierdzanie statutu Stowarzyszenia Mediatorów i wprowadzanie do niego zmian;
- B) Wybór i zwolnienie przewodniczącego Stowarzyszenia Mediatorów;
- C) Kształtowanie rady wykonawczej Stowarzyszenia Mediatorów oraz, w stosownych przypadkach, innych organów Stowarzyszenia Mediatorów, zgodnie z zasadami określonymi w statucie Stowarzyszenia Mediatorów;
- D) Zatwierdzenie programu certyfikacji mediatorów;
- E) Zatwierdzenie ujednoliconego standardu etyki mediatorów zarejestrowanych w Jednolitym Rejestrze Mediatorów, a także zatwierdzenie zasad prowadzenia wobec nich postępowań dyscyplinarnych;
- F) Wysłuchanie rocznego sprawozdania rady wykonawczej Stowarzyszenia Mediatorów;
- G) Ustalenie stałej kwoty składek członkowskich Stowarzyszenia Mediatorów.

10. Główne zasady i kierunki działalności Stowarzyszenia Mediatorów, podstawy i warunki członkostwa w Stowarzyszeniu Mediatorów, tryb wypowiedzenia członkostwa, a także inne kwestie związane z działalnością Stowarzyszenia Mediatorów określa statut Stowarzyszenia Mediatorów.

Artykuł 15. Rada wykonawcza Stowarzyszenia Mediatorów

1. Rada wykonawcza Stowarzyszenia Mediatorów (zwana dalej „radą wykonawczą”) zapewnia certyfikację mediatorów oraz prowadzenie Jednolitego Rejestru Mediatorów.

2. Funkcje rady wykonawczej są następujące:

A) Zarządzanie Stowarzyszeniem Mediatorów w sposób kolegialny;

B) Zatwierdzenie listy etatowej mediatorów;

C) Wdrażanie i realizacja programów szkoleniowych i edukacyjnych w celu podwyższenia kwalifikacji mediatorów;

D) Opracowanie zaleceń dotyczących wdrażania i rozwoju w Gruzji najlepszych praktyk zagranicznych w dziedzinie mediacji, oraz udostępnienie tych doświadczeń mediatorom;

E) Promowanie powszechnej dostępności mediacji i w tym celu współpraca z odpowiednimi organami państwowymi i organizacjami pozarządowymi;

F) Weryfikacja zgodności standardów szkolenia mediacyjnego / szkolenia dla mediatorów oferowanego przez instytucję / organizację, z wymogami programu certyfikacji mediatorów, oraz wydawanie zgody na organizowanie i przeprowadzenie takiego szkolenia.

G) Zdefiniowanie listy programów międzynarodowych które oferują szkolenia mediacyjne / szkolenia dla mediatorów zgodne z wymogami programu certyfikacji mediatorów.

H) Zapewnienie jednakowego stosowania ujednoliconego standardu etycznego przez mediatorów zarejestrowanych w Jednolitym Rejestrze mediatorów, uczestniczących w procesie mediacji sądowej w ramach swoich kompetencji.

i) Realizacja postępowania dyscyplinarnego i nałożenie odpowiedzialności dyscyplinarnej na mediatora zarejestrowanego w Jednolitym Rejestrze mediatorów, w razie naruszeń jednolitych standardów etycznych mediatorów zarejestrowanych w Jednolitym Rejestrze mediatorów, chyba że zgodnie ze statutem Stowarzyszenia Mediatorów odpowiednie prawo jest delegowane innemu organowi.

J) Obrona praw mediatorów w ramach swoich kompetencji;

K) Przygotowanie rocznego sprawozdania na temat rozwoju mediacji sądowej i ogólnej sytuacji w dziedzinie mediacji, oraz przedstawienie tego sprawozdania walnemu zgromadzeniu Stowarzyszenia Mediatorów.

3. Działalność członków rady wykonawczej jest nieodpłatna.

4. Działalność rady wykonawczej jest administrowana, organizowana i wspierana analitycznie, przez sekretariat rady wykonawczej.

5. Podstawowe zasady i kierunki działalności rady wykonawczej, a także inne sprawy związane z działalnością rady wykonawczej określone są w statucie Stowarzyszenia Mediatorów.

Artykuł 16. Przewodniczący Stowarzyszenia Mediatorów

1. Walne zgromadzenie Stowarzyszenia Mediatorów wybiera przewodniczącego Stowarzyszenia Mediatorów spośród członków Stowarzyszenia Mediatorów na okres 4 lat.

2. Przewodniczący Stowarzyszenia Mediatorów jest jednocześnie przewodniczącym rady wykonawczej i reprezentuje Stowarzyszenie Mediatorów.

Artykuł 17. Źródła finansowania Stowarzyszenia Mediatorów

Źródłami finansowania Stowarzyszenia Mediatorów są:

A) Składki członkowskie członków Stowarzyszenia Mediatorów;

B) Dotacje i dary;

C) Środki celowe przydzielane z budżetu państwa Gruzji;

D) Dochody z pracy wykonanej na podstawie umów;

E) Inne dochody otrzymane z działalności Stowarzyszenia Mediatorów dozwolone przez ustawodawstwo Gruzji.

Rozdział IV

Postanowienia przejściowe i końcowe

Artykuł 18. Postanowienia przejściowe

1. Najwyższa Rada Sprawiedliwości Gruzji przed 1 października 2019 r. powinna zatwierdzić formę Jednolitego Rejestru mediatorów.

2. Najwyższa Rada Sprawiedliwości Gruzji do 1 grudnia 2019 r. powinna dokonać rejestracji osoby fizycznej, zdolnej do czynności prawnych która nigdy nie była karana, posiada dokument potwierdzający przejście co najmniej 40 godzin szkolenia mediacyjnego / szkolenia dla mediatorów i która w ciągu ostatnich 2 lat przed wejściem w życie niniejszej ustawy, prowadziła co najmniej 1 mediację.

3. Najwyższa Rada Sprawiedliwości Gruzji do 15 grudnia 2019 r. powinna zwołać pierwszy zjazd osób zarejestrowanych w Jednolitym Rejestrze mediatorów, który zatwierdzi statut Stowarzyszenia Mediatorów oraz wybieże organy i osoby oficjalne

określone na mocy niniejszej ustawy. Pierwszy zjazd podejmuje decyzje na podstawie zwykłej większości głosów. Pierwsze spotkanie jest prawomocne, jeżeli uczestniczy w nim co najmniej połowa osób zarejestrowanych w Jednolitym Rejestrze mediatorów. Jeżeli pierwszy zjazd nie podejmie decyzji, o których mowi się w niniejszym punkcie, Najwyższa Rada Sprawiedliwości Gruzji powinna zapewnić przeprowadzenie następnego zjazdu w ciągu 10 dni od dnia pierwszego posiedzenia.

4. Mediacja rozpoczęta przed 1 stycznia 2020 r. powinna zakończyć się według zasad aktualnych do 1 stycznia 2020 r.

Artykuł 19. Wejście w życie ustawy

1. Niniejsza ustawa, za wyjątkiem art. 1-17 i punktu 4 art. 18, wchodzi w życie od razu po opublikowaniu.

2. Artykuły 1-17 i punkt 4 art. 18 wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2020 r.

Prezydent Gruzji

Salome Zurabiszwili

Tbilisi,

18 września 2019 r.

Źródło: Tłumaczenia Dawid Kandrewicz

Załącznik nr 2 Ankieta oceniająca szkolenia i konferencję

**Ankieta oceniająca szkolenia i konferencję w ramach projektu
„Mediacja: transformacja konfliktów w Gruzji. Wsparcie efektywności rozwiązywania
sporów poprzez rozwój i promocję alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów”**

(WYPEŁNIA W CAŁOŚCI UCZESTNIK PROJEKTU W FORMIE
ELEKTRONICZNEJ)

Data wypełnienia ankiety:.....

BLOK A. Ocena poszczególnych tematów szkoleń mediacyjnych i komunikacyjnych

Bardzo proszę ocenić w skali od 1 do 5 wymienione zagadnienia (1 oznacza ocenę bardzo złą, 5 bardzo dobrą), poprzez zakreślenie odpowiedniej wartości liczbowej na skali.

I. Organizacja szkoleń

Czy zostałeś odpowiednio wcześniej zawiadomiony o terminie i miejscu szkolenia	1	2	3	4	5
Czy miejsce szkolenia było dobrze przygotowane	1	2	3	4	5
Czy potrzebny sprzęt (komputery, rzutnik, flipcharty) był dobrej jakości w odpowiedniej ilości	1	2	3	4	5
Czy szkolenie odbywało się w zaplanowanym wymiarze czasowym	1	2	3	4	5
Czy było zapewnione wyżywienie/poczęstunek	1	2	3	4	5
Czy wymiar czasowy szkolenia był wystarczający	1	2	3	4	5
Czy były warunki umożliwiające integrację uczestników szkolenia	1	2	3	4	5

II. Szkolący

Czy treść szkolenia odpowiadała jego tematowi (nazwie)	1	2	3	4	5
Czy szkolący był dobrze przygotowany merytorycznie do prowadzenia szkolenia	1	2	3	4	5
Czy treść szkolenia była przekazywana w zrozumiały i przystępny sposób	1	2	3	4	5
Czy szkolenie zawierało ćwiczenia/zadania zespołowe umożliwiające przećwiczenie zdobytej wiedzy	1	2	3	4	5
Czy szkolący był dobrze nastawiony do uczestników, odpowiadał na pytania, udzielał dodatkowych wyjaśnień	1	2	3	4	5
Czy podczas szkolenia panowała dobra atmosfera sprzyjająca komunikacji	1	2	3	4	5

III. Materiały szkoleniowe

	tak	nie
Czy dostałeś materiały szkoleniowe (podręcznik, wydruki prezentacji, itp.)		

Czy materiały szkoleniowe wyczerpująco omawiały zagadnienia szkolenia	1	2	3	4	5
Czy materiały szkoleniowe były przystępnie napisane	1	2	3	4	5
Czy materiały szkoleniowe były pomocne w trakcie szkolenia	1	2	3	4	5
Czy materiały szkoleniowe będą pomocne w Twojej dalszej pracy zawodowej	1	2	3	4	5

IV. Przydatność szkoleń

Czy szkolenie spełniło Twoje oczekiwania	1	2	3	4	5
Czy szkolenie poszerzyło Twoją wiedzę o mediacji W jaki sposób?	1	2	3	4	5
Czy szkolenie poszerzyło Twoje umiejętności W jaki sposób?	1	2	3	4	5
Czy nabyte umiejętności będą przydatne w Twojej pracy zawodowej W jaki sposób?	1	2	3	4	5
Czy po szkoleniu masz nowe pomysły, które chciałbyś zastosować w swojej pracy zawodowej	1	2	3	4	5

V. Ocena ogólna

Czy ogólnie rzecz biorąc jesteś zadowolony ze szkolenia	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie
Czy w przyszłości zamierzasz działać jako mediator?	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie

Podczas szkolenia:

a) Najbardziej podobało mi się

b) Przede wszystkim zabrakło mi.....

Inne sugestie i uwagi dotyczące szkoleń

.....

Rekomendacje odnośnie działań w przyszłym roku

.....

.....

BLOK B. Ocena konferencji

Czy konferencja była właściwie zorganizowana	1	2	3	4	5
Czy zostałeś odpowiednio wcześniej zawiadomiony o terminie i miejscu konferencji	1	2	3	4	5
Czy konferencja odbyła się w zaplanowanym wymiarze czasowym	1	2	3	4	5
Czy konferencja poszerzyła Twoją wiedzę	1	2	3	4	5
Czy tematyka konferencji była interesująca	1	2	3	4	5
Czy konferencja spełniła Twoje oczekiwania	1	2	3	4	5

Podczas konferencji:

- a) Najbardziej podobało mi się
- b) Przede wszystkim zabrakło mi.....

Inne sugestie i uwagi dotyczące konferencji

.....

Płeć:

Kobieta

Mężczyzna

Wiek:

18-24

25-60

Powyżej 60

Dziękuję za wypełnienie ankiety!

**Ramowy program szkolenia podstawowego Gori & Tbilisi 9-13 i 16-20
września 2013**

Dzień I Tematy:

- Wprowadzenie, cele, oczekiwania, metody i zasady pracy
- Konflikt:
 - o własne doświadczenia
 - o istota konfliktu
 - o definicje
 - o rola mediatora
 - o źródła konfliktu
 - o dynamika konfliktu
 - o style radzenia sobie z różnicami interesów
- Cechy dobrego mediatora

Dzień II Wprowadzenie

- Modelowa mediacja wg Lena Riskina – film
- Mediacja – jak to działa (prezentacja)
- Etapy mediacji - otwarcie
- Etapy mediacji - niezakłócone wypowiedzi
- Definiowanie kwestii
- Symulacja

Dzień III

- Umiejętności komunikacyjne w mediacji – parafraza
- Umiejętności komunikacyjne w mediacji – przeformułowanie
- Symulacja mediacji
- Gra negocjacyjna
- Odkrywanie potrzeb, interesów i obaw w mediacji
- Etapy mediacji: wymiana; negocjowanie porozumienia
- Zasady sporządzania ugód
- Etapy mediacji: poszukiwanie rozwiązań i zamknięcie sesji

Dzień IV

- Wieloznaczność pojęć – ćwiczenie
- Przykłady ugód i ćwiczenie w ich sporządzaniu
- Mediacja w Gruzji – prezentacja
- Odkrywanie potrzeb
- Mediacja w konfliktach etnicznych
- Symulacja mediacji
- Spotkania na osobności

Dzień V

- Bezstronność w mediacji
- Język neutralny
- Symulacja mediacji konfliktu na tle etnicznym
- Współmediacja
- Symulacja mediacji konfliktu rodzinnego
- Pytania i wątpliwości
- Test końcowy
- Perspektywa dalszej współpracy

Załącznik nr 4

Ramowy program konferencji

Gruzji, Tbilisi, 2013 r. 17-18 października

17 października, godz. 10:00 – 17:00

Mediacja w Polsce i Gruzji: porównanie rozwiązań; wystąpienia ekspertów z Polski i Gruzji:

- SO Anna Korwin-Piotrowska – Co mediacja dała polskiemu wymiarowi sprawiedliwości?
- Dr Marzena Kruk – Stan rozwoju i perspektywy dla mediacji w Polsce z punktu widzenia

Ministerstwa Sprawiedliwości

- Maciej Tański – Praktyka mediacji w Polsce
- Tomasz P. Antoszek – Sposoby promocji mediacji w Polsce
- Małgorzata Ratajczyk-Dobrowolska – Kształcenie mediatorów w Polsce

18 października – godz. 10:00 – 13:00

Dyskusje w grupach roboczych:

- Mediacja sądowa – perspektywy rozwoju w Gruzji
- Mediacja pozasądowa - perspektywy rozwoju w Gruzji

Sesja wspólna – podsumowanie i formułowanie wniosków.

Załącznik nr 5

Ankieta dla uczestników szkoleń i konferencji

Szanowni Państwo!

Chcielibyśmy dowiedzieć się, jaką rolę w Państwa opinii odgrywa obecnie mediacja w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych, gospodarczych i społecznych w Gruzji. Uprzejmie prosimy o wypełnienie poniższej ankiety. Pomoże nam ona prowadzić bardziej skuteczne działania na rzecz rozwoju mediacji.

Z góry serdecznie dziękujemy!

1. Mediacja w Gruzji jest obecnie:
 - Zupełnie nie znana
 - Raczej nieznana
 - Nie mam zdania
 - Znana
 - Bardzo znana
2. Mediacja ma największe szanse zdobycia popularności w obszarze:
 - Sporów rodzinnych
 - Sporów gospodarczych
 - Sporów lokalnych, społecznych
3. Rozwiązania prawne w Gruzji:
 - Wspierają rozwój mediacji
 - Hamują rozwój mediacji
 - Nie mam zdania
4. Wsparciem mediacji powinny zajmować się przede wszystkim:
 - Administracja, na przykład Ministerstwo Sprawiedliwości
 - Władze lokalne
 - Organizacje międzynarodowe
 - Organizacje pozarządowe
5. Czy w ostatnim roku miały miejsce jakies wydarzenia, które mogły mieć wpływ na rozwój mediacji w Gruzji? Jakie:
 -
 -

-
- 6. Czy zna Pani/ Pan ośrodek, który prowadzi mediacje?

- Tak
- Nie

Jeśli tak:

- 7. Obecnie w Gruzji mediacje prowadzi... proszę wskazać znany Pani/ Panu ośrodek.

-
- 8. Jak Pani/ Pan ocenia szanse, że mediacja stanie się popularna w Gruzji?
- Bardzo wysoko
- Raczej wysoko?
- Nie mam zdania
- Nisko
- Bardzo nisko?

Dlaczego?

- 9. Czy w 2014 roku uczestniczył Pani/ Pan w jakimś wydarzeniu związanym z mediacją? Jeśli tak – jakim?

•

- 10. Od czego zależy w pierwszej kolejności rozwój mediacji w Gruzji? Proszę wymienić:

•
•
•

- 11. Proszę podać trzy działania, które mogłyby wpłynąć na jej popularność:

•
•

- 12. Jestem:

- Przedstawicielem administracji rządowej
- Przedstawicielem władz lokalnych
- Pracownikiem organizacji pozarządowej
- Inne – jakie?

Załącznik nr 6

PROCES MEDIACJI

<p style="text-align: center;">Etap 1 Otwarcie sesji</p>	<p style="text-align: center;">Etap 2 Niezakłócone wypowiedzi</p>	<p style="text-align: center;">Etap 3 Wymiana</p>
<p>Nadanie tonu; Powitanie</p> <p>Przedstawienia; Przejście na Pani/e [Imię?]</p> <p>Zwięzłe objaśnienia</p> <ul style="list-style-type: none"> Rola mediatora (nie osądza, nie decyduje, kto ma rację; pomaga osiągnąć akceptowalne dla obu stron porozumienie) Przebieg mediacji (nieformalny, ustrukturyzowany, elastyczny) i rezultaty Spotkania indywidualne Dobrowolne uczestnictwo (dobra wola, wynik w waszych rękach) Uprawnienia (jeśli potrzeba) Podstawowe zasady: nie przerywamy sobie; traktujemy się z szacunkiem <p>Poufność</p> <p>Ramy czasowe</p> <p>Ew. rola osoby 3. — stażysta, superwizor</p> <p>Pytania?</p> <p>Przejście: O ile mi wiadomo...</p>	<p>Rola mediatora</p> <ul style="list-style-type: none"> Słuchaj na słowa kluczowe Zapisuj (skargi, problemy, kwestie, propozycje rozwiązań) Podsumuj, upewnij się <p>Kroki:</p> <ul style="list-style-type: none"> Każda strona przedstawia swoje spojrzenie na sprawę. Zaczyna inicjator/powód lub kto chce Podsumuj kluczowe kwestie (wspólna lista) Upewnij się, czy dobrze rozumiałeś <p>Ew. przerwa na sporządzenie porządku sesji</p> <p>Określ:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wspólny „pozytyw”/temat neutralny (łodołamacz) Blokady emocjonalne Kwestie merytoryczne 	<p>Kroki:</p> <ul style="list-style-type: none"> (Wznów sesję) Przedstaw porządek pracy Rozpocznij od tematu neutralnego, pozytywnego; respondent pierwszy Blokady emocjonalne Kwestie merytoryczne <p>Cele:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zobaczyć w sobie ludzi Skupić się na przyszłości Budować rozumienie (nie: zgodę) przeciwnego stanowiska <p>Techniki</p> <ul style="list-style-type: none"> parafrazuj nazywaj emocje, odczucia tłumacz, przeformułuj zamieniaj role podsumowuj, streszczaj <p>Przejście</p> <p>Rozumienie stanowisk (czy odbiór zgadza się z intencją?) Skieruj uwagę na możliwe rozwiązania.</p>
<p style="text-align: center;">Etap 4 Praca nad porozumieniem</p>	<p style="text-align: center;">Etap 5 Sporządzanie porozumienia</p>	<p style="text-align: center;">Etap 6 Zamknięcie sesji</p>
<p>Możliwe kroki</p> <ul style="list-style-type: none"> Burza mózgów (pomysły bez oceniania) Ustal obiektywne kryteria oceny (oparte na interesach stron) Uporządkuj; wybierzcie najlepsze <p>Rola mediatora</p> <ul style="list-style-type: none"> Upewnij się, czy wszystkie kwestie zostały poruszone Zachęcaj strony do aktywności (każdy pomysł się liczy) Dbaj o równowagę i konkretność <p>Przejście</p> <ul style="list-style-type: none"> Dowartościuj za czas, wysiłki, energię i pracę. Naszkicuj porozumienie. 	<p>Neutralnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> Napisz szkic; odczytaj na głos Wymień uzgodnienia (oddzielnie dla każdej strony) Unikaj zdań warunkowych Opisuj zachowania i działania Pisz czytelnie Unikaj żargonu prawniczego <p>Czy jest wyważone i MAKRO?</p> <p><u>M</u>ierzalne</p> <p><u>A</u>kuratne (zczasowane)</p> <p><u>K</u>onkretne</p> <p><u>R</u>ealistyczne</p> <p><u>O</u>siągalne</p> <p>Rozważ</p> <ul style="list-style-type: none"> Pracę do domu — porozumienie tymczasowe <p>Przejście</p> <ul style="list-style-type: none"> wszyscy podpisują i dostają swoje egzemplarze 	<p>Porozumienie</p> <ul style="list-style-type: none"> Podsumuj rezultaty Dowartościuj Wspomnij o dalszych krokach (6-10 tygodni) Zachęć do używania technik komunikacyjnych „Sesję uważam za zamkniętą” <p>Następna sesja</p> <ul style="list-style-type: none"> Podsumuj postępy Określ zadania na przerwę (co powinno się wydarzyć przed następną sesją) Ustal datę (1-2 tygodni) Podziękuj za udział Poinformuj swój ośrodek o terminie następnej sesji <p>Brak porozumienia</p> <ul style="list-style-type: none"> Pozytywne podsumowanie osiągnięć (np. lepsze zrozumienie stanowisk) Wymień pozostałe trudności lub możliwości Wspomnij o następnych krokach Podziękuj za udział i wysiłek

FAZY POSTĘPOWANIA MEDIACYJNEGO

Na mediatorze spoczywają obowiązki związane ze sprawną organizacją i kierowaniem postępowaniem mediacyjnym, które składa się z trzech faz.

Jest to inna forma prezentacji poszczególnych etapów mediacji ze wskazaniem na rodzaje dokumentów jakie powinien mediator prowadzić oraz jakie podejmować czynności, aby mediacja była sprawnie prowadzona.

Faza pierwsza – wszczęcie postępowania mediacyjnego.

1. Złożenie wniosku o mediację przez stronę lub strony sporu.
2. Skierowanie sprawy do mediacji przez sąd.
3. Wyrażenie zgody na mediację przez wszystkie strony sporu.
4. Zawarcie umowy o mediację przez strony z mediatorem.
5. Wyznaczenie przez mediatora terminu oraz miejsca mediacji.

Faza druga – sesja mediacyjna.

1. Wystąpienie mediatora – wyjaśnienie stronom istoty i zasad mediacji.
2. Uzgodnienie ze stronami zasad zachowania się w czasie spotkań.
3. Przedstawienie obowiązujących procedur mediacyjnych.
4. Swobodna prezentacja przez strony własnego stanowiska w sporze.
5. Wzajemna konfrontacja stanowisk przez strony
6. Rozmowy na osobności mediatora ze stronami.

Faza trzecia – uzgodnienia końcowe.

1. Wybór rozwiązania możliwego do zaakceptowania dla obu stron.
2. Przygotowanie przez strony projektu ugody przy pomocy mediatora.
3. Sprawdzenie realności propozycji pod względem prawnym oraz realności jej wykonania.
4. Sporządzenie protokołu z mediacji przez mediatora.
5. Podpisanie ugody przez strony sporu.

UMOWA O MEDIACJĘ -1

Gori dnia

(pieczęć instytucji)

Umowę o przeprowadzenie mediacji zawarto w dniu ... na podstawie: – wniosku o przeprowadzenie mediacji – zgody na mediację*

- pomiędzy:

1.

(nazwisko i imię, adres zamieszkania, telefon)

2.

(nazwisko i imię, adres zamieszkania, telefon)

Przedmiotem mediacji są następujące kwestie:

1.

.....

2.

.....

Strony wyraziły zgodę na udział w postępowaniu mediacyjnym n/w mediatora:

Panią/a

(nazwisko i imię, telefon)

wpisanego na listę stałych mediatorów Elbląskiego Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej.

Czas trwania mediacji określa się od dnia do dnia

Koszty postępowania mediacyjnego**:

1. Opłata kancelaryjna 25 Gel od każdej strony.

2. Pierwsze posiedzenie mediacyjne - 60 Gel od każdej strony, następne po 25 Gel.

3. Wartość przedmiotu sporu: Gel z tego 1% za całość mediacji.

4. Wynajem pomieszczenia 50 Gel za jedno posiedzenie.

5. Wydatki mediatora udokumentowane.

Umowę sporządzono w 3 egzemplarzach po jednym dla każdej ze stron oraz jeden dla mediatora.

podpis strony

podpis strony

podpis mediatora

1.

2.

.....

ZGODA NA MEDIACJĘ

Ja niżej podpisany(a)
zamieszkały(a)

(nazwisko i imię)

w telefon kontaktowy
.....

(adres zamieszkania)

wyrażam zgodę na mój udział w postępowaniu mediacyjnym zgodnie ze
złożonym w dniuwnioskiem o przeprowadzenie mediacji przez

Pana(ią)zamieszkałego(a)
w.....

(nazwisko i imię)

(adres zamieszkania)

Wyrażam również zgodę na stałego mediatora Pana(ią).....

.....telefon kontaktowy
.....

członka Centrum Mediacji w Gori, osobę godną zaufania ujętą w wykazie
Prezesa Sądu Okręgowego w Gori.

.....

(miejsowość, data)

.....

(czytelny podpis)

Załącznik 10

UMOWA O MEDIACJĘ -2

zawarta w Warszawie w dniu DD MM RRRR roku pomiędzy:

..... (nazwa, adres, NIP)

oraz

..... (nazwa, adres, NIP)

zwanymi dalej „Stronami”,

a

[nazwa] z siedzibą przy ulicy [nazwa], [kod] [miasto], NIP ..., REGON ..., zwaną dalej „Ośrodkiem”.

§1

Przedmiot umowy

Przedmiotem niniejszej Umowy mediacyjnej („Umowa”) jest doprowadzenie Stron do polubownego rozwiązania sporu dotyczącego (krótki opis sporu) („Spór”). Polubowne rozwiązanie Sporów nastąpi przy udziale Mediatora/ów z Ośrodka, wybranego/ych przez Strony zgodnie z regulaminem Ośrodka. Zapisy niniejszej umowy odnoszące się do Ośrodka mają zastosowanie wobec Mediatora/ów wybranych przez Strony do realizacji celu niniejszej Umowy.

§2

Należyta staranność i dobra wiara

Strony oraz Ośrodek zobowiązują się dołożyć wszelkich starań, aby w dobrej wierze doprowadzić Spór do polubownego rozwiązania.

§3

Udział w mediacji

Udział w mediacji jest dobrowolny.

Dla uzyskania pewności, że Strony działają z należytym rozeznaniem, możliwy jest udział w mediacji – za zgodą obu Stron – niezależnych ekspertów, w szczególności

prawników oraz osób posiadających fachową wiedzę związaną z przedmiotem czy charakterem sporu.

§4

Zobowiązania Ośrodka

Ośrodek zobowiązuje się:

Dołożyć wszelkich starań, aby działając poprzez Mediatora/ów doprowadzić Spór do polubownego rozwiązania zgodnie z zasadami dobrej wiary w negocjacjach i nie naruszając zasady samostanowienia Stron.

Zapewnić udział Mediatora/ów w spotkaniach indywidualnych ze Stronami oraz w spotkaniach wspólnych.

Nie działać w imieniu żadnej ze Stron.

§5

Odpowiedzialność Mediatora

Mediator nie ponosi odpowiedzialności za szkody powstałe w związku z mediacją w następstwie jego działań lub zaniechań.

Wyłączenia odpowiedzialności Mediatora nie dotyczą odpowiedzialności za szkody będące wynikiem jego winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa.

§6

Zapis mediacji

Strony oraz Mediator zgadzają się nie prowadzić żadnego zapisu z przebiegu mediacji a jedynie Mediator będzie mógł prowadzić robocze notatki.

§7

Zakończenie mediacji

Mediacja zostanie zakończona, gdy nastąpi którekolwiek ze zdarzeń:

nastąpi polubowne rozwiązanie Sporu;

Strona zgłosi wycofanie się z mediacji;

Mediator zrezygnuje z powierzonej mu funkcji;

Mediator zdecyduje o przerwaniu mediacji, kiedy uzna w trakcie mediacji, że nie ma szansy ani warunków na osiągnięcie polubownego rozwiązania Sporu.

§8

Zobowiązanie do niewszczywania postępowania sądowego lub arbitrażowego

Strony zobowiązują się przez czas trwania mediacji nie wszczynać żadnego postępowania sądowego lub arbitrażowego, którego przedmiotem byłby Spór.

Jeżeli w podlegającym mediacji Sporze między Stronami toczy się postępowanie sądowe, Strony zobowiązują się wystąpić do sądu z wnioskiem o zawieszenie postępowania na czas udziału Stron w postępowaniu mediacyjnym.

§9

Zobowiązanie do zachowania poufności

Strony oraz Mediator i Ośrodek zobowiązują się zachować w tajemnicy fakt prowadzenia Mediacji oraz wszelkie wiadomości powzięte w trakcie lub w związku z Mediacją.

Strony oraz Mediator i Ośrodek zobowiązują się nie wykorzystywać w trakcie ewentualnego postępowania sądowego lub arbitrażowego dokumentów, które zostały im ujawnione w trakcie lub w związku z Mediacją. Strony zobowiązują się też nie powoływać na świadków ani biegłych w postępowaniu sądowym lub arbitrażowym osób, które brały udział w mediacji na okoliczność faktów, o których dowiedziały się w trakcie lub w związku z mediacją.

Poufny charakter mediacji nie wyłącza możliwości ujawniania jej przebiegu w postępowaniach sądowych przeciwko Mediatorowi związanych z przebiegiem mediacji, w zakresie niezbędnym do ochrony interesów Mediatora.

Obowiązek zachowania w tajemnicy przebiegu mediacji nie dotyczy sytuacji, gdy Mediator poweźmie informacje o popełnieniu przez jedną ze stron przestępstwa ściganego z urzędu.

§10

Koszty mediacji

Strony pokryją koszty Mediatora/ów związane z mediacją (między innymi podróż, hotel itp.) oraz wypłacą Ośrodkowi wynagrodzenie w wysokości _____ złotych netto za dzień pracy Mediatora/ów plus należny podatek VAT. Koszt sporządzenia pierwszego projektu ugody wynosi 1000 zł netto plus należny podatek VAT. W przypadku niezawarcia ugody po sporządzeniu jej projektu koszt ten nie jest zwracany i jest wymagalny.

Wynagrodzenie Ośrodka będzie wypłacone przelewem na wskazane konto bankowe nie później niż w ciągu 14 dni po otrzymaniu wystawionej przez Ośrodek na Stronę faktury VAT.

Przez dzień pracy rozumie się 7 godzin spędzonych na wykonywaniu lub przygotowywaniu się do wykonywania Umowy. W czas pracy wchodzi także podróż do i z miejsca realizowania Umowy.

W braku odmiennych postanowień każda ze stron zobowiązuje się pokryć połowę wynagrodzenia Ośrodka oraz połowę kosztów związanych z udziałem Mediatora/ów w mediacji.

Strony we własnym zakresie pokrywają swoje koszty uczestnictwa w mediacji.

§11

Kopie Umowy

Umowa zostaje sporządzona w jednobrzmiących egzemplarzach po jednym dla każdej ze Stron i dla Ośrodka.

**STRONY OŚWIADCZAJĄ, ŻE AKCEPTUJĄ POSTANOWIENIA
NINIEJSZEJ UMOWY I PODPISUJĄ JĄ DOBROWOLNIE.**

.....	
.....		
imię i nazwisko Strony	data	podpis
.....
.....		
imię i nazwisko Strony	data	podpis
.....
.....		
w imieniu Ośrodka	data	podpis

Załącznik 3

ZOBOWIĄZANIE DO ZACHOWANIA POUFNOŚCI

Jako osoba uczestnicząca w postępowaniu mediacyjnym między [strona A] a [strona B] oświadczam, że przyjmuję do wiadomości i zobowiązuję się w imieniu własnym oraz reprezentowanego podmiotu do:

Zachowania w poufności wszelkich ujawnionych i przekazanych w toku mediacji informacji, w tym również wszystkich dokumentów (w tym elektronicznych), raportów lub innych materiałów;

Nie powoływania się na lub przedstawiania jako dowodu w postępowaniu sądowym, arbitrażowym lub jakimkolwiek innym:

opinii, ocen, oświadczeń, sugestii przedstawianych lub wyrażanych przez jakiegokolwiek uczestnika mediacji w odniesieniu do sporu lub możliwego polubownego rozwiązania; uznania jakiegokolwiek okoliczności faktycznej, hipotetycznego bądź twierdzącego, dokonanego przez jakąkolwiek osobę w toku mediacji w odniesieniu do sporu sądowego lub przedmiotu mediacji;

propozycji, sugestii bądź oświadczeń lub opinii wyrażonych przez mediatora;

faktu, że ktokolwiek nie wyraził woli lub ochoty zaakceptowania propozycji ugodowej przedstawionej przez jakąkolwiek osobę uczestniczącą w mediacji.

Nienagrywania, niesporządzania protokołu czy notatek poza notatkami na własny użytek.

Imię i nazwisko	Nazwa firmy	Podpis

Umiejętności związane z procesem mediacji:

1. Ocenianie, czy sprawa nadaje się do mediacji – ocena sytuacji i określenie, czy mediacja jest odpowiednia.
2. Podejmowanie decyzji co do obecności współmediatora – określenie, czy współmediator jest potrzebny.
3. Wyjaśnianie zasady poufności oraz jej ograniczeń – informowanie uczestników o zasadach poufności.
4. Zawieranie umowy o mediację – formalizacja procesu poprzez zawarcie umowy.
5. Planowanie struktury sesji mediacyjnej – organizacja sesji mediacyjnej.
6. Przygotowanie programu sesji – opracowanie planu działań na sesję.
7. Ustalanie hierarchii priorytetów – identyfikacja i ustalanie kolejności priorytetów dyskusji.
8. Bezstronność, równoważenie – utrzymywanie obiektywizmu i elastyczność w podejściu.
9. Radzenie sobie z nierównowagą sił – monitorowanie i zarządzanie nierównowagą między stronami.
10. Utrzymywanie odpowiedniego tempa mediacji – kontrola tempa postępów mediacji.
11. Podtrzymywanie zaangażowania w proces mediacji – utrzymywanie skupienia stron na procesie.
12. Określanie momentu zakończenia mediacji – określenie właściwego momentu na zakończenie mediacji.
13. Jasne, klarowne kończenie mediacji – właściwe zakończenie procesu mediacyjnego.

Umiejętności osobiste:

1. Czytelne wyjaśnianie procesu – umiejętność jasnego przekazywania informacji.
2. Zrozumienie dla stron, budowanie relacji z obiema stronami – empatia i budowanie relacji.
3. Aktywne słuchanie i umiejętności komunikacyjne – umiejętność słuchania i komunikacji.
4. Nazywanie uczuć i obaw – umiejętność wyrażania i zrozumienia emocji.
5. Poszukiwanie wspólnego rozumienia problemów – współpraca w celu znalezienia wspólnego gruntu.
6. Radzenie sobie z agresją, konfliktem – zarządzanie agresją i konfliktami.
7. Rozumienie potrzeb – identyfikowanie i zrozumienie potrzeb stron.
8. Budowanie współpracy – wspieranie współpracy między uczestnikami.
9. Pozytywne przeformułowywanie, używanie metafor i diagramów – wykorzystanie pozytywnej komunikacji i narzędzi wizualnych.

10. Uważne kończenie procesu mediacji – staranne zakończenie każdej sesji mediacyjnej.
11. Komunikacja niewerbalna, kontakt wzrokowy i reagowanie niewerbalne – umiejętność czytania i korzystania z komunikacji niewerbalnej.
12. Adekwatne posługiwanie się humorem – odpowiednie użycie humoru w celu złagodzenia napięć.

Umiejętności rozwiązywania problemów:
--

1. Definiowanie i wyjaśnianie kwestii mediacyjnych – identyfikowanie i klarowanie problemów.
2. Zbieranie informacji ustnych i pisemnych – zbieranie istotnych danych.
3. Zadawanie pytań – formułowanie pytań w celu uzyskania ważnych informacji.
4. Dostarczanie informacji – bez dawania rad – informowanie bez narzucania rozwiązań.
5. Rozkładanie problemu na mniejsze części – dekonstrukcja problemów na łatwiejsze do zarządzania elementy.
6. Skupianie się na przyszłości – koncentrowanie się na przyszłych rozwiązaniach, a nie na przeszłości.
7. Rozszerzanie i odkrywanie możliwych rozwiązań – generowanie alternatywnych rozwiązań.
8. Testowanie, sprawdzanie realności rozwiązań – weryfikacja wykonalności rozwiązań.
9. Negocjowanie – umiejętność prowadzenia negocjacji.
10. Strategie radzenia sobie z impasem – radzenie sobie z sytuacjami, kiedy mediacja staje w miejscu.
11. Tworzenie porozumienia małymi krokami – metodologiczne osiąganie postępów.
12. Przewidywanie i zapobieganie problemom – proaktywne identyfikowanie i unikanie potencjalnych problemów.
13. Pisanie wstępnej wersji porozumienia mediacyjnego – redagowanie propozycji porozumienia.

**Jak pomóc rodzicom po rozstaniu przejść
od konfliktu do współpracy?
Techniki mediacyjne**

1. Okaż zainteresowanie oboju rodzicom, staraj się zbudować wzajemne zaufanie i nawiązać dobry kontakt z każdym z nich.
2. Zidentyfikuj najważniejsze potrzeby, troski i obawy każdego z rodziców, odróżniając rozpad związku małżeńskiego od ciągle istniejących relacji rodzicielskich.
3. Czego najbardziej obawia się każde z rodziców?
4. Spróbuj uzyskać od rodziców „wizerunek” dziecka i ustal, jak każde z nich postrzega potrzeby dziecka.
5. Staraj się poznać więzi emocjonalne dziecka i jego „sieć wsparcia”.
6. Zadawaj pytania ukierunkowane na przyszłość.
7. Pozwól wyrazić oczekiwania dotyczące ról i obowiązków obojga rodziców.
8. Co do tej pory powiedziano dziecku? Co jeszcze trzeba mu wyjaśnić?
9. Użyj dodatkowego, pustego krzesła; fotografii dziecka, maskotki.
10. Zaplanuj ramy czasowe ew. porozumienia – na okres bieżący i/lub długoterminowe?
11. Przeanalizuj możliwe warianty pod kątem ich konsekwencji dla dziecka.
12. Stosuj odwrócenie ról, wchodzenie w skórę drugiej strony.
13. Narysuj kalendarz, aby opracować plan podziału czasu spędzanego z dzieckiem lub terminarz spotkań.
14. Posługuj się flipchartem (dużymi płachtami papieru) – zapisuj na nim plan spotkania, priorytety, kalendarz, rozkład zajęć dodatkowych itd.

Typowe reakcje dzieci na rozwód

Stopień, w jakim dzieci radzą sobie z dostosowaniem się do nowej sytuacji po rozwodzie, zależy od trzech czynników:

- Jakości ich stosunków z każdym z rodziców przed rozwodem
- Intensywności i długości trwania konfliktu, który doprowadził do rozwodu
- Stopnia, w jakim rozwodzący się rodzice skupiają się na potrzebach dzieci

Z reguły dzieci, których rodzice przechodzą „trudny” rozwód, podejmują zachowania, dzięki którym czują się bezpiecznie. Poniżej znajduje się opis najczęściej spotykanych reakcji dzieci na rozwód czy separację:

Zaprzeczenie

Najczęściej pojawia się w wypadku młodych dzieci i objawia się pod postacią „opowiadactwa” (mamusia i tatuś jadą ze mną do Disneylandu; przeprowadzamy się do domu „bliźniaka” i tatuś będzie mieszkał obok, często dzieci takie mają także fantazje na temat pogodzenia się rodziców).

Poczucie opuszczenia

Kiedy rodzice przestają ze sobą mieszkać dzieci martwią się o to kto się nimi zajmie. Obawiają się, że również z nimi można się rozwieść i że zostaną porzucone przez jedno lub oboje rodziców. Sytuacja ulega pogorszeniu w przypadku rodziców, którzy oboje albo tylko jedno z nich wprowadzają dzieci w poufne sprawy, mówią w ich obecności o drugim rodzicu, używając określeń takich jak „Tata się z nami rozwodzi”, kiedy nie przychodzi na czas odebrać dziecka, lub sugerują że drugi rodzic chce ich zabrać. Dzieci, które czują się zagrożone mówią rzeczy, które mają wywołać określoną reakcję u matki lub ojca (przejaw ich troski o dziecko). Jeśli dzieciom nie „zezwała się” na utrzymywanie dobrych stosunków z drugim z rodziców bądź jeśli czują, że muszą się opiekować jednym z rozwodzących się rodziców istnieje duże prawdopodobieństwo że doświadczą uczucia rozdartej lojalności albo nawet, w przypadkach najostrzejszych, mogą obrócić się wraz z jednym z rodziców przeciwko drugiemu (triangulacja).

Skupienie na zdobywaniu informacji

Dzieci będą chciały znać szczegóły tego co dzieje się między rodzicami i jaki to będzie miało na nie wpływ. Informacje od rodziców winny być niesprzeczne i dostosowane do wieku dzieci.

Złość i wrogość

Dzieci może cechować złość i wrogi nastawienie w stosunku do rówieśników, rodzeństwa czy rodziców. Wyniki dziecka w szkole mogą się obniżyć. Wrogość w stosunku do rodziców skupia się z reguły na tym z nich, które dziecko uważa za winne rozpadu małżeństwa. Wrogość skierowana przeciwko samemu sobie często przypomina depresję.

Depresja

Senność, zaburzenia spania i jedzenia, acting out, odsunięcie się od kręgu znajomych, uszkodzenia ciała (częściej spotykane u dojrzewających dzieci).

Niedojrzałość/ Zbytnia dojrzałość

Dzieci mogą cofnąć się do wcześniejszych faz rozwoju, gdy czują się pewne miłości obojga rodziców. Możliwe, że zaczną mówić w dziecinny sposób lub moczyć łóżko. Możliwe jest także ponad miarę „dorosłe” zachowanie dzieci, co stanowi odpowiedź na emocjonalne i fizyczne potrzeby rodziców („ktoś tu musi przejąć kierownictwo”).

Skupienie się na pogodzeniu rodziców

Im silniejszy konflikt pomiędzy rodzicami tym dłużej dzieci trzymają się myśli o pogodzeniu się rodziców. Jest jasne, że rodzice nie rozpoczynają jeszcze nowego życia. Dzieci często zachowują się w sposób, który ma zmusić rodziców do kontaktów (zachowania zarówno pozytywne, jak i negatywne). Dzieci rodziców, których małżeństwa były pełne konfliktów, często myślą skonfliktowanie z intymnością. Postrzegają rodziców jako osoby pozostające w intymnym związku.

Obwinianie się i poczucie winy

Ponieważ wiele stresu i konfliktów w rodzinie związane jest ze stresem, jaki ze sobą niesie bycie rodzicem i wychowywania dzieci, dzieci często czują się odpowiedzialne za rozwód – uważają że przyczyniły się do niego swoim zachowaniem. W szczególności dotyczy to wypadków gdy rodzice kłócą się w czasie odbioru dziecka od drugiego rodzica czy ustalania planu spotkań: dzieci dostrzegają, że to w związku z nimi kłócą się rodzice. Dzieci takie mogą starać się skłonić rodziców do pogodzenia obiecując dobre zachowanie; mogą mieć trudności z przejściami od rodzica do rodzica bądź odmówić pójścia z drugim rodzicem.

Acting Out

Dzieci często reagują odreagowaniem na złość rodziców i swoją własną. Starając się przetrwać we wrogim środowisku, dzieci często biorą stronę rodzica, z którym przebywają. Może to znaleźć wyraz w odmowie rozmowy telefonicznej z drugim rodzicem czy niechęcią do spędzania czasu

z drugim rodzicem. Młodzież dojrzewająca często odreagowuje w sposób podobny do tego, jak robią to dorośli.

Podsumowując, można się spodziewać, że dzieci będą poddawać próbie lojalność rodziców, będą doświadczać problemów związanych z lojalnością nie chcąc ranić któregokolwiek z rodziców, zmuszać rodziców do kontaktowania się ze sobą co w ich odczuciu może pomóc utrzymać małżeństwo, wnieść do sytuacji w której się znajduje trochę siły, wyrazić złość z powodu rozwodu rodziców, od czasu do czasu odmówić pójścia z jednym z rodziców (normalny stres związany z rozwodem, konflikt lojalności/triangulacja albo po prostu niechęć przerwania tego co właśnie robią – sytuacja podobna do tej, która się zdarza gdy odbieramy dziecko z przedszkola czy kiedy chcemy wracać do domu z parku).

Najpowszechniej występujące problemy mają związek z konfliktem lojalności, triangulacją i projekcjami.

Triangulacja – dziecko odmawia spędzania czasu z drugim rodzicem czy rozmawiania z nim przez telefon, obraża słownie drugiego rodzica.

Konflikt lojalności – Kiedy dziecko mówi każdemu z rodziców przeciwstawne rzeczy na temat tego czego pragnie – stanowi to wyraz chęci zadowolenia obojga rodziców przez dziecko i odczuwania konfliktu lojalności względem nich.

Projekcje – dzieci są barometrem dobrego stanu emocjonalnego rodziców. Z reguły kiedy rodzic dostrzeże u dziecka stres nie zdaje sobie sprawy że wynika on ze stanu psychicznego samego rodzica. Rodzice powinni sami siebie zapytać, jak się czują rozwodząc się, jakie są ich uczucia względem współmałżonka i ustaleń co do spędzania czasu z dzieckiem zanim uznają, że dziecko ma problemy z dostosowaniem się do nowej sytuacji czy problem z przeprowadzką do nowego domu.

MEDIACJA RODZINNA – STUDIUM PRZYPADKU

Czy podjąłbyś się mediacji w poniższej sprawie – proszę uzasadnić odpowiedź. Jeśli tak, jakie konkretnie kroki podjąłbyś, by poradzić sobie z ewentualnymi problemami?

Ośrodek pomocy społecznej kieruje do ośrodka mediacyjnego małżeństwo. Żona kilkakrotnie zwracała się o pomoc psychologa, mówiąc, że mąż po alkoholu bije ją i dzieci. Nigdy nie zgłaszała się na obdukcję, nigdy też nie wzywała policji. Mąż ma wyższe wykształcenie, jest lekarzem i według dyskretnego wywiadu wśród sąsiadów nikt nigdy nie widział go pijanego. Kobieta ma wykształcenie średnie, nie pracuje, lecz zajmuje się wychowaniem dwójki dzieci (3 i 5 lat). Mąż chętnie zgadza się na mediację, mówiąc, że nie widzi żadnego problemu. Żona nie chce się zgodzić na udział w mediacji, prosi tylko o pomoc w sporządzeniu wniosku rozwodowego i zachowanie tego w tajemnicy przed mężem. Do ośrodka pomocy społecznej zgłosiła się z prośbą o znalezienie mieszkania lub miejsca w hostelu, gdzie mogłaby zamieszkać z dziećmi, kiedy złoży wniosek o rozwód.

MEDIACJA RODZINNA – STUDIUM PRZYPADKU

Jaki widzisz problem w tej sytuacji? W jaki sposób zareagujesz i jak postąpisz w dalszym toku mediacji?

Małżeństwo z ośmioletnim stażem i dwójką dzieci (chłopcy w wieku 4 i 6 lat), po ustaleniu kwestii majątkowych dyskutuje warunki porozumienia rozwodowego dotyczącego opieki nad dziećmi i kontaktów. Do tej pory dzieci były wychowywane głównie przez matkę męża, ponieważ małżonkowie mieli małe mieszkanie. W praktyce dzieci spędzały cały tydzień z babcią, zaś część weekendów z rodzicami (lub tylko jednym z nich). Ze względu na niezwykle silny konflikt między małżonkami (rozwód związany jest z pojawieniem się nowej kobiety w życiu męża) postanawiają zerwać wszelkie kontakty – żona otrzymała propozycję pracy w innym mieście i zamierza ją przyjąć. Mąż zrzeka się opieki nad dziećmi i nie chce ustalać żadnych konkretnych warunków kontaktów z dziećmi, tym bardziej że jego nowa partnerka ma własne dziecko z pierwszego małżeństwa. Oboje małżonkowie są aktywni zawodowo – mąż ma własną firmę, żona zatrudniona jest na wysokim stanowisku w zagranicznej firmie. Obie strony zgadzają się, że dzieci wraz z matką, która zachowa wyłączną nad nimi opiekę, zmienią miejsce zamieszkania i nie będą spotykać się z ojcem – przynajmniej w ciągu kolejnych dwóch lat.

MEDIACJA RODZINNA – STUDIUM PRZYPADKU XII
Jaki widzisz problem w tej sytuacji? W jaki sposób zareagujesz i jak postąpisz w dalszym toku mediacji?

Ketewan i Ramaz są rodzeństwem w średnim wieku. Trafili do ośrodka mediacyjnego w związku z podziałem majątku po zmarłym ojcu, ale nie mogą porozumieć się w tej sprawie. Ktevan pozwała brata, twierdząc, iż ma prawo do 70% majątku, ponieważ w ciągu ostatnich pięciu lat opiekowała się chorym ojcem. Obydwoje są bardzo agresywni i jak dotąd nie byli w stanie znaleźć polubownego rozwiązania.

Mediator odbywa pierwszą sesję indywidualną z Ramazem.

Ramaz do mediatora: Proszę zobaczyć, sam pan widzi, jaka ona jest pazerna. Teraz na pewno pan rozumie, dlaczego nigdy byśmy nie doszli do porozumienia sami. Moja siostrzyczka zdarłaby ze mnie ostatnią koszulę. Wiem, że się pan ze mną zgadza. Widziałem, jak kiwał pan głową, kiedy opowiadałem o całej sprawie i jak pan wznosił oczy do nieba, kiedy zaczęła znowu bredzić jak to ona się poświęcała dla tatusia. Ona zresztą wie, że pan jej nie akceptuje, bo w czasie przerwy na kawę nie mogłem sobie odmówić tej przyjemności, by jej nie powiedzieć, że wkurza pana tak samo, jak mnie.

PRZEMOC DOMOWA — PYTANIA WERYFIKUJĄCE

1. Czy często się kłóciliście, kiedy byliście jeszcze razem? Czy wciąż się kłócicie?
2. Jak to zwykle wygląda/ło? Czy w czasie kłótni lub w jakiejś innej sytuacji twój obecny/dawny partner/ka uderzył/a cię? Czy groził/a, że to zrobi?
3. Kiedy coś takiego zdarzyło się po raz ostatni? Jak często zdarzało się wcześniej?

Uwaga: dość często żona/partnerka mówi mediatorowi, że mąż rzeczywiście kiedyś ją uderzył, jednak zdarzyło się to [X] lat temu, a teraz wszystko dawno się już skończyło i nie obawia się, że mogłoby się to powtórzyć. Powinieneś sprawdzić to ponownie w rozmowie z klientką, ale jeśli bez wahania, stanowczo stwierdzi, że „to wszystko należy już do przeszłości”, najprawdopodobniej przeprowadzenie mediacji może być celowe.

W takim przypadku powinieneś uzgodnić z klientką, co możesz powiedzieć jej mężowi/dawnemu partnerowi, kiedy z nim się spotkasz. Klientka powinna być zadowolona, kiedy powiesz jej mężowi na przykład coś takiego:

„Eka mówiła mi, że mieliście sporo kłopotów i trudności, kiedy mieszkaliście ze sobą/kilka lat temu, ale jej zdaniem wszystko to należy już do przeszłości, i ona nie chce do tego wracać. Jeśli o nią chodzi, najważniejsze kwestie, które chciałaby razem z panem rozwiązać, to.....”

4. Natomiast w przypadku, gdy teraz dochodzi do brutalnych lub świeżej daty aktów przemocy, powinieneś zapytać: Czy kiedykolwiek wzywałeś/aś policję z tego powodu, że zostałaś zaatakowana przez męża/żonę? Jeśli tak, jakie działania podjęła policja?
5. Czy korzystałeś/aś kiedyś z porady prawnej w związku z tymi problemami lub jakimiś niebezpieczeństwami, których się obawiałaś?
6. Czy obawiasz się dalszych aktów przemocy lub innych form brutalnego traktowania? Jeśli tak, spróbuj określić, jak bardzo się tego boisz, na skali od 1 do 10.
7. Czy obawiasz się, że twój obecny/dawny partner/ka dowie się, że ujawniłaś te informacje?

8. Czy obawiasz się, że druga strona zdominuje cię, spróbuje zastraszyć lub nie dopuści do głosu w czasie mediacji?

Wyjaśnij, jak odbywa się proces mediacji i jakie są podstawowe reguły, które stosujesz — powiedz, że w razie konieczności przerwiesz mediację itd.

9. Jeśli tak, jakie są najważniejsze powody, dla których zgadzasz się albo prosisz o mediację?
10. Jeśli uważasz, że przeprowadzenie mediacji jest potrzebne, ale obawiasz się spotkania twarzą w twarz z drugą stroną lub dyskusji, która może wymknąć się spod kontroli, czy był(a)byś spokojniejsza/y, gdyby mediator/ka spotykał się osobno z obiema stronami?

Weryfikacja bezpieczeństwa dziecka

11. Czy miał miejsce jakiś incydent, w którym twojemu dziecku zagrażało niebezpieczeństwo albo czy masz ewentualnie takie obawy?
12. Jeśli tak, czy coś w tej sprawie zrobiłeś/aś? Czy skontaktowałeś/aś się z jakąś instytucją — pomocą społeczną, policją?
13. Czy waszymi problemami zajmuje się aktualnie pracownik pomocy społecznej?
14. Jeżeli nie ma żadnych niepokojących sygnałów dotyczących zagrożenia bezpieczeństwa dziecka, czy miałeś/eś tego rodzaju obawy w czasie kłótni i awantur między tobą a ojcem/matką dziecka? Czy dziecko mogło usłyszeć lub było naocznym świadkiem fizycznej przemocy między tobą a jakąś inną osobą? Czy żyje z obawą, że akty przemocy fizycznej mogą się powtórzyć?

Zasady sporządzania ugody mediacyjnej

1. **Określenie stron i mediatora:** Ugoda powinna jasno identyfikować strony zaangażowane w mediację oraz mediatora, który prowadził proces.
2. **Data i miejsce zawarcia ugody:** Wskazanie daty i miejsca, w którym doszło do zawarcia ugody, jest istotne dla ustalenia kontekstu czasowego i geograficznego porozumienia.
3. **Czynności zobowiązujące strony:** Dokument powinien dokładnie określać, jakie konkretne działania podejmują strony oraz jakie zobowiązania przyjmują na siebie.
4. **Osoby odpowiedzialne za wykonanie czynności:** Ważne jest, aby wskazać osoby lub podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych punktów ugody, co ułatwia późniejsze egzekwowanie postanowień.
5. **Czas wykonania postanowień:** Ugoda musi zawierać konkretne terminy, w jakich strony zobowiązują się wykonać ustalone czynności, co sprzyja dyscyplinie i terminowości.
6. **Procedura rozwiązywania sporów:** Należy określić, w jaki sposób będą rozwiązywane ewentualne kwestie sporne, które nie zostały rozwiązane w trakcie mediacji lub które pojawiły się później. Może to obejmować wskazanie metod alternatywnego rozwiązywania sporów.
7. **Tryb rozwiązania sporów wynikłych z naruszenia ugody:** Istotne jest również określenie mechanizmów postępowania w przypadku naruszenia postanowień ugody, co przyczynia się do zwiększenia odpowiedzialności stron.

Zasady sporządzania:

Przy sporządzaniu ugody mediacyjnej istotne jest unikanie zwrotów niedookreślonych oraz wyrażeń ocennych. Taka precyzja językowa umożliwia lepszą ocenę stopnia wykonania postanowień umowy oraz ewentualnych naruszeń. Przejrzystość i jednoznaczność są kluczowymi czynnikami, które wpływają na skuteczność ugody.

Załącznik nr 20

Ustalenie kontaktów z dzieckiem wraz z alimentami

UGODA MEDIACYJNA - 2

ZAWARTA POMIĘDZY GIORGI GOBERIDZE I ANNA LOMSADZE
W GORI W DNIU 25.11.2015R. PRZED MEDIATOREM EKATERINE
METREWELI WPISANĄ NA LISTĘ STAŁYCH MEDIATORÓW PROWADZONĄ
PRZEZ SĄD OKRĘGOWY W GORI.

1. Giorgi goberidze syn ... i Anna Lomsadze córka.... zgodnie ustalają, iż Giorgi Goberidze ma prawo do utrzymywania stałych kontaktów z małoletnią córką Iloną gogadze ur. w każdą sobotę lub niedzielę, każdego kolejnego miesiąca w godzinach od 13.00 do 17.00 pod nieobecność matki Anny Lomsadze w miejscu stosownym do wieku i potrzeb dziecka.

2. Giorgi goberidze zobowiązuje się łożyć na rzecz małoletniej córki Ilony gogadzej alimenty w wysokości 460 Gel miesięcznie, płatne z góry do rąk matki Anny Lomsadziej do dnia 15 każdego kolejnego miesiąca, poczynając od dnia 15.12.1015r. z kolejno obowiązującymi odsetkami ustawowymi w razie uchybienia w płatności którejkolwiek z rat alimentacyjnych.

Podpisy stron

.....

Załącznik nr 21

PROTOKOL MEDIACJI

Tbilisi dnia 28.11.2015 r.

Gagi Mosiashvili

Mediator

ul. Samgebros 6

82 – 300 Tbilisi

Wydział Cywilny

Sąd Rejonowy w Tbilisi

Ns 158/06

Protokół z mediacji - 1

Na posiedzeniach mediacyjnych w dniach 3, 8, 10, 16 kwietnia 2013r.

w Tbiliskim Centrum Mediacji i Aktywizacji Społecznej z udziałem Stałego Mediatora Gagego Mosiashvili, została przeprowadzona mediacja w sprawie

N s 158/06 pomiędzy:

1. Wnioskodawczynią Leila Mazmishvili , zamieszkałą ul. Pikina 26/3,
82 - 300 Tbilisi.

2. Uczestniczką Davidem maisuradze, zamieszkałym ul. dolidze 45/2,
82 – 300 Tbilisi.

W wyniku mediacji strony zawarły ugodę przed mediatorem stanowiącą załącznik nr 1 do niniejszego protokołu.

Gagi Mosiashvili

Stały Mediator

**Program realizacji projektu „Mediacja rówieśnicza w Gruzji” w szkołach regionu
Shida Kartli**

Etap	Działania	Uczestnicy
I	1. Szkolenia informacyjne dla kadr pedagogicznych i administracyjnych. 2. Poinformowanie uczestników o: – mediacji jako narzędziu pedagogicznym, – możliwościach i sposobach zastosowania mediacji i sprawiedliwości naprawczej w środowisku szkolnym, – zaletach mediacji w środowisku młodzieżowym, – pozytywnym doświadczeniu wprowadzenia mediacji w systemy oświaty innych państw; – specyfice procesu mediacji; – wskazaniach i przeciwwskazaniach do mediacji; – uregulowaniach prawnych. 3. Przekazanie nauczycielom materiałów dydaktycznych i metodycznych do zdiagnozowania sytuacji konfliktowej w klasach i wyłonienia spośród uczniów osób zainteresowanych mediacją. 4. Wprowadzenie uczniów do projektu, w którym bierze udział szkoła. 5. Pokaz filmu edukacyjnego i prezentacji na temat mediacji rówieśniczej. 6. Uzupelnienie ankiet przez uczniów zainteresowanych uczestnictwem w procesie przygotowania do swojej roli mediatorów rówieśniczych. 7. Rozmowy kwalifikacyjne z uczniami- kandydatami.	wychowawcy, pedagodzy, psycholodzy, uczniowie
II	1. Warsztaty dla nauczycieli. 2. Warsztaty dla uczniów. Zakres tematyczny zajęć – podstawy psychologii konfliktu oraz podstawy mediacji. Warsztaty prowadzone były metodami interaktywnymi, dostosowanymi do wieku odbiorców. Podczas spotkania prezentowany był film pokazujący straty, jakie wiążą się z agresywnym zachowaniem w konflikcie oraz zyski związane z jego konstruktywnym rozwiązywaniem. Film został przygotowany przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej i przetłumaczony na język gruziński przez Kartlosi. Po prezentacji odbywała się dyskusja na temat skutków konfliktu i metod radzenia sobie z nimi.	nauczyciele, uczniowie
III	Szkolenie mediacyjne dla mediatorów rówieśniczych.	pedagodzy, uczniowie

	Omówienie cech charakteru, których potrzebuje mediator. Wyjaśnienie podstawowych etapów mediacji. Praca w grupach z ćwiczeniami i modelowaniem sytuacji.	
IV	Superwizja i wsparcie dla mediatorów rówieśniczych. Edukatorzy po przeszkoleniu mediatorów rówieśniczych przyjęli rolę mentorów/superwizorów. Regularnie odwiedzali szkołę i swoich uczniów-mediatorów, prowadzili spotkania ewaluacyjne, pomagali uczniom w rozwiązywaniu konfliktów, z którymi zgłaszali się do nich rówieśnicy. Kontakt mentora z mediatorami rówieśniczymi miał charakter ciągłego bieżącego wsparcia (bezpośredni kontakt telefoniczny, mailowy, wizyty co 2 tyg. w szkole). Superwizor wraz ze swoją grupą mediatorów rówieśniczych odpowiadał za promocję i popularyzację mediacji rówieśniczych w szkole. Superwizorzy ściśle współpracowali również z pedagogiem i wychowawcami, aby monitorować działanie systemu mediacji rówieśniczych w szkole.	mentorzy, nauczyciele, uczniowie
V	Warsztaty dla rodziców uczniów z każdej ze szkół dotyczące wykorzystania sprawiedliwości naprawczej i mediacji jako metody wychowawczej.	mentorzy, nauczyciele
VI	<i>Konkurs filmowy Mediacja w szkole – jak to działa?</i> Celem konkursu było wzmocnienie motywacji szkolnych mediatorów do pracy, którą wykonują oraz promocja mediacji w środowisku lokalnym. Szkolni mediatorzy na podstawie swoich doświadczeń w mediacji oraz obserwacji życia i konfliktów szkolnych przygotowali 10-minutowy film prezentujący zastosowanie mediacji w ich codziennych sprawach. Najważniejszym kryterium było przedstawienie praktycznego zastosowania mediacji z punktu widzenia dzieci. Dziesięć z 52 filmów nagrodzono materiałami edukacyjnymi dla szkół.	
VII	Forum podsumowujące projekt i ogłoszenie wyników konkursu filmowego. Rozdanie certyfikatów ukończenia programu.	
	Podsumowanie. Działania w każdej ze szkół obejmowały: spotkania informacyjnego dla kadry pedagogicznej; warsztatów dla dzieci z rozwiązywania konfliktów; warsztatów dla rodziców; 12 godzin warsztatów dla mediatorów rówieśniczych (liczba uczestników: 640 osób); – 16 godzin superrewizji dla mediatorów rówieśniczych – przygotowanie filmu przez uczniów; – przygotowanie publikacji; – przygotowanie materiałów merytorycznych.	

Ankieta dla Nauczycieli

1. Jak często obserwuje Pan/Pani konflikty między uczniami w swojej szkole?

Codziennie

Kilka razy w tygodniu

Raz na tydzień

Rzadziej

2. Jakie metody rozwiązywania konfliktów są najczęściej stosowane w Pana/Pani szkole? (Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź)

Rozmowy wychowawcze

Kary wyznaczane przez nauczycieli

Mediacje rówieśnicze

Inne (proszę wymienić jakie): _____

3. Czy uważa Pan/Pani, że poziom agresji wśród uczniów w szkole jest:

Bardzo niski

Niski

Średni

Wysoki

Bardzo wysoki

4. Czy wie Pan/Pani, co to jest mediacja rówieśnicza?

Tak

Nie

Słyszałem/Słyszałam, ale wiem niewiele

5. Czy stosuje Pan/Pani mediację rówieśniczą w praktyce pedagogicznej?

Tak, regularnie

Tak, sporadycznie

Nie, ale chciałbym/chciałabym zacząć

Nie, to nie jest dla mnie odpowiednie

6. Co Pana/Pani zdaniem jest największą przeszkodą w stosowaniu mediacji rówieśniczej w szkole?

Brak wiedzy na temat mediacji

Brak czasu

Brak wsparcia ze strony administracji

Inne (proszę określić): _____

7. Jakie wsparcie byłoby niezbędne, aby skutecznie wprowadzić mediację rówieśniczą w szkole?

Szkolenia dla nauczycieli

Udział psychologów szkolnych

Materiały edukacyjne

Inne (proszę wymienić): _____

1. Dodatkowe uwagi lub sugestie:

Załącznik 24

Ankieta 1 dotycząca przyczyn konfliktów wśród młodzieży

Drogi Uczniu,

Proszę o szczerze odpowiedzi na poniższe pytania. Twoje odpowiedzi są anonimowe i posłużą do lepszego zrozumienia problemów w środowisku szkolnym.

Czy kiedykolwiek byłeś/aś świadkiem lub uczestnikiem konfliktu w szkole?

Tak

Nie

Jakie uważasz za główne przyczyny konfliktów wśród uczniów? (Zaznacz wszystkie, które pasują)

Problemy etniczne (np. dyskryminacja, konflikty międzygrupowe)

Bieda i nierówności majątkowe

Złe relacje między uczniami

Niezgodność z wymaganiami szkoły

Kradzieże w szkole

Niesprawiedliwe oceny

Łamanie praw dziecka

Niewykonywanie obowiązków przez rodziców

Inne (proszę podać jakie): _____

Jak często myślisz, że problemy finansowe twoich rówieśników wpływają na konflikty w szkole?

Nigdy

Rzadko

Czasami

Często

Zawsze

Czy uważasz, że kultura przemocy wśród młodzieży jest problemem w twojej szkole?

Tak

Nie

Jakie działania Twoim zdaniem powinny być podjęte, aby zmniejszyć konflikty wśród uczniów?

(Proszę wpisać swoje sugestie): _____

Czy czujesz się bezpiecznie w swojej szkole?

Tak

Nie

Czasami

Jakie jest Twoje ogólne zadowolenie z atmosfery panującej w szkole?

Bardzo zadowolony/a

Zadowolony/a

Neutralny/a

Niezadowolony/a

Bardzo niezadowolony/a

Dziękujemy za udział w ankiecie! Twoje odpowiedzi są dla nas bardzo ważne.

Przykład procesu rekrutacji uczestników projektu

Ogłoszenie i zaproszenie do udziału:

Zainteresowani uczniowie są informowani o możliwości zostania mediatorem poprzez ogłoszenia na tablicach szkolnych, w e-mailach, na stronie internetowej szkoły itp.

Formularz zgłoszeniowy:
Uczniowie wypełniają formularz zgłoszeniowy, w którym odpowiadają na pytania dotyczące ich motywacji, doświadczeń oraz umiejętności interpersonalnych. Na przykład:
Imię i Nazwisko: Giorgi Kokauri
Klasa: 3B
Dlaczego chcesz zostać mediatorem? „Chcę pomóc innym uczniom rozwiązywać konflikty i budować lepsze relacje”.
Analiza ankiet:
Specjalnie wyznaczona komisja (np. nauczyciele, psycholog szkolny) przegląda i ocenia odpowiedzi uczniów, wybierając kandydatów na rozmowy kwalifikacyjne.
Rozmowy kwalifikacyjne:
Wybrani kandydaci są zapraszani na indywidualne rozmowy, podczas których członkowie komisji zadają pytania podobne do tych powyżej, oceniając komunikatywność, empatię i dojrzałość emocjonalną ucznia.
Decyzja i informacja zwrotna:
Po przeprowadzeniu rozmów komisja wybiera grupę uczniów, którzy zostaną mediatorami. Wszyscy uczestnicy otrzymują informację zwrotną dotyczącą wyników rekrutacji.
Szkolenie mediatorów:
Wybrani uczniowie przechodzą szkolenie z zakresu mediacji, które przygotowuje ich do pełnienia roli mediatora w szkole.
Proces ten ma na celu wyłonienie uczniów, którzy są nie tylko chętni, ale i odpowiednio przygotowani do pomagania swoim rówieśnikom w rozwiązywaniu konfliktów, co przyczynia się do lepszej atmosfery w szkole.

Załącznik 26

Przykładowe pytania wywiadu diagnostycznego dla wyboru mediatorów wśród uczącej się młodzieży

Imię i nazwisko osoby prowadzącej rozmowę:

Imię kandydata:

Nr	Pytanie	Punkty
1	Doświadczenie uczestnictwa w życiu szkoły	
	Nie ma doświadczenia	
	Samorząd szkolny	
	Inne	
2	Doświadczenie w działalności wolontariackiej	
	Nie ma doświadczenia	
	Jest doświadczenie	
3	Możliwy czas poświęcony treningom i bezpośrednio mediacji w szkole	
	Odpowiedź jest ograniczona, bez detalizacji. Kandydat nie jest realnie zainteresowany połączeniem nauczania i prowadzenia mediacji w szkole	
	Odpowiedź zawiera niektóre szczegóły rozkładu lekcji, opinię kandydata o tym, jak może wziąć udział w mediacji	
	Odpowiedź jest konkretna i świadczy o tym, że kandydat rozpatrywał ten problem, przeanalizował go i rozumie, w jaki sposób potrafi połączyć nauczanie i prowadzenie mediacji	
4	Poziom zainteresowania mediacją w szkole	
	Brak doświadczenia	
	Zainteresowanie nowym rodzajem aktywności. Odpowiedź typu: „Dla mnie to po prostu jest interesujące – zrozumieć, co to jest”	
	Otrzymanie korzyści osobistej: popularność wśród rówieśników, zachęcanie do udziału ze strony nauczycieli itp.	
	Zainteresowanie podniesieniem własnych umiejętności, wykorzystanie potencjału, powiększenie własnego poziomu intelektualnego	

	Komunikacja, pragnienie poznania narzędzi rozwiązywania konfliktów	
	Humanizm, wiara w efektywność mediacji. Rozumienie tego, że mediacja to jeden z najlepszych sposobów, aby nauczyć ludzi unikania konfliktów albo ich rozwiązywania	
5	Rozumienie umiejętności i cech charakteru, które są potrzebne mediatorowi w jego działalności	
	Empatia	
	Umiejętności komunikacyjne	
	Neutralność	
	Umiejętność obserwowania bez oceniania	
	Umiejętność aktywnego słuchania	
	Umiejętności analityczne	
	Zdolność do przekonywania, autorytet wśród rówieśników	
	Tolerancja	
	Uprzejmość	
	Inne	
6	Posiadanie empatii (oceniając odbywa się na podstawie opinii, którą kandydat podaje, charakteryzując ewentualne przeżycia uczestników konfliktu, zadanie 1)	
	Gniew	
	Wstyd	
	Znieważanie	
	Pragnienie „sprawiedliwości”	
	Oburzenie	
	Rozczarowanie rówieśnikami	
a	Dodatkowe adekwatne warianty odpowiedzi	
b	Jak dobrze kandydat rozumie uczucia uczestników konfliktu (od 1 do 5 punktów)	

7	Analiza zdolności do zrozumienia sytuacji (na podstawie odpowiedzi na pytanie „kto w tej sytuacji ma rację?”, zadanie 1)	
	Kandydat jednoznacznie odpowiada na pytanie	
	Kandydat próbuje przeanalizować sytuację z obu stron, podaje argumenty na korzyść obu stron	
	Kandydat wnioskuję, że w tej sytuacji jest trudno powiedzieć, kto jest winny	
8	Podejście do rozwiązania konfliktów (jaki styl zachowania w sytuacji) zademonstrował kandydat (Zadanie 2)	
	Walka (rywalizacja)	
	Unikanie konfliktu	
	Konsensus	
	Współpraca	
9	Dodatkowe umiejętności, które według opinii kandydata mogłyby być korzystne w procesie mediacji	
10	Prosimy ocenić zademonstrowane przez kandydata komunikatywne umiejętności od 0 (bardzo źle) do 5 (bardzo dobrze)	
11	Prosimy ocenić wrażenie, które sprawił na Tobie kandydat jako rozmówca od 0 (bardzo źle) do 5 (bardzo dobrze)	
	Liczba punktów	

Etapy, działalność i narzędzia mediatora rówieśniczego

Działania mediatora	-Narzędzie
Rozmowa poprzedzająca	
Wyjaśnienie stronom przyczyny konfliktu, wyznaczenie rodzaju mediacji, omówienie miejsca i czasu prowadzenia mediacji	rozmowa
1. Wprowadzenie	
Wyjaśnienie celów mediacji, przedstawienie uczestnikom, jak będzie wyglądał proces mediacji, wyjaśnienie podstaw mediacji, ról mediatora i stron, omówienie reguł zachowywania się podczas mediacji	„wizualna diagnostyka”, instrukcje, wizualizacja
Zapytanie czy strony już mogą zacząć załatwienie konfliktu	ankieta
Zawarcie umowy/porozumienia na mediację	portfolio mediatora
2. Opis konfliktu	
Wysłuchanie punktów widzenia każdej ze stron konfliktu	aktywne słuchanie
Podsumowanie każdej przedstawionej pozycji	podsumowanie
Informacja czy strony próbowały załatwić konflikt wcześniej	jasny komunikat
Sformułowanie tematów do omówienia	wizualizacja
3. Rozpatrywanie konfliktu	
Zorientowanie się w szczegółach	zadawanie pytań, aktywne słuchanie, przekształcenie zdań (reframing/parafraza)
Zrozumienie punktu widzenia innej osoby	wymiana opinii

Omówienie uczuć	wentylacja uczuć, dzielenie się uczuciami, pasywne słuchanie/pauzy
Omówienie interesów stron	omówienie interesów, indywidualna rozmowa
4. Rozwiązanie problemów	
Zaproponowanie stronom, aby opowiedziały o swoich pomysłach dotyczących rozwiązania konfliktu, ułożenie spisu wariantów rozwiązania konfliktów, omówienie wariantów oraz wybór takiego, z którym zgadzają się obydwie strony	myślenie kreatywne, wizualizacja, rozmowa
Ocena wariantów rozwiązania konfliktu	spis dobrych wariantów rozwiązania konfliktu
Zapytanie stron o zadowolenie z rezultatu rozmowy	określenie skali rezultatu
5. Umowa	
Sformułowanie i omówienie umowy, zawarcie umowy	portfolio mediatora
Umówienie się na następne spotkanie	modelowanie
Postmediacyjne spotkanie	
Sprawdzenie, czy umowa została wykonana	portfolio mediatora

TECHNIKI MEDIACYJNE

I. AKTYWNE SŁUCHANIE - o tym, że słucha się kogoś aktywnie, świadczą następujące zachowania:

→ Odzwierciedlenie – polega na powiedzeniu

rozmówcy, jakie są naszym zdaniem, jego odczucia i uczucia, np. „widzę, że jesteś smutny

z tego powodu”.

→ Parafrazowanie – polega na powtórzeniu

własnymi słowami treści informacji uzyskanej ze słów jak i z mowy ciała. Jej celem jest wydobywanie

najważniejszych informacji i uzyskanie potwierdzenia nadawcy, czy dokonana interpretacja

jest zgodna z przekazem.

→ Zadawanie pytań – celem jest uzyskanie dodatkowych informacji, które potrzebne są

do pełnego zrozumienia opisu sytuacji lub wyjaśnienia niejasnych punktów rozmowy

→ Dopytywanie – czyli dowiadywanie się dokładnie co się stało, gdzie, kiedy, jakie strony

widzą najlepsze rozwiązanie,

→ Odzwierciedlenie uczuć – służy nawiązywaniu

emocji stron i ich opanowaniu np. „Wydajesz się czuć zdenerwowana ta sytuacją”, „Wyglądasz

na przygnębiają tym faktem”. Odzwierciedlanie uczuć nie należy mylić z empatią,

→ Dowartościowanie – służy temu, by strony dobrze się poczuły, inaczej: docenienie ich wysiłku, np.: „Dziękuję, że zdecydowałeś się na

kolejne spotkanie”, „To co z tym zrobisz jest bardzo ważne”,

→ Podsumowanie poszczególnych jej fragmentów w których zawiera się:

1. Wskazanie na postęp, który nastąpił w trakcie tej rozmowy,
2. Wskazanie na wspólne ustalenia, które udało się poczynić,
3. Zamknięcie jednej kwestii i wskazanie następnej, która wymaga omówienia,
4. Dowartościowywanie włożonego w rozmowę wysiłku,
5. „Technika pójścia na galerię”. Polega ona na uczynieniu przerwy w mediacji – chwil milczenia, która pozwoli stronom nabrać dystansu do problemu i zobaczyć go z różnych perspektyw,
6. „Technik złotego myślenia”, czyli stworzenia stronom takiej możliwości dojścia do zgody, która pozwala im zachować twarz. Często zdarza się bowiem, że winny dostrzega swą winę i chciałby ją naprawić, blokuje go jednak jego ambicja.

materiały

dla mediatorów

mediacje w szkole

Wtedy trzeba znaleźć takie rozwiązanie , które pozwoli mu naprawić szkodę ale jednocześnie zachować godność.

7. Wejście w „cudze buty” czyli wczuwanie się w sytuację kogoś innego

II. ZASADY DOBREJ KOMUNIKACJI

→ Kontakt wzrokowy

→ Traktowanie rozmówcy jako partnera a nie konkurenta

→ Zawieszenie własnych ocen i interpretacji oraz przekonania, że wie się, co rozmówca chce nam powiedzieć

→ Słuchanie „aktywnie”

- Stosowanie komunikatów „ja”
- Okazywanie sobie wzajemnego szacunku
- Odpowiednie warunki rozmowy (pomieszczenie zapewniające ciszę i poufność)

III. BŁĘDY W KOMUNIKACJI

- Nadmierne generalizowanie (zawsze, nigdy)
- Formułowanie zdań ogólnych zamiast mówienia o własnych odczuciach
- Krytykowanie
- Oskarżanie
- Pouczenie i rozkazywanie
- Grożenie
- Odwracanie uwagi, wycofywanie

Kontrakt Mediacyjny

K O N T R A K T

.....
Logo szkoły/pieczałka
w dniu
.....

został zawarty kontrakt pomiędzy:

DYREKTOREM SZKOŁY
.....

a

MEDIATOREM RÓWIEŚNICZYM
.....

/imię, nazwisko, klasa/

na okres roku szkolnego

...../.....

W związku z pełnieniem przeze mnie funkcji Mediatora Rówieśniczego w naszej szkole zobowiązuję się:

1. Przestrzega

2. zasad mediacji, tzn. że będę:

a. bezstronny,

b. neutralny wobec stron i przedmiotu sporu,

c. zachowam poufność procesu mediacji.

3. Będę odpowiedzialny/a ewentualna moja rezygnacja z funkcji może jedynie wynikać z bardzo

ważnych powodów,

4. Będę uczestniczył/a w szkoleniach

5. Będę systematycznie (raz na) uczestniczył/a w spotkaniach z opiekunem Szkolnego Koła

Mediatorów Rówieśniczych,

6. Będę uczestniczył/a w przygotowywaniu i aktywnej realizacji Planu Pracy Szkolnego Koła Mediatorów

Rówieśniczych,

7. Będę prowadził/a dokumentację wynikającą z Regulaminu SKMR, w tym ze spotkań mediacyjnych,

przestrzegając zasad mediacji,

8. Będę dbał/a o informowanie uczniów o zaletach mediacji (dyżury mediatora, gazetki, strona

internetowa, gazetka ścienna, spotkania w klasach itp.),

9. Będę dbał/a o pokój mediatora, aby był przyjazny dla stron konfliktu i wyłącznie służył do prowadzenia

mediacji.

10. RODO: zachowam w tajemnicy dane osobowe uczniów/stron konfliktu.

.....

Dyrektor szkoły

.....

data i podpis rodzica data i podpis mediatora rówieśniczego

UGODA MEDIACJINA

Przeprosiny na forum klasy w najbliższym tygodniu podczas godziny wychowawczej.

Prezentacja multimedialna „jak sobie radzić w sytuacji ofiary przemocy”.

Poprowadzenie lekcji wychowawczej na temat „jak radzić sobie w trudnych sytuacjach w szkole”.

Zobowiązanie do zachowania pozytywnego stosunku do innych uczniów.

W wyniku niewywiązania się z warunków ugody – obniżenie oceny z zachowania zgodnie ze statutem

szkoły.

Podpis

(imię i nazwisko)

Podpis

(imię i nazwisko)

Ugoda z dnia podpisana w trzech jednakowych egzemplarzach po jednej dla każdej ze stron

oraz mediatora.

OPIEKUN

MEDIACJI MEDIATOR

.....

(imię i nazwisko) (imię i nazwisko)

Załącznik 31

**S P R A W O Z D A N I E
Z M E D I A C J I**

Mediacja odbyła się w dniu/dniach w
.....

Problem
.....

ofiara

(Imię i nazwisko)

sprawca

(Imię i nazwisko)

W wyniku mediacji w dniu została / nie została zawarta

Przykładowe Ćwiczenia NVC

Ćwiczenie 1: **Obserwacja Bez Oceny**

Cel: Nauka neutralnego opisywania sytuacji bez oceniania.

Materiały: Karty z przykładami różnych sytuacji.

Instrukcja:

Przygotuj parę kartek z opisem różnych sytuacji, które mogą prowadzić do konfliktu.

Poproś uczestników, aby opisali sytuacje w sposób neutralny, bez oceniania.

Przykład sytuacji:

"Nino zabrała książkę Davida bez pytania."

Neutralny opis:

"Zobaczyłem, że Nino wzięła książkę Davida bez pytania go o zgodę."

Ćwiczenie 2: **Rozpoznawanie i Wyrażanie Uczuć**

Cel: Nauka identyfikowania i expresswania własnych uczuć.

Materiały: Lista uczuć.

Instrukcja: Przedstaw różne scenariusze, które mogą wywoływać różne uczucia.

Poproś uczestników, aby zidentyfikowali, co jedno osoba mogła czuć w danej sytuacji.

Przykład scenariusza:

"Amiran zauważył, że jego znajomi poszli na imprezę bez niego."

Pytanie do uczestników: "Jak myślisz, co Amiran czuł w tej sytuacji?"

Ćwiczenie 3: **Rozpoznawanie Potrzeb**

Cel: Nauka identyfikowania podstawowych potrzeb stojących za uczuciami.

Materiały: Lista potrzeb.

Instrukcja: Po wyrażeniu uczucia w poprzednim ćwiczeniu, poproś uczestników, aby zastanowili się, jakie potrzeby mogły stać za tym uczuciem.

Przykładowe pytanie:

"Jeśli Amiran czuł się smutny, jaką potrzebę mógł mieć? Potrzebę akceptacji? Znaczenia?"

Ćwiczenie 4: **Formułowanie Konkretnych Prośb**

Cel: Nauka przekształcania ogólnych skarg i żądań w konkretne, realistyczne prośby.

Materiały: Żadne dodatkowe.

Instrukcja: Zaprezentuj uczestnikom przykłady ogólnych skarg/zaleceń.

Poproś ich, aby przekształcili je w konkretne prośby.

Przykład: Skarga: "Nigdy nie traktujesz mnie poważnie."

Prośba: "Czy moglibyśmy porozmawiać przez 10 minut bez przerywania?"

Ćwiczenie 5: **Scenki Mediacji**

Cel: Praktykowanie mediacji rówieśniczej na podstawie założeń NVC.

Materiały: Przykłady konfliktów do odegrania.

Instrukcja: Podziel uczestników na grupy.

Daj każdej grupie scenariusz konfliktu.

W każdej grupie jedna osoba wciela się w rolę mediatora, a pozostałe osoby są stronami konfliktu.

Zadaniem mediatora jest pomóc stronom zrozumieć swoje uczucia i potrzeby oraz wypracować rozwiązania zgodnie z zasadami NVC.

Przykład scenariusza konfliktu:

"Lana i Ilia są w grupie projektowej. Kasia uważa, że Ilija nie przykłada się do pracy, a Ilija twierdzi, że Lana jest zbyt kontrolująca."

Ćwiczenie 6: **Empatyczne Słuchanie**

Cel: Doskonalenie umiejętności słuchania i wyrażania empatii.

Materiały: Żadne dodatkowe.

Instrukcja:

Podziel uczestników na pary. W każdej parze jedna osoba mówi o czymś, co ją ostatnio zdenerwowało, podczas gdy druga osoba słucha i stara się wyrazić empatię, próbując zrozumieć uczucia i potrzeby mówiącego. Po kilku minutach zamieniają się rolami.

Przykład pytań do słuchacza:

"Czy czujesz [uczynie] dlatego, że potrzebowałeś [potrzeba]?"

Przykładowe Scenariusze

Scenariusz 1.

Temat zajęć: **Ups to tylko nieporozumienie**

Obszary tematyczne: Emocje, wyrażanie swojego zdania, empatia, rozwój umiejętności komunikacyjnych, konflikty międzyludzkie

Czas trwania zajęć: 45 minut

Cel zajęć:

- zwiększenie wiedzy uczestników na temat psychologii konfliktów, które powstają przez brak umiejętności aktywnego słuchania i rozumienia drugiej strony
- zwiększenie umiejętności budowania pozytywnych relacji w środowisku szkolnym
- zwiększenie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży poprzez przewyciężanie wzajemnych uprzedzeń, wyrównywanie szans i minimalizowanie ryzyka wykluczenia z grupy rówieśniczej
- zwiększenie wrażliwości empatycznej na potrzeby drugiego człowieka, z uwzględnieniem swoich własnych oczekiwań
- poznanie elementów utrudniających komunikację
- poznanie zasad efektywnej komunikacji

Metody Pracy

mini wykłady, dyskusja moderowana, prac z filmem, prezentacja, praca w grupach

Scenariusz 2

Temat zajęć: **15 minut uważności**

Obszary tematyczne: Stres i strach, Docenianie otoczenia i siebie samego

Czas trwania zajęć: 45 minut

Cel zajęć:

- poznanie pojęcia uważności
- uświadomienie sobie znaczenia dostrzegania małych rzeczy dookoła nas
- uświadomienie sobie co wpływa na nasz dobrostan psychiczny powstawanie

stresu konfliktów

- określenie siebie jako niezależnej, indywidualnej jednostki
- docenianie codziennych małych sukcesów
- nauka zauważania jak nasze zachowania wpływają na inne osoby i ich emocje

Metody pracy:

mini wykłady, dyskusja moderowana, prezentacja audiowizualna (podcast), praca w grupach, praca indywidualna

Scenariusz 3.

Temat zajęć: **Żyrafa czy szakal - jakim językiem mówię**

Obszary tematyczne: Komunikacja, wyrażanie potrzeb, budowanie relacji

Czas trwania zajęć: 45 minut

Cel zajęć:

- poznanie czym jest język szakala i żyrafy
- uświadomienie sobie jakiego języka używamy my sami
- określenie jak dany typ języka wpływa na powstawanie konfliktów
- ćwiczenie wyrażania swoich potrzeb i emocji

Metody pracy:

mini wykład, dyskusja moderowana, praca w grupach, praca klasowa, gra edukacyjna

Scenariusz 4.

Temat zajęć: **Kompetencje komunikacyjne w budowaniu relacji - aktywne słuchanie**

Obszary tematyczne: Komunikacja, budowanie relacji, rozwiązywanie konfliktów

Czas trwania zajęć: 45 minut

Cel zajęć:

- rozwój umiejętności komunikacyjnych
- uświadomienie sobie własnych kompetencji komunikacyjnych i ich analiza

- poznanie różnic w komunikacji międzyludzkiej
- rozwój umiejętności efektywnej komunikacji z poszanowaniem swoich i innych emocji

Metoda pracy

mini wykłady, dyskusja moderowana, praca indywidualna, praca grupowa

Zadanie 1

Mariam poprosiła swoją koleżankę Nucę o pożyczenie nowej popularnej książki, której ona nie mogła sobie kupić z powodu braku pieniędzy. Nuca odmówiła, bo powiedziała, że sama jeszcze jej nie przeczytała. Jednak Mariam zapewniała, że słyszała, jak Nuca opowiadała koleżankom, że już tę książkę przeczytała.

Następnego dnia z torebki Nucy zniknęła książka. Dziewczyna podeszła do Mariam z żądaniem, aby zwróciła książkę i nazwała Nucę kłamczuchą przed innymi uczniami z klasy. Mariam odrzucała oskarżenia. Nuca zwróciła się o pomoc do wychowawczynie klasy. Po dziesięciu minutach poszukiwań książkę znaleziono na podłodze w innej sali, w której dziewczyny poprzednio miały lekcję.

Mariam chce, żeby Nuca przeprosiła, jednak Nuca nadal uważa, że Mariam przestraszyła się i zostawiła książkę i w dodatku ją jeszcze pobrudziła.

Prosimy opisać możliwe uczucia każdego z uczestników konfliktu.

Pytanie: „Kto w tej sytuacji ma rację? Prosimy scharakteryzować każdego uczestnika tej historii”.

Zadanie 2

Wyobraź sobie, że pożyczyłeś swojemu koledze z klasy, z którym masz dobre stosunki, swój zeszyt do historii. Nie będziesz potrzebował tego zeszytu w ciągu najbliższych dni. Jednak minął już tydzień, a kolega jeszcze nie zwrócił zeszytu, chociaż obiecał oddać go następnego dnia. Mimo że nie potrzebujesz pilnie zeszytu, jednak irytuje cię to, że twój kolega zachowuje się, jakby nic się nie stało. W dodatku wkrótce będziesz miał sprawdzian z historii. Co zrobisz w takiej sytuacji?

Co powstrzymuje Cię przed aktywnym słuchaniem?

I. MARZENIE NA DZIEŃ Sen na jawie pozwala skupić uwagę na innym miejscu. Przeszkadza to w pozytywnej komunikacji. To czas, kiedy przestajesz słuchać i odpłynąć we własne myśli. W jakich sytuacjach śniłeś na jawie?

Zdarza mi się Nie zdarza mi się

.....
.....
.....
.....

II. NIE INTERESUJE MNIE TEMAT ROZMOWY

Zdarza mi się Nie zdarza mi się

.....
.....
.....
.....

III. NIE LUBIĘ OSOBY, KTÓRA DO MNIE MÓWI

Zdarza mi się Nie zdarza mi się

.....
.....
.....
.....

IV. ZASTANAWIAM SIĘ NAD TYM JAK CZUJE SIĘ TA OSOBA I NIE SŁUCHAM O CZYM MÓWI Zdarza mi się Nie zdarza mi się

.....
.....
.....
.....

Strategie radzenia sobie ze stresem

1. Aktywne radzenie sobie (styl: na zadanie) – podejmowanie działań zmierzających do usunięcia, zmniejszenia stresora lub jego skutków;
2. Planowanie (styl: na zadanie) – rozważania na temat poradzenia sobie ze stresorem;
3. Poszukiwanie wsparcia w zakresie rozwiązań (styl: na emocje) – poszukiwanie rady, pomocy czy informacji;
4. Poszukiwanie wsparcia emocjonalnego (styl: na emocje) – szukanie moralnego wsparcia, sympatii czy zrozumienia;
5. Unikanie konkurencyjnych działań (na zadanie) – unikanie działań, które nie są związane z problemem;
6. Pozytywne przewartościowanie i rozwój (styl: na zadanie) – dostrzeganie w zdarzeniu wartości dla rozwoju, postrzeganie jej w bardziej pozytywnym świetle;
7. Akceptacja (styl: na unikanie) – przyjęcie zaistniałej sytuacji jako nieodwracalnej, czegoś, do czego należy się przyzwyczaić i nauczyć z tym żyć;
8. Poczucie humoru (styl: na unikanie) – traktowane jako sposób łagodzenia przykrych emocji.

Scenariusz Mediacja

Temat zajęć: **Mediacje jako sposób rozwiązywania konfliktów**

Obszary tematyczne: komunikacja, emocje, empatia, budowa poczucia wspólnoty, analiza wpływu na emocje innych osób

Czas trwania zajęć: 45 minut

Cel zajęć:

- zwiększenie wiedzy dotyczącej obszarów związanych z pojęciem konfliktu,
- zwiększenie wiedzy dotyczącej technik i metod rozwiązywania konfliktów,
- nabycie kompetencji w zakresie rozpoznawania emocji i ich wpływu na proces rozwiązywania konfliktów,
- nabycie wiedzy na temat roli komunikacji w rozwiązywaniu konfliktów, uświadomienie sobie czym jest empatia i na ile sam jestem empatyczny

Metody Pracy

mini wykłady, dyskusja moderowana, praca indywidualna, praca grupowa

Temat zajęć: **Konflikt- wszystko co warto wiedzieć – wystarczą tylko mediacje**

Obszary tematyczne: Emocje, słuchanie innych, wyrażanie swojego zdania, empatia, rozwój umiejętności komunikacyjnych, konflikty międzyludzkie

Czas trwania zajęć: 45 minut

Cel zajęć:

- zwiększenie wiedzy uczestników na temat psychologii konfliktów, które powstają przez brak umiejętności aktywnego słuchania i rozumienia drugiej strony
- zwiększenie umiejętności budowania pozytywnych relacji w środowisku szkolnym
- poznanie mediacji jako sposobu rozwiązania konfliktu

- zwiększenie umiejętności zastosowania form rozwiązywania sporów i konfliktów w grupie rówieśniczej
- poznanie elementów utrudniających komunikację
- poznanie zasad efektywnej komunikacji

Metody pracy

mini wykłady, dyskusja moderowana, praca z filmem, praca w grupach

Temat zajęć: **Mediacje - o co w tym chodzi?**

Obszary tematyczne: praca z konfliktem, mediacje, współpraca

Czas trwania zajęć: 45 minut

Cel zajęć:

- rozwój umiejętności współpracy
- poznanie czym jest mediacja
- poznanie sposobów rozwiązywania konfliktów
- rozwój umiejętności efektywnej komunikacji
- poprawa stosunków wewnątrz klasy

Metody Pracy

mini wykłady, dyskusja moderowana, praca indywidualna, praca grupowa, burza mózgów, kolaż

Ćwiczenie - **Jak przebiega mediacja?**

Cele:

1. zdobywanie wiedzy na temat przebiegu mediacji;
2. rozwijanie umiejętności rozpoznawania poszczególnych etapów mediacji.

Czas: 30 min.

Materiały pomocnicze: karty pracy, długopisy

Przebieg:

1. Uczestnicy pracują indywidualnie.
2. Układają w odpowiedniej kolejności elementy składowe spotkania mediacyjnego.
 - a. Cel mediacji
 - b. Definicja mediacji
 - c. Wypowiedź stron na temat konfliktu
 - d. Informacja o zasadach mediacji
 - e. Informacja o etapach mediacji
 - f. Ustalenie kwestii problemowych – ich kolejności
 - g. Informacja o czasie mediacji i spotkań mediacyjnych
 - h. Przedstawienie się mediatora
 - i. Pytania stron
 - j. Docieranie do potrzeb stron
 - k. Uzyskanie zgody stron na kontynuowanie mediacji
 - l. Przygotowanie porozumienia mediacyjnego
 - m. Informacja o korzyściach z mediacji
 - n. Negocjowanie sposobów rozwiązania konfliktu
3. Uczestnicy wraz z prowadzącym omawiają wspólnie etapy spotkania mediacyjnego

Ankieta po ukończeniu kursu „Mediacja rówieśnicza”

Dziękujemy za udział w kursie! Twoje odpowiedzi pomogą nam ocenić skuteczność programu oraz wprowadzić ewentualne poprawki. Prosimy o szczerze odpowiedzi.

1. Czym jest konflikt?

Opisz, jak rozumiesz konflikt. Jakie jego elementy dostrzegasz w codziennych sytuacjach? Czy konflikt zawsze oznacza coś negatywnego?

2. Czy zmieniłeś swoje rozumienie konfliktu podczas kursu?

Jakie konkretne informacje lub doświadczenia z kursu wpłynęły na Twoje pojmowanie konfliktów? Czy kurs pomógł Ci dostrzec inne perspektywy w sytuacjach konfliktowych?

3. Czy zmieniłeś swoje zachowanie w konflikcie po ukończeniu kursu?

Opisz, w jaki sposób zmieniło się Twoje podejście do konfliktów. Czy reagujesz inaczej w sytuacjach spornych? Jakie techniki wykorzystujesz

4. Czy wykorzystywałeś mediacyjne metody zaproponowane podczas kursu?

Jakie konkretne metody mediacji stosowałeś? W jakich sytuacjach je zastosowałeś (np. w szkole, w domu, w grupach rówieśniczych)?

5. Jeśli wykorzystywałeś mediacyjne metody, jakie były tego rezultaty?

Opisz konkretne przypadki, w których zastosowałeś mediacyjne metody. Jakie były rezultaty? Czy udało się osiągnąć porozumienie? Jakie emocje towarzyszyły tym sytuacjom?

6. Czy miałeś/miałaś chęć i możliwość wykorzystać mediacyjnych metod do rozwiązywania konfliktów poza szkołą?

Czy myślisz, że umiejętności zdobyte na kursie mogą być przydatne w codziennym życiu? Czy podejmowałeś(podejmowałaś) próby rozwiązania konfliktów w swoim otoczeniu, na przykład w rodzinie lub wśród przyjaciół?

Dziękujemy za wypełnienie ankiety! Twoje odpowiedzi będą niezwykle cenne dla przyszłych edycji kursu oraz dla rozwoju programu mediacji w szkołach.

Regulamin rozwiązywania konfliktów szkolnych drogą mediacji

1.

Podstawowe pojęcia:

Mediacja - usprawnianie przez bezstronnego mediatora komunikacji pomiędzy stronami konfliktu, które wyrażają wolę porozumienia, celem znalezienia optymalnych i korzystnych dla stron rozwiązań i zawarcia trwałego porozumienia. Zasady mediacji to: dobrowolność, poufność, nieformalność, bezstronność mediatora, autonomia konfliktu i satysfakcja stron, szacunek i działanie w dobrej wierze.

Mediacja rówieśnicza - mediacja prowadzona przez mediatora/mediatorów pomiędzy stronami konfliktu, którymi są również uczniowie.

Mediator - osoba godna zaufania uprawniona do prowadzenia mediacji.

Mediator szkolny - nauczyciel posiadający kompetencje i kwalifikacje mediatora uzyskane w drodze profesjonalnego kształcenia, potwierdzone certyfikatem instytucji cieszącej się zaufaniem społecznym, mediator posiadający kompetencje i kwalifikacje mediatora oraz wiedzę nt. prawa oświatowego uzyskane w drodze profesjonalnego kształcenia, potwierdzone certyfikatem instytucji cieszącej się zaufaniem społecznym, rekomendowany przez organ prowadzący lub organ nadzoru w systemie oświaty.

Mediator rówieśniczy - uczeń, który uzyskał niezbędne kompetencje - wiedzę i umiejętności z zakresu prowadzenia mediacji rówieśniczej, potwierdzone dyplomem szkoły lub innej instytucji uznanej przez szkołę, cieszącej się zaufaniem społecznym.

2.

Zasady prowadzenia mediacji:

1. Mediacja jest podstawową formą rozwiązywania konfliktów i ma pierwszeństwo przed innymi sposobami działania w konflikcie. Podstawą oceny i wyboru mediacji jest dobro dziecka.

2. Sprawy sporne, sytuacje konfliktowe między organami szkoły lub jego członkami (dyrektorem, nauczycielami, rodzicami, uczniami) rozstrzygane są głównie na drodze

mediacji: a) pomiędzy uczniami - prowadzone przez uczniów - są to mediacje rówieśnicze, b) pomiędzy dyrektorem, nauczycielami, rodzicami - prowadzone przez nauczyciela mediatora lub mediatora zewnętrznego - są to mediacje.

3. Uczniowie, nauczyciele i rodzice mają prawo do mediacji.

4. Pierwszeństwo ma rozwiązywanie konfliktów wewnątrz szkoły.

5. Dyrektor w obszarze stosowania mediacji i edukacji rozwiązywania konfliktów w szkole, korzysta z opinii nauczyciela/nauczycieli posiadających kompetencje i kwalifikacje Mediatora Szkolnego.

6. Kierowanie spraw do mediacji należy do kompetencji dyrektora szkoły lub wyznaczonej przez niego osoby.

7. Dyrektor z własnej inicjatywy lub na wniosek jednej ze stron tworzy warunki do przeprowadzenia mediacji między stronami sporu z udziałem bezstronnego mediatora.

8. Szkoła może korzystać z pomocy mediatorów rekomendowanych przez organ nadzoru lub organ prowadzący, a także wykształconych w zakresie mediacji nauczycieli zatrudnionych w tej szkole.

9. Mediator w swojej pracy dochowuje szczególnej staranności co do zachowania bezstronności i poufności. Nie dotyczy to mediacji rówieśniczych, które mogą być prowadzone przez mediatorów rówieśniczych.

10. Podstawowymi zasadami mediacji są:

a) Dobrowolność:

1 - Strony do mediacji przystępują całkowicie dobrowolnie. - Nikt nie może ich do tej decyzji przymusić. -Całkowita dobrowolność udziału, wyboru kwestii, które strony podejmą się omawiać oraz rozwiązań, które uzgodnią, wpływa na zwiększenie ich odpowiedzialności za proces mediacji oraz na wywiązanie się z podjętych decyzji. - Strony dobrowolnie mogą wybrać również osobę mediatora.

b) Bezstronność mediatora: - Mediator nie opowiada się po żadnej ze stron, w równy sposób angażuje się w pomoc obu stronom konfliktu. - Nie ocenia ani stron, ani ich zachowań. -Nie wskazuje winnego.

c) Neutralność: - Mediator nie podpowiada ani nie narzuca żadnych rozwiązań. - Akceptuje propozycje, które strony wypracują i postanowią podjąć decyzję o ich wprowadzeniu w życie. - Rolą mediatora jest tylko pomoc w rozwiązaniu konfliktu, a nie doradzać i wskazywać rozwiązania.

d) Samodzielność w podejmowaniu decyzji - mediator nie podejmuje za strony konfliktu żadnych decyzji, a jedynie zachęca do przejęcia sprawy w swoje ręce.

e) Poufność - mediacja jest procesem całkowicie poufnym. - cały przebieg mediacji oraz treść rozmów nie mogą być nikomu ujawnione

9. W konfliktach pomiędzy uczniami priorytet mają mediacje rówieśnicze.

10. Rodzaje konfliktów szkolnych, które mogą być rozwiązywane poprzez mediację rówieśniczą: - konflikt pomiędzy uczniami: w konflikcie uczestniczą tylko uczniowie, - konflikt dotyczący uczniów. Lista możliwych konfliktów dotyczących uczniów, które można rozwiązać poprzez mediację rówieśniczą: - rozpuszczanie plotek, - wywyższanie się jednych uczniów nad innymi, - chęć rządzenia, podporządkowania sobie innych, - gnębienie słabszych, - zazdrość o wyniki w nauce, - drwienie z koleżanek, kolegów gorzej ubranych, pochodzących z gorzej sytuowanych rodzin, - obrażanie członków rodziny rówieśników, - ingerencje w personalne rzeczy, tj. zabieranie ich i chowanie, - wyśmiewanie się np. za błędy popełnione na lekcjach, - odrzucanie, tj. niedopuszczanie do zabawy w grupie.

11. Do mediacji rówieśniczych nie kierujemy: - konfliktów i sporów, w których doszło do popełnienia przestępstwa, - konfliktów, w których doszło do popełnienia przemocy fizycznej lub seksualnej, - spraw, które miały związek z alkoholem lub narkotykami, jedną ze stron jest dorosły pracownik szkoły.

3. Dokumentowanie mediacji:

2. Mediator po zakończeniu mediacji sporządza i doręcza stronom oraz dyrektorowi szkoły protokół, w którym oznacza miejsce i czas przeprowadzenia mediacji, imię, nazwisko (nazwę) i adresy stron, imię i nazwisko oraz adres mediatora, a ponadto wynik mediacji. Protokół podpisuje mediator.

3. Jeżeli strony zawarły ugodę przed mediatorem, zamieszcza się ją w protokole albo załącza się do niego. Strony podpisują ugodę. Niemożność podpisania ugody mediator stwierdza w protokole.
4. Dyrektor szkoły przechowuje protokoły z mediacji i chroni ujawniane w toku mediacji informacje. Bezskuteczne jest powoływanie się na propozycje ugodowe, propozycje wzajemnych ustępstw lub inne oświadczenia składane w postępowaniu mediacyjnym – o ile nie zostały one potwierdzone uzgodnieniami stron konfliktu.
5. Ugody zawierane przed mediatorem korzystają z waloru swobody zawierania ugód, jednak nie mogą stać w sprzeczności z prawem ani stanowić prób obejścia prawa, powinny być zrozumiałe, nie mogą zawierać sprzeczności ani naruszać zasad współżycia społecznego. W przypadku naruszenia ważnego interesu społecznego lub dobra dziecka. Dyrektor szkoły ma prawo weryfikować zawarte przed mediatorem ugody i kontrolować ich skutki prawne - co dokumentuje w formie pisemnej.
6. Dla rozwoju kompetencji uczniów i trwałości ugód zawieranych przed mediatorem szkoła wspiera rozwój inicjatyw mediacyjnych, a szczególnie w obszarze mediacji rówieśniczych

Ankieta do Indywidualnych Wywiadów

Dziękujemy za zgodę na udział w wywiadzie dotyczącym oceny projektu mediacyjnego. Prosimy o szczerą i wyczerpującą odpowiedź na poniższe pytania. Twoje odpowiedzi będą miały duże znaczenie dla dalszego rozwoju i doskonalenia projektu.

1. Ogólna ocena projektu

1.1. Jakie było Twoje pierwsze wrażenie po zakończeniu projektu mediacyjnego?

(pytanie otwarte)

1.2. Czy projekt spełnił Twoje oczekiwania? Co uznał(a)byś za jego największy sukces, a co za największe wyzwanie?

(pytanie otwarte)

2. Moduł I: Dialog - Integracja

2.1. Jak oceniasz efektywność sesji dialogowych w budowaniu zrozumienia i integracji między różnymi grupami? Czy sesje te zmieniły Twoje podejście do różnorodności kulturowej?

(pytanie otwarte)

2.2. Jakie techniki lub narzędzia stosowane w trakcie sesji dialogowych uważasz za najbardziej pomocne? Co można by poprawić?

(pytanie otwarte)

2.3. Czy zauważyłeś/aś trwałe zmiany w swojej postawie wobec innych grup po zakończeniu tego modułu? Jeśli tak, jakie?

(pytanie otwarte)

3. Moduł II: Szkolenia/Warsztaty

3.1. Jak oceniasz przydatność warsztatów z technik mediacyjnych w codziennym życiu? Czy umiejętności te były przydatne w rozwiązywaniu konfliktów w Twojej społeczności?

(pytanie otwarte)

3.2. Które aspekty szkoleń lub warsztatów były dla Ciebie najbardziej wartościowe?

(pytanie otwarte)

3.3. Czy uważasz, że liczba warsztatów była wystarczająca, czy potrzebował(a)byś więcej sesji, aby lepiej przyswoić umiejętności mediacyjne?

(pytanie otwarte)

4. Efekty długoterminowe

4.1. Jakie konkretne zmiany zauważyłeś/aś w swoim podejściu do rozwiązywania konfliktów od czasu zakończenia projektu?

(pytanie otwarte)

4.2. Czy zamierzasz korzystać z mediacji w przyszłości? Jakie sytuacje mogą Cię skłonić do zastosowania poznanych technik mediacyjnych?

(pytanie otwarte)

5. Mocne i słabe strony projektu

5.1. Jakie elementy projektu uznajesz za najważniejsze z perspektywy Twojej społeczności?

(pytanie otwarte)

5.2. Czy uważasz, że są aspekty projektu, które wymagają poprawy? Jakie zmiany mogłyby zwiększyć jego skuteczność?

(pytanie otwarte)

6. Wartość dodana projektu

6.1. Jakie inne korzyści, których wcześniej się nie spodziewałeś/aś, przyniósł Ci udział w projekcie?

(pytanie otwarte)

6.2. Czy zauważyłeś/aś, aby projekt w jakikolwiek sposób wpłynął na Twoje otoczenie, lokalną społeczność lub rodzinę? Jeśli tak, to jak?

(pytanie otwarte)

7. Inne uwagi

7.1. Czy masz dodatkowe komentarze, sugestie lub uwagi dotyczące projektu?

(pytanie otwarte)

Dziękujemy za poświęcony czas i udział w wywiadzie!

